117

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 217.

ספר

ההשלמה

לסדר נזיקין

המשלים הלכות הרי"ף ז"ל

לרבינו משולם ב"ר משה
ב"ר יהודה ז"ל מבדריש

אחד מרבותינו הקדמונים אשר חי בימי בעלי התוספות וחכמי לוניל
המובא מגדולי הפוסקים · היה ספון עד כה כמה מאות! בשנים בכתובים ·
העתקתיו מכתב יד הנמצא בבית אוצר הספרים אשר להגביר הבאראן
גינצבורג, הי"ו בפאריש · הגהתיו וכתבתי עליו הערות ובאורים וקראתיו בשם

תורת ההשלמה

אני הצעיר יהודה לובעצקי

חלק ראשון

בבא קמא ובבא מציעא

נדפס בפאריש בשנת תרמ"ה לפ"ק

Paris. — Imp. L. MŒGLIN, rue Visconti, 21.

112843

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

Lettre de monsieur le grand Rabbin de Paris à l'égard de cet ouvrage.

Paris, le 2 Eloul, 5645.

Monsieur le rabbin Lubetzki, à Paris.

Cher Monsieur,

Le ספר ההשלמה que vous avez eu l'heureuse pensée d'éditer fait partie du cycle littéraire des rabbins français du Midi. Comme tant d'autres ouvrages des célèbres écoles rabbiniques de cette région, il mérite à divers titres l'attention des savants. Il est consacré à des questions talmudiques en apparence d'intérêt secondaire, mais il contribuera avec tous les autres ouvrages de ce genre que nous possédons à nous donner des notions plus claires et plus précises sur l'histoire intellectuelle, morale et religieuse de nos coreligionnaires français du moyen âge ; on y rencontrera nombre de renseignements précieux pour l'histoire littéraire du judaïsme français et la biographie des rabbins, des écrivains qui l'ont illustré.

Cet ouvrage, dont la valeur a déjà été signalée par le savant auteur des *Rabbins français* dans l'*Histoire littéraire de la France,* et qui occupe également une place dans le volume publié récemment en l'honneur de Zunz, c'est à vous que nous devrons de le lire dans le texte ; et si vous n'avez pas pu consulter tous les manuscrits qui nous en restent, vous avez du moins comparé ceux qui étaient à votre disposition ; le travail de collationnement avec ceux que vous n'avez pas eus entre les mains sera facile.

Votre commentaire, dont les hommes spéciaux apprécieront tout le mérite, s'est borné, comme il convenait, à l'indispensable, surtout aux renvois qui guident et éclairent le savant. Vous avez sagement évité les écueils de ce genre littéraire, et vous n'avez pas abusé de votre érudition talmudique qui est si vaste.

Je vous félicite bien sincèrement de votre œuvre, et j'exprime le souhait qu'elle soit accueillie par tous les amis de la science juive et du judaïsme avec la plus grande faveur.

Veuillez agréer, cher Monsieur, l'assurance de mes sentiments les plus distingués.

Zadoc Kahn,
grand rabbin.

[העתקת המכתב הזה]

ספר ההשלמה' אשר עלה על דעתו להוציאו לאור הנהו אחד מספרי רבני נגב צרפת · כמו הספרים האחרים מהישיבות המפוארות מהגליל ההוא ראוי הוא בצדק כי חכמים ישימו עיניהם עליו · תוכנו הוא בעמקי דברי התלמוד גם יועיל מאד כמו שאר הספרים מהימים ההם אשר בידינו להפיץ אור בהיר ואמתי על קורות הספרות בעניני המדע ובעניני הדת והמוסר של אבותינו בצרפת בימי הבינים · וימצאו בו כמה דברים טובים לקורות ספרות היהודים בצרפת וגם לתולדות חיי הרבנים והסופרים אשר האירו את הארץ הזאת :

הספר הזה אשר כבר רמז עליו החכם המחבר של Rabbins français. בספר l'Histoire littéraire de la France והמוצא גם בספר אשר יצא לאור זה לא כביר לכבוד הח' היקר צונץ נ"י . ואנחנו נותנים לו תודה על אשר יוכל עתה לקרוא ולהבין בעצם הספר · ואם כי לא היה בידו לבקר את כל כתבי היד אשר ימצאו ממנו · הנה למצער לא הניח מלבקר את כל אלה אשר היו תחת ידו · והמלאכה עתה להשוות זה לאלה שנעלמו מעיניו תהיה קלה מאד :

פירושו אשר חבר אשר מביני דבר יוקירוהו מצומצם הוא כראוי כפי הנהוג · בכל מקום בהציונים אשר ינהגו ויאירו את עיני המעין בו · ומחכמה עשה שהרחק מלפלפל הרבה מענין לענין בים התלמוד שידיעתו בו רחבה מאד [שלא להלאות את המעיין] · ע"כ אברכהו על פעולתו מקירות לבי · מי יתן וימצא הספר הזה חן בעיני אוהבי מדע ויודעי ספרות העברית ובעיני כל בני עמינו ·

ושלום וברכה לו מאתי

מכתבי תהילה מגדולי זמננו

כבוד ידידי הרב הג' המפורסם החו"ב בחדרי תורה נודע לשם תפארה כו' כש"ת מהור"ר **יהודה** לובעצקי שיחי' מורה הוראה בתוך עדת ישורון רו"פ בק"ק פאריס

שלום וברכה נצח

הגיעו לידי העלים למבחן מס' **ההשלמה** לרבינו **משולם** ז"ל אשר לשם שמיא קא זכו למעכת"ה להוציא לאור את האור הגנוז הזה שהיה צפון ונעלם זה כמה שנים בכ"י רבינו המחבר ז"ל ולא זכינו שיזרח אורו על פני תבל ומעכ"ת עמל וטרח להעלותו על מזבח הדפוס. ולמען לזכות את הרבים הוסיף מעכ"ת נופך משלו הערות והגהות ישרות המפיצים אור להבין את שיטת רבינו המחבר והליכתו בקודש בשם **תורת ההשלמה**. לכן אמינא לפעלא טבא יישר כחו וחילו לאורייתא ואשרי חלקו שזכה לזכות את הרבים וזכות רבינו המחבר תעמוד לו להשלים הדפסת הספר הנעלה הזה שהוא אחד מרבותינו גאוני קדמאי ויקבל רב תודה וברכה מכל חובבי התורה הצמאים לתורת רבותינו הקדמונים השותים בצמא את דבריהם. והנה תורת רבינו המחבר ז"ל לא לאסהדותי ולהסכמה הוא צריך. וכל המתעניינים יחזו אורו של ספר **ההשלמה** ישגו בעת גם מן ההערות שעשה מעכ"ת כמפתח לספר הקדמון הזה. ומבטחוני אשר שארית ישראל לא יעשו עולה לעבור חלילה על חוק התורה ואיסור השגת גבול וחוקי המלכות לבלי להדפיס את ספר ההשלמה הזה בלי רשותו של המו"ל לא את הספר עם ההגהות ולא את הספר בפני עצמו ולא בהוספות להש"ס לא כולו ולא מקצתו בלתי אם ברשיון מעכ"ה ובאי כחו אשר זכה בזה עפ"י עמלו הרב ופיזור כסף להוצאות הדפסת האור הגנוז הזה וה' יהיה בעזרו להוציאו לאורה בקרוב וכל המסייעים להביא אל תוך ביתם הספר הנחמד הזה יתברכו מן השמים ממקור הברכות והשלום למען כבוד וזכות התורה ורבינו המחבר ז"ל וע"ז בעה"ח יום ב' ד' טבת פה **קאוונא** תרמ"ה.

נאום **יצחק אלחנן** בהרב מו"ה **ישראל איסר** ז"ל חופ"ק הנ"ל.

ב"ה **פה בריסק דליטא.**

ה' שלום ישפות רוב שלום וברכה לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חריף ובקי וכו' מו"ה **יהודה** לובעצקי שיחי'

שלום וכ"ט לו ולכל אשר לו שלום.

אחדשה"ט. מכתבו קבלתי לנכון. ותקצר פה העט להחזיק לו טובה על עמלו שזכה לזכות הרבים להדפיס **ספר ההשלמה**. כן אשר יגע לבאר ולהרחיב בפירושו. ויהי נועם ה' עליו להצליחו ולגמור את אשר החל לעשות מלאכת ה' בקודש. אבקשו לשלוח לי ג"כ חיבור א' כשיגמור אי"ה.

דברי ידידו דו"ש ומברכו **יוסף דובער הלוי**

נשלח אלי קונטרס אחד מאת ספר **ההשלמה** אשר הי' מונח בכ"י זה מאות בשנים ולא זכינו ליהנות מאורו ועתה התעורר הרב הג' המפורסם חריף ובקי. משנתו קב ונקי. מו"ה **יהודה** לובעצקי נ"י רב ומורה צדק לעדת בני רוסיא ופולין בפאריס בירת פראנקרייך. ויגע להגיהו על צד היותר נעלה. ועכ"ז העמיד הגהותיו בשני חצאי לבנה מוסגרים. אולי לא קלע השערה. וידעו הכל כי מאתו יצאה ההג"ה. עוד עשה הערות רבות בחידושי תורה אשר פלפל בדברי רבינו המחבר ז"ל. אך הלא עצם החיבור קודש הוא וא"צ להסכמת אנשים כערכי אשר אינם ראויים להיות אף תלמידיו והצעירים ופרחים אשר עשה לו ידידי הרה"ג הנ"ל. הם דברי פלפול בהלכות שכתב רבינו המחבר. והם דברים נאותים וראויים. ע"כ הנני מסכים בכל לבבי להדפיס את הספר הנ"ל היקר למאוד ואפריון נמטייה להרב הנ"ל על טרחו ועמלו לזכות את ישראל. ולדובב שפתי ישנים. יברך ה' חילו ופועל ידו ירצה. ויצליחו לגמור את אשר החל. ומחכה הנני ליום אשר אחזה את הספר היקר הזה יצא לאור בשלימות כליל בהדרו. ולראי' ולאות אמת באתי על החותמת. ו' עש"ק ג' כסלו תרמ"ה פה **ביאליסטאק**

שמואל בהרב מוהר"י **מאהליווער**

בעז"ה ית"ש

יהודה יעלה. לשם ולתהלה. ושלום כפולה. לכבוד ידידי. הרב הגדול בתורה. ומוכתר ביראה טהורה. החריף ובקי ומפו' לתפארה. כ"ש מו"ה **יהודה** לובעצקי נ"י. רב ומו"צ לעדת ישורון בני רו"פ בק"ק פאריס. חסד וברכה מן ינצרוהו סלה.

אחדשה"ט

הגיעני מכתבו. כן העלים הנדפסים מספר **ההשלמה** לרבינו **משולם** ז"ל אחד מקמאי. אשר לחבור רבינו הרי"ף ז"ל. עליו השלים דבריו בס' הזה. וכמה מאות שנים. לא שזפתו עין. ובבתי עקד החבאו. ועתה בצפוני טמוני קודש נמצאו. וכבוד ידידי שיחי'. זיכהו ה' לראותם. ויצמח לקראתם שיוכל להוציא לאור חמדה גנוזה מימי קדם. להאיר לרוגי הוש'. וכמה טרח בגופו. גם אחרי שהי' כותבה דורשה ומגיהה. עשה מסגרתו למטה. זאת "**תורת ההשלמה**" הגהות והערות ישרות. על דברי הספר לעורר לב המעיינים. וכמה פיזר ממונו לקבעו כיון בדפוס נאה ומהודר. הגדיל לעשות ושמחתי על פעולותיו. ואמינא לפעלא טבא יישר חילו. ואשרי חלקו. שעלה בידו לזכות הרבים. ונזכו דזכי לאחריני. דכי נמי לנפשי'. להיות מחובר לקדוש וטהור רבינו המחבר ז"ל. ואקוה שכן ישמחו לעומתו כל מוקירי תורה ולומדיה. וידעו להחזיק טובה וברכה לכת"ר יחי' ויהי' זכרו לשם תפארה באהלי שם. ולבבנו ידרשם ס' **ההשלמה** ממנו. ומי גם בגדולי וגבירי ישורון יסגור דלתים מלקבל הספר בכסף מלא. ואחרי טרחו יגיעו ועמלו. והרבה ימים ולילות עמל מנה לו. לא חסידי אחב"י על השגת גבול. ולא יזידו לעבור אלות הר עיבל. וכולם מלווים לשמור תורת אלקינו וגם חוקי הממשלות. בחיבור חדש. שכל המוציאו זכה בו. ויהי' לו ולזרעו אחריו קנין עולם. ויוכל לאסור שלו על אחרים. ולמחות בכל נוגע בקנינו בכולו או במקצתו. גם שלא במתכונתו. והנני חותם בברכה תומכיו יהיו מאושרים. ומכיריו ברוכים. ונועם ה' משמים. ישביעהו ברכות כפלים. ואורך ימים ושנות חיים. ושלום כנפשו ונפש ידידו הדוש"ט כה"י.

מרדכי גימפל

ו' עש"ק שנים עשר לשנים עשר. "**בכבוד תורה**" לפ"ק **ראזינאי**.

הקדמת המחבר

ברוך השם ית' האחד הקדמון אשר אין לו תהלה ותכלה ולו הגבורה הגדולה אשר ברא השמים וכל צבאם וברא את האדם אחרי כל הנבראים ובחר בו מכל הנמצאים נפח באפיו נשמה ברה משכלת וחכמה מצור קדושים חצבה וממקבת בור עליונים נקרה בה יכיר מעבדיו ומפעלותיו בה יתבונן וישכיל באותותיו ומופתיו ויען כי אברהם ויצחק וישראל אבותינו מכל אשר היו לפניהם הכירוהו ויראה טהורה יראוהו ומאהבה בכל לב עבדוהו בחר בהם ובזרעם אחריהם הוציאם ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה הודיעם קצת העולם הזה כי אצבע אלהים הוא לא במקרה ופגע רק בעון ופשע ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו לצדיק כצדקתו ולרשע כרשעתו ואחרי אשר הודיעם דרכי העולם הזה וקרע להם את הים הראם מעין העולם הבא במעמד הר סיני כי כולם אנשים ונשים נהנו מזיו השכינה והשיגו השגה גדולה עד מאד כקטן כגדול כעם ככהן שמעו קול דברי אלהים חיים מדבר מתוך האש כמו שאמרו רבותינו ז"ל ראתה שפחה בים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי ואחרי אשר במעמד הר סיני אשר הנחילנו שם תורה הקדושה השוו קטנים עם גדולים נכבדים ושפלים (אבן) [לבן] אין לגדולים לגער בקטנים אם ידברו לפניהם בדברי תורה וכיוצא בזה אמרו רבותינו ז"ל מכאן לתלמיד שאמר דבר הלכה אין מזניחין אותו ועוד אמרו כל מלתא לימא איניש קמיה דרביה ולא לשתוק וזה החלי לעשות לחבר ספר הקטן הזה ואם ידעתי כי מן הנבראים הקלים אשר ברא השם אני כי ראיתי הרב רבינו יצחק אלפסי ז"ל קצר דבריו מאוד בהלכותיו אמרתי אני הצעיר הקטן משלם בר משה זלה"ה להשלימם פעם לחזק דבריו ואם אינם צריכין חיזוק וגם אני איני כדי ופעם לתמוה עליהם וקראתי הספר הזה ספר ההשלמה על שמי ועל שם הספר המשלים הלכות הרב רבינו ז"ל והנני אודיע לכל קורא ספרי זה כי בדברים רבים אני הולך בדרך הרב המאור ז"ל אבל לא כגונב את דבריו רק כן קבלתם מאבא מרי ז"ל כי גם המה בחייהם ז"ל פעמים נחלקו במגדל לוניל מרביץ התורה ופעמים הושוו ואמנם אין בדעתי למשכן עצמי לא על דברי הרב אלפס ז"ל ולא על דברי הרמב"ם ז"ל אשר אזן וחקר תורת משה רבינו רק לפי עניית דעתי לברר האוכל מתוך הפסולת ולהוציא קמח מתוך *הסולת ומהשם המלמד לאדם דעת אשאל לעזרני ולתמכני שלא אכשל בדבר הלכה ברוך אתה ה' למדני חוקיך :

הקדמת המחבר הנ"ל מצאה הרב הד"ר א' בערלינער בכ"י ברומא והדפיס באוצר טוב משנת תרל"ו בברלין ·

[* א"ס עי' רש"י ב"מ דף פ"ז ע"א ד"ה סולת]

מבוא

מה׳ מצעדי גבר כננו ורגליהון דבר אינוש אינון ערבין ביה׳ אנכי לרגלי סיבות שונות נתני ד׳ דרך עיר פאריש ואחי בני ארצי ארץ רו״פ המתגוררים בעיר ההיא דרשוני לשרת אתם בקודש ולהורת למו דרכי ד׳ ילכו בם׳ נעתרתי להם ואעתיק משכני לעיר פאריש המעטירה, העיר אשר מכל אפסי ארץ ינהרו אליה המונים להתענג מהדרה כי יופי היא לכל העמים וגם תאצור בקרבה בארות חכמה ותבונה המפכים מימיהן לכל דורש ומבקש׳ הנה בבתי עקד ובבתי אוסף המיוסדים פה, בם תקעו הידיעות את יתידותיהן הגדולות׳ מכל קצוי ארץ יבאו חכמים גדולים ונכבדים וישימו את הגיונם בבתים האלה למצא בם קן ספר ישן שתוכו מלא עלומים ונכבדות מדובר בו לצרפו ולבארו ולחקרו ולהלבישהו מחלצות של דפוס ולהציגהו לפנינו דשן ורענן כמי חי אתנו היום׳ העיר המעטירה ההיא מצצה כדבורה אל תוכה כל דבש וכל מתוק אשר נמצא בין שרידי קדמוניות מארצות שונות׳ מעטרות מלכי קדם המשובצות אבן יקרה מכלי כסף וזהב עד כלי חרס אשר עברו באש לפני אלפים בשנים ועל כולם יתנוססו שם ספרים וכתבי יד עתיקים יקרי ערך למאוד אשר כל הון לא ישוו בם הכל אספה אליה העיר המפוארה הזאת:

ואנכי אשר כל ימי גדלתי בין חכמים ויצקתי מים על ידי גדולי עמינו השמים כל מעינם בתוה״ק ורק ספרי רבינא ורב אשי שחתי כל היום ובנושאי כליהם וחוגים על דגליהם׳ אמרתי אלכה נא בין החכמים דורשי קדמוניות ואתאבק בעפר רגליהם אולי אבנה מהם להתבונן עמהם על שרידי פליטת סופרינו אשר השאירו אחריהם עוללות המה חכמי הצרפתים אשר האירו כל הארץ בתורתם כמו חכמי לוניל חכמי בדרי״ש חכמי הר געש [מאנפליער] חכמי מארשילא וכל חכמי פראוואנציא׳ אשר אלמלא הם נשתכחו תורה ח״ו מישראל ולהוציא לאור את דבריהם הקדושים׳ אמנם לטורת רוחי ראיתי כי מעטים דורשיה ומבקשיה ביטנו אלה התורה כמעט מונחת בקרן זוית׳ מחכמי הזמן העומדים בראש׳ אלה טרודים בצרכי צבור אשר הוטלו עליהם ועתותיהם ורגעיהם ספורות למו לעסוק בגמילת חסדים אשר העולם עומד גם עליהם׳ והאחדים אשר חכמתם אמונתם לדאבון לבנו יעשו הטפל לעיקר ורק בסדר הדורות וחשבון השנים׳ ותולדת הרבנים, ישימו כל מעינם, לדעת מנינם׳ ואם כי גם זה תורה היא וללמוד אנו צריכים. אפס לא מאלה תצא תורה לישראל׳ חכמינו ז״ל אמרו תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה׳ כמו הפרפרת הבא למתוק את המזון כן חשבון התקופות ומנין הדורות מיפה את החכמה ומאירה לפעמים *) אולם אם נגלה ימי שנותינו בהם תורה מאין תמצא והויות דאביי ורבא מה תהא עליהן? לפנים בישראל מי שמלא כריסו בש״ס ופוסקים היה מעלה בידו באחרונה גם קורות אבותינו והיה מונה שנות דור ודור אבל לא כמוהם אלה היום אשר יבכרו את הטפל על העיקר יאכלו הקליפה והתוכו יזרקו׳ מרבין הגיון בספרות וסדר הדורות מוציאן מעולם התלמוד׳ ועיקר עמקי ההלכה לא יעלו על שולחנם אף לפרפרת כהדין גרמיזא הבא באחרונה׳ שמתי איפא על לבי למי אפנה לסעדני למען אוכל לבוא למטרתי׳ הן גר אנכי בארץ הזאת באין אומר ודברים מי יגלה לי אנא נמצאים המטמונים היקרים אשר השאירו אחריהם רבותינו הקדמונים:

והנה יד שלוחה אלי מאיש טוב רם המעלה חוקר ומבקר החכם הישיש הרב שניאור זאקס הי״ו אשר על ידו נפקד בית עקד הספרים של הגבירים האדירים הנודעים לשם הבאראנים גינצבערג׳ הוא חזקני והביאני אל היכל הספרים שלהם׳ וידו אמצתני להוציא משם ספרים כחפץ לבבי ולהעתיקם׳ שמה מצאתי שפונים סגולות יקרות מרבותינו הקדמונים אשר לא שזפתם עוד עין ותחי רוחי בקרבי ואודה את ד׳ על אשר הבאני עד הלום׳ ואמרתי, הן גם פה לא עשיתי לי עושר ולא אתעדן את בשרי מכל העונג אשר תעניק הארץ הזאת ליושביה׳ ולמה הניאני איפא ד׳ מארצי ומבית אבי? אין זה כי אם בחסד ד׳ עלי שולחתי הלום לעשות מזכרת לנפשי בהרימי קרן אחד מהיכל התורה אשר כבר בלה מזקן ורבים נכספו לראותו ולכן גמרתי בדעתי

*) כי לפעמים יש לטעות בגופי הלכות אם לא נכון היטב סדר הדורות. וראיתי להרש״א במס׳ סנהדרין דף י״א ע״א בהא דאיתא שם אין מעברין את השנה בשני רעבון תנ״א ואיש בא מבעל שלישה וכו׳ ומפני מה לא עיברה אלישע שהיתה בצורת היתה וכו׳ ועין תוס׳ שם ד״ה ראויה והקשה הרש״א שם דאימא דלא עיברה משום דמוצאי שביעית ואין מעברין בהם ע״כ. והנה דבר זה אי מעברין מוצ״ש תלי בפלוגתא אי מביאין ירק מחוץ לארץ. ופלוגתא דמביאין ירק תלי אי חוששין לגושיהן כמו שמוכח בסוגי׳ שם סוף העמוד. והיינו מפני שארץ העמים מטמא. אם טומאת אוכל כפ׳ רש״י שם או טומאת מגע ומשא כפי׳ התוס׳ ואמרו בגמ׳ ע״ז ע׳ ושבת י״ה שמונים שנה קודם חורבן בית שני גזרו טומאה על ארץ העמים וא״כ בימי אלישע שהיה כמו שבע מאות שנה קודם לזה אין מקום למנוע מלעבר מוצ״ש ועין ירושלמי פ״ג דשקלים ה״ד הגם בשביעית גופיה אי מותר להביא ירק מחו״ל מעברין ביה.

מבוא

להוציא לאור עולם את כתב יד של ספר ההשלמה אשר עוד לפני מאות שנים נדרו נכדי ר"ת להשלים וליפות ספרי הרב אלפסי ז"ל במה שיוציאו לאור שני ספרי ההשלמה [עיין הקדמה לספר תומת ישרים] :

כאשר קרבתי אל המלאכה ראיתי כי כבדה היא מאוד · הכתב יד ישן נושן נכתב יותר מחמש מאות שנה*) גם הנייר והקלף מטושטש מרוב הימים · ורק אחרי יגיעות רבות בעשותי לילות כימים זה יותר משלש שנים אשר החילותי להתעסק בו לשקול בפלס כל מלה ומלה להרים כל מכשול ולטהרם מכל טעות ושיבוש · מצאתי את אשר בקשתי להגיהו ולעשות תקונים במקומות שהיו צריכים לזה · ויען כי ראיתי כי לפעמים נחוץ לבאר את התקונים לפני המעיין באיזה דרך ראיתי להגיה · ולפעמים דברי המחבר בעצם סתומים הם מרוב קיצורו כדרכן של ראשונים בכלל · וביחוד רבינו המחבר דרכו לקצר דבריו מאוד אשר לא בנקל יבינו אנשים כערכי את עומק כונתו במשקל ראשון · ורק אחרי העיון והחיפוש בש"ס ופוסקים יגעתי ומצאתי ביאור עני בדעת ורש בחכמה להקל על המעיין בספר הזה וקראתיו בשם **תורת ההשלמה** לאמר כי לא הדשתי מלבי מאומה ורק תורת רבינו המחבר באתי ללמוד · כן בארתי שיטת הפוסקים העומדים לימינו והנוטים מדרכו · כמו כן הצבתי ציונים על פי הדף ובפסקי הרמב"ם אשר לא היה מסומן בהכ"י כדרך הראשונים אשר לא ציינו המקומות טרם נגה אור הדפוס בעולם :

ובכל מקום אשר מצאתי לנחוץ למחוק או להגיה בדברי הכתב יד אשר מצאתי לא שלחתי יד לגרוע או להוסיף ח"ו כאשר הזהירונו רבותינו הקדמונים*) ורק המלות אשר מצאתי לפי דעתי לנחוץ למחקן שמתי בחצאי לבנה עגולים ואותן המלות אשר הוספתי על הכ"י שמתי בחצאי מרובעים · ומשנה לא זזה ממקומה · כן הצבתי ציונים באותיות אצל הפסק כל מאמר למען יוכל המעיין למצא כל דבר ודבר בנקל :

והנה ידעתי מך ערכי כי לא איש בינות אנכי ועד ימי הבינה עוד לא באתי · והפורשים מכמורות בים התלמוד יעלו ברשתם, בבקרם מומי זולתם, אשר לפעמים לא קלעתי אל המטרה בהגהותי והערותי · אמנם המביט בעין חודרת בלי קנאה ובלב תמים יכיר ויוקיר מפעלי כי מלאכה גדולה עשיתי · ואי לאו דדלאי חספא לא משכחת מרגניתא תותיה :

ואף כי המחבר היה ידוע לרבים מהראשונים המביאים את דבריו בכמה מקומות כמו שנביא להלן · אבל לפני הלומדים אשר אתנו פה היום ערפל חתולתו ולכן למען הגלות ענן הכבוד הזה חשבתי לנחוץ להערות את מקור הדורות ולהראות את מקבת בור חצבת המחבר עם משפחתו הרמה ולהניח על ספר ההשלמה החותם של אמת בהציגי לפני המעיינים מקומות רבים בשו"ת ופוסקים אשר יביאו את הדברים ממש כאשר המה בכתובים לפנינו בספר הזה · האומנם לא למדתי את ידי לקרב למלאכת חוקר ומבקר דורש ומעיין להסיר פני הלוט מקדמי ארץ ועיני לא מרחוק יביטו לראות הנעשה לפני שבע מאות שנים ובקשתי לי חכם אחד מובהק ומומחה לרבים לחבר הקדמה ומבוא לספר הזה אבל לדאבון לבי מן השמים עכבוהו מבלי למלאות חפצי בזה · ואני בעניי נאלצתי להעמיס על שכמי גם המלאכה הזאת ונקרתי את עיני בספרים קטנים וגדולים בקרת וסדר הדורות ובעז"ה יגעתי ומצאתי תאמין ועשיתי מכל הדברים אשר העלותי מבוא לפני עצמו השולח קוי זוהר על חיי המחבר ומשפחתו ובית אביו רבותיו וחבריו ותלמידיו ויהי רצון מד' אשר זכני לכנם בשלום שיזכני לצאת מלפני הקורא בלי פגע הבקורת ואף אם יאדימו פני כנוה עלי שבט הבקורת, בכל זאת לא אפחד ואבטח בד' להוציא את יתר כתבי יד מספר ההשלמה לאור עולם וזכות המחבר יקום לי לדור דורים :

---

*) כי מצאתי בסופו שטר מכירה אשר מכר אחד לזולתו את הכ"י נרשם שנת קל"ה לאלף הששי וגם הכרתי כי הספר לא יד המחבר כתבו כי מצאתי לפעמים שורות כפולות אשר לא יאונה רק למעתיק מכתב לכתב ולא לחכם הכותב ספר ומבין מדעתו לכן נפלו בו שיבושים במעט המעתיק והנה לא נתפלא ע"ז כי גם המהרי"ק אשר ראה בימיו את ספר ההשלמה על סדר מועד הביא ממנו קושיא בדיני אתרוג [שורש מ"א ענף ד' ה'] ומסיים בזה"ל אמנם התירוץ כתוב לפני בשיבוש מאוד עד כי לא יכולתי לעמוד על דבריו ולכן לא העתקתיו. אכן מה נענין אבתריה :

*) כי חששו פן יצא מי שהוא גדול מן המשבש ויכיר שיבוש המגיה ויקיים הגרסא הראשונה וז"ל ר"ת בהקדמתו לס' הישר אע"ג דלא רגמ"ה מאן דמשבש תלמודא וכו' ויהיו דברי אלה קרובים לכך י"ש לבלתי ישבשו הספרים למוחקם וכו' יעו"ש ועי' רמב"ן בחי' ב"ב קל"ד ד"ה הכא וכו' ואף המלות או השורות כפולות לא מחקתי רק העברתי סביבותם חצי עגולים :

תולדות רבינו משולם בעל ההשלמה ומשפחתו הרמה

א **רבינו** משולם בעל ההשלמה חי בימי הרב ר' אליעזר ממיץ [בעל ספר היראים תלמידו של ר"ת אחד מבעלי התוס' עי' שבת דמ"ב ד"ה והא הק' הר"א ממיץ וחולין דף כ"ו ע"ב ד"ה הכא ועוד כ"מ בש"ס] ובימי הרב ר' אליעזר מגרמישא [יוחסין עמוד רכ"א דפוס לונדן] הוא היה בן רבינו משה ב"ר יהודה · משכנו היה בעיר בדרי"ש הנקרא כעת Bezier [אשר על שמה נקרא ר' ידעיה בעל בחינות עולם הבדרש"י] וכן כתב המאירי בהקדמתו לספרו בית הבחירה על מס' אבות [דף י"ז ע"ב דפוס וויען] וז"ל · ומהם בדרך פירוש וכו' וביאור הלכות הרב אלפסי ז"ל עם צירוף ספר ההשלמה אשר הוסיף והשלים עליו הרב הגדול אבי כל יושב אהל הרב ר' משולם בן הרב ר' משה ע"ה מבדרי"ש ועוד שם [י"ח ע"ב] ומהם ר' זרחיה הלוי והרב ר' מאיר דטרנקאטאליי"ש [בעל ספר העזר אביו של ר' נתן רבו של הרמב"ן ור' מאיר מנרבונה בעל ס' המאורות] והרב ר' יהונתן הכהן [אשר פי' מס' ערובין על הרי"ף והוא שהחליף מכתבים עם הרמב"ם כמ"ש בס' פאר הדור] והרב הגדול ר' משה ב"ר יהודה ואחריהם בנו הרב ר' משולם מבדרי"ש והרב ר' שלמה מן ההר [הוא ר' שלמה ב"ר אברהם שחלק על הרמב"ם גלל ס' המורה והמדע] וכן כתוב בס' שערי ציון להרב ר' יצחק ב"ר יהודה די לאטיש [צד מ"א הנדפס ע"י הח' ר"ש באבער נ"י] וז"ל ואחריהם [כונתו על ר"מ מטרנקאטאלייש ור' יהונתן הכהן] הרב הגדול אבי כל יושב באהל התורה זקננו הר' ר' משולם בן הרב ר' משה ב"ר יהודה מבדרי"ש אשר צירף עם חבור הרב אלפסי ז"ל ספר ההשלמה וכ"כ מיחסו בעל סדר הדורות וס' שה"ג [מערכת גדולים אות מ'] בשם רבינו משולם ב"ר משה ב"ר יהודה מבדרי"ש :

ב **אביו** רבינו **משה ב"ר יהודה** היה אחד מגדולי הדור המצוינים בזמן ההיא והספר שערי ציון מונה אותו בין הארבעה מטיבי לכת אבות התלמוד שהם ר' משה ב"ר יוסף ור' משולם ב"ר יעקב [חותנו] ור' יהודה בר ברזלאי [בעל ס' העתים] ור' משה ב"ר יהודה · והמאירי חשבו בין ארבעה אחרים כמ"ש לעיל · ובעל היוחסין מונה אותו קודם לר' יהנתן הכהן · הוא היה חבר להראב"ד בעל ההשגות ושאל ממנו כמ"ש בס' תמים דעים סי' ז' (א) גם היה חבר מובהק לר' זרחיה הלוי בעל המאור כמ"ש רבינו המחבר בהקדמתו כי אביו ר' משה ובעל המאור פעמים נחלקו ופעמים השוו דבריהם בחייהם במגדל לוניל מרביץ התורה · והיה לרבינו משה עוד בנים אבל לא נתפרסם לנו שמותם ומקומם לבד מה שמצאנו בצוואת ר' יהודה אבן תבון לבנו ר' שמואל א"ת [נדפס בבערלין שנת תר"ב מכ"י אקספארד] וז"ל וכבר דעת מה שסבלתי בעבור גדולך וראית מה שעשה החכם ר' משה ב"ר יהודה שהיה לו ארבעה בנים ופזרם אצל כל פינה והלך והנחם לקחת אשה ואני בחמלתי עליך וכו' · אמנם כפי הנראה היה ר' משולם בנו סמוך לו רוב ימיו שהרי קבל רוב חכמתו ממנו כמ"ש בהקדמתו · והננו רואים כי משכן ר' משה היה בלוניל שהרי שם נשא ונתן עם חברו הרז"ה כמ"ש, וכן כתב

(א) וכפי הנראה היה הראב"ד קשה ממנו שהוא מתרפס ומכניע לפניו בשאלתו וז"ל שם ובדברים אלו צריכין אנו לג' בתי דינין היושבים אחד היושב בשר הבית זה השר [הוא העיר מונטפילייר ע"ש השר ובלע"ז Montpellier וע"ש העיר השיא נקרא ר' שלמה בר"א מן ההר] והב' יושב בפתח העזרה היא לוניל והג' יושב בלשכת הגזית שמשם יוצא תורה לכל סביבותיה היא נמשי Nîmes [ובעת ההיא היה מקום ישיבתו ובית דינו של הראב"ד בעיר נמש"י ורב' בעל המסעות מצא את הראב"ד וישיבתו בעיר פותיקיירש Posquières וכפי הנראה היה זמן בעל המסעות קודם לזה. ועי' אות ב'] ולא זו בלבד אנו צריכים להם כי מאלף ועד תיו אנו צריכים להם ע"כ · ויפה העיר הרה"ג רלב"א בעל נחל אשכול במבוא לספר האשכול שעינו הטעתו לבעל קורא הדורות ואחריו נמשך הח' חן טוב בהקדמתו לס' כפתור ופרח שכתב כי ר' משה ב"ר יהודה היה רבו של הראב"ד שראה בהמפתח לס' ת"ד שכ' שאל רמב"י רבו של הראב"ד אולם המעיין בפנים התשובה יראה שהוא מכניע לפניו כמ"ש. ואולי החליפו בעל המפתחות רמב"י זה ברמב"י אחר שהוא ר' משה ב"ר יוסף חברו של ראב"י אב"ד חותנו של הראב"ד שהיה רבו ומביאו הראב"ד כ"פ וגם בתשובתו לחכמי בדרי"ש בכללי דקדוקים כמו שהיא בכתובים לפנינו ובס' ת"ד סי' ק' והראב"ד בשם רבו ר' משה ב"ר יוסף, או ר' מאיר ב"ר יוסף שהיה ג"כ בזמן ההוא :

המחבר בהשלמה כמה פעמים וכן דן אבא מרי ז"ל עם חבריו בלוניל וכן ר"ב מטולידה בעל המסעות ראה את ר' משה בלוניל ובס' מנחת קנאות (צד 85) משמע נמי שהיה בלוניל · ובנו המחבר בעל ההשלמה היה בבדרי"ש ולא ראינו מי שכתב על ר' משה שהיה בבדרי"ש רק בס' שערי ציון כתב עליו לבדו ה"ר משה מבדריש וכן הח' צונץ בצ"אל עמוד ת"פא כ' בשם שלשלת הקבלה רמ"בי מבדריש ומלשון הש"ות שבס' ת"ד שהבאתי בהערה א' שכ' כי צריכין אנו לג' ב"ד משמע שלא היה בלוניל, ואולי שעזב את בניו והלך מלוניל לבדריש לקחת אשה והביא עמו את בנו הצעיר רבינו משולם אשר למדו וסמך ידיו עליו, וכפי הנראה לא היה ר' משולם בלוניל אף בימי ילדותו שהרי לא ידע מכל המכתבים והקושיות שהקשה רבינו יהונתן הכהן להרמב"ם שהרי בפ' שור שנגח ד' וה' סי' ח' משיג על הרמב"ם שכתב בפ"ד מ"ה נ"מ ה"ד דאפילו שמרו השומרים שמירה פחותה · והיא מהשאלות ששאל ר' יהונתן הכהן להרמב"ם והשיב לו שט"ס הוא בספרו, וכן בר"פ הכונס מביא דברי הרמב"ם במ"ש דבכותל בריא אפילו הבהמה מחיב ומיישבו שם ולא הביא דברי הרמב"ם שהשיב לר' יהונתן הכהן בראשונה כמ"ש בס' פאר הדור, וכן הביא המ"ע את כל השקלא וטריא בפ"ד מנ"מ ה"ב ועוד מקומות, ובכל ספרו לא הביא את ר' יהונתן יען כי לא היה משכנו לעולם בלוניל ורק את הרא"ש והר"א מלוניל דודיו הביא ואולי כך קבל מאביו בשמם · ואחר פטירת ר' משה אביו היה ר' משולם לגדול וראש העיר · ור' משה ז"ל כתב חרושי הלכות ופסקים כמו שהביא בהשלמה כ"פ בזה"ל וכן כתב אבא מרי ז"ל · אמנם בע"הר לא נשאר לנו ממנו רק ממה שמצאנו מהפוסקים שמביאין את דבריו · בס' כל בו דף ק"ז ה' יי"נ גבי כלי שצריך להטותו על צדו כתב וכן כתב הר' משה ב"ר יהודה ז"ל, ובס' המאורות להר"מ מנרבונה ב"א של בעל ההשלמה מביא כמה דינים בשמו ובשם בנו בעל ההשלמה בדף כ', וכן הוא דעת הראב"ד והרב ר' משה ב"ר יהודה והרב מורי דודי בנו ובדף רל"ח מביא פלוגתת הרא"ש מלוניל בענין עוף שנמצא הלב וכבד ירוקין שאוסר והרב ר' משה ב"ר יהודה גיסו התיר · ועי' מ"ש סוף אות ג', ובס' בעל האסופות דיני מליחה סי' ל"ב שאל שאלה הרב ר' משה ב"ר יהודה לחכמי לוניל מעשה באשה אחת שמלחה בכלי מנוקב ואחר מליחה הדיחה במים וחזרה ומלחה בכלי שא"מ וכו', ובה' יי"נ סי' כ"ב מביא בשם ר' משה ב"ר יהודה כלל ביי"נ כמו שהוא לפנינו בכללי דקנקנים וכן הביא בשלטי הגבורים בפ"ב דע"ז בשמו · ושם סי' ל"ג שאלה לר' משה ב"ר יהודה מעשה בא בדנא דאשתקיל ברזא ואתא גוי ואנח ידיו עליה וכו' והאריך בזה' והשיב ר' זרחיה שאלת בדנא דאשתקיל ברזא בדקנו הלכות הרב אלפסי ז"ל ומצאנו וכו' ומה שרייק רבי' ממתני' טעמא דמדדו בקנה וכו' · ובדיני טריפת סי' י"ט מעשה היה בעיר הזאת בדין בוליא שנמצא מלאה אבנים קטנים עד מקום החריץ והכשירוה וכן מצינו בתשובת שאלה מהרב הגדול הותיק ר' משה בן הרב החכם ר' יהודה · אשר מזה נראה שגם ר' יהודה אביו היה גדול בתורה · ובס' כפתור ופרח לר' א"ת הפרחי ז"ל תלמיד הרא"ש פ' ט"ז מביא בשם ר' משה ב"ר יהודה לענין סעודת מצוה כמו פדיון הבן וכיוצא בזה מברכין שהשמחה במעונו דהא גבי שבוע הבן אי לאו דטרידא בצערא דינוקא הוה מברכין לפיכך גבי פדה"ב וכי"ב דליכא למימר הכא מברכינן ע"כ :(ב)

(ב) **ומצאתי** באוצר הספרים אשר לממשלה בפה בכרך תחת n° 711 בסופו [אשר לפי דעת הח' כרמולי הוא הס' כתר תמים שהביא מהרש"ל ומראה לעיין בשו"ת מהר"ם אישרלין סי' קכ"ו] נלוה שם קונטרס הנקרא שער בפי' האותיות סודות ורמזים נפלאים ע"ד הסוד וכתב שם דף ס"א ע"ב בזה"ל ותראה בכאן כי השמש ממוצע בין כוכב ונוגה ואינו כדעת תלמי למעלה מנוגה ולא כדעת רבי משה ז"ל למטה מנוגה אלא ממוצע ביניהם . ואני הקטן משה ב"ר יהודה וכו' ושמו בשונה שנות ממשלת הכוכבים הקיימים במחזיר הב' כך שיהיה שנות ככבי לכת במחזור הג' להיות על דרך ז' וכו' אחר שאמר שבע שבתות השנים וכו' וכשתוסיף זה על מ' זמן מתן תורה שהיה שנת המ"ה יעלה הכל ד' תת"ק ובאותה שעה שלמו ממשלת כוכבי לכת וכשתוסיף ע"ז ק"ך לממשלת גלגל העליון והקיימין כמו שאמרנו יעלה הכל ה' אלפים וכ' ותתחיל ממשלת שבתאי ובה תהיה גאולתינו בעזרת שדי יתברך, וכפי הנראה הוא רבינו משה בר"י אביו של בעל ההשלמה אשר חי במאה האחרון של אלף החמישי . ומרוב תשוקתו כי יהודה וישראל ישכון לבטח דרש רמזים לשום קץ הפלאות לא רחוק מדורו [ע"ד שאמרו פ' חלק ייתי ולא אחמיניה] כי גם גסיו אשר היו עמו ולמדו כאחד היו בעלי סוד ועל ר' יעקב גיסו אומרים שהיו לו גילוי אליהו וגם ר' אשר הפרוש החזיר עטרת הקבלה ליושנה [גרעץ כרך ששי דף רמ"ב בשם כ"י מאורת עינים מה"ר יצחק דמין עכו] אמנם מצאתי בחוברת מכתב שנתי הנקרא בשם Letterbode שנה שלישית לד כ' העתיק הח' כ"ב מכתב מס' מלחמת מצוה מר' מאיר ב"ר שמעון מנרבונה בעל ס' המאורות אשר נמצא בבית אוצר הספרים Parme n° 2749 קאט' רוסי n° 155 אשר הוא כותב שם מרירות על ס' הבהיר ובסוף מכתבו כתב כל זה כתבנו בהסכמת אדוננו הרב הגדול נר

רבינו משולם ב"ר יעקב מלוניל אבי אמו של ר' משולם בעל ההשלמה. רבו של הראב"ד בעל ההשגות משה ב"ר יהודה הנ"ל היה חתנו (ג) של הנשר הגדול הרב רבינו וכמ"ש בספר ת"ד סי' ט' בתשובת הראב"ד לר' שלחיה כבר בארתי זה הטעם בפסקי או"ה לפני רבינו משולם ז"ל וכלשון הזה כתב נמי בסי' י"ד לענין אי צריך מליחה לצלי ושם סי' רמ"ה כתב הראב"ד על הרז"ה א"א גנוב הוא מאתי שכבר כתבתי זאת לפני הרב ר' משולם וכן בס' בעל האסופות כ"י דיני מליחה ס' י"א הביא תשובת הראב"ד וכתב וכבר בררתי זה הטעם בפסקים שחברתי מאסור והתר לפני ר' משולם ז"ל · עי' שה"ג מערכת א' אות י"א, גם הרז"ה הביא בפ"ב דב"מ ד"ה אמר רבא וכו' ושמעתי מפי הרב ר' משולם ב"ר י' בפירוק קושיא הראשונה וחבר שיר לכבוד שני אוהביו נשיאי העם ואחד מהם הוא ר' משולם והשני ר' זרחיה המתחיל „הנה מגילתי" ומסיים „זאת שאלתי" ובאמצע כתב, הרב שמו כשמי ראשית תבואתי אך האנוש משולם קדש הרומתי [עי' בספר תולדות הרז"ה להח' הר"י רייפמאן] והוא היה חבר לר' אברהם ב"ר יצחק אב"ד מנרבונה דמיו של הראב"ד בעל ההשגות ומביא ממנו פי' תרי"ג מצות (ד) והיה בימי ר' משה ב"ר יוסף מנרבונה שהיה ג"כ רבו של הראב"ד, וז"ל המאירי ואחריהם [ר"ל ר"ג הזקן ור' יעקב ב"ר יקיר] בארץ צרפת היה בה ג"כ גדולי עולם ונקובי שם ר' משה ב"ר יוסף מנרבונה וגדול שבזקנינו הרב ר' אברהם ב"ר יצחק אב"ד מנרבונה והרב ר' משולם ב"ר יעקב וביוחסין [דפוס לאנדאן צד, פ"ד] ערבב הסדר שכ' ומגדולי תלמידהם היה הראב"ד והרז"ה בעל המאור והרב ר' משולם ב"ר יעקב הקדים ראב"ד לר' משולם רבו וגם נראה שהיה קשיש מניה כי הראב"ד נפטר ד"א תתקנ"ט ור' משולם נפטר ד"א תתק"ל כמ"ש בשבט יהודה (ס) והס' שערי ציון מביאו אצל ר' משה ב"ר יוסף

ישראל מורנו ר' משולם בן הרב הגדול ר' משה נרו'. לא נראה שהיה חוטר מגזע בעלי הסוד ועי' מ"ש בשערה ו' בזה.

(ג) **וטעה** בזה הח' גרעץ כרך ששי עמוד רמ"ב שכתב שר' משה ב"ר יהודה היה גיסו של ר' משולם ב"ר יעקב והוכיח הד"ר קלאסיל במאמרו שיצא לאור שנה זו בס' ש"ל לכ' החכם היהים לונץ ה"ו שכתב שר' משה אחיו של בעל ההשגות היה גיסו של ר' משולם בר"י מלוניל. ועיקר הטעות שראו בס' המסעות שכ' ובלוניל רבינו משולם הרב הגדול וחמשה בניו חכמים גדולים ועשירים ר' יוסף ור' יצחק ור' יעקב ור' אהרן ור' אשר הפרוש וכו' והרב ר' משה גיסו, והבינו כי הוא גיסו של ר' משולם אביהם ובאמת כונתו שהוא גיסו של ר' אשר הפרוש וכן בס' ההשלמה מביא כ"פ את ר' אשר ור' אהרן בשם דודו ובס' מנחת קנאות צד 85 כתב וזקנו הרב ר' משולם ובניו והגיו וכיון על ר"מ הנ"ל:

(ד) **כמ"ש** באורחת חיים (דף ק"ב) כ' ראב"י פי' לנו הנדיב ר' משולם ב"ר יעקב תרי"ג מצות ואם כי הרה"ג בעל נחל אשכול בהקדמתו אות ג' רצה להחליפו בראב"ד חתנו כי מאן להאמין אשר הראב"י יביא תורת ר' משולם ב"ר יעקב אמנם מי שמביט בעין חודרת יראה שאין דרכו של הראב"ד להביא את רבו ר' משולם רק בשם נדיב ולא בשם רב אבל הראב"י שהיה גדול ממנו בתורה ובשנים הוא על נדיבות יקום ואין זה פלא שהרי ר' משולם בדורו היה ורק י"א שנה נפטר הראב"ד קודם ממנו וזה דרכם של ראשונים אשר תורת אמת היתה בפיהם ולא להתגאות ולהתגדר למדו וקיימו בעצמם קבל הדבר ממי שאומרו. [וביותר לדעתו של בעל נחל אשכול היה ר' משולם קשיש מניה ונפטר ימים רבים כמו י"ט שנה קודם לר' משולם יעו"ש אות ז']. ומלשון השאלה שהיתה בלוניל שהבאתי אות ג' שבא מקודם לפני ר' משולם נראה ג"כ שהיה קשיש מניה:

(ה) **וראיתי** להרה"ג רצב"א בהקדמתו לס' האשכול חלק ד' שאחר שהביא את ר' משולם ב"ר יעקב מלוניל כ' וז"ל ואין להחליף ר' משולם ב"ר יעקב מלוניל עם רבינו משולם ב"ר יעקב מבדרי"ש שחבר ס' ההשלמה כנזכר במאירי ובמוסגר כתב שבשה"ג וסה"ד יחסו בטעות לר' משולם ב"ר משה ב"ר יהודה מבדרי"ש זה אך כי ר' משה ב"ר יהודה מבדרי"ש אבי ר' משולם הזה היה תלמיד הראב"ד כנזכר בת"ד סי' ז' ובעל ההשלמה קדם לראב"ד ורז"ה שעשה השגות על ס' ההשלמה ע"כ, ומאוד אבכי לדעת אנה ראה השגותיו של הרז"ה על ס' ההשלמה או מי הגיד לו זאת שהרז"ה כתב השגות על ס' ההשלמה שהרי כמעט בכל דף מביא בעל ההשלמה את הרב המאור ז"ל ובהקדמתו כתב שאם נמצא בספרו שהולך פעמים בדרך הרב המאור לא כגונב את דבריו רק כן קבל מאביו שהמה בחיים פעמים נחלקו ופעמים השוו, ומשמע מדבריו כי הוא לא הספיק לראותו בחייו, והרי המחילה מכ"ת נ"ע הראה בגיליהו הראה בס' המאירי שכתב וז"ל החבורים המפורסמים במעלה בדרך פסק בראשם וביאור הלכות הרב אלפסי ז"ל עם צרוף ספר ההשלמה אשר הוסיף והשלים עליו הרב הגדול אבי כל יושב אהל הרב ר' משולם בן הרב ר' משה ע"ה מבדרי"ש ואעפ"י שאין עליו ערער מצד החבור אשר חבר עליו הרב הגדול ר' זרחיה הלוי הנקרא ס' המאור והבין כי הערער שיצא מהרז"ה הוא על ס' ההשלמה אבל באמת כונתו על ס' הרב אלפסי ז"ל שהבעל המאור מערער עליו ובעל ההשלמה מצרף אליו תשלומיו וליישבו פעמים הרבה, ולא לבד שבעל ההשלמה איננו קודם הרבה לזקנו אבי אמו ר' משולם בן ר' יעקב כמו שנראה מדבריו בחבירו הרז"ה כתב עליו השגות אחר שנתפשט ספרו בעולם

מנרבונה שהיו ג"כ רבו של הראב"ד · ר' משולם ובניו היו עשירים גדולים ונדיבים כמ"ש ר"ב בס המסעות ושם רבינו משולם הרב הגדול ז"ל והמשה בניו חכמים גדולים ועשירים, המה היו הראשונים אוהבי חכמה ומדעים בארץ ההיא ופזרו הון עתק להעתיק ספרים ישנים מגדולי הקדמונים מלשון ערבית לעברית ור' משולם העיר את ר' יהודה אבן תבון ראש המעתיקים להעתיק את ס' חובת הלבבות כמ"ש בהקדמתו להו"ה שבזמן ההוא היה רוב חבוריהם בלשון ע"ב בכל הענינים אשר חברו בין בחכמת התורה בין בחכמות אחרות גם בארצות אדום היה בהם חכמים גדולים בחכמת התורה והתלמוד מימים קדמונים אך לא היו מתעסקים בחכמות אחרות מפני שהיה תורתם אמנתם ומפני שלא היו ספרי הכמות אחרות נמצאים אצלם עד שנקבעה בתוכם המנורה הטהורה נר מצוה ותורה אור הרב הגדול החסיד הקדוש רבינו משולם נ"י בן החכם הישיש ר' יעקב ז"ל וכו' ותדבק נפשו בתורת אלהים וביראתו ושם החכמה מנת כוסו ומנתו ויכסוף לספרי החכמות אשר חברו הגאונים וכפי יכלתו קבץ ורבץ והעתיק מחכמת התורה ומחכמת הלשון וחכמת האמונה וספרי המליצות וחבורי המוסר ומשלי החכמים וכו' גם הוא הוליד ילדים במשלי החכמות וענייני המדות ע"כ, ובס' מנחת קנאות לר' אבא מרי דף פ"ה במכתב ר' משה ב"ר שמואל ב"ר אשר [ממשפחת ר' משולם] להרשב"א הביא ראיה כי אין אסור ללמוד שאר חכמות מרבינו משולם ובניו וחתנו שהיו גדולי ואצילי ארץ ועמודי העולם והעתיקו הרבה מספרי החכמה על פיהם וקראו אותם על שמם בראש העתקתם, ר' משולם כתב גם שאלות ותשובות הביאו בעל התרומות שער מ"ו ח"ד ושם מ"ה תשובה ממנו בענין המשכנות · ובמכתב שנתי לעטערבארע שנה שלישית דף ד' מובא שאלה נעתק מכ"י ישן, מעשה בא ליד ר' שמואל ב"ר משה זק"ל ולפני הרב ר' משולם ב"ר יעקב זק"ל ושאר חכמי לוניל בשכיב מרע שצוה מחמת מיתה לזכות לעובר ואשתו לא היתה מעוברת אלא מל' יום ובא הדין לפניהם וטען הראב"י ז"ל והרב ר' משה ב"ר יהודה נוטה לדעת הראב"י ע"כ · ועי' בהערות אות ד' · ועי' אות ד' במש' את ס' קבוץ שו"ת הגאנים מבני הרא"ש מלוניל ושם הביא איזהו תשבות ממנו להר"א אב"ד :

ד ועתה נדבר קצת מפרשת גדולת בניו של ר' משולם הזקן דודיו של ר' משולם בעל ההשלמה שגם המה היו אצילי ארץ וגדולי תורה בזמן ההוא כמו שהובא בס' האסופות דיני יו"ט סי' ט"ז פעם אחת שגרו מהר דגים בער"ה והחשיך השליה עד שקידש היום והיה כפק בידם לאסור שבאו מחוץ לתחום וכו' ונשמע הדבר לפני גדולים בני הרב ר' משולם והתירו הדבר ע"כ, ואם כי לא נודעו לנו תולדתיהם של כולם לא נחדל מלדבר את אשר זכינו לדעת מהקצת, בעל המסעות מונה חמשה בנים לר' משולם חכמים גדולים ועשירים ר' יוסף ור' יצחק ור' יעקב ור' אהרן ור' אשר הפרוש שנפרש מעניני העולם ועומד על הספר יומם ולילה ומתענה ואינו אוכל בשר והוא חכם גדול בתלמוד עכ"ל, משני בניו הראשונים ר' יוסף ור' יצחק לא נדע מאומה זולת זאת (ו) ור' יעקב

אלא שלא ראה אותו כי נולד אחר פטירתו כנראה שבשמו קראו לו כמו שנהוג עתה לקרא על שם אבותיו אשר כבר הלכו למנוחות כי בעל ההשלמה נפטר ס"ח שנים אחר פטירת זקנו ר' משולם הזקן וכן חי אחר פטירת הרז"ה כמו חמשים שנה · לפי דעת כל מוני הדורות שהרז"ה נפטר שנת תתקמ"ו, ואף לפי דעתו שם אות י' שחי יותר מזה מ"מ לא היה בדורו גדול שיחשב בעיני הרז"ה ועוד יותר אהפלא כי החליף שם אבי בעל ההשלמה לר' יעקב ומשוה לטועים את שני גדולי הדור אשר לא ראיתי אף אחד שיאמר זאת. ולפניו היה הס' המאירי אשר מביאו כ"פ ושם כתוב באותיות בולטות כי היה בן ר' משה. וכן ראיתי להעיר כי מ"ש בס' שבט יהודה ובשנת תתק"ל וכו' ובשנה ההיא נתבקש בישיבה של מעלה הרב ר' משולם והנדיב הגדול ר' יעקב פרופייג וחשב הה' גרעץ כי שני גדולי הדור נעדרו בשנה ההיא ר' משולם הנ"ל ור' יעקב העשיר פירפיינו שראה אותו בעל המסעות בעיר מארשיליי"א עומד בראש הקהל של מטה, אם לא היה לו מקום אחר, עדין יש לפקפק בזה הלא המסעות כתב ספרו שנת תתקל"ג כאשר שב לארצו וכפי הנראה לא התמהמה בדרכו שלש שנים ולא הספיק לראות את ר' משולם בחייו וכן מורה לשונו שכתב עליו ר' משולם ב"ר יעקב ז"ל ור' יעקב העשיר ראה במארשיליי"א עומד ומנהיג עדתו עדת הקהל של מטה שם. ובשבט יהודה נראה שט"ס הוא ונחלף וא"ו תחת בי"ת והוא ר' משולם בהנדיב ר' יעקב אביו פרופייג ור' יעקב העשיר פירפיינו הוא איש אחר אשר לא נגעה בו יד ה' בשנה ההיא. כי לפי הנראה פירפיינו הוא שם מקום ופרופייג היא שם תואר ועי' חוברת שנית לעטערבאדע שמעתיק שאלה ששאלו מקמי רבנא יעקב גאון ומביא שם החכם דון פורפייג :

(ו) הה' גרעץ בכרך ששי דף רמ"ב בשם כ"י מאירת עינים כמ"ש בהערה ב', וכפי הנראה כיון על ר' יעקב נזיר שמביא השה"ג ח"א אות י' סי' רמ"ו ועליו כתב באות א' ס' י' וז"ל וראיתי כתוב בלשון הזה ר' יצחק נזיר קבל מאליהו ז"ל והאריו ר' יעקב נזיר וממנו הראב"ד ובנו ר' יצחק סגי נהור רביעי לאליהו עכ"ל. לא נודע לנו לשון מי הוא זה שמעתיק כי לפי מה שנראה בהשקפה על פי דבריו הוא מליץ על אחד משלשה אלה שהביאם שם בעל ס' האמונות [ר' שם טוב] בעל עבודת הקודש [ר"מ גבאי] בעל מצרף לחכמה

אחיהם לפי דעת מקצתם הוא ר' יעקב הנזיר המובא בס' עבודת הקדש לר"מ גבאי ח' עבודה פ"ג וס' מאירת עינים כ"י לר"י דמן עכו תלמיד הרשב"א בפ' בשלח ובש"הג ה"א א' י' ונקרא נזיר על שהזיר עצמו מן היין לרוב חסידתו ולו יד ושם בחכמת הקבלה והסוד, והוא שחבר פיוטים ופי' על התורה אשר לקוטים ממנו נמצאים באוצרות הספרים · וגם נמצא ממנו כ"י פי' על איוב [צונץ שם עמוד ע"ד עי' הערה ו'] ולפי השערת הח' הר"י רייפמאן בס' תולדות הרז"ה דף מ"ח כתב הקדמה לס' מדרש עשרת הדברות בדרך משל וחידה :

ה הרב ר' אהרן אחיהם הוא ר' אהרן ב"ר משולם הנודע שהשיב במרירות להרב ר' מאיר הלוי מטולטילה אבואלאפיה המכונה בפי מפרשי הש"ס בשם הרמ"ה על אשר נועז לדבר רתת על הרמב"ם על ס' המדע והמורה · וחבר שיר בראש מכתבו להרמ"ה המתחיל „צבי נחמד" ומסיים בסוף מכתבו בשיר המתחיל „עורה כרוב ממשה" נדפס בס' טעם זקנים דף ס"ו (פפד"מ תרט"ו) ע"י הר"א אשכנזי ואח"כ ע"י הר"י בריל מכ"י הנ' ג"ב (פאריש תרל"א) המכונה ספר אגרת להרמ"ה ואליו כיון המגדל עוז בפ"ח מה' תשובה [ועי' רמב"ם פ"ג מה' קדוש החדש ובפירוש הרלב"ח שם] וכתב כי הרמ"ה חשב להשיג את הרמב"ם בין המצרים בכהנה רבות לפני ר' אהרן הכהן הגדול הלוי"ל וכו' והשיבוהו במרורות וכו' ושבחוהו וקראוהו ארון אלהים וכו' וקיימו עליו שהיה בקי בחדרי חכמות הנעלמות ומימות רבינא ורב אשי לא קם כמשה, והוא ולא אחר שכיון עליו המג"ע כי כל דבריו נמצאו במכתב ר' אהרן ב"ר משולם להרמ"ה, והמ"ע זכרונו הטעהו לכנות את ר' אהרן בשם כהן גדול שהחליף האיש הנשאל מהרמ"ה בהמשיב לו, כי הרמ"ה פנה במכתבו נגד הרמב"ם אל ר' יהונתן הכהן שבלוניל שהיה בימים ההם [וגם הוא היה אוהבו ומכבדו של הרמב"ם והעיר את ר"ש אבן תבון להעתיק את ס' המורה] אמנם ר' יהונתן לא השיבו כי כפי הנראה מצא מכתבו של רמ"ה את ארונו של ר' יהונתן הכהן שנפטר לפי עדות היוחסין [לונדון עמוד רכ"א] שנת ד"א תתקס"ה (ז) ואחר פטירתו עמד בראש העיר לוניל הר"א ב"ר משולם ועל פיו היה כל ריב ולכן השיבוהו במקום ר"י הכהן הגדול אבל לא היה ממשפחת כהנים ואחר המג"ע נמשכו הרבה בהשבם שזה ר"א הוא שחבר ס' אורחות חיים עי' שה"ג ח"א אות א' סי' ק"ל וסה"ד · ובהשגות מהר"ם אלשקר בסוף ס' האמונות על ר' שם טוב וז"ל ואותן הרבנים הראשונים שערערו עליו בענין זה נתחלף להם בדבריו העולם הבא בעה"ב אחר תחית המתים ומי שרצה לעמוד על אמתתם של דברים יעי' באגרת ששלח ר' אהרן בן הרב רבינו משולם אל הרמ"ה ויראה איך סתר כל דבריו בהחלט ומחא ליה מאה עוכלא בעוכלא ואינו מיחסו בשם כהן · ובאמת הר"א הכהן בעל אורחות חיים חי בזמן יותר ממאה שנה אחריו שנפטר הא' צ"ד וכבר הרגיש בזה בעל טעם זקנים

הרב יש"ר מקנדיא ובכל ג' ספרים הנ"ל ראיתי וחפשתי ולא מצאתי שם את שם ר' יעקב נזיר רק כולם כתבו שהראב"י אב"ד נתגלה לו אליהו וממנו קבל הראב"ד חתנו ובנו ר' יצחק סגי נהור ולפי דעת מקצתם הוא שרמז הראב"ד בהשגות בפ"ח דלולב ובפי' מבית הבחירה · וע"כ שהש"ג רמז שראה כתוב במקום אחר והוא הכ"י שהביא הה' גרעץ מס' מ"ע מר"י דמן עכו תלמיד הרשב"א המיוסד על ביאור סודות הרמ"בן ועיינתי שם בפ' בשלח ומצאתי באמת לפי נוסח אחד שם כלשון הש"הג ממש ורמז לזה מצאתי בס' מצרף לחכמה בשם ס' מנחת יהודה פ' י"ד דף קנ"ח וז"ל עם מה שפי' הברייתא הזאת החסיד ר' יצחק סגי נהור בן הראב"ד שהיה רביעי לאליהו ודבריו אלה מתאימים לדבריהם . ועל ר' יעקב הזה נראה שכיון ג"כ בס' עבודת הקודש לר"מ גבאי חלק העבודה פ"יג וז"ל ומי לנו גדול בפילוסופיא כהרמב"ם ז"ל וכשמצא המרגליות השליך מידו הצרורות ואחד מחכמי אמת שביאר סודות הרמ"בן ז"ל כתב בפ' בשלח בז"הל ור" יעקב זה הלך למצרים ומסר הקבלה להרמב"ם ז"ל ולרוב שמחתו היה משתבח בה לתלמידיו ונראה שכיון לדברי בעל מ"ע הנ"ל שמזכיר את ר' יעקב נזיר שהיה רבו של הראב"ד בחכמת הסוד ור"י המדובר הלך למצרים [אמנם בהכ"י אשר היה לפני לא מצאתי דברים אלו של' בעל עה"ק ואולי היה כתוב לפניו] ודעת הה' גרעץ וכן כ' הה' צונץ בצא"ל עמוד ע"ד שהוא ר' יעקב ב"ר משולם . ואם קבלה היא נקבל, אבל לפי הנראה לא יתכן שזה ר"י ב"מ היה רבו של הראב"ד והרמב"ם, שהגי ר' אהרן היה תלמיד הראב"ד וגם ר' אשר אחיו וגיסו ר' משה מתרפסים לפניו כתלמידיו שמהם נדבר להלן . ונ"ל אשר ר' יעקב לא היה נקרא נזיר על מה שהזיר עצמו מן היין כמו שהבינו · גם בעל המסעות לא הזכיר שר"י יעקב הזיר עצמו מן היין ולא מכנהו בשם נזיר כמו שמכנה את ר' אשר בשם פרוש שפרש עצמו מתענוגי עולם הזה ומתענה ואינו אוכל בשר . רק הוא שם משפחה נזיר כמו ר' יצחק נזיר ואין זה ר' יעקב ב"ר משולם :

(ז) ומ"ש בס' שבט יהודה כי רבינו יהונתן הכהן עלה לירושלים בשנת קע"א איננו נכון כי לא נמצא שר' יהונתן חי אחר פטירת ר' אהרן ב"ר משולם שאלמלא הי לא היה ר' אהרן משיב להרמ"ה על המכתב אשר שלח לזולתו. והמ"כ בריל במכתב שנתי לספרות היהודית שנה רביעית עמוד חמשי כתב שצ"ל ר' נתן במקום ר' יהונתן, אמנם לא הרגיש במ"ש. ועדותו של היוחסין נאמנה לנו :

והחכם הרש"ז הי"ו [ובש"הג הנדפס ע"י ה' בן יעקב כתב כי שני ר"א הכהן מלוניל היה ולא הרגיש כי ר"א בר"מ לא היה כהן] · לבד גדולתו של ר' אהרן בתורה כפי מה שרואין מבעל ההשלמה ששונה הלכות מפיו, וכן בס' בעלי אסופות מביא דינים הרבה ממנו כמו שיתבאר להלן היה אוהב חכמה ושאר מדעים כמו שנראה מצואת ר' יהודה אבן תבון במה שצוה לבנו ר"ש א"ת וז"ל שם (עמוד י"א) בני למוד לעתים לפני החכם ר' אהרן מן העיבור כי חכמה שהצורך אליה הוא, (ח) ר"א נפטר לפי עדות בעל שבט יהודה ד"א תתק"ע ולכן לא יפלא שהרמ"בן לא ידע מחליפות מכתבים שהיה בין הרמ"ה עם ר"א בר' משולם ור' שמשון בר' אברהם בעל הר"ש על סדר זרעים, רק הרמ"ה במכתבו אליו ספר לו מזה, כי ר"א היה קשיש הרבה מרמ"בן שנפטר ה"א ל' וחי כמו ע"ה שנת והיה בימים ההם שהתוכח הרמ"ה עם ר"א כמו ט"ו שנה אשר לא ידע עוד מזה הדברים העומדים ברומו של עולם · [ע"י ס' אגרת הרמ"ה עמוד י' שורה א' בהערה שהתפלא על זה] והנך רואה שכל המשפחה הרוממה ההיא אף שהיו כרוכים אחרי הרא"בד כי נתגדל בבית אביהם ר' משולם בר' יעקב הזקן, ור' אהרן ור' אשר חשבו עצמם לתלמידיו כמו שאעתיק להלן לשון תשובותיהם, ורבינו משולם בעל ההשלמה שאב מבור תורתו הרבה ואין מספר להמקומות שמביאו ובכל פעם הוא ללמוד ממנו או לחזק דבריו [ורק פעם אחד מצאתי להכל בו דף ר"ב שמעתיק דברי בעל ההשלמה בענין ברכות המזון דאחד מפסיק לשנים דדעת הר"יף בזה דמפסיק עד נברך ודעת בה"ג עד סוף ברכות הזן והראב"ד כתב שצריך נט"י והמוציא וכתב רבינו משולם דכבוד הרב במקומו מונח דנהגו העם כפסק הר"יף] ובכ"מ ברוב ענוה והכנעה נגדו, כי גם אביו ר"מ מכניע לפניו כמש"ל בהערה א' ובעל ההשלמה כתב השגות על הרמב"ם קונטרס [מיוחד על הלכות עירובין וכן בסוף מס' שבועות אשר לפנינו ועכ"ז היה יקר בעיניהם כבוד הרמב"ם עד מאוד, הלא ר' אהרן מגביהו לשמים וכתב עליו איש אלהים ותחסרהו מעט מאלהים ובעל ההשלמה בהקדמתו כתב וז"ל כי אינני ממשכן עצמו לא אחר דברי הר"יף ולא אחר דברי הרמב"ם ז"ל שאזן וחקר תורת משה רבינו. והתנו ר' יעקב לבית לאטיש חיבר ספרים בפירוש דברי הרמב"ם וביחוד על ספר המורה נגד הלוחמים עליו (ט) לכן אל תתמה אם אומר לך כי גם הראב"ד בעצמו

(ח) **ומצאתי** בקטלוג הספרים אשר לממשלה בפה 263 №. עמוד פ"א הובא שם מכתב בשם החכם ר' אהרן מלוניל בענין מספר הגואלים אם מתאימים לפי קבלת חז"ל וכתב שהם חושבים שהשנה הזאת שנת תתקס"ד לחשבוננו לב"ע שנת אלף ומאתים וארבע וכו' ומחשב שם מזמן ר"י בן פרחיה וכו' ושאלתי לחכמי הגוים אנשי המחקר וכו' ומביא בסוף דעת הרי"ל אבן גיאות ודעת הרב ר' יהודה אבן ברזילי, אשר בלא ספק שזה הוא ר"א ב"ר משולם שהוא היה עוסק בחשבון סוד התקופות והיה זה כמו שש שנים לפני פטירתו:

(ט) **וראיתי** לפני שנים אחדות יצא חכם אחד מחכמי זמננו לדבר רתת על מה שהכניסו דבר הראב"ד בפנים הרמב"ם וחשב לפחיתת כבודו שיהיו משולבים יחד עם דברי שונא ובעל מחלוקתו אמנם המעין ולומד לעומקה של הלכה יראה שהראב"ד לא היה שונא ולא בקש לדרוש בגנותו ולהטיל עליו השרי לא חלק עליו בגלל ספר המורה והמדע כמו שאלו נגדו הרמ"ה ור"ש ב"א מן החכר רק כן דרכו של תורה זה בונה וזה סותר וכמה פעמים טרח למצא מקור לדבריו ומודה לדבריו כי ירד לעומקה של הלכה בפ"י מה' ח"ת ובפ"ה מה' תפלה הי"ד טרח לפרש דבריו ובפ"ג מה' ציצית ה"א ובפכ"ט מה' שבת הי"ד ובפ"א מה' יו"ט הי"ד ובס פ"ח הט"ז כתב הראב"ד שיפה ואמת כתב ומשבחו, ובפ' י"א מה' אישות הכ"א מסכים עמו ונוטה מדעת הר"יף ועי' פ"ו מה' גירושין הי"א לפי גרסת המ"ע מחזק שם דעתו, ובפי"ג מה' מאכלות אסורות ה"א ופ"י שם ה"כ וה' שחיטה פי"א ה"י מסכים הראב"ד לדעתו ומשבחו ומקלסו ובפ"י דתרומות הט"ז ובפ"ז דמעילה ה"ב מקלסו ומודה שגרסתו מיושרת מאשר נוסחאות וראוי לסמוך עליו ובפ"ט מה' מע"ש הי"א וב"פ דמעילה הי"ב ובפ"ה מה' ק"פ ה"ה ובפ"י מה' טומאת מת ה"א ובפ"י שם ה"ד ובפי"א ה"י ובפי"ג ה"א ובפ"ה מה' פרה ה"ו ובפ"ה מה' כלים ה"ה טרח למצוא מקור ולפרש דבריו ובפ"ג מ"ה כ"מ ה"ד מקלסו ומודה שגרסתו מיושרת מן הגרסא שלו ובה' גו"א הט"ו ובה' חו"מ פ"י הי"א ובפ"ט מה' שכנים ה"ט כתב יפה אמר ובה' זכיה פ"י ה"ב מסכים עמו ומקלסו ומודה שדבריו נראה לו יותר מדברי הר"יף ובה' רוצח פ"א ה"ז ובפי"ג ה"י ובפ' כ"ז ה"א ובה' זכיה פ"ה ה"א ובפ"ט ה"ו ובפ"ב מה' גזלה ואבידה ה"ד חזר למצא מקור לדבריו וכן בפ"ד מהלכות טוען ה"א ועוד בכמה מקומות, ולא בכל מקום שהשיגו עליו חכמי לוניל השיגו הראב"ד · וגם בעל ההשלמה משיגו כ"פ במקום שאין הראב"ד משיגו כמו בפ' ז"ב במ"ש הרמב"ם בפ"י מה' סנהדרין ה"ז, ותראה כי השגות לא כתב הראב"ד לספרו בתבל כמו שכתב שאר חידושיו שנתפשט בחיו בין תלמידיו ורק בדורות שאחריו מצאו בצד ספר הרמב"ם שהיה ביד הראב"ד כתוב בצדו השגותיו והפיצו בתבל. הלא בעל ההשלמה היה אחריו שמזכירו תמיד בשם ז"ל ושאב הרבה מחידושיו וגם אביו כתב כי צריך לתורתו. ועכ"ז לא ראה השגותיו על הרמב"ם כי אינו מזכירו אף פעם אחד והנה אפרוט המקומות שהביא דעת הרמב"ם במקום שגם הראב"ד

לא השיגו על הרמב"ם כאויב ומספר בגנותו כנראה מרוב השגותיו, ורק כן היה דרכו לדבר קשות באנשי דורו ואורייתא דקא רתח ביה כי גם על הרז"ה יטמיר ברד ואש, רק בהשגותיו על הרי"ף הוא בדרך כבוד וענוה כמו שהביא בס' ת"ד, ובס' בעל האסופות כ"י בדיני טריפות סי' כ"ג העתיק מר"א דינים וכללים ארוכים בדיני נחתך ונשבר הרגל וכתב שם זה לשון ר' אהרן בר' משולם נתתי לבי לדרוש ולחקור ולבדוק ולבאר ולפרש דיני נחתך רגליה מן הארכובה ולמטה ומן הארכובה ולמעלה · ודין נשבר העצם ויצא לחוץ דין רוב עביו והיקיפו מפני שהם דברים שצריכים לאדם כי הם ענינים מצויים תמיד ויש מחברינו ורבותינו שאינם רגילים בהם על כן מלאני לבי לבאר הדברים ולגלות כל סתום למען ירוץ כל קורא בו תמיד ויכירו וישכילו ויסירו ויכירו אותם כקטן כגדול מבין עם התלמידים, ומאריך הרבה בכללים ודינים אלו ועיקר סמיכתו שם על דברי ר"ש ור"מ [הוא רש"י והרמב"ם], וכפי הנראה היה דן לפני הראב"ד והוא מזכירו בתשובותיו ושם בדיני מליחה סי' י"א כתב והשיב הראב"ד ז"ל בא אלינו כתב ידך וראיתי דברים טובים ונכוחים וצריכים תלמוד ולא ידעתי, האגרת השנית אשר כתבת שלחתי אל הותיק התלמיד ר' אהרן כי כה כתבתי טעם ההיתר מטעם שהם טרודים לפלוט וכו', ועוד שם סי' כ"ה בענין ששאלו מחכמי לוניל, בלונביל שבשלוהו בקדרה שמותר אע"פ שקצת אין אוכלין אותו כי אם בצלי לפי שפניו חלקים ואין המלח נכנס בו ובסוף כתוב זה העתקתי מלשון הרב ר' אברהם לר' אהרן:

ו הרב ר' אשר אחיהם אם כי היה הצעיר מכולם כמו שחשבו בעל המסעות באחרונה וכן בצוואת ר' יהודה אבן תבון לבנו ר"ש כתב וז"ל והנה אהרן וחור עמך החכם ר' אהרן והחכם ר' **אשר**, עכ"ז היה גדול בתורה מאחיו כמו שהפליגו בעל המסעות יותר משאר אחיו וכן נראה מבעל ההשלמה שהיה גדול בתורה מאחיו ר' אהרן שמביא דודו ר' אשר בשם רב ועל ר' אהרן כותב החכם דודי ר' אהרן (י) והוא המכונה בפי כל המפרשים בשם הרא"ש מלוניל, וחיבר ספרים הרבה על הש"ס ומהם ס' המתגות כמ"ש בס' **שערי ציון** וז"ל [עמוד מ"ב] והרב ר' **אשר** גם הוא חיבר חבורים

משיגו ולא הזכיר כלל. בפ"א מב"ק גבי תרנגולין שהיו מהנדסין כתב שלא ירד לסוף דעת הרמב"ם ולא הביא דעת הראב"ד. וכן בפ' שור שנגח ד' וה' תמה על הרמב"ם במ"ש דלפי' שאמרו השומרים שמירה פחותה ולא הביא דברי הראב"ד בזה בפ"ד מה' נ"מ ה"ד, ובפ' הזהב כתב על מ"ש הרמב"ם דפ"ח משלם אף אם פשע בקרקעות מפני שהוא כמזיק וכן כתב הראב"ד עכ"ל, ובאמת הראב"ד בהשגות פליג על הרמב"ם בזה ודעתו כדעת התוס' ואף אם נאמר שעה"ם בדברי בעה"ש וז"ל הר"א אב"ד במקום הראב"ד [ואף שאין דרכו של בעה"ש לכתב עליו הר"א אב"ד רק תמיד מביאו בשם ראב"י] מ"מ אלו ראה דברי השגות לא היה מונע מלהביאו. וכן בפ' איזהו נשך גבי פרדיסא ומודה רב בהורא פי' ר"מ בפ"ח מה' מלוה ה"ה דאם קנה עגל בזול ולא הביא דברי הראב"ד שמשיג עליו שם. וכן בפ' השפועלים הביא דעת הרמב"ם דמפרש בפי"ג מה' שכירות ה"ד פרות המרכבות בתבואה שהולכים לדרכה שירע לאם הדרך והראב"ד משיגו שם ומפרש מרכבות פי' תבואה שנגמרית במים להסיר קליפתן והיא חשלא. וכן בפ' בית כור מביא בעיא דרבא הטין וזרען בקרקע שהר"מ מפרש בפט"ו מהלכת מכירה דלא בעל המקח רק דמחזיר הטעות ומשיג עליו ולא הזכיר דברי הראב"ד בהשגות שם וכרים פ' י"ג מביא דבלי ר"מ בפי"ב מה' זכיה ה"ז דע"כ לא אמר רשב"ג לאחר אבל מכר לעצמו פי' לבנו ולא הביא דברי הראב"ד בהשגות. ובפ' מי שמת הביא דעת הר"מ בגר שנתן לאחר בלשון מתנות שכ"מ דבריו קיימין והראב"ד בפ"ט מה' זכיה ה"ז השיג עליו ועל הגאונים ולא הביאו ובפ' גט פשוט בסוגי' דאמטר הכשר עד א' בכתב וכו' הביא דעת הרמב"ם דהוי מתוך שאלי"מ והראב"ד בהשגות טרח ליישב דברי הרמב"ם דמיירי שאמר תחלה להד"ס יעו"ש בפ"ד מה' טוען ולא הביא דבריו, וכן בסוף מס' ב"ב הביא דעת הרמב"ם בפ' י"א מה' בכורים הכ"ב שאינו מחלק בין חלקו ובין לא חלקו האחים ולא הביא דעת הראב"ד בהשגות שם שנראה שחולק גם על מש"כ בה"כ עי' מל"מ שם, ובס"פ שבועת העדות בענין לאו וכן לא הביא דברי השגות בפ' מ"ס מה' שבועת ה"ג [ומה שהביא בהשלמה בהשגותיו בקונ' אשר בסוף מס' שבועת בפ"ד וכתב שהראב"ד לא כתב כן לא ראה בהשגות הראב"ד רק בהי'] ובמס' ע"ז פ' כל הצלמים בענין חתימה בולטות ג"כ לא הביא דברי הראב"ד בהשגות. וכן בקונ' השגות להרמב"ם למס' עירובין אשר מצאתי בס' המאורות מבעה"ש אשר אקוה אי"ה ג"כ להוציאו לאור איננו מזכיר את הראב"ד במקום שמשיג על הרמב"ם שם. מזה נראה שלא ראה בעל ההשלמה את ההשגות. ואינם בדור שאחר בעל ההשלמה יצא טבעם בעולם ובעל המאורות תלמידו וב"א של בעה"ש מביא השגות הראב"ד ולא בשם השגות רק הראב"ד בהגהותיו. בדף כ"ד כתב אך הראב"ד בהגהותיו ובז"הל בדף כ"ט שם ועוד כמה פעמים ובקונ' כללי דקדוקים נזכר הראב"ד בהגהותיו כלשונו שם ממש [והוכחתי שהוא מנכד בעה"ש] ודי בזה לדעת שאחר פטירת הראב"ד מאלו שותי דבריו בלד ספרו והפילוס בעולם:

(י) **ועי'** הקדמת המאירי דף י"ז שכתב שבזמן הגאונים מי שהיה בקי בג' סדרים היה נקרא חכם ומי שהיה בקי בע"פ בכל שיתא סדרי היו קורין אותו גאון רמז לס' מסכת' כמנין גאון:

והוציא לאור תעלומות התלמוד ומהם ס׳ המתנות [עי׳ בהערות הרש״ב שם הערה תק״ו וצונץ שם צד׳ תפ״א אבל מדברי בעל סה״ד משמע שהוא רא״ש אחר], וחיבר ספר המנהגות וכפי שנראה מס׳ הכל בו הוא מיוסד על מנהגים· שהביא ממנו בהלכות פסח לענין כרפס וכן דף מ׳ שם לענין מה שאומרים בקדושה ד׳ ימלוך, וכן דף ו׳ נהגו העולם להדליק בבהכ״נ וכן דף י״ג לענין הדלקת שני נרות, ואין לפרוט כל המקומות שהביא ממנו הכל בו· ובס׳ בעלי אסופות מביא בדיני טריפה סי׳ מ״ח וז״ל מצאתי בס׳ המנהגות לר׳ אשר ז״ל בהלכות עופות ודגים טהורים כל עוף הדורס טמא בידוע שאין לו סימני טהרה ומהו עוף הדורס שאוכל עוף קטן כשהוא חי וי״א שמניח שתי ידיו על הבשר כשהוא אוכל וכו׳ והר׳ יוסף אבן פלאט מפרש וכו׳, וכן חיבר הלכות יו״ט הובא בס תמים דעים וכתב שם הלכות יו״ט מלשון החכם ר׳ אשר בהרב ר׳ משולם· ושם הביא הרא״ש דברי הרמב״ם וכתב בסוף והרוצה לעמוד יעי׳ במ״ש בדיני מוקצה, מזה נראה שכתב עוד הרבה בדיני יו״ט לבד ממה שהביא בס׳ ת״ד, וגם כתב ספר קבוץ הגאונים יקר מאד נמצא בבית אוצר הספרים לה״ג ג״ב בפה· וזה שמצאתי ברשימת אוצר הספרים שם מה שכ׳ הרש״ז הי״ו׳ קובץ תקס״ו, קובץ גדול מתשובת הקדמונים א׳ מהרב בעל האלפסי ז״ל, ובסופן גם מאביו ר׳ יעקב פאסי ומהנשיא ר׳ יצחק בר ברוך ומהראב״ד בעל ההשגות, ב׳ תשובות מהרב ר׳ אברהם בר׳ יצחק (הוא הרב אב בית דין, חותנו של הראב״ד השני בעל ההשגות) והן א׳ מה שהשיב לר׳ יוסף בר חן׳ ב׳ לרבינו משולם ב״ר יעקב, ובהן העתיק הכותב גם איזה תשובת מר׳ יהודה בר ברזילי הכתובות בספר שלו (ס׳ העתים) בהלכות שביתת עבדים „ והמאסף התשובות אלו של ר׳ אברהם היה אחד מחמשת בניו (הרבנים הגדולים) של ר׳ משולם הנזכר כי אחרי ככלות התשובות לר״י בר חן, כתוב כל אלו [כנראה חסר מילות „התשובות לר״י בר חן״] מכאן ולהבא שלח הרב ר׳ אברהם זצ״ל לאדוני אבי ישצ״ו, ואחרי תום התשובות האלו כתוב שם כל אלו התשובות [ר״ל שנכתבו עד הנה] השיב הר׳ ר׳ אברהם ב״ר יצחק זלה״ה לאדוני רבי רבי משולם זצ״ל הכ״מ בן הכבוד ר׳ יעקב ז״ל „וצ״ל לאדוני אבי ורבי״ (וגם נהגו קצת קדמונים לכתוב גם על אביהם אדוני סתם כמו ר״י הפניני) ובשעה שהתחיל הבן של רבינו משולם להעתיק את התשובות הנ״ל היה עוד אביו בחיים, לכן הוא כותב עוד ישצ״ו (ישמרהו צורי ויחיהו) ובנתים נפטר והיתה עוד שנה ראשונה למיתתו של ר׳ משולם בשעה שגמר את העתקתו, לכן הוא כותב הכ״מ· ג׳ לקוטים והעתקות מספר האורה (של רש״י) ומשאילתות דר׳ אחאי גאון, וכו׳ וכו׳ ומסדר רב עמרם גאון, ותשובות רבות בהלכות ברכות ונראה שהועתקו מס׳ העתים של ר׳ יהודה בר ברזילי הנ״ל (כי במקום א׳ בא שם הלשון הזה ואעפ״י שכבר כתבתי לעיל בהלכות ס״ת) ועוד תשובות מהרב ר׳ אברהם ב״ר יצחק ולקוטים מפסיקות (פסיקתא) דרב כהנא, וממה ששמע המקבץ את הקובץ מהראב״ד (בעל ההשגות) ומה שמצא בפירושו לתורת כהנים ומסדר רב עמרם ונראה לי קרוב לודאי שמקבץ את כל הקובץ ההוא היקר והנפלא היא ר׳ אשר הפרוש בעל התוספות מלוניל ע״כ· והוא שמביא בס׳ המאורות בדף ג׳ שכתב וכן כתב הרב ר׳ אשר בשם הגאונים, וגם הוא חיבר מדרש עשרת הדברות דרושים על כל מאמר ומאמר מעשר דברות שבתורה· אשר נמצא כתוב על הכ״י שראה החכם הר״י רייפמאן מדרש עשרת הדברות מאת ר׳ אשר ב״ר משולם מלוניל׳ [ס׳ תולדות הרז״ה עמוד מ״ח] גם כתב קונטרס בדיני נדוי והעתיקו בעל ס׳ המאורות דף ק״ג [מחזיק שלשה דפים גדולים] וכתוב בסוף תם מה שכתב הרב הגדול ר׳ אשר ז״ל בן הרב הנעלה ר׳ משולם ז״ל בענין נדוי ובמקצת ענינים קצרתי מלשונו, ובס׳ המאורות מביא פעמים אין מספר מהרא״ש ובמקצת מקומות כתוב שהוא מנמוקי הר׳ אשר ז״ל והוא אשר כתב שאלות ותשובת להר״י שהוא ר׳ יצחק ב״ר שמואל בעל התוס׳ וכן הביאו התוס׳ בב״ק דף ס״ד א׳ ד״ה יאמר, שאל הרב ר׳ אשר מלוניל את הר״י והשיב לו הר״י וכן שם ע״ב ד״ה מהיכי גם זה שאל הר״ר אשר מלוניל את הר״י ובס׳ ת״ד סי׳ ר״ג ע״כ כתב ה״ר יצחק בר׳ שמואל בתשובת שאלות את ה״ר אשר בר׳ משולם· ובס׳ בעלי אסופות כ״י מביא כמה שו״ת מר׳ אשר בה׳ יו״ט סי׳ ב׳ בענין יו״ט שני של גליות שהביא מחוץ לתחום, ועוד שם סי׳ ד׳ שאל הרב ר׳ אשר את הראב״ד המדליק נר ביו״ט והוציא פתילה אחת מי הוי כמסתפק או לא דהוא גורם לכיבוי והשיב הראב״ד דמותר· ושם בסי׳ י״ט מעשה בא בעיר הזאת הביא גוי דגים ביו״ט אחרון של פסח הסמוך לשבת מלפניה ושאלו עליהם והיה שם החכם ר׳ אשר בר׳ משולם ז״ל והבריע להתיר מפני שיש ב׳ ספיקי חדא שמא מאתמול נצידו ואת״ל היום שמא תיום חול, ובדיני אבלות סי׳ מ׳ כ׳ בשם הראב״ד דס״ל שנוהג אבלות ביום ב׳ של ר״ה והרב ר׳ אשר כתב שאינו נוהג כיון דקדושה אחת היא כיום ארוך דמי, ושם סי׳ כ״ג תשובה שהשיב הר׳ ר׳ אשר לחכמי בדריש

בענין זה אם עולה יום שני למנין ז׳ ואם יש ללמוד מאחר שעולה למנין ז׳ שנוהג בו אבלות והשיב שעולה למנין ז׳ ועכ״ז אינו נוהג אבלות [דלא כהראב״ד] ובה׳ מליחה סי׳ לד׳ כ׳ בזה״ל תשובה אחרת מהרב ר׳ אשר ב״ר משולם ז״ל תלמידך אנו, שותים מימיך ואנו אין כדאי לשלוח לנו ולא לפסוק הלכה באנו אלא לשאת ולתת עם רבי׳ בהלכה כל כי האי מלתא אינש קמיה רביה לא לשתוק, וכנראה השיב זאת להראב״ד דלעיל מניה מביא תשובת הראב״ד בזה שהשיב לר׳ משה בר׳ יהודה וכו׳ ע״כ דברי הראב״ד ולזה מביא תשובה אחרת מהרב ר׳ אשר׳ הוא היה אוהב מדעים וספרי מוסר והיה חבר ודבוק כאח עם ראש המעתיקים ר׳ יהודה אבן תבון עד אשר שלח לו ספר תקון מידות הנפש לר״ש בן גבירול שהעתיק מערבית לעברית למענו (יא) ושלחו לו להגיה׳ גם היה גדול בחכמת הקבלה והסוד [עי׳ הערה ב׳] לפי הנראה אף כי היה צעיר מאחיו ר׳ אהרן אמנם נפטר קודם לר׳ אהרן שהרי בס׳ ההשלמה בפ׳ הכונס מבוא את דודו ר׳ אהרן ולא כתב ז״ל ומביא שם את דודו הרב ר׳ אשר בשם ז״ל מזה נראה שנפטר קודם לשנת הא׳ תתק״ע וכן נראה שבכל הדברים אשר היה בין הרמ״ה לאחיו ר׳ אהרן לא נשמע קולו שם ואלמלי חי לא נמנעו מלבקשו לחות דעתו בדבר הגדול הזה׳ שהיה אז גדול הדור :

ז **ועתה** נשוב לר׳ משולם בעל ההשלמה אם נמצא חוטר מגזע אחריו מהלכים בין העומדים אלה הנקובים בשם בספרות ישראל׳ והנה אם שלא נדע לנו מבני בניו יושבים על מדין ומחברים הלכות ופסקים׳ עכ״ז מצאנו שלשלת היוחסין יוצאת מבת ר׳ משולם. בס׳ שערי ציון מביא אחר ר׳ משולם בעל ההשלמה את הרב ר׳ אליהו ב״ר יצחק מקרקשונה ובנו הרב ר׳ יעקב ב״ר אליהו לבית לאטיש והוא קיבל מאביו ומחתנו בעל ההשלמה והיבר חבורים נוראים לבאר ולהעמיד בפירוש דברי הרב רמב״ם זל ובפרט בס׳ המורה כי רבו הלוחמים עליו [ובצדק העיר הרש״ב שצ״ל ומחותנו] ולבד שאין הדעת סובל שר׳ יעקב יהיה תלמיד חתנו והס׳ שערי ציון ימנה את ר׳ משולם

(יא) כפי שנדפס מכתב מר״י א״ת לר׳ אשר ע״י הרמש״ש ברשימת „אוצר חיים" וז״ל המחבר הערב, ושלח הקרב, אשר דברו אור לדרכו, וזכרו מתוק לחכי, צרור מורי, דבשי ויערי, ר׳ אשר אלהיך יאשר וכו׳ אשר יקרת בעיני, ושמתי עשות רצונך מגמת פני, הקלתי על עצמי טרח ההעתקה שהייתי נזהר ממנה עבור הדברים אשר זכרתים בפתיחת העתקות שער היחוד אשר העתקתי לאדונינו הרב הקדוש אביך נר״ו מס׳ חובת הלבבות כי זכור אני ואתה לומדים לפניו השער ההוא וכו׳ ובסוף מכתבו כ׳ ואתה בחסדך השתדל לתקן שגיאותיו, ולברר, מלותיו, כי אין נצול מחטא ושגיאה, וכמו שאמר אדונינו דוד וכו׳ :

ומצאתי באוצר הספרים (כ״י ג״ב) לקוטים מהמקובל והחוקר ר׳ ליפמאן מולהיזן החותם בכל ספריו טב יומא בעל הגהות ספר ברוך שאמר [נדפס תקס״ד בשקלאוו עי׳ כרם חמד ח״ח לד ר״ו ר״ז] מביא העתק מס׳ חובת הלבבות פי׳ מהחכם ר׳ אשר ז״ל בענין פעולת כח המזל וטעות בני אדם הבוטחים בו ואינם יראים מעונש הבורא, וכנראה שר׳ אשר הנ״ל שלמד עם ר״י א״ת ס׳ חובת הלבבות לפני אביו ואחרי העתקתם כתב ר׳ אשר בסוף הס׳ במדת הבטחון להראות שלא ראוי לי״ש לשום בטחונם במזל. והוכן דבריו ליישב כל המקומות בגמ׳ הסותרים זא״ז בענין זה. מצינו (שבת קנ״ו) מחלוקת ר׳ חנינא ור׳ יוחנן בזה, דר״ח אמר מזל מחכים ומעשיר ור״י פליג ואמר דאין מזל לישראל וכן רב סבר כותיה. ובמ״ק כ״ח אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותיה תליא מילתא אלא במזלא וראיה מרבה ורב חסדא. ואיך שייך מחלוקת בזה דהא כמה כתובים מוכיחין שהכל תלוי בכשרון המעשים כ׳ והסירותי מחלה מקרבך וכו׳ לא תהיה משכלה ועקרה בארצך וכו׳ רק אם שמוע תשמע בקול ה׳ אלהיך, את מספר ימיך אמלא. א״כ נתברר שג׳ דברים אלו תלוי בעשיית רצון הבורא. ועוד אם נאמר דג׳ דברים אלו תלוי במזל א״כ תפלתינו ללא צורך וחלילה לומר כדברים אלו ליראי ה׳ וחושבי שמו׳ ואין לחלוק בין זמן הזה לעת שישראל ישבו על אדמתם ושכינה שרויה ביניהם. דא״כ מאי מייתי ר״י ראיה מדברי הנביא (ירמיה י׳) מאותות השמים אל תחתו שהיה בזמן הבית׳ וגם מר׳ חנינא גופיה יש להוכיח שתלוי בכשרון המעשה וזכות, מהא דחולין ז׳ הביא איתתא דהוות מהדרא למשקל עפרא וכו׳ ואמר אין עוד מלבדו כ׳ אע״ג דר״ח עצמו אמר כשפים יש להם כח גדול שמכחישים פמליא של מעלה. וכ״כ מזל שיש לו כח גדול מ״מ הזכות מהפכו לטוב. ולכן מחליט דר״ח ור״י ל״פ רק מר אמר חדא ומר אמר חדא. דר״ח איירי בישראל דלא נפיש זכותיה ור״י איירי בישראל דנפיש זכותיה. ומ״מ אפי׳ בגברא דנפיש זכותיה אין הזכות מצילו רק למעט רעת המזל אבל איננו מועיל לו הזכות לעושר ולבנים ולימים כמו מי שנולד במערכה שלמה. וראיה לדבר שא״א לא זכה להרבות בנים משרה כמו מקטורה. והיינו הא דאמרו במ״ק שם. אף דרבה ור״ח צדיקים גמורים הוי. וכל זה מזל כללי כמו מערכת מולידו כמו שאמרו (תענית כ״ה) ניחא ליה דאחריב עלמא אולי יתילד בשעתא דמזונא אבל מזל פרטי כמו מקרים המתחדשים כגון החלאים ועצירת הגשמים ומיתה בלא זמנו וכדומה יש כח בזכות לבטל אותם ואפי׳ חרב חדה מונחת עליו יועיל לו ברחמים והצדקה. ומביא ראיה מר״ע [שבת שם] דאין מזל לישראל דאמרי לה כלדאי לאמו ברתך נגזא לה חויא ואמרה ליה לא הגלי רישך וכו׳ והא ודאי תלוי בבחירתו וליכא דפליג בזה וגם אין כיסוי הראש גורם ליראת שמים רק אות הוא להבין ולהזכיר. וגם הכיסוי מונע מלהביט לכל דבר כמאמר החכם אין חוצץ בפני התאוה כעצימת העין, ע״כ תוכן דבריו בקצור מלשונו קצת. ועי׳ תוס׳ שבת ד׳ קנ״ו שם ד״ה אין :

חתנו בשני דורות לפניו מצאתי מופת אמתי שר' יעקב היה (יב) חתנו כי להלן ע"ב בס' שער"צ אחר שהביא רא"ש ור' אברהם מן ההר כתב הרב הגדול זקננו הרב ר' יהודה ב"ר יעקב לבית לאטיש חיבר חבורים ופסקים וחיבר ס' קטן הכמות ורב האיכות דרך שאלות ותשובות וקראו בעלי אסופות (יג) ור' יהודה זה שקראו בשם זקננו הוא אבי אביו (יד) של המחבר שערי ציון שהוא ר' יצחק בן *) ר' יעקב בן ר' יצחק בן ר' יהודה מחבר ס' בעלי אסופות ור' יהודה זה הוא בן ר' יעקב בן ר' אליהו בן ר' יצחק מקרקשונה · ובעל שע־י ציון מכנה לר' משולם ג"כ בשם זקננו כמש"ל, וא"כ אם ר' יעקב ב ר אליהו היה בעל בתו של ר' משולם א"כ בצדק מיחסים כל שלשלת בית לאטיש שיצאו מר' יעקב שהמה זרעו של ר' משולם בני בתו ונקראים ע"ש לאטיש משפחת אביהם · אולם אם ר' יעקב לבית לאטיש השיא בתו לר' משולם והיא ילדה בנים לר' משולם אין להם הזכות ליחס ע"ש משפחת אמם שהיא מבית לאטיש · רק על שם אביהם ר' משולם מבדרי"ש היו נקראים · עכ"פ ראינו כל אלה הגדולים מבעל האסופות עד המחבר ס' שערי ציון שהוא מבוא לספרו הגדול תולדות יצחק המה חוטר מגזע בת רבינו משולם (טו) ואולי ר' יהודה בעל האסופות הוא שכתב כללי דקנקנים בסוף מס' ע"ז · אשר כתוב בראש הקונטרס ההוא כללי דקנקנים מפי אדוני זקני הרב ר' משולם ז"ל, ובסוף כתוב סליק כללי דקנקנים [וחכם אחד מדורנו רצה לומר שבעל ההשלמה כתבו מפי זקנו הזקן ר' משולם ב"ר יעקב] ולא יתכן שבעל ההשלמה כתבם מכמה טעמים · חדא שמביא שם שני שו"ת שכתב הראב"ד לחכמי בדרי"ש שנדפס בת"ד סי' קי"ג עם איזה שנויים ולא יתכן שהרב ר' משולם הזקן יעתיק תשובת הראב"ד תלמידו · ועוד כי מובא שם ר' משה ב"ר יהודה אבי בעל ההשלמה לא בשם חתנו כיאות ללשון רבינו משולם הזקן ולא בשם אבא מרי כיאות ללשון בעל ההשלמה · וגם הביא דברי הראב"ד על מ"ש הרמב"ם גוי שאחז כלי פתוח של יין ושכשכו אעפ"י שלא הגביהו ולא נגע ביין נאסר היין והגיה עליו הראב"ד

*) ולעיל באות א' שכ' שם בן ר' יהודה הוא טעות הדפוס .

יב) **והח'** לקמן שם עמוד ת"פ כתב ג"כ שחתנו של ר' משולם ב"ר משה חיבר פי' על ס' המורה כמ"ש בס' שערי ציון וכו' וחי בזמן ה"א מ' לב"ע א"כ מזה נראה ג"כ שלא יתכן שר' משולם היה חתנו אחר ר' יעקב כי אחריו ערך ארבעים ושתי שנים . אולם מה שהביא שם את ר' יעקב ב"ר אליהו ואת ר' אליהו מקרקשונה ועל ר' אליהו כתב שהיה חתנו של ר' משולם הוא אינו מכוון כי לפי שכתוב לפנינו בס' שערי ציון היה ר' יעקב בנו חתנו של ר' משולם . וכמ"ש בשה"ג ח"א אות י' סי' ר"ו ואולי ט"ס שם :

(יג) **ובשה"ד** וכן בשה"ק מיחס את ס' האסופות לר' אליהו ב"ר יצחק מקרקשונה , והרש"ב בהערה תק"א מביא שהנים המה ב' ס' אסופות שנמצא ביד הח' שזח"ה והוא פסקי דינים ובעלי אסופות הנזכר בס' שער"צ הוא דרך שו"ת, ובאמת הס' שראיתי פה באוצר הס' ג"כ ראוי לקרותו בשם ספר שו"ת כן בשם ס' פסקי דינים . כי הוא לקוטים מה ששאלו חכמי צרפת זל"ז , חכמי לוני"ל וחכמי בדרים בעל התרומות ובעל העיטור ועוד מגדולי חכמי צרפת כמו רבו ר' שמואל ואביו ר' גרשון בעל השלחן או השלמן הראב"ד הרא"ם מלוניל וגיסו ר"מ ובנו ר' משולם בעל ההשלמה , והכל בדרך פסק בקצרה מנופה בשלש עשרה נפה והשם שכינהו בעל שערי ציון לו נאה ולו יאה שהוא ס' יקר מעט הכמות ורב האיכות :

(יד) **והח'** הרש"ב בהערותיו לס' שער"צ אות תק"ח לא דק במ"ש שהוא אבי אביו ושכח מה שכ' בהקדמת שאבי אביו היה ר' יצחק ב"ר יהודה ובס' שער"צ עצמו להלן צד מ"ו אחר שהביא את ס' השמונה כ' וביאור הרב הגדול אדוני זקני וכו' הרב ר' יהודה בן הרב ר' יצחק לבית לאטיש אביו של אבא מרי נ"ע . וע"כ שהוא ט"ס וצ"ל ר' יצחק בן הרב ר' יהודה כמ"ש הוא עצמו שם להלן עמוד מ"ה וז"ל והאדון אדוני המולידי הרב יעקב בן הרב ר' יצחק לבית לאטיש :

(טו) **ואלה** המה החבורים הגדולים שחברו בני המשפחה משפחת סופרים היא הרוממה לבית לאטיש · ר' יצחק ב"ר יעקב בעל שערי ציון חיבר ספרו הגדול והנכבד תולדות יצחק המכיל ששה עשר שערים מהם על התלמוד ועל דברי הרמב"ם ובסוף שער על חכמת התכונה לר' אבן עזרא וחיבר עוד ס' הנקרא קרית ספר יסודו לחבר הלכות התורה שילמידו יחד עם החכמה , נמצא בבית אוצר הספרים לרח"מ ופי' על התורה עד ק' לד' מספר בראשית , וחברו ה"א קל"ב [לקמן שם צד תע"ע] · אביו ר' יעקב חיבר פסקים וביאורים להש"ס על מס' ע"ז שבועות ונדרים שנת ה"א ק' . ואבי אביו ר' יצחק ב"ר יהודה הרופא חי בפרפיניאן שנת ה"א ס"ג הובא בס' מנחת קנאות לר' אבא מרי עמוד לב' פ' ל' . וחיבר חבורים גדולים על מס' כלאים וחלה וערלה ותמיד וקנים ועל כל סדר טהרות לבד ממס' נדה . וחבורים בחכמת הטבע והתכונה חבורים גדולים ונכבדים . ואביו ר' יהודה חיבר ס' הנכבד בעלי אסופות . ואביו ר' יעקב חתנו של ר' משולם בעל ההשלמה חיבר חבורים נכבדים על הרמב"ם וביחוד על ס' המורה כל אלה המה הוטר מגזע בת ר' משולם ז"ל , לבד למעלה מהם ר' אליהו ב"ר יצחק מקרקשונה ור' יצחק מקרקשונה . וכפי הנראה ר"ם ב"ר יצחק מקרקשונה המובא פעמים הרבה בס' המאורות היה אחיו של ר' אליהו ז"ל ועי' טור או"ח סי' תרכ"ט :

ז"ל א"א והיא שנתן מן היין וכו' אשר כבר בארתי בהערה ט' כי בעל ההשלמה לא ראה השגות הראב"ד · וגם מזכיר את הרא"ש שהוא הרב ר' אשר מלוניל כתם בלא שם דודו אשר לא נמצא בכל ס' ההשלמה כן · וביותר שמביא בסוף הקונט' כלל קצר מיין נסך בשם החכם ר' נתן ב"ר מאיר והוא רבו של הרמב"ן ובעל המאורות, שהוא בן ר' מאיר בעל ספר העזר כנזכר במאירי, וז"ל ואף הוא הוליד בן כצלמו עשה פרי למינהו הרב הגדול ר' נתן דטראנקטליי"ש עי' שה"ג מערכת מ' קס"ב ותלמידו וב"א של בעה"ש מזכירו כמה פעמים בשם מורי ולא הביאו בעה"ש אף פעם אחת · אשר מכל זה נראה בלי ספק כי נכדו בעה"ש שהי' תלמידו שמע ממנו נמוקי כללי דקנקנים וכתבו אחרי כן וצרפו וחברו לס' ההשלמה כפי ששמע מפי אדונו זקנו ר' משולם בעל ההשלמה זה ר"מ ולא אחר · ור' יהודה (טז) בעל האסופות היה בימי ר' נתן הנ"ל ולכן אינו כותב עליו ז"ל · [ואין להפליא שמזכיר את ר' משה ב"ר יהודה כתם ולא בשם אבי זקני שכן דרך המחברים בימים ההם שלא הקפידו להזכיר שם זקנו למעלה מדור שלישי כמו שבעלי התוס' שהי' נכדי רש"י כתבו עליו סתם רש"י ולא הזכירו שהמה בני בתו וכן מביא את ר' משולם בס' בעלי אסופות כמה פעמים והוא ר' משולם בעל ההשלמה ואינו מזכירו בשם זקנו וגם מביא בה' טריפת סי' י' את ר' אליהו ב"ר יצחק ואינו מזכירו בשם זקנו וז"ל מצאתי כ' בשם הרב ר' אליהו ב"ר יצחק עינונתא שהיא טמונה תחת החבל שקורין קורדא יינא אם היא דבוקה בלי פילוש כשרה אם יש בה פילוש טריפה · וכפי הנראה הוא זקנו, אמנם כן דרכו להעתיק הדברים כמו שמצא כתוב] לפי הנראה לא נתגדלו בני ר' משולם הזקן בניו ונכדיו עמו יחד שלא מצאנו אף פעם אחת שיביאו דבריו אף שאחרים שאבו הרבה ממעין חכמתו כמו שהבאנו לעיל · זולת מה שהביאו ר' אשר בס' קובץ כמ"ש לעיל :

ה עוד כוכב אחד מצאנו אשר האיר מנשי המשפחה הרמה ההיא והוא ר' מאיר הכהן מנרבונה והוא אשר מבוא בס' כפתור ופרח דף פ"ט ע"א [ד' ברלין תרי"א] כמו שהחליט חחכם הרש"ז נ"י בקונטרסו שהדפיס לתולדות סמ"ק של ר' אברהם עמוד מ"ח בהערה וכן החליט שהוא בן ר' שמעון כי בס' כל בו בה' שחיטה מביא את ר' מאיר בר"ש ולשונו נמצא בס' המאורות שלו אשר חיברו ונמצא כ"י פה בבית הג' ג"ב · הספר הזה כולל מס' ברכות וכל סדר מועד ומס' חולין ובסוף הספר הלכות ס"ת ותפילין ומזוזה כפר נכבד עד מאד הכל בדרך פסק להלכה למעשה על דרך בעל ההשלמה והמכתם מי יתן וימצא לו הספר הזה גואל להוציאו לאור לזכות את הרבים · רוב חכמתו דלה ממקור דודו ורבו בעל ההשלמה אשר בעקבותיו הולך ומביאו בהלכותיו כ"פ בכל דף · ולבד אשר הושב ומונה כל דבר ודבר מספר ההשלמה למד ממנו בחייו תורה מפיו כמו שכתב בדף י"ג וקבלתי מפי הרב דודי ובדף קכ"ה וכן פסק בהשלמה ואני שאלתי לו · וכמה פעמים טרח למצא ישוב במקום שהרי"ף השמיט הלכה וגם דודו בעה"ש לא השלימו מפני שהדין אינו ע"פ ההלכה כמו בדף ק"ל בענין הסיבה ונט"י אחרונים שהשמיטהו הרי"ף והרמב"ם ובעל ההשלמה רק הראב"ד בהגהותיו הביאו לפי שעכשיו אין נוהגין כן רק מי שברך הוא נוטל תחילה וכן בדף ק' בענין העטפה כעטיפת הישמעאלים. ומביא הלכות מפי אביו ז"ל בדף ק"ח שם, גם היה תלמיד של ר' נתן בר"מ מטראנקטליי"ש רבו של הרמב"ן · שהיה ג"כ רבו מובהק, וכן שאב מכמה גדולים המפרסמים לנו אשר מביאם כ"פ בכפרו כמו. ר' יהנתן הכהן ור' אבא מרי בעל העיטור וספרו עשרת הדברות וה"ר אשר מלוניל ואבי דודו ר' משה בר"י ור' יוסף אבן פלאט והרד"ק להלכה כ"פ בהלכות שחיטה וטריפת וס' העזר מר' מאיר אבי רבו ר"נ, ור' שלמה מההר ור"ש ב"ר יצחק קרקשונה ור' דוד מלוניל ור' שמואל ב"ר יוסף מלוניל · רמ"ך חבר ג"כ ס' הדרשות אשר מביא ממנו בס' המאורות בדף י"ג כ' וכתבתי בס' הדרשות שלי, (נמצא כ"י ג"ב) וחיבר ס' מלחמות מצוה שהבאתי לעיל הערה ב' מכ"י פארמא והוא בא בסוף ימיו מנרבונה לטילטולה יחד עם ר' יונה מגרונדה שהי' עמו ונפטר שם בח' מרחשון שנת הא' וכ"ד ליצרה כמו שש שנים קודם לרמב"ן עי' כה"ד [לעמבערג] דף קל"ה ע"ג וש"הג ח"א מ' א' וח"ב מ' י' והראה להכל בו בדיני כסוי ומרן הבי' סי' כ"ח ועי' טור א"ע סי' ל"ח בשם הר"מ מנרבונה :

(טז) והמעין בס' האסופות יראה כי כמה דברים שנמצאו בכללי דקדוקים נמצאו גם בס' בעלי אסופות שהוא מעתיק כמו כן שני שו"ת הראב"ד שהשיב לחכמי בדרים. כן נמצא כלל ביו"ד בשם ר' משה ב"ר יהודה בסי' כ"ב כאשר הוא לפנינו, כן נמצא בכללי דקדוקים בשם ר' שמואל ז"ל בדין גוי שמהדק במגרופת גיגית ובדין אם בא ישראל ונעץ הנועצת או המטלת על כנפי השוליים ובא גוי והכהו בעץ או בסכין על גבי המטלית שמותר והוא ר' שמואל ב"ר גרשון בעל הס' השלמן רבו המובהק של בעלי האסופות וכן מסיים עד כאן דברי הרב ז"ל ודבריו אלו מתאימין עם מ"ש בס' בה' י"כ סי' י"ז אשר כל דבריו שם בספרו מיוסדים על דברי רבו · ועוד כמה דינים ושו"ת מהראב"ד :

מבוא

זמן חיי רבינו משולם בעל ההשלמה ומתי כתב ספרו

מתי נולד ר' משולם בעל ההשלמה ומתי נפטר לא נוכל לדעת במכוון [ומ"ש בפתיחה לסה"ד כי רבינו משולם חיבר ס' ההשלמה ה"א ל"א לא בא לומר שאז חיבר ס' ההשלמה רק הוא ציון לבד שבמנין ה"א ל"א נזכר ר' משולם] ובסה"ד בסוף ד"א כתב ז"ל ונראה ביוחסין שזה רא"מ [ר"ל ר' אליעזר ממיץ] מת ד"א תתקצ"ח ובעל ההשלמה ג"כ יוחסין שם עכ"ל, וכפי הנראה שהוא מכוון שנפטר סוף אלף החמישי · ואם נחזיק לאות אמת כי ממה שהביא דברי דודו ר' אהרן בב"ק פ' הכונס ולא כתב עליו ז"ל כמו שכתב שם על דודו ה"ר אשר, שהיה ר' אהרן אז בחיים, נוכל לשער זמן התחלת כתיבת ספר ההשלמה על ס' נזיקין שהיה משנת קס"ו עד שנת ק"ע שהרי בשנת תתק"ע נפטר דודו ר' אהרן כמש"ל והראב"ד נפטר ד"א תתקנ"ט והרמב"ם נפטר תתקס"ה כמו שמבואר בס' שבט יהודה ובס' המאירי ובכל ספרי חושבי הדורות, ובעל הדשלמה מביא תמיד את דברי הרמב"ם והראב"ד אחר פטירתם בלשון ז"ל א"כ כתב ספרו משנת קס"ו ואילך שאז חי עוד דודו הר"א כמו ד' שנים, והוא חי אחר פטירת דודו ר' אהרן כמו שלשים שנה ואם קראו לו ע"ש זקנו ר' משולם הזקן אשר לא יקראו כ"א אחר פטירתו כנהוג בזמננו לא היה כל שנותיו יותר מס"ח שנה ומת קודם להרמב"ן יותר משלשים שנה · וכן נראה שהיה רבינו משולם קשיש מהרמב"ן כמו שנראה ממכתב שכתב הרמב"ן אליו נדפס בס' ק"מ להחכם שזח"ה, שהרמב"ן חולק לו כבוד ומכניע לפניו כצעיר לפני זקן · בריבו עם חכמי בדרי"ש אשר בזו את ר' יוגה מגרונדה שארו והוציאו לעז על משפחתו וכתב בזה"ל ואשים לנגד עיני כבוד התהלה ויסוד המעלה החכם הגדול ר' משולם ואחריו תלמידיו וסופריו ורעיו וחבריו וזקניו ושופטיו ושוטריו וכו' ידענו כי שם תורה וגדולה במקום אחד מעלתם כביר וכבודם ממני לא נכחד אהבתם ברעיונינו ויראתם על פנינו וכו' אכן אני אגיש לפניכם ריבי כי יגדל ובסוף מכתבו כותב לא על חכמי מקומך כי אם על מגדפי אותי, לא עליך מלך ישראל כי אם אל בית מלחמתי, שאתה והחכמים הולכי אמת ותמים, תאריכו ימים, תבלו שנים בנעימים, כיש את נפשיכם ונפש תלמידכם הדורש דמים משה בר נחמן · מזה נראה איך השפיל עצמו לפניו בריבו עם אנשי בדרי"ש בהעבירו עליו את הדרך והוציאו דבה עליהם ומסרו ממונם ביד הרשות ובאשר ר' משולם היה הראש לעיר בדרי"ש הצדיק נפשו לפניו והתרפס לפניו · וכן נראה שהיה כל הוראות עיר בדרי"ש נתתכין על פיו וכל ההוראות נקראו על שמו כמו שמביא הכל בו הלכות יו"ט דף ס' ע"ג שקצת חכמי צרפת מתירין ביו"ט שני ללות המת חוץ לתחום ואפי' ע"י רכיבה וכן התירו חכמי בדרי"ש במת שהיה באקידו ללותו עד בדרי"ש שנים מן הקרובים ולרכוב בדרך אך לא שבו אותו היום למקומם ונשארו בעיר בדרי"ש היום ההוא ורבים העידו שכשנעשה כן בימי ר' משולם ז"ל ע"כ · (יז) נראה מזה כי עליו הי' כל דין וריב שהי' סביבות

(יז) ובס' בעל האסופות בדיני אבילות סי' י"ט כתוב זה השאלה שהיה בבדרי"ש שאלו חכמי העיר בחכם אחד שמת ביו"ט ראשון במגדל ויצ"א מגיי"א אם יכלו קרוביו לבא ביו"ט שני לקברו ומשמע שם שעיקר המורה בדין זה היה ר' גרשון להתיר והביא שם מעשה היה בצרפת והלכו אחרי המת בסוסיהם והקפיד ר"ת [ומביא דברי התוס', וכונתו על דברים התוס' במס' ביצה דף ו' ע"א ד"ה והאידנא על מעשה שהיה במלאי"ן שמת אדם ביו"ט שני ורצו להתעסק בו לקוברו וגער בהם ר"ת יע"וש] ובמעשה הנ"ל נמנו חכמי בדרי"ש ושאלו להם אם יכול לשהותו עד מוצאי יו"ט ואם לאו יבאו ואמנם השאלה היה אנוס בדרך ולא הגיע אליהם עד הערב ביו"ט שני ולא באו כי לא רצו לבא אלא על פי הרב ושאר חכמי העיר ע"כ. אמנם רבינו משולם היה ג"כ בדור אחד עם ר' גרשון בבדרים שהרי בדיני טריפת שם סי' מ"ג הביא מעשה בקבה אחת שהיתה יוצאה בקבה עצמה ומה שהוא יוצאה חוץ קצר ממקום חבורו של הקבה והיא מרחיב והולך לחוץ ולא היה ברוחב אצבע ורבו המתירים והתירוהו הרב ר' משולם ז"ל והרב ר' שלמה ב"ר אשר והרב ר' יוסף והרב המובהק רבינו גרשום וכולם הסכימו בזה המעשה להתיר ממעי יתר. ולא יתכן לומר שהוא ר' משולם בן ר' גרשום שמביא המאירי בהקדמתו למס' אבות דף י"ח כי זה ר"ג אם היה ר' משולם בנו היה בעל האסופות מייחסו אליו כמו שמייחס את ר' שמואל לבנו של ר"ג כ"פ, ונראה לי לומר כי ט"ס הוא במאירי ר' שמואל במקום ר' משולם וכנ"ל ובבדרים אדר היקר הרב הגדול ר' שמואל ב"ר גרשים שחבר ספר כולל קראו שלחן והרב הגדול ר' שמואל בנו השלימו ר"ל של ר"ג שזה ר' שמואל השלים חבורו של אביו ר"ג ס' השלחן או ספר השלמן כמו שקראו בס' שערי ציון [כי הס' הזה נתחלף להם ח' במקום מ' כמו שנקל בכ"י הקדמון להחליפם ולכן מקצתם קראו שלחן ומקצתם שלמן עי' צונץ שם צד תפ"ה וצד תע"ה והערות רש"ב תקל"ה] ומצינו בס' בעלי האסופות שר"ג חבר ס' השלמן ובנו הגיה אף בחיו [ואחר פטירתו השלימו] בה' טריפת סי' ל"ו וז"ל מצאתי בשלמן מעשה בא לפני רבותי וכו' בענין עלה מסוכנת וכו' ובסוף התשובה זה לשון הרב רבינו גרשון בן הרב הגדול ר' שלמה [ואל תחליף ס' שלחן זה בס' שלחן שנמצא בבית אוצר הספרים לממשלה פה n° 415

העיר בדרי"ש ועל שמו נקראין · וכן נראה מספרו שהיה קודם לרמב"ן כי בימיו לא נתפרסמו עוד היבורי בעלי התוס' שלא הביאם אף פעם בשם בעלי התוס' רק מביא לפעמים דברים מבעלי התוס' הראשונים כמו ר"ת ורשב"ם בשמם לבדם · ויתר בעלי התוס' לא נדעי לו שלא נתפשטו עוד דבריהם כמו בימי הרמב"ן שהביא דבריהם בלשון בעלי התוספות:

אם ספר ההשלמה על סדר נזיקין שלפנינו הוא זה שמביאין הפוסקים

י רבינו משולם חיבר שני ספרי ההשלמה המפורסם בין הרבה פוסקים וכמו שמביא בהקדמת ס' תמת ישרים ות"ד ה"ר בנימן בה"ר אברהם מוטאל [קושטאנדינה שנת ה"א שפ"ב שר' תם ן' יחייא מגזע תם נדר להשלים ספרי הרב אלפסי ז"ל במה שיוצא לאור שני ספרי ההשלמה וספרי הר"ן · אולם כפי שנראה מספרו לא ראה את ספר ההשלמה רק לפרקים כי איננו מביאו רק פעם אחת בסי' ל"ה בדבר הגט שכתבו וחתמו בניסן ולא נתן להאשה עד תשרי וכתב בשם הרמב"ן ובעל העיטור וההשלמה להכשיר אפי' שלא ע"י שליח וכפי הנראה רמז למ"ש בס' ההשלמה בספ"ק דב"מ וכן בס' גט פשוט וז"ל דהא בפ"ב דגיטין משמע דלר"י דאמר יש לבעל פירות כו' ותוציא הגט ותטרוף שלא כדין וכו' פי' גבי גט אשה כיון דבכל גיטי דעלמא וכו' משמע דלענין הכשר הגט בעצמו כשר אפי' נתן לאחר כמה ימים ועי' בנמ"י בשם הרמב"ן בפ"ק דב"מ דף י"ט גבי מצא גט אשה ועי' ביאור הגר"א א"הע סי' קכ"ז ס"ק ד' ועי' בס' גט פשוט שם ס"ק י"ג י"ד ועי'

כי הוא ספר אחר על דיני ק"ש תפלה תענית ומועדים, לר' חייא ב"ר שלמה מברצלונה תלמיד הרשב"א וס' שלחן זה הוא מוקדם ומיוסד על או"ה. ועי' אוצר הספרים בן יעקב 648]. ובס' י"ע מצאתי בתשובת שאלה של הרב ר' גרשון בן הרב ר' שלמה בן הגאון ר' אשר וזה לשונו בני שמואל הותיק הגיה בספרי בדין קורקבן. ור' שמואל זה נכד ר' שלמה היה רבו המובהק של ר' יהודה בר"י בעל ס' האסופות כמו שמזכירו כ"פ בס' יו"ע סי' מ"ב שאלה לפני הרב ר' שמואל אדוני רבי, ובס' אבילות ס' כ"ה והרב המובהק ר' שמואל ועוד כ"פ ור' משולם זקנו היה חברו של ר' שלמה אבי ר' גרשון והיה קשים מר"ג ונכדו הי' תלמיד של נכד ר' שלמה. ולא מצינו ר' משולם אחר שהיה בבדרים בזמן ההוא [וא"כ מה שמזכיר הרב בעל נחל אשכול שלא להחליפו ב"ר משולם בעל ההשלמה גם בלתי הזכרתו אין להחליפו] וזה ר' משולם שמביא ממנו כמה הלכות למעשה בס' אסופות הוא זקנו ולא אחר. בהל' יו"ע בס' ל"ז מעשה בעיר בדרים בשק שהיה בו קמח של פסח שנגע בו מים עד שהקמח נלושה עם השק ולא הרגישו עד שרקדו הקמח והרב הותיק ר' משולם התירו כיון שהעבירו בנפה שלא יוכל לערבו בה דבר רך וגלוס. ובסי' מ"ז מעשה בא לפני הרב המובהק ר' משולם שנמצא מסמר תוך הקורקבן ולא ניקב בחוץ כלל והתירוהו מפני שדרך ושבע נכנס וכו' ובס' מליחה סי' ב' מעשה בבדרים בחתיכת בשר של היה שנמלחה בשומן גיד הנשה שלא שהוא אסור בשל בהמה ולא היה של היתר והתירו הרב ר' משולם וכו' ומליח הרי הוא כרותח דצלי בקליפה. ושם סי' י"ע נשאל את הרב ר' משולם בחתיכת בשר שנמלחה וכו' ושם סי' ל"א מעשה בא לפני הרב ר' משולם בשה אחת שהניחה הכליות עם הלובן בין הכסף וחזה מקום שאוחזין את הרובע כשרוצין למלוח ומלחה הבשר וכו' אבל מקום שהיה החלב מונח בו לא היה בו מלח והתיר וכו' תפל שמא וטהור מלוח וכו' ובדיני קדרה סי' י' שאלו את הרב ר' משולם בביצים גמורות שנמצאו במעי התרנגולת וכו' והשיב רבינו אפי' הם בלא אותה הקליפה מותרת הן לאוכלן בחלב ושם סי' י"ג שאלו את רבינו משולם נראה פי' הירושלמי וכו' בענין אי הוי כהעגלה אחר ג' תבשילין, והנה למען שלא יהיה ספק אלא היעיין בס' האסופות שמביא הרבה פעמים פסקי בו"ת מר' משולם אם הוא בעל ההשלמה או אחר אביא אות נאמן. הנה בדיני טריפה סי' מ"ד הביא מעשה בעיר בדרים יע"א שנמצא יתר במעי היוצא מן הקבה שיצא היתר מן המעי לאחר שנמשך ויצא מן הקבה כשיעור זרת או זרתים והתירו לפי שבכל הבהמות וכו' ופי' הרב ר' משולם זה נראה לדעת הרי"ף ב' בני מעיים דקאמר לאו לממנא דהוי בני מעיים יתרים אלא הדקין שלא יצא ממעי יתר באמצע הדקין כמו שיצא ענף בתוך הבד של עץ וקרי לה יוצאין משני מקומות וכו' וגם פר"ש הולך בדרך זה שאין בו מעי יתר אלא שהרב רבי' פי' בשני מקומות שניהן יוצאין מן הקבה לאו דוקא דה"ה אם מן הדקין יוצא מעי אחד יתר כענף היוצא מן הבד דאפי' הרי"ף לא אמר אלא משום דקאמר וכנגדן בסוף שלפי פר"ש ז"ל היא בדרך זה שמניהם יוצאין מן הקורקבן זה בראש האחד וזה בראש הב' דוקא הכי דכיון דכל יתר כנטול דמי מה לי אם יוצא בקבה מה לי אם יוצאין בדקין וי"ח עליו במאי דפסק והוא דהדרי וערבי ופסק כמ"ש אע"ג דלא הדרי ערבי ומאי כלין עד כאצבע מלמטה בפר"ש ז"ל ע"כ לשון הרב הגדול ר' משולם ולשון הזה ממש מצאתי בס' המאורות בפ"ב דחולין אות באות בשם דודו מספר ההשלמה וגם אחר שהביא דברי ההשלמה מביא נמי המעשה שהובא בס' בעלי אסופות אות באות ממש שנמצא יתר במעי כמו זרת או זרתים וכו'. והתירו. ומביא שם שגם חכמי לוניל הסכימו בזה ואת חזי כמה נפיש חילא דהאי גברא רבה להזהירה שבכל שאלותיו שהובא בס' אסופות מראה כחו דהתירא וכן בהשלמה משיג על הרב אלפסי ז"ל במה שפסק דחמץ בפסח במשהו אסור בהנאה בפ' בתרא דע"ז וכן פסק שם דנותן טעם לפגם מותר אפי' חמץ בפסח בקדרה שאינה ב"י וגם פסק דלינת לילה פוגמת וכן בענין נעילה ושפה משיג על דעת רש"י ז"ל דבעינן תרתי רק בחד מגיהי סגי:

מ"ש בהשלמה פרק ג"פ במתני' כותבין גט לאיש · או דדברי בעה"ש מפורשין במקומם במס' גיטין כי כפי הנראה חיבר גם על סדר נשים וכן כתב פ"ק דב"מ אחר שהעתיק לשון הראב"ד בעובדא דיצחק ר"ג כתב ויש לנו סברא אחרת בזה במס' יבמות כמ"ש שם · אולם לא נמצא משמו שהביאו על סדר נשים זולת מה שראיתי בס' כל בו ה' אישות דף פ"ח ע"א וז"ל ובעל ההשלמה כתב ואשת כהן שנתיחדה עם הגוי אינה אסורה לכהן בשביל כך דדוקא אשה שנחבשה בידי גוים שבעל כרחה הוליכה איכא למיחש אבל במקום שאינה מסורה בידו להיות שם על כרחה אינה אוסרת ע"כ · ואם כי מקור הך דינא הוא במס' ע"ז דף כ"ג א' וכ"כ התוס' שם ד"ה תדע וד"ה ותו וכ"כ פסקו בשו"ע א"הע ממקור זה מ"מ לא נמצא דין זה בס' ההשלמה שלפנינו במס' ע"ז ובודאי כתב זה בפ"ב דכתובות על המתני' בדף כ"ז האשה שנחבשה בידי וכו' שגם שם הוא מקומו ·

גם הכל בו אשר מביא דברי בעל ההשלמה פעמים אין מספר, לא ראה ספר נזיקין אשר לפנינו כי לא נמצא דבריו בכל ההלכות השייכות לסדר נזיקין כמו בדיני השבת אבידה ויין נסך וכדומה ולא הביאו רק בדינים השייכים לסדר מועד · ומספר המאורות ראינו כי ראה ספר ההשלמה על מס' ברכות וכל סדר מועד ומס' חולין ומעתיק ממנו כמה גופי הלכות מלבד אשר לפנינו נמצא על ג' בבות ומסכת שבועות סנהדרין ע"ז וכללי דקנקנים בסוף מס' ע"ז:

אלה המה המחברים אשר ראו את ספר ההשלמה אשר לפנינו והעתיקו דבריו

יא בספר כפתור ופרח לר' א"ת הפרחי תלמיד הרא"ש [שהיה מגרושי צרפת ס"ו לאלף הששי] מביא את ספר ההשלמה בפ' עשירי [דף כ"ח ד' ברלין] וז"ל ירושלמי מקום שנהגו למכור לבית דירה וכו' ובעל ההשלמה כתב שזה הירושלמי פליג על גמ' דילן והוא לפנינו בפ"ק דע"ז.

הרשב"ש בשו"ת שלו סי' תר"ו מביא בשם בעל ההשלמה שהקשה על הרמב"ם שפסק שאם נשבע שלא אוכל כל שהו מנבלת וטריפת ואכל פחות מכזית חייב שהרי אינו מושבע על ח"ש והקשה עליו דהא קי"ל כר' יוחנן דחצי שיעור אסור מה"ת והוא לפנינו אות באות בהשגותיו על הרמב"ם סוף מס' שבועות ·

המהרי"ק ראה שני חלקי ספר ההשלמה על סדר מועד וסדר נזיקין בשורש קמ"א ענף ג' הביא דברי בעל ההשלמה לענין אתרוג וכן בשורש ס"ב ענף ב' לענין אתרוג כתב בזה"ל וכן מצאתי בפוסק אחד הנקרא בעל ההשלמה · ובשורש קס"ד הביא מבעל ההשלמה ממ"ש בפ"ק דב"מ אלא אי קשיא הא קשיא דגרסינן במסכת יבמות יצחק ריש גלותא וכו' ותירץ בעל המאור וכו' והא חזינן דרבא לא שני לן בין מיתה לגט דהא אמר אביי התם מנא אמינא לה דההוא גיטא דאשתכח בנהרדעא וכו' · והיא לפנינו אות באות בפ"ק דב"מ ·

בספר מאור עינים לר' עזריה האדומי בסוף פ"ב כתב וז"ל כדברים האלה הביא בעל ההשלמה סוף מס' האלילים כלל יי"נ בשם הראב"ד ז"ל שכתב להכמי בדרי"ש וז"ל אמר אברהם רוצה אני להשיב אל השואלים לשמוע אך לא לנצח וכו' אבל אחד מעיר מזכה כל העיר אי אפשר שלא יהא בכם אחד באוזן שומעת והוא לפנינו בכללי דקנקנים [ועי' לעיל אות ז' הוכחתי שהוא מנכד בעה"ש] ושתי התשובות נדפסו בס' ת"ד ורשמתי אצלי השינויים שנמצאו בהעתקת שתי התשובות ואי"ה כאשר אזכה להוציאם לאור יראה המעיין בזה אולם בדברי התכחה מהראב"ד לחכמי בדרי"ש כמעט אין שינוי בהם ורק המ"ע השמיט איזה דברים באמצע שלא היה צריך לענינו [וראיתי לחכם אחד שהיה כתוב בס' מ"ע שלו לנצח בי וחשב כי יש שינוי בין גירסת המ"ע לגירסת הת"ד] וכן העתיק דברי הראב"ד הנ"ל בשם ספר ההשלמה בס' כור מצרף האמונות לה' יצחק לופיס שנדפס [מנ"ץ תר"ה] ע"י ר"א במסוליא · ועי' דרכי משה או"ח בסי' תרכ"ו הביא דברי בעל ההשלמה ·

וכן הובאו הרבה פעמים דברי בעל ההשלמה בס' המכתם לר' דוד בן לוי מנרבונה [נמצא בכ"י ג"ב על איזה מסכתות מסדר מועד] ועי' שה"ג ח"ב ס' קי"ט שכ' כי ממה שהביא הרשב"ץ סי' תרי"ט דבריו [בענין ר"ה של גליות בא"י] דחכמי פרובינציא באו מחדש לא"י וכו' ניכר שהיה קדמון כי כלשון הזה כתב הרז"ה במאור פ"ק דביצה · אמנם נוכל לשער זמן בעל המכתם (שהי במאה הראשונה לאלף הששי) ממה שהוא מביא את בעל ההשלמה שהיה מאוחר מהרז"ה, ור"א הכהן מלוניל בעל אורחות חיים מביא את ס' המכתם · וביניהם [בין או"ח לבעה"ש] לא היה כי אם ערך מאה שנה ·

גם המאירי שאב הרבה מתורת רבינו בעל ההשלמה ומזכירו בשם חכמי או גדולי הדורות שלפנינו ואולי

כן דרכו בפירושו שלא להזכיר רבותיו בשמם · ואנכי הערותי ע"ז בכל דבר ודבר על מקומו בתורת ההשלמה ·

הרא"ש בסוף מס' מ"ק לענין צדה"ד בהה"מ ובר"ח וחנכה ופורים מביא בשם ה"ר משולם ב"ר משה אין זה בעה"ש כמו שהעיר בצדק הרה"ג רצב"א בנ"א (יח) כי ראיתי בס' שבולי הלקט כ"י שבולת פ"ה כתב דין זה שהשיב ר' משולם לר' נחמיה ז"ל אם אומרים צ"ה וכו' כ"ש בר"ח שהיא דאורייתא ולא מצינו לבעה"ש שהיה לו חליפות מכתבים עם רבינו נחמיה שחי בדורו והוא ר' משולם ב"ר משה ב"ר אתיאל ממגנציא קודם הרבה ממנו הובא בערוך ע' דלא :

דרך המח:ר ותהלוכותיו בספרו

יב בעה"ש איני מביא בספרו רק דינים הנוגעים להלכה למעשה בזמן הזה שכתב בפ"ב כתבתי דיני כפר ללמוד ממנו וכו' · (יט) תוכן מטרת חבורו להשלים הלכות הרי"ף במקום שהשמיט איזה הלכה שנוגע לדינא ואינו מזכיר שזו ההלכה השמיטה הרי"ף ופעמים הרבה מביא דברי הרי"ף בכדי להצילו מקושית בעל המאור או משאר קושיות · ולפעמים מקשה בעצמו על הרי"ף ופוסק דלא כותיה כמו שכתבתי בתה"ש בכל דבר על מקומו · דרכו לדבר בלשון רכה ובשפתי חן וחולק כבוד לבעל המאור אף במקום שמשיגו · וכבוד הראב"ד יקר בעיניו וכן יזהר שלא לפגוע בכבוד לנגד כל מי שלא נראה לו דבריו רק יכתוב בלשון שלא נראה לי או בלשון קושיא ותמיה ולא מצינו אף פעם אחת שידבר קשה נגד אחד המחברים, לשונו הוא בקיצור נמרץ ובמקום שדבריו מתאימים לדברי בעלי התוס' קצר דבריו מדבריהם · וגם לשונו איננו קל להבין לפני אנשים שלא הורגלו בו וסגנון לשונו כסגנון לשון הרז"ה והראב"ד ·

רבותיו וחבריו אינם הרבה כי עיקר חכמתו שאב מאביו ז"ל ורש"י והראב"ד ודודו ר' אשר וראב"י שמביאם הרבה פעמים, ויתר הגדולים המובאים בספרו הוא רק לפרקים והנני לרשום את הספרים והגאונים שמביא בספרו לאחד אחד

ר' אהאי גאון וספרו שאלתות
ר' אפרים (תלמיד הרי"ף וחברו של הר"י אבן מיגש)
ר' אברהם ב"ר יצחק (הוא הר"א אב"ד ומכנהו בשם ראב"י)
ר' אברהם ב"ר חיים (שמצא כתוב בכתבי יד לר' אברהם ב"ר יצחק) (כ)
ר' אברהם ב"ר דוד (הראב"ד בעל השגות)
ר' אהרן ב"ר משולם (דודו)
ר' אשר ב"ר משולם (דודו)
רבינו האי גאון
ר' זרחיה הלוי בעל המאור
רבינו חננאל (ר"ח תלמיד ר"ה גאון חברו של רבינו נסים)
הגאון ר' יצחק (ר' יצחק בר"י אלפסי ז"ל) (כא)
ר' יוסף אבן מיגש (תלמיד הרי"ף)

(יח) **ושגה** בזה בעל קורא הדורות יא א' (ד' ברלין תר"ו) שחשב שזה ר' משולם בר"מ הוא שמביא בעל המסעות אבי חמשה בנים המפורסמים בלוניל כנ"ל באות ג' שהוא ר' משולם ב"ר יעקב · וכן הח' ר"ד קאסיל בהערה ע' שם שחשב שהוא בעל ההשלמה :

(יט) **בחוברת** אוצר הספרים (ווילנא צד קמ"ו) כי ס' ההשלמה חיברו ה"ר משולם וכו' להשלים הל' הש"ס במסכתות שלא עשה הרי"ף עליהם ולצרפם לחבור הרי"ף. ואולי הנדפס מחדש עם האלפסי (ונקרא אבי כ') על מס' נדרים ונקרא ע"ש הרי"ף הוא מס' ההשלמה: כנראה מסגנון לשונו מלבד שלא ראה את ס' ההשלמה אף לא הבין תכונתו כלל. כי בעל ההשלמה לא חיבר להשלים הלכות הרי"ף על מסכתות שלא חיבר הרי"ף · רק על ההלכות שחיבר הרי"ף מצרף אליו להשלימו. והמעיין בהילקוט על מס' נדרים שקראו ע"ש הרי"ף אין ליחסו לבעה"ש ולא לגדולים כמוהו. שאין שם שום פירוש וביאור על הלכות הש"ס ולא הביא שום פוסק לא ראשון ולא אחרון · רק לקוטים מדברי הגמ' בלא שום תוס' ביאור. כן שמעתי לפני שנים אחדות על דברי התוספות בברכות דף מ' ב' ד"ה ישלים וזהו השלמה של"ל וזהו בההשלמה ר"ל שזה נמצא בס' ההשלמה. אמנם ראיתי באיזה גמרות הגיהו וזמן השלמה וכן הוא בתוס' ר"י החסיד ובאו"ז הלכות קר"ש סי' י"ב עי' שם :

(כ) **והוא** היה בנרבונה, במאירי (י"ח ב') מביאו אחר ר' יצחק ב"ר יהודה ור' משה ב"ר יוסף. ובס' שער"ל (צד מ"ד) הרב ר' יצחק ב"ר יהודה והרב ר' אברהם ב"ר חיים וה"ר שלמה היתום ונראה כולם מרנא ורבנא טודרס הנשיא ובנו מרנא ר' לוי והר"י הכהן תלמידו של הראב"ד א"כ לפי סדר הדורות הי ר' אברהם בר"ח בזמן הראב"ד.

(כא) **הוא** הרי"ף ואף שהיה בדורות אחר זמן הגאונים מכל מקום לא שללו ממנו התואר גאון יען כי חכמתו אף בזמנו וכן מכנהו הראב"י בס' האשכול צד כ' וכ"פ שם. וכן מביא בס' בעלי אסופות בדיני

ר' יעקב מרימורג (ר"ת) וספר הישר שלו
ר' יוסף אבן פלאת ולפעמים בשם פלאט (כב)
הרב ר' משה ב"ר יוסף מנרבונה (כג)
ר' משה ב"ר מיימון (הרמב"ם)
ר' משה ב"ר יהודה (אביו)

מדרש השכם (כד)
ר' נסים (כנראה הוא חברו של ר"ח תלמיד ר"ה גאון)
רבינו שלמה (רש"י)
רבינו שמואל מרימורג (רשב"ם)

אבילות סי' כ"ג בתשובת ר' אשר מלוניל כתוב והרב ר' אלפס גאון ז"ל כתב. וכ"כ בס' המאורות דף רל"ה:

(כב) **הוא** היה רבו של הראב"ד וגם הרז"ה שאב מבור תורתו כמ"ש בס' התרומות שער כ"ט. גם בס' המאורות דף ל"ה מעתיק ממנו קונטרס כללי ברכות המצות על איזה מברכין ועל איזה אינו מברכין ומביאו הרבה פעמים בספרו. ובס' ת"ד סי' ז' כתב הראב"ד ואנו מורים להתיר גם מפי הרב ר"י אבן פלאט נעזרתי ועוד שם בסי' מ' מביאו. ובס' בעלי הנפשות סי' כ"ט כ' והרבה כתבנו מענין זה בתוך התשובות של ר"י אבן פלאט ושם סי' ל"ג וכן כתבתי בחו"ה בחברתי לפני אדוננו הרב רבינו גרשום וכו' ובסוף הסי' שם כ' וכבר נעזרתי בקבלתי זו מפי ר"י אבן פלאט ומן הטעם הזה אמר לי והוא לשון הראב"ד (וע"ש שכ' ר' גרשום במקום ר' משולם) כמ"ש הרבה פעמים לשון הזה בשם הראב"ד, ומזה נראה שהראב"ד למד תורה מפיו בחייו. ובאשכול מביא תשובת מהרב אב"ד להר"י א"פ. ובעל נחל אשכול התאמץ בראיות חזקות להחליפו בראב"ד חתנו ור"ל כי ט"ס הוא באשכול· אמנם גם בס' המאורות דף ל"ד כ' השיב הר"י אבן פלאט להר"א אב"ד. ואין דרכו של המאורות להחליף בין הר"א אב"ד להראב"ד. וגם אין להתפלא אם הר"י א"פ האריך ימים בימי הראב"ד חותנו:

(כג) **גם** הוא רבו של הראב"ד והיה מובהק לחותנו הראב"י. הראב"ד מביאו בתשובתיו לחכמי בדרי"ם אשר בכללי דקדוקים כאשר היה לפניו, ועוד בת"ד. גם היה רבו של הרז"ה מביאו כ"פ ובסוף מס' ביצה ע"ש:

(כד) **בס'** שבולי לקט כ"י שבולת מ"ד כ' וז"ל מצאתי בספר החכם מי שבא לו שמועה קרובה וכו' וכן השיב ר' אביגדר כהן צדק וזה תשובתו אליו · מזה נראה שלא היה זמן מופלג קודם להמחבר כי לפי הנראה ר"א כהן צדק הוא ר' אביגדר כהן תלמיד ר' שמחה משפירא ממגנצא כמ"ש בשבולי הלקט. ועי' תוס' יומא מ"ו ב', ועי' שס"ג ח"ב ס' ל"ג:

אודה לאל עליון אשר לא עזב חסדו מאתי ועזרני למצוא את הדרך אשר כמעט אבד עליו כלה לגלות את המסך מעל פני התולדה של משפחת, המושלמים, בית ועד לחכמים, מכוסה בעלטה זה ימים כבירים, אם אמנם רבות עמלו הבונים והחכמים המפורסמים, ידיהם תביאנה כל אחד בקומצו איזה ענין אודות המשפחה ההיא אבל כפי שהראיתי למעלה מקצתם עינם הטעתם ואלה אשר עלה בידים למצוא גרגר אמת דבריהם מפוזרים על פני רחבי הספרות ואין מקבץ אותם יחדו במקום אחד להורות דעה ולהבין שמועה, היושב בשמים האיר את עיני למצוא את כל המקורים היותר נחשבים ונכבדים ויסודתם בהררי אמת לעשות מכל הצצים והפרחים אגודה אחת האוצרת בקרבה כל הדברים הנוגעים למשפחה ההיא. אשר בקוי זהרה האירה בימים ההם ברוב גדלה ותקפה בתלמוד והלכה ופלסופיא בבלל·

האומנם בכורי פרי עטי היא ולא נסיתי עוד לבוא בקהל הסופרים המתחקים על עקבי העבר בכל זאת תשעשעני תקותי שמלאכתי תפיק רצון מאת החכמים העמלים ומחפשים במקצוע ההיא· וזכות המשפחה המהוללה והנעלה הזאת יעמוד לי לגמור ולתכן את יתר כתבי ידם השוכנים בטמון להאיר במו את עיני ההוגים בתורת ד' להגדיל תורה ולהאדיר·

ולאלה לבי יהגה אלפי ברכות לכל האנשים הנכבדים העומדים לימיני· ואשר נשענתי על ידם בעת קרבתי אל המלאכה ההיא· ורחשי תודה יביע פי להרב הגדול כמהור"ר צדוק הכהן הי"ו ותגדל פעולתי בעיניו להטות עלי קו חסד של חברת כי"ח לתומכני להוציא לפועל את אשר החילותי למען יתבררו ויתלבנו ויצרפו דברי החכמים הצרפתים ז"ל ונפצה הדעת ותרבה החכמה לבל יהי חזון נחתם ושומר הברית והחסד ישוב לנו את כל מחמדינו כחפץ עבד לעבדי ד' הצעיר

יהודה בלא"א מו"ה יצחק עקיבא ז"ל לובעצקי הפ"ק רו"פ פאריש

לוח הטעות ותקונים מהמבוא וממסכת בבא קמא

	דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
מבוא		ב	ה	כמי	כמו
שם		שם	יח	נשתכחו	נשתכחה
שם		שם	יט	בימנו	בימינו
שם		שם	לא	אגא	אנה
שם		ד	ה	Bezier	Beziers
שם		ה	א	מטולידה	מטודילה
שם		יב	כ	ליין	ליון
הערה		ב	יג	דמין	דמן
הערה		ט	א	דבר	דברי
סה"ש	א	ב	ה	לא אזלי	לאזלי
תה"ש	א	א	ג	ר"ל	לא
שם	שם	שם	טז	ד"ה מאחר	ד"ה עד, מאחר
שם	שם	ג	ד	נפילה	נפילת
סה"ש	ב	ב	ט	אכין	אכן
שם	ג	א	יב	דאתו	דאתא
שם	שם	שם	יג	אדחי	דרכי
שם	שם	ג	ז	באים	באש
תה"ש	ג	ד	כז	פרש"י	פרושו
שם	ד	ב	יג	דפסקינן	דפסק כן
שם	ה	ג	יג	ברי	דברי
שם	שם	ד	א	לדועת	לדעת
שם	ו	ג	ד	נדחה	מדחה
שם	שם	ד	טו	וכו'	כ"י
שם	שם	שם	יז	הר"א	הר"ה
שם	ז	ד	כה	אלא דאי תפס	אלא תפס
שם	ח	ב	כח	נראה	ונראה
סה"ש	ח	ג	ז	מודא	מודה
תה"ש	י	ב	כד	ב'	בדמי
סה"ש	יג	ד	כב	ניגה	ניגהו
תה"ש	יג	ג	כד	וא	ואי
שם	טו	א	ה	לחתכילה	לכתחילה
שם	שם	ב	כה	הירגשו	הרגישו
שם	טז	ב	כח	אזי	אזיק
סה"ש	יח	ד	יג	לזה	,נשמט תיבות אלו" ומסתברא דהוא הדין אם תפסו מזיק לר"ע כעשין ש"ש זל"ז
תה"ש	יט	ג	כז	מדיירי	דמיירי
שם	כא	ג	א	ממשכינן	ממשכנין
שם	כג	ד	טו	תקלס	תקלה
שם	כד	ג	כ	ארב יונה ור"כ	אריב"ח
שם	שם	ד	י	בפי	בפי'
שם	כז	ב	ח	סוד	עוד
שם	שם	שם	כ	מהכא	דהכא
שם	כח	א	יט	הא	פי'
שם	שם	שם	כב	דקא	דקאי
סה"ש	כט	ב	יג	מרקלא	מדקלא
תה"ש	לא	א	ז	היכ	היכי
סה"ש	לב	ד	ז	דילמא	דלימא
תה"ש	שם	ב	ח	דדבר	דדברי
שם	לג	א	יב	ור"	ור"י
שם	שם	שם	כז	שפיד	שפיר
שם	לז	א	יג	מיקרי	מקרי
שם	שם	שם	כא	הזה	המה
סה"ש	לז	א	יג	השבוח	השביח
שם	שם	שם	כג	דויקרא	דיוקרא
תה"ש	שם	ד	כד	צרי	צריך
שם	לט	א	כא	הנא ובריה	הונא בריה
שם	שם	ב	יח	שהלוהו	שהלוה
שם	מ	ב	כג	וב'	ועי'
שם	מב	ב	טו	רפריס	אפריס
סה"ש	מה	ב	ב	מחזיקינן	מזדקקינן

ספר ההשלמה

בבא קמא פרק ראשון

א ארבעה אבות (א) מסקנא בשן ורגל אפילו אזלי ממילא ואפילו [לא] מכליא בדאזלא ממילא חייב · ואע"ג דאמרינן בפרק כיצד הרגל [דף כ"ג ע"ב] מתקיף לה מר זוטרא והא בעי' כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא אלמא בעינן מכליא קרנא · לא קשיא דהכי קא פריך כיון דאמרת דלא משכחת דמחייב באכילה אלא בנתחככה בכותל להנאתה אם כן היכי משכחת כאשר יבער הגלל עד תומו ונהי דאפילו בדלא מכליא קרנא מחייב ואפי' בדאזלי ממילא דומיא דושלח · אלא מכליא קרנא היכי משכחת לה · ואי בעית אימא דהא דאמרינן הכא דאפילו בדלא מכליא קרנא מחייב הני מילי היכי דשלחה שלוחי · והא דאמרינן דכי אזלי ממילא מחייב הני מילי היכא דמכליא קרנא אבל לא מכליא קרנא ואזלי ממילא לא מחייב ומייתי ראיה מההיא אתקפתא דמר זוטרא דאמר והא בעינן כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא · והפירוש הראשון הנכון הוא מה שכתבתי · (ב) וכי תימא אם כן למה ליה לתנא לאתויי ראיה מכאשר יבער הגלל כיון דושלח משמע רגל ומשמע שן וקרא דובער לא אצטריך אלא בדאזלי ממילא למה לי למימר כאשר יבער הגלל עד תומו · לא קשיא מידי דכיון דכתב רחמנא ובער לא אזלי ממילא היה צריך התנא לומר משמעו' ובער שהוא שן וממאי דובער הוא שן דכתיב כאשר יבער הגלל זהו הפי' הנכון :

ב מתני' הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וכו' לאתויי אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו (ג) היכי דמי אי בהדי דאזלי קא מזקי היינו אש אלא לבתר דנייחי בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו חייב ובדאפקרינהו היינו בור ופטר בו אדם וכלים ובדלא אפקרינהו פלוגתא דרב ושמואל דלשמואל בור הוא ופטר בו את הכלים ולרב שור הוא וחייב אדם וכלים וקיימא לן כשמואל דכל תקלה בור הוא ובין אפקרינהו ובין לא אפקרינהו לכולן אני קורא שור ולא אדם חמור ולא כלים ואם הניח אבנו וסכינו בראש גגו (ד) ונפלו

תורת ההשלמה

(א) **מסקנא** בשן ורגל וכו' מכליא קרנא בדאזלי ממילא חייב ואע"ג וכו'. ואי בעית אימא וכו' הוא מ"ש. ר"ל מכליא קרנא ואזלי ממילא תרתי לטיבותא אפי' הכי מחייבי. ומ"ש בגמ' והא בעינן וכו' כיון דאמרינן דלא משכחת לה כלל מכליא קרנא · ולתירוץ השני באמת לדיני לא מחייבי אם הם תרתי לטיבותא. ושני התירוצים כתב בש"מ בשם המאירי ועל פי' השני כתב כעין פשרה אבל לפי' רבינו הוא מפשטא דגמ' דלא ידעינן מקראי רק דיש חיוב באזלי ממילא ויש חיוב בלא מכליא קרנא · ולהכי מקשי והא בעינן וכו' דהא מוכח מקרא דבעינן מכליא קרנא היכי דאזלי ממילא:

(ב) **וכי** תימא א"כ וכו' דכתי' כאשר יבער הגלל · הוא קושי' התוס' ד"ג א' ד"ה איצטריך · אבל תירוצו באופן אחר. דאליבא דמסקנא יליף שן מובער ורגל מושלח והכי מוכח בריש פ' הכונס דף נ"ה ב'. ועיין בחו"מ סי' שצ"א ובסמ"ע ס"ק א' וביאור הגר"א שם ס"ק ב' ואליבייהו יתורץ קושית התוס' דף נ"ה שם ד"ה מאחר · דבאמת שן ילפינן מובער ורגל מושלח:

(ג) **היכי** דמי אי בהדי וכו' וקי"ל כשמואל וכו' לכולן אני קורא בור ולא אדם חמו' ולא כלים · נרא' דלא היה לרבינו הגרסא בספרי הרי"ף כמו שהוא לפנינו שמביא כל הני אוקימתות דאביי ורבינא ורב אדי בר אהבה כמו שכתב הרא"ש בריש פרקין שהרי"ף השמיט כל הני אוקימתו' מש"ה בא רבינו להשלימן · אולם הש"ג גריס לה בספרי הרי"ף כמו שהוא לפנינו · וכן ילמדי' רבינו דאבנו וכו' שהני' בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' והזיקו בתר דנייחי יש להם כל דין בור ופטירי מנזקי כלי' וממיתת אדם כמו בור. וחייב על הטמון. ודלא כיש מן הראשונים מביאם הרא"ש בפ"ק דס"ל דלא מחייבי אלא מה שחייב בשניהם בבור ואש מאחר דילפינן במה הצד:

(ד) **ונפלו** ברוח שאינה מצויה וכו' אי לא אפקירה חייב בשהיה לו שהות לסלק והכי מוכח בפ' המניח את הכד גבי נתקל הגוש שאם נתכוין לזכות חייב כנ"ל לגרוס · והוא דאמרינן שם דכ"ע א' מאי מתכוין היכא במתכוין לזכות

ברוח שאינה מצויה אי אפקירה פטור ואי לא אפקיר' חייב שהיה לו (לומר שהיה) [שהות] לסלק והכי מוכח בפרק המניח את הכד [דף כ"ט ע"א] גבי נתקל אנוס הוא שאם נתכוון [לזכות] חייב · (ה) רבא אמר לאתויי בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי (אדם) [בהמה] שחייב בעל הדלי המתגלגל היכי דמי אי בהדי דקא אזלי קא מזקי כחו הוא · פי' כח המתגלג' הוא ובעל הדלי פטור אפילו לא צנעיה והמתגלגל אם אם אדם אם בהמה חייב משום איש בור ולא שור בור לא (אפקרינן) [פטרינן] בעל הבהמה · דלא מקרי אלא לבתר דנייח אבל היכא דמזיק בהדי דאזיל חייב בעל הבהמה ולבתר דנייח חייב בעל הבור דהיינו בעל הדלי · רב אדא בר אהבה אמר לאתויי הא דתניא כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן בימות החמה אין להם רשות בימות הגשמים אע"פ שיש להם רשות אם הזיקו חייבים לשלם ואפילו אפקריה · (ו) רבינא אמר לאתויי הא דתנן הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם לאחר זמן חייב ואפי' אפקרינהו · והא דאמרינן בתוך זמן פטור מלשלם דווקא היכא דאפקרינהו שאין עליו חיוב לא משום נפילה ולא משום ממונו אבל היכא דלא אפקריה חייב שהיה לו לסלק כיון (אבל) [שהוא] לאחר נפילה אי לא אפקריה חייב שהיה לו לסלק · והרי מוכח בפרק המניח את הכד כדפרשית לעיל :

ג תניא (ז) הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למכור מאכילים אותו מעשר עני עד מחצה · פי' מחצית סך הקבוע לעני הנוטל מעשר עני שהוא מאתים זוז · והוינן בה היכי דמי אילמא דזילי ארעתא דכולי עלמא ודידיה נמי זיל בהדיהו אפילו (זיל) טובא נמי לספי · אלא דיקירא אר"עתא דכולי עלמא ודידיה איידי דעייל ונפק אזוזי זיל ארעיה אפי' פורתא נמי [לא] לספי ליה · כך היא הגרסא בפר"ש ז"ל והרב ז"ל גרים בהפך כמו (כתבתי) [שכתוב] בהלכותיו · ופי' עד מחצה לגרסת הרב אלפסי ז"ל למחצית דמי הבית או השדה ואפילו שוה אלף זוז והוזל עד שאינו שוה חמש מאות מאכילין אותו מעשר עני אע"פ שהוא עשיר כדי שלא ימכור קרקעותיו בזול גדול כזה · (ח) מסקנא דשמעתא דבנזקין ובעל חוב אי אמרו הב לן זבורית

תורת ההשלמה

בהרסיה הזינן דאי לא אפקירה חייב שהיה לו לסלק · ודוקא בשהיה לו שהות אבל אי לא היה לו שהות אנוס הוא · ועיין גמ' ל"א א' לא תימא וכו' · ואפקירה פטור כרבנן דמפקיר נזקיו לאחר נפילה אונס פטור ועי' תוס' כ"ט א' ד"ה פליגי ורש"ל ורמ"א שם ובחו"מ סי' ת"א סעי' ב' :

(ה) **רבא** אמ' לאתויי בור המתגל' ברגלי אדם וברגלי בהמה וכו' היכי דמי אי בהד' וכו' כחו הוא וכו' אם אדם אם בהמה ומשום איש בור ולא שור בור לא פטרינן בעל הבהמה וכו' ובתר דנייח חייב בעל הבור דהיינו בעל הדלי כצ"ל לגרוס · וגרים כגירסת התוס' כחו הוא וכו' דלא כפי' רש"י רק דהתוס' כתבו דגם בעל הדלי משלם חצי נזק · ומדב' רבינו משמ' דבעל התקלה פטור לגמרי · ובעל הבהמה המגלגלת משלם ח"נ וכן משמע מדברי רבינו פ' כילד הרגל סי' ג' יעו"ש גבי דלי קשור · ודלא כפרש"י שם דמחייב משום צרורות דאזיל לשיטתי' כמו שפי' כאן דלא גריס כחו · וכן הרא"ש והטור ושו"ע חו"מ סי' ת"א כלם פסקו דשניהם מחייבו ח"נ דלא כדעת רבינו · ועיין ש"ך שם ס"ק א' בשם מהרש"ל · ועיין בש"מ דף ו' ד"ה לאתויי וכו' וא"ת ודף י"ט ד"ה ולענין וכו' גדולי המפרשים וכו' יעו"ש :

(ו) **רבינא** אמר לאתויי הא דתנן הכותל וכו' אבל היכי דלא אפקריה חייב שהיה לו לסלק כיון שהוא לאחר נפילה אי לא אפקריה חייב בשהיה לו לסלק וכו' כצ"ל לגרוס · ולשונו מגומגם קצת ותוכן דעת רבינו לחלק בין הזיק בשעת נפילה ובין הזיק לאחר נפילה ובין אפקיר ובין לא אפקיר אדין דנפל תוך הזמן · דבשעת נפילה לעולם פטור אפילו לא אפקרינהו · דהא אנפילה אנוס הוא דהא היה לו זמן · ולאחר נפילה אי אפקריה פטור דה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דאמרינן במניח דף כ"ט ע"ב דפטור אפילו היה לו שהות לסלקו · ואי לא אפקריה אם היה לו שהות לסלק חייב דהא ממונו אזיק כדפי' רבינו לעיל בסמוך מהא דנתכוין לזכות בחרסיה ועיין בתוס' דף ו' ד"ה היינו ובטור חו"מ תע"ז ובש"מ בשם המאירי :

(ז) **תניא** הרי שהיה לו בתים וכו' · והוינן בה היכי דמי וכו' ודידיה נמי זיל בהדייהו אפילו טובא נמי לשפי אלא דיקרא וכו' אפי' פורתא נמי לא לשפי ליה וכו' בזול גדול כזה כצ"ל לגרוס · ותיבת זיל היא ט"ס דהא לגרסת רש"י שפי' מחצה היינו הקבוע לעני הנוטל מעשר עני שהוא מאתים זוז · ופי' זה אפי' זיל טובא נמי לשפי ליה הוא יתכן לגרסת הרי"ף וכמו שכתבו התוס' סוף הדבור ד"ה אי יעו"ש · רבינו גריס והוינן · ובגמ' הגרסא שלפנינו והוי בה מר ופי' רש"י דהיינו רבה :

(ח) **מסקנא** דשמעתא וכו' יכולה לכופו שאם בינונית זילא השתא שתטול כיוקרא דלקמיה אבל וכו' בציר פורתא אם אין וכו' כיוקרא דלקמיה לא שיכולה לכופו רק אפי' אם רוצה למכור הבינונית אפ"ה יכול ליקח ממנה כיוקרא דלקמיה דאמר לה אם לא תתן לי כיוקרא דלקמיה לא מזבנינא ליה כצ"ל · ונראה שהיה חסר שורה שלמה כאן כי המעתיק טעה והשמיט מן תיבת דלקמיה עד תיבת דלקמיה שבשורה שניה · ושיטת רבינו דניזק וב"ח אי אמרו לשקול פחות מדינייהו טפי פורתא יכולים לכוף לבעלים אפי' אם אינם רוצים למוכרם לאחרים כשיטת הרמ"ה ובעה"ת הביאם בטור חו"מ סי' ק"ב · ודלא כשיטת הרא"ש · ואם ב"ח הפך בעדית

טפי פורתא הדין עמהם ויכולים לכוף המזיק או הלוה על זה וכתבת אשה שדינה בזבורית אמרה הב לי בינונית בציר פורתא לא כל כמינה לא כבהשתא ולא כיוקרא דקמיה אבל אם הבעל רוצה למכור הבינונית יכולה לכופו שאם בינונית זילא השתא [שתטול כיוקרא דלקמיה] אבל בעל חוב שדינו בבינונית ואמר ללוה הב לי עדית (טפי) [בציר] פורתא אם אין הלוה רוצה למכרו פשיטא דלאו כל כמיניה · ואם הלוה רוצה למכרו יכול לכופו שימכרנו לו בזילא דהשתא שאם אין אתה אומר כן נעלת דלת לפני לווין דאמר ליה אי הוה לי זוזי שקיל כדהשתא כיון דאי בעי למזבניה לאחרינא השתא דהוא גבך שקיל כיוקרא דלקמיה · ומאי דאמרינן לדמויי לכתובת אשה מדמינן ליה כתובת אשה דינא בזבורית דאמרה ליה הב בינונית בציר פורתא וכו' · דמשמע דיכולה לכוף הבעל למשקלא כיוקרא דלקמיה [לא שיכולה לכופו רק אפילו אם רוצה למכור הבינונית אפ"ה יוכל ליקח ממנה כיוקרא דלקמי' דאמר לה אם לא תתן לי כיוקרא דלקמיה] לא מזבנינא ליה · (ט) הא דאמר (רב) [רבינא] בדעולא קא מפליגי וכו' משמע אליבא דרבינא דכולי עלמא בשל עולם הן שמין וכתב מילתא דעולא · אכן צריך לפרש דעולא · אך הרב אלפסי ז"ל פסק בפ' שני דייני גזרות [דף ק"י] דבשלו הן שמין וכ' מילתא דעולא · אכין צריך לפרש דעולא מוקים למתני' בשהיתה לו עדית ומכרה ומאן דאמר בבינונית ניחא · מאן דאמר בזבורית לית ליה תקנתא דעולא בכי האי גוונא שאין לו עכשיו עדית :

ד ת"ר (י) מכרן לאחד או (לשני) [לשלשה] ב"א כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים בזה אח"ז כולם גובין מן האחרו' ואפי' נזקי' כלם גובין מן הזבורי'

תורת ההשלמה

בציר פורתא אין יכול לכופו אפי' כיוקרא דלקמיה [וזה דלא כתוס' הרא"ש הובא בש"מ] אבל אם מגלה דעתו שרוצה למכור לאחרים העדית אז יכול הבעל חוב לכופו ליתן לו אף בזילא דהשתא · וזה כדעת הי"א הובא בטור ודלא כי"א שכתב הראב"ד והתוס' דלא גרים עדית בציר פורתא · וכתובת אשה שאמרה ליתן לה יותר מדינה דהיינו בינונית בציר פורתא אינה יכולה לכוף לבעלה אף כיקורא דלקמיה אם אינו רוצה למכור לאחרים · אבל אם מגלה דעתו שרוצה למכרו לאחרים יכולה לכופו ליתן לה כיקורא דלקמיה דוקא ולא בזילא דהשתא כיון דלא שייך בה נעילת דלת · כדעת המאירי · דלא כתלמידי הר"פ הובא בש"מ דגם כתובת אשה יכולה לכופו ליתן לה כיוקרא דלקמיה אף שאינו רוצה למכור משום דמה"ת דינה בבינונית :

(ט) הא דאמר רבינא בדעולא קא מפליגי וכו' בשל עולם הן שמין וכו' מ"ד בזבורית לית ליה תקנת' דעולא בכה"ג וכו' · לשונו מגומגם · וצ"ל לפרש דבריו דתחילה כתב דמשמע דלאוקמתא דרבינא ע"כ בשל עולם הן שמין לכו"ע דאי בשלו שמין תקשה דאמאי קרי ליה בינונית אם אין לו רק שתי שדות הא לדידיה הוי הטובה עדית וא"כ יקשה להרי"ף שכ' דברי עולא כאוקימתא דרבינא ופסק בפרק שני דייני גזרות דבשלו הן שמין · גם קשה לו לאיזה צורך הביא הרי"ף כאן אוקימתא דרבינא דפליגי הני מתניתא בדעולא הלא אכתי לא ידעינן מינה פסקן של דברים אם לפסוק כעולא או לא · דהא הדא ברייתא אית ליה דעולא ואידך פליג אעולא · וע"ז כתב רבינו דלהכי הביא הרב אלפסי ז"ל אוקימתא דרבינא ללמוד מינה לפרש שני הברייתות אליבא דעולא עצמו · דהא גם לדידיה תיקשי היאך יתרץ רומיא דהני מתניתא אהדדי · וע"כ עולא עצמו יפרש דמיירי שהיה לו עידית ומכר כדאמרינן בגמ' לאידך אוקימתות דמאן דאמר בבינונית ניחא ומ"ד בזבורית יסבור דאף שתקנת עולא אמת רק היכי דאית ליה עידית אבל אם אין לו עכשיו עדית גם עולא מודי דלא שייך התקנה והכי ראוי לפסוק · ולהכי הביא הרי"ף אוקימתא הזאת · ואם כן מאחר דמיירי ע"כ שהיו לו עדית ומכר א"כ לא שמעינן מינה דבשל עולם הן שמין דלהכי קרי ליה בינונית אפי' אמרינן בשלו שמין דמאחר שהיה לו עדית שפיר קרי לאידך בינונית · ולא תיקשי על הרי"ף במה שפסק בפ' דייני גזירות בשלו הן שמין · ומ"ש רבינו וכתב קאי על הרי"ף ז"ל ודו"ק :

(י) ת"ר וכו' והרב בעל המאור השוה דין לקוחות לדין יתומים וכו' עד סוף הסוגיא יעו"ש · ובבעל המאור שכ"כ משום דהוק' על הרי"ף שהשמי' הך תירוץ דהב"ע ביתמי וכן הרא"ש היה לו נוסחא בהרי"ף שלא כתב דהכא ביתמי איירי וכן הרמב"ם ז"ל בפי"ט מה' מלוה ולוה לא כתב דדוקא אם מתו הבעלים הראשונים · ותיקשה קושית הגמ' דנימא אי שתקית וכו' ולהכי תירץ דע"כ משמע ליה להרי"ף דהך אוקימתא דלא כהלכתא היא · דהא פסקינן כרבא בפ' הנזקין דף כ' ע"א · וכן פסק הרי"ף שם דביתמי אוקמי אדאורייתא ולא גבי מהם והתם אליבא דר' ישמעאל קיימינן וכגון שהיתה עדית דניזק כזבורית דמזיק וכן הכא גבי לקוחות נמי דינא הכי מש"ה לא פסק הרי"ף כן משום דאנן כר"ע קיימינן · אולם רבינו מחלק בין לקוחות ליתומים דבלקוחו' אפקעוהו מדין תורה לעולם · ועיין במלחמו' שמשיג ג"כ על בעה"מ · אולם שיטת הרי"ף מיושב בה"א ומחלק בין טעין יעו"ש · וכן הר"ר יונה והראב"ד מחלקי בין יתומים ללקוחות · ומקשי רבינו אתירוץ בעה"מ דא"כ אדאקשי התם לרבא מאברהם הוזאה הו"ל לאקשויי מהך מתניתא דהכא מלקוחות · [אולם יש לומר דלהכי לא אקשי דהא היה יכול לתרוצי דשאני דין לקוחות מדין יתומים כדמסיק רבינו להכי אקשי מיתמי גופיה] גם מקשי על דברי בעה"מ מהא דתניא העושה שדהו אפותיקי גובה משאר נכסי' וע"ז מתרץ דבעה"מ מתרץ דמיירי דשוי אהדדי רק דקמ"ל דיכול למכור והמכירה חל עליה אף שעשה אפותיקי · [ולולא דברי רבינו י"ל דאפשר לחלק בין אפותיקי סתם לאפותיקי מפורש ובירושלמי איתא

ואפי' לרבא דאמר גבי שטר (הנזקין) [בהנזקין דף נ'] שכתוב בו שבח כיון דדינא בעדית אפי' מיתמי נמי אבל לא מלקוחות · והרב בעל המאור ז"ל השוה דין לקוחות לדין יתומים לומר כיון דנזקין דינן מן התורה בעדית אפי' מן הלקוחות נמי דמוקים להא מתניתין דקתני גובין מן האחרון כגון שהיתה עדית דניזק כזבורית דמזיק ואליבא דר' ישמעאל דאמר בדניזק שיימינן ומפני תקון העולם שיימינן בדמזיק וגבי לקוחו' אוקמוה אדאורייתא · ולא נראו דבריו דאם כן אדפריך לרבא בפרק הניזקין [דף נ' ע"א] מהא דתניא ברם חוזאה כדאיתא התם הוה ליה לאקשויי מהא מתניתא · והא דתניא בפרק השולח [דף מ"א ע"א] העושה שדהו אפותיקי ומכרה גובה משאר נכסים בני חורין ולא מאותה שדה · צריך לפרש לדברי הרב כגון שהיה שדה אפותיקי ושדה בני חורין שוו אהדדי תרויהו בינונית או עדית או זבורית אבל אם שדה אפותוקי עדית ושדה בני חורין זבורית גובה משדה אפותיקי שהוא עדית כיון דדיניה הוא מדאורייתא · כן צריך לפרש לדברי הרב · אבל לדידן אפילו הנזקין דדינן מדאורייתא בעדית נפרעין מן הזבורית בני חורין ושני דין לקוחות מדין יתומים וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב ברייתא זו דקתני כולם גובין מן האחרון כפשוטה · ואי ר' ישמעאל היא דכתיב לו דלא כהלכתא · (יא) ואי בשלקח עדית באחרונה היה לו לרב אלפסי ז"ל לפרש כן · אלא ודאי משמע דשאני דין לקוחות מדין יתומים · ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל גבי לקח עדית באחרונה דהיינו טעמא דלא גבי בכלהו מעדית משום דאמר ליה טעמא מאי אמור רבנן וכו' משמע מדבריו דלא מוקים לה ליתמי [משום] (יב) דאם כן נזקין אמאי גובין מן העדית לימא ליה אי שתקיתו ושקליתו מבינוני' שקליתו ואי לא מהדרינא שטרא דזבורית למאריה ולא גבי לפי דעתנו אפילו לנזקין דדינן מדאורייתא בעדית [לא גבי] אלא מזבורית הניחא אי מוקמינן לה ביתמי ניחא דיתמי כשאר אינשי נינהו · והא דאמרינן לקמן מכר (עדית ולקח) [לוקח] בינונית וזבורית ושייר עדית לפניו אתו כלהו וגבו מעדית והילכך אי מהדר נמי שטרא דזבורית (ליתמי) [למרייהו] גבי נזקין מעדית נימא להו אי שתקיתו שתקיתו וכו' דהא קי"ל כרבנן דפליגי עליה דאדמון בפ' שני דייני גזרו' גבי מי שאבדה לו דרך שדהו או יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר ואוקימנא בגמ' בהד דאתי מכח ארבעה טעמיהו דרבנן דאמר ליה אי ציית ציית ואי לא מהדרינא שטרא למרייהו וקיימא לן כרבנן אלמא אמרינן אי שתקית שתקית הכי נמי גבי נזקין נימא הכי ולא תשקלו בעדית אלא

תורת ההשלמה

דדוקא שמכרה לזמן ידוע · ועיין טור חו"מ סי' קי"ז ס"א ורמ"א שמביא מחלוקת הפוסקים בזה יעו"ש] ומש"כ כ' רבינו דלא כרב אלפסי ז"ל דבאמת הך דינא דאי שתקית אליבא דהלכתא הוא · ומוקים להאי סוגיא דביתמי איירי והם כשאר אינשי לגבי נכסי אבוהון דלא מצי למימ' גבייהו אי שתקי' כדפרש"י ותוס' והטור · ואכתי לדברי רבינו דשני דין לקוחות מדין יתומים צריך לתרץ אליבא דרב אלפסי ז"ל דאמאי לא חש להך פירכא דגמ' דאי שתקית וכו' וכן בסמוך דאמרינן מכר לוקח בינונית וזבורית ושייר עדית לפניו אתו כולהו וגבו מעדית תיקשי נמי לימא אי שתקיתו וכו' דהא לדידיה לא איירי ביתמי · וע"ז תירץ גם לשיטת הרי"ף דלהכי השמיט הך תירוצא דאי שתקי' משום דפסק ביבמו' דף ל"ז כר' אבא אמר רב דאמר קם דינא בההיא דספק ובני יבם ומוקי שם דר' אבא א"ר רב כרבנן דאדמון ס"ל דאית להו יקח לו דרך במ"מ או יפרח באויר ופסק הרי"ף שם כר"א א"ר משום דס"ל כרבנן · וכתב דאע"ג דדחו שם בגמ' דטעמייהו דרבנן לאו משום קם דינא אלא משום דאמר ליה אי צייתית וכו' דחויא הוא בעלמא ומש"ה השמיט הרי"ף הך דביתמי עסקינן משום שפסק דקם דינא ולא מצי לומר מהדרינא שטרא למרייהו · ואח"כ כתב דלרווחא דמילתא יש לתרץ שיטת הרי"ף אפילו אליבא דר' ירמיה דאית ליה הדר דינא ומפרש טעמייהו דרבנן אליביה משום דאי צייתית וכו' ואפ"ה שפיר יוכל לאמר דדוקא התם אמרינן כן משום שבעל הדרך רוצה ליפות כחו על הדרך הזה במה שהיה לו לתבוע אצל המוכרים אם לא מכרו לו השדה מש"ה שפיר יכול לומר אני אחזיר השטר לבעלים · אבל הכא אין הנזקין הפליס ממנו יתרון ממה שהיו יכולים לתבוע את המוכר שמכר לו השדה וסוגיא דהכא סברי דאפי' בכה"ג אמרי' אי שתקית וכו' ומש"ה השמיטו הרי"ף וכן הרמב"ם הך דינא ואי תיקשי דא"כ כי מקשי בגמ' א"ה נזקין נמי וכו' לשני דגבי נזקין לא מצי למימר אי שתקית משום שהפליס ליפות כחם אבל נזקין אין הפלס ליפות כחם וע"ז תירץ דעכשיו שלקח עידית באחרונה לגבי מוכר הוי נמי כעידית ושפיר שוה ב"ח לנזקין מש"כ גבי דרך · ועיין רשב"א בחידושיו ובמ"מ פי"ט מה' מלוה ולוה ה"ו כתב נמי כעין זה · זה תוכן שיטת רבינו בדברי הרי"ף ומכל זה מוכח דהעיקר כמו שהגהתי והוא מוכרח לפענ"ד והבוחר יבחר · וכל זה לפי הנוסחאות שהיה בספרי הרי"ף אבל בס' הרי"ף שלפנינו כתוב נמי האי תירוצא דביתמי עסקינן :

(יא) ואי שלקח עידית באחרונה וכו' ר"ל לעולם הרי"ף כבעל המאור ס"ל ומה שהביא הברייתא הוא ללמוד ממנה דין דלקח עידית באחרונה כתקנתא דרבא וע"ז כתב שהיה לו לרב אלפסי ז"ל לפרש כן :

(יב) משום דא"כ וכו' ר"ל משום הקושיא שמקשו בגמ' א"כ נזקין נמי · והרי"ף לא חש לזה ומסיק אבל אנן לפי דעתינו קשיא לן שפיר וע"כ הניחא אי מוקמינן ביתמי וכו' :

בבינונית אבל בזבורית לא דאמרינן ליה לכי תהדר (יג) ומשום האי טעמא פרכינן בגמ' אי הכי בנזקין נמי נימא הכי ולא פרכינן מבעל חוב למשקל מזבורית דאמר ליה לכי תהדר · ותירוצא דהאי מילתא איתא במסכ' יבמות בפרק החולץ [ל"ז ע"ב] דמייתי התם פלוגתא דאדמון ורבנן גבי קם דינא והדר דינא · ופסק הרב התם כיון דקיימא לן כרבנן דפליגי עליה דאדמון הלכתא כמאן דאמר קם דינא · ואע"ג דדחינן התם דילמא טעמי' דרבנן משום אי צייתת צייתת ולאו משום דקם דינא דהויה בעלמא הוא לדברי הרב ז"ל · ועיקר טעמייהו דרבנן משום דקם דינא כלומר לגבי ארבעה לא הוה ליה דינא לבעל הדרך אע"ג דאתו עליה דחד השתא משום מה נפשך אדחי גבך הוא אפ"ה קם דינא · אשתכח לרב לדברי הרב ז"ל דעיקר טעמייהו דרבנן דקם דינא ולא משום אי צייתת צייתת (לרווחא) [ולרווחא] דמלתא (קאמר) [נאמר] אפילו למאן דאמר בפרק החולץ הדר דינא · והכי איתא בפ' החולץ למאן דאמר התם הדר דינא הוא דמפרש טעמי' דרבנן אי צייתת צייתת' לא קשיא ולא מידי דשאני התם (לבעל) [שבעל] הדרך רוצה ליפות כחו על הדרך הזה במה שהורע כחו אצל המוכרים שמכרו כל זפותם שבא לידו ולהכי מצי אמר ליה אי צייתת צייתת אבל הכא אין הנזקין מיפים כחם על הלוקח הזה אלא במה שהיה דינם אצל המוכר שמכרה לו · וכי תימא [אם] איתא להאי טעמיה הא דאקשי ליה אי [הכי] נזקין נמי לימא הכי ולשני ליה דלא דמי נזקין לבעל חוב דנזקין אין מיפים את כחם אצל הלוקח אלא במה שהיה דינם אצל המוכר ואצל בעל הבית אבל ב"ח היינו טעמא דלא שקיל בעדית משום האי טעמא דאי שתקת שתקת מפני שרוצה ליפות כחו אצל הלוקח מה שלא היה דינו אצל המוכר לאו מילתא היא דכיון שלקח עדית באחרונה על המוכר היה דינו נמי בעדית · (יד) אמר רבא ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון והלך שמעון ומכר שדה אחת [ללוי] ובא בעל חוב דראובן רצה מזה גובה [רצה מזה גובה] · פי' בשמכר ראו' כל שדותיו לשמעון בבת אחת אבל אם לקח עדית באחרונה אתי בעל חוב וגבי מניה ואי לקח בינונית באחרונה ומכרה ב"ח גובה מלוקח שני ולא מלוקח ראשון ואי לקח זבורית באחרונה גבי זבורית מלוקח ראשון ולא גבי בינונית מלוקח שני :

ה הא דאמרינן (טו) ר' זירא ורב הונא אמרו או כסף או מיטב ולא אמרינן ישוב לרבות שוה כסף אלא בדלית ליה לא קיימא לן כוותייהו אלא כרב פפא דאמר כל מילי מיטב הוא ממאי מדקא אמרינן לקמן [ד"י ע"ב] אמר ליה [רב] כהנא לרבא טעמא דכתב רחמנא המת יהיה [לו] הא לאו הכי הוא הוה אמינא נבלה דמזיק הויא · והא תניא ישוב לרבות שוה כסף ואי כדברי רב הונא ור' זירא דרב (אסי) [כהנא] מאי קשיא דילמא בדאית ליה אלא לאו שמע מינה דסוגיין כרב פפא · ואיכא מאן דדחי ולית ליה מדכתיב שור תחת שור ולאו מילתא היא אלא ודאי סוגיין כרב פפא :

ו כתב הרב אלפסי ז"ל (טז) דהלכת' בטלה מחלוקת הילכך גבי שני אחים שחלקו אחד נטל קרקע ואחד נטל כספים וכו' טעם הרב ז"ל בזה

תורת ההשלמה

(יג) ומשום האי טעמא פרכינן בגמ' וכו' ולא פרכינן מב"ח וכו' וכ"כ רש"י ותוס' ד"ה או בדף ח' ע"א דלא כשיטת בעל התרומות והרא"ש ז"ל שכתבו דהוא הדין נמי בב"ח משום דמה שאדם יכול לעשות רואין הוא כאלו כבר עשהו ויע"ש ברא"ש בפ"ק דב"ק סי' ג' :

(יד) אמר רבא וכו' בבת אחת וכו' ואי לקח בינונית באחרונה ומכרה לב"ח גובה מלקוח שני ולא מראשון וכו' עי' כתובות צ"ב ע"א ברש"י אמנם דעת רבינו לא ככל פירשו רק במ"ש דאיירי בב"ח ובעיקר כוונתו' ס"ל שם ד"ה ראובן וכו' דהתוס' לא מקיימי פרש"י רק דמיירי בשטר אחד אולם אם לקח עדית באחרונה חלוקי' הם על פי' רש"י כדמסקי שם ומיהו יתכן וכו' יעו"ש [ועי' דרישה ופרי' סי' קי"ט] דרש"י ס"ל דלא מצי לגבות מניה אי מכר לו עידית באחרונה · ועיין סמ"ע ס"ק י' וש"ך סי' קי"ט דמשמע דבהא לא ס"ל כדעת רבינו בענין לקח בינונית באחרונה דגובה רק מלוקח שני ולא מראשון ומדבריהם משמע דגובה מאיזה מהם שירצה יעו"ש :

(טו) הא דאמרינן ר' זירא ורב הונא וכו' א"ל רב כהנא וכו' דרב כהנא מאי קשיא וכו' לאו מילתא וכו' · גרסת רבינו ר' זירא ור"ה אולם בכל נוסחאות שבגמ' והרי"ף והרא"ש ל"ג רק רב הונא לחוד והרי"ף כתב ר"ה ורב אסי משום דמסקינן דר"א היינו דרב הונא ורבינו בא לחזק דברי הרב אלפס ז"ל דר"ה ור"א פליגי אר"פ ור"ה בריה דר"י והלכה כר"פ דלא כר"ת בס' הישר מביאו התוס' ד"ה רב דאית ליה דלא פליגי אהדדי יעו"ש ומביא ראיה לדברי הרי"ף מהא דלקמן דף י' ע"ב מהא דמקשי רב כהנא וכן כתב הרא"ש ראיה זו בסי' ה' בפ"ק · ומ"ש ואיכא מאן דדחי ולית ליה מדכתיב שור וכו' כוונתו דיש מאן דדחי ולית להו ראיה זאת דליכא למימר דהמת יהיה לו קאי אהיכי דאית ליה דה"א דיהיב ליה דוקא כסף דהא בקרא כתיב ישלם שור תחת שורו וא"כ מצי יהיב ליה שור דהיינו שוה כסף וע"כ ישיב לרבות אפי' סובין היכי דאית ליה נמי דשאני דין שור משאר נזקין ואהא כתב רבינו דלאו מילתא היא. דלא אשכחן דשני שור מדין שאר נזיקין :

(טז) כתב הרב אלפס ז"ל דהלכתא וכו' טעם הרב ז"ל הוה ליה כספים כקרקע · ר"ל דבאמת צריך

משום דכיון דתקנתא דבתראי למגבא ממטלטלי הוה ליה כשפים כקרקע · אמר ר' זירא (יז) הדור מצוה עד שליש במצוה ועד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה · פי' שהקדב"ה פורע לו בחייו :

ז תנו רבנן (יח) כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמכרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב מה שאין כן באיש · אוקימנא לר' יוחנן בשור תם ובור מגולה דכותי' גבי איש שלהבת ואפ"ה פטור באיש דצוותא דחרש קא גרים (יט) והיכא דמסר שורו לה' בני אדם ופשע בו אחד מהם והזיק אי דבלא איהו לא מנטר חייב בכל אי דבלא איהו מנטרי פטור לגמרי מן הכל · והרב ר' משה כתב שחייב כאחד מהם אע"ג דבלא איהו מנטרי · ולישנא דגמרא לא משמע כוותיה מדקאמר מאי קא עביד אלמא פטור לגמרי · וכן פי' רבינו שלמה ז"ל · ואם הרבה בחבילות אי דבלא איהו לא אזלי חייב בכל אי דבלא איהו אזלי פטור לגמרי :

ח תניא (כ) חמשה שישבו על הספסל ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושברו האחרון חייב · והוינן בה היכי דמי אי דבלא איהו לא מתבר פשיטא אי דבלא איהו מתבר מאי קא עביד אלא דבלא איהו הוה מתבר בתרתי שעי

תורת ההשלמה

להבין טעם הרב אלפסי ז"ל שכ' והלכתא בטלה מחלוקת הלכך שני אחים שחלקו וכו' דינא הוא דאזיל האי ושקל פלגא בכספים ולא מצי אידך למימר להכי שקלי כספים דאי מגבי וכו' · וכן הרא"ש תלי זה דהני תרי ליש:י דרב אסי בהא דרב דבטלה מחלוקת · ובאמת יש לחלק דעד כאן לא קאמר רב דבטלה מחלוקת היינו היכי דחלקו שוה בשוה בקרקע ובא ב"ה ונטל חלקו של אחד מהן אבל אם אחד נטל קרקע ואחד נטל כסף הא איכא טעמא דלהכי שקלי כסף דאי מטרפי מינך לא תשקל מינ:י · ולכן תירץ רבינו דלהכי תלי הרב אלפס ז"ל זה בזה משום דעכשיו לאחר תקנת הגאוני' דמגבין ממטלטלים נמי א"כ הוי כספים כקרקע ואם כן לדידן שפיר שוי אהדדי · ומעתה אין אנו צריכין למה שדחק הרא"ש ז"ל איך פסק הרי"ף כלישנא קמא נגד לישנא בתרא הפך דרכו בכ"מ משום דעכשיו לא שייך כלל טעמא של לישנא בתרא ועיין בעש"מ שכתב ג"כ כזה ובמלחמות חלק ע"ז וכתב דאכתי יכול לומר להכי שקלי ככפים יעו"ש :

(יז) **הדור** מצוה וכו' פי' שהקב"ה פורע לו בחייו · כפרש"י ודלא כפי' הנ"י והרמ"ה דעד שליש משלו מגיעו ודוחק את חייו מכאן ואילך ר"ל משלים ולמעלה אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מגיעו יעו"ש · והרי"ף השמיט דין זה · ועיין ש"ע או"ח סי' תרנ"ו :

(יח) **ת"ר** וכו' אוקימנא לר' יוחנן וכו' קא גרים · מדברי רבינו המחבר נראה שפוסק כר' יוחנן מדלא הביא דברי ר"ל כלל · וגם מפסק הרב אלפסי ז"ל שהביא בפ' הכונס דעת הפוסקים כר"ל לעיקר שאמר משמיה דחזקיה שהוא רבו של ר' יוחנן · והביא דעת הפוסקים כר' יוחנן בשם איכא מאן דאמר וכן הרא"ש הביא דברי הרי"ף שפסק כר"ל · וכן הטור בסי' ת"ח והרמב"ם פי"ד מה' נ"מ ה"ה פסקו כר"ל וצ"ע שלא הזכיר רבינו כלל דעת הרי"ף ז"ל בזה :

(יט) **והיכא** דמסר שורו לה' וכו' פטור לגמרי מן הכל והר"מ וכו' מאי קא עביד וכו' ואם הרבה בחבולות וכו' פטור לגמרי · רבינו מפרש בין במוסר שורו בין במרבה בחבילות דפטור לגמרי ומה שהוקשה בתוס' ד"ה מאי · מהא דהחופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לכ' כולם חייבין משום דשאני הכא כיון שהאחרים לא סלקו עצמם משמירתם יכול לומר סמכתי עליכם כיון דלכלנו מסר לשומרו ויש בידכם לשומרו בלעדי · וכ"כ הרא"ש והטור בחו"מ סי' שנ"ו יעו"ש · אולם הרמב"ם מפרש מאי קא עביד ויתחייבו כמי הם עמו משום קושית התו' הנ"ל וגבי מרבה בחבילות בפ"ו מה' חובל ומזיק ה' י"ד פי' מאי קא עביד ופטור לגמרי כפרש"י ובעל ההשלמה · וצ"ל משום דהוקשה לו אידך קושית התוס' הנ"ל שכתב וכי בשביל שהשליך אחד ען בתוך אש גדולה יתחייב הא לא דמי אלא לאחד שחופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לי"א · ואע"ג שהרשב"א מתרץ לקושית התוס' דמיירי גבי מרבה בחבילות שהרבה האנשים כדי לילך ולהזיק · אמנם הרמב"ם מפרש מרבה בחבילות פי' משא שהוסיף עליה האנשים נוסף על ד' הראשונים · וגרים בגמ' אי דבלא איהו הוי אזלא פשיטא ר"ל דחייב אלא דבלא איהו נמי לא אזלי מאי קא עביד ופטור לגמרי דהא הכא ע"כ לא דמי לחופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לכ' דאע"ג דמעשה הראשון היתה נמי מת מ"מ עכשיו דגם השני עשה כדי להמית שניהם גרמו לה המיתה דגם אם השני היה חופר עשרה טפחים עמוק בלא חפירת הראשון היה כדי להמית אבל גבי מרבה בחבילות לגירסת הרמב"ם דמאחר שכבר עמדה ממשאות הד' הראשונים כבר נעשה המיתה על ידם והאחרון שהוסיף משא לא עביד כלום דהא פשיטא דממשא האמיבי לחוד לא היה מת ושפיר רמי למ"ש התוס' אא"כ דהוי כמו השלימו לי"א · ודמיא להא דאמרינן בדף י"ח זרק כלי ובא אחר ושברו דפטור דמנא תבירא תבר כ"כ הכא דהא הבהמה למיתה עומדת ממשא הראשונים והאחרון שהוסיף לא כלום עביד · וזה שהכריח להרמב"ם לשנות פרש"י בשני המקומות לפי התחלפות הנושאים ועיין ביאור הגר"א סי' שנ"ו בחו"מ ס"ק ע"ו · משו"ה בא רבינו להוציא מדברי הרמב"ם מפשטיה של הסוגיא דמסר שורו ומגרסתו גבי חבילות ומפרש כפרש"י והרי"ף נראה שהשמיט כל הני אתקפתות אע"פ שהלכתא נינהו :

(כ) **תניא** חמשה שישבו וכו' בכחו נמי · דעת רבינו דלאו דוקא אדם שמן כפפא בר אבא רק דנקט פב"א שהיה אדם חזק משום תרוייהו דכחו כגופו וכפי' ר"ח דלא

יהשתא מתבר בחדא שעתא דאמרינן ליה אי לאו את הוה יתבינן פורתא וקיימינן ולימא להו אי לאו אתון בדידי לחודי לא הוה מתבר כלל · פי' ומדלא עמדתם אתם כמוני שברתם ומחייבי כלהו · ואסיקנא לעולם דבלא איהו לא מתבר ולא צריכא דוגא מזגא עליהו מהו [דתימא] כחו [לאו] כגופו דמי קמ"ל דכחו כגופו דמי · וכל היכא דגופו מתבר בכחו נמי :

ט א"ר אלעזר (כא) בכור אדם שנטרף אין פודין אותו · וכתב הרב ודוקא שנטרף בידי אדם אבל אם נולד בסימני טרפה כגון חסור ויתור ברגל חייב לפדותו לאחר שלשים יום והכי מסתבר במסכת מנחות בפרק הקומץ [דף ל"ז] דגרסינן התם גברא דאתילד ליה ההוא ינוקא דאית ליה תרי רישי אמר כמה בעינא למיתן לכהן אתא ההוא גברא תנא ליה חייב ליתן עשרה סלעים · איני והא תני רמי בר יחזקאל מתוך שנאמר פדה תפדה את בכור אדם שומע אני אפי' טרף בתוך שלשים יום תלמוד לומר אך חלק · שאני התם דבגולגולת תלא רחמנא · אמר עולא אמר ר' אלעזר שומר שמסר לשומר חייב בארתיה בפרק המפקיד :

י תני אבימי (כב) פרוסבול חל על הקרקע ואינו חל על העבדים מטלטלין נקנין עם הקרקע ואין נקנין עם העבדי' דעבדא כמטלטלי דמי · ודוקא לענין גביית בעל חוב מן היתומים דלאו עליהו סמך כשם שאינו סומך על המטלטלין מפני שיכולין לאבד לפיכך פרוזבול אינו חל על העבדים אבל לענין שבועה כמקרקעי דמי ואין נשבעין עליהו · והא דקא תני מטלטלין אין נקנין עם העבדים משום דבעינן בצורות ביהודה דלא נייד ולעולם כמקרקעי דמי · והא דתנא החזיק בקרקעות לא קנה' עבדים הלכה היא · ואע"ג דאמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחד מהן קנה כלם · שאני מקרקעי דנייד ממקרקע דלא נייד ולעולם עבדא כמקרקע דמי חוץ מגביית בעל חוב מן היתומים (משום) [אף] דעבדא כמקרקעי דמי ומשום דלא סמיך עלייהו מפני שהם עשוים למות ולאבד · והשת' דאתית להכי דעבדא כמקרקע דמי הא דקימא לן דלא בעינן צבורין בה לא שנא מטלטלי דנייד למטלטלי דלא נייד לענין

תורת

הרשב"א הובא בהרא"ש שם בפ"ק והשיג לדבריו · ובעיקר פי' בגמ' הוא כדעת רש"י ולא כפי' הרמב"ם דמשמע שאף למאי דמשני ל"ל דבהדי דסמיך וכו' עדין אנו צריכין לתירוץ דבלאו איהו הוי מיתבר בחדא והשתא מיתבר בתרתי יעו"ש בלחם משנה בפ"ו מה' חו"מ ה' ט' :

(כא) בכור אדם שנטרף אין פודין אותו וכתב הרב ודוקא שנטר' בידי אדם וכו' כגון חסר ויתיר ברגל חייב·

דברי רבי' אינם כד' ר"ת כאשר נר' לכאורה · דר"ת מפרש דנטרף שנעשה טריפה ועדין חי ודמי לשני ראשין דהוי נמי טריפה · ומה שבאמת בתרי ראשין צריך לפדות היינו משום דגזירת הכתוב היא דבגולגולת תלי רחמנא . אולם רבינו מפרש שיש חילוק בין נעשה טריפה בידי אדם או בידי בהמה ובין נולד בסימני טריפה כגון חסר ויתיר . דחסר ויתיר דמי לשני ראשין דמרבינן דבגולגולת תלי רחמנא וה"ה לשאר טריפות שנולדו דמה לי תרי ראשין או תרי רגלים · [והיותר נראה דעל פרש"י רמז רבינו וכתב הרב"י וכונתו דמ"ש רש"י נטרף נהרג ר"ל בידי אדם ונהרג לאו דוקא רק דרבותא דאף שנטרפה וחלו בה ידים קמ"ל דפטור מאך חלק ודוק· ובהכי יתורץ כל קושית התוס' על פרש"י] · ועיין רש"י מנחות ל"ז ע"ב ד"ה בגולגולת . וכשיטת רבינו כתב המאירי בש"מ בשם גדולי המפרשים ועיין ש"ע סי' ש"ה סעי' י"ב ביו"ד . ובנ"י פ"ק דב"ק :

(כב) תני אבימי פרוסבול וכו' אפי' מטלטלי דניידי בעינן צבורין · דעת רבינו בעל ההשלמה בסוגיא זו שלא כדעת רוב הפוסקים הראשונים הלא המה התוס' פ"ק דב"ק [ועיין ב"מ ד' מ"ו בהיה עומד בגורן וכו' ולקני ליה אג"ק] והרא"ש והראב"ד ורשב"ס ונמוקי יוסף רפ"ט דב"ק דמחלקים

ההשלמה

בין דברים שמן התורה לדברים שהם מדרבנן . דבדברים של תורה עבדי כמקרקע דמי ורק גבי פרוסבול שהוא תקנת חכמים · ולגבות מן היתומים דס"ל שעבודי לאו דאורייתא וכן קנין אגב דהוי רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא· אבל דעת רבינו בזה כדעת הרי"ף דס"ל שעבודי דאורייתא והכי כתב רבינו לדעת הרי"ף בסוף פרק ג"פ יעו"ש · [ובנ"י ריש פ' הגוזל כתב דהרי"ף פסק שעבודי דאורייתא ובסוף ימיו חזר בו] ויכול לסבור דקנין אגב ג"כ מה"ת כדמשמע מפשטא דגמרא דמקרא גמרי לה · ופסק דעבדא כמקרקעי לכל מילי רק גבי ב"ח לגבות מן היתומים משום דלאו עליהו סמיך מפני שהם עשוין לאבד ולמות · וגבי קנין אגב משום דשאני מקרקע דנייד ממקרקע דלא נייד [ועיין ש"ך חו"מ סי' ל"ט ובקצה"ח שם] ואחר דפסקינן תו לא צריכנן לחלק בין מטלטלי דנייד למטלטלי דלא נייד כי זה לא מחלקינן רק למ"ד עבדא כמטלטלי · וא"כ לענין צבורין נמי לא שני בין מטלטלי דניי"ד ללא נייד · ר"ל דאפי' נייד לא בעינן צבורין · ומעתה תו לא תיקשי לן מהא דב"ב דמ"ג ע"ב דפריך שם ודילמא מטלטלי אג"ק הקנון ליה · ועיקר קושית רבינו מהא דאמרינן שם בסמוך דפריך וליחוש דילמא דאקני היא וא"כ עדין לא היה אותן המטלטלים בעולם בשעה שהקנה לו וא"כ לא היה צבורין בתוכו ומסוגיא דהכא משמע דנייד בעינן צבורין · ולהכי יש דוחקים לתרץ דשם לא פריך ודילמא דאקני וכו' רק על טלית ולא על פרה דפרה הוי מטלטלי דניידי אבל לפי שיטת רבינו דחליק בין ניידי ללא ניידי הוי רק למ"ד עבדי כמטלטלי א"כ התם אליבא דהלכתא קא פריך דאפי' ניידי לא בעינן צבורין וקאי נמי אפרה · וכן כתב הרשב"ס שם דמפנ"ה נמי פריך · וכן סוגיא דקדושין דף כ"ו

צבורין בה הני מילי למ"ד עבדא כמטלטלי דמי אבל למאן דאמר עבדא כמקרקעי דמי אפילו במטלטלי דנייד לא בעינן צבורין בה · והשתא דאתית להכי מאי דמקשינן בפרק חזקת הבתים (דף מ"ג ע"ב] גבי מכר לו פרה מכר לו טלית ליחוש דילמא מטלטלי אגב מקרקעי אקני ליה לאו אטלית בלחוד קאי אלא אפרה נמי קאי · ומעשה של מאה צאן ומאה חביות אע"ג דאדחיא לה בפרק קמא דקדושין למימרא דלא מוכחנן מינה דלא בעינן צבורין בה כיון דקיימא לן דלא בעינן צבורין בה מתניתין דמאה צאן ומאה חביות כפשטה היא דאפילו במטלטלי דנייד לא בעינן צבורין · (כג) ועוד יש לומר דאפילו בבהמה לא בעינן צבורין בה אבל בעבדים שהם בני דעת בעינן צבורין :

יא הא (כד) דאמר רבינא למעוטי נגח ואח"ך הקדי' נגח ואחר כך הפקיר במועד אבל בתם נהי שאם הקדישו מקודש משום דר' אבהו כדאיתא בפרק המניח את הכד [דף ל"ג] אבל אם הפקיר אינה מופקר אליבא דר' עקיבא דאמר תורא דשותפי נינהו וקיימא לן כוותיה · והרב אלפסי ז"ל כתב מילתא דרבינא למימרא דילפנן שור דאזיק שור משור שהמית את אדם :

יב ת"ר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכ' שהזיק' הבהמה ברשותם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם · נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצאתה והזיקה פטור · והוינן בה היכי דמי אי דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל לימא ליה אלו אזיק לעלמא בעו לשלומי נזקא השתא דאזיק לתורא דידך בעינן לשלומי לך · אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל לימא ליה אלו אתזיק מעלמא בעי שלומי לי נזקיא דכולי תורא השתא דאזיקיה תורא דידך פלגי נזקא הוא דמשלמת · לעולם דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל בשקבל עליו שמירת גופו ולא קבל עליו שמירת נזקו · (כה) [אי הכי אימא סיפא נפרצה בלילה וכו'] פי' מדמוקים הלוק בין יום ללילה דבתרויהו פטור אלא בכדי שיודעהו לו' הכי קאמר אם קבל עליו שמירה ביום חייב נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצאתה והזיקה פטור · (כו) כללא דשמעתא חצר המיוחדת לזה ולזה לפרות ולשוורים פטור בה על השן ועל הרגל

תורת ההשלמה

גבי מאה צאן דלא הוי צבורין הוי נמי אליבא דהלכתא דעבדא כמקרקעי דמי ועיין השגת הראב"ד פ"ג מהלכות מכירה הי"ב :

(כג) **ועוד** י"ל וכו' בני דעת בעינן צבורין · ר"ל אפי' אי פסקינן דעבדא כמטלטלי דמי ומחלקינן בין נייד ללא נייד לא מקרי נייד רק עבד שהוא בן דעת אבל בהמה הוי בכלל לא נייד · ולא תיקשי נמי מהא דקדושין ומהא דב"ב · וכן מחלקין התוס' ד"ה שאני והרא"ש והמגיד משנה לדעת הרמב"ם שם להצילו מקושית הראב"ד מהנך תרי סוגיות הנ"ל · ועיין בש"מ שכתב דהרב אלפס השמיט דין זה בענין עבדים :

(כד) **הא** דאמר רבינא וכו' במועד אבל בתם וכו' ועיין סוגיא דפ' המניח דבתם אליבא דר"ע אינו מכור רק לרדיא לדעת הרמב"ם · ולדעת רש"י והתוס' אפילו לרדיא אינו מכור וכ"ש שאינו יכול להפקירו אליבא דר"ע דאי אמרת שחל הפקר על הזכות שיש לו לחרוש עמו למה להגמ' לאוקי הא דתניא מקודש משום דר"א וכן הראב"ד כתב דרבינא רק במועד איירי הובא בש"מ וכן הרמב"ם בפ"ה מנ"מ ה"ד שכתב דין זה והטור ושו"ע בחו"מ סי' ת"ו במועד איירי אבל בתם אינו חל ההפקר כלל לכ"ע אליבא דר"ע · ותימה על הבאר הגולה שהניח דב' הש"ע בל"ע משום דמשמע ליה דבתם איירי וע"ז כתב דבתם גובה מן הזוכה ובאמת ז"א דבתם לא משכחת הפקר כלל ואין כאן זוכה יעו"ש וכמו שכתב רבינו · ומ"ש והרי"ף הביא דברי רבינא למימרא וכו' תירץ בזה דלא תיקשי על רב אלפס ז"ל למה הביא דברי רבינא דמוקי אליבא דר"י והא רבנן פליגי עליה לקמן דף מ"ז גבי שור ז' וע"ז תירץ דבא ללמוד ממנו גבי שור דאזיק שור דבזה לא פליגי עליה והכי כתב הרא"ש בשם רבינו מאיר כאן :

(כה) **ה"ג** אי הכי אימא סיפא נפרצה בלילה כמו שהגהתי והא פי' רבינו דמדמוקים חילוק בין ידע השומר שהשור יזיק בין לא ידע דאונס הוא משמע דאם לא אנוס חייב בנזקין ואי לא קבל עליו שמירת נזקיו אמאי חייב וע"ז משני דסיפא מיירי בקבל עליו גם שמירת נזקיו :

(כו) **כללא** דשמעתא וכו' חצר המיוחדת עד סוף הסוגי' · בחצר של שניהם לפירות ולשורים אף דפטור על השן ורגל מ"מ על קרן חייב דלא גרע מר"ה · ומ"ש חצר המיוחדת לזה ולזה לשורים ולניזק לפרות לגבי שן וכו' אוקימתא דרבינא וכגרסת רש"י והרמב"ם והרא"ש דלא כגרסת התוס' · ומ"ש פי' לגבי שן לגבי פרות אפילו הוזקו ברגל פי' רבינו מוכרח ממ"ש דאם היה מיוחד לשניהם לשורים ולאחד מהם לפרות והזיק לפרות חייב על השן ורגל · והא על הקרן כ"ש דחייב דהא על קרן חייב אפי' אי מיוחד לשניהם רק לשורים ואמאי קתני חייב על השן ורגל דוקא · אלא ע"כ כפי' רבינו דשן ורגל קרי לפרות ע"ד שנ' ובער בשדה אחר כמ"ש הסמ"ע ודרו"פ בחו"מ סי' שפ"ט ס"ק י"ג ואילו ראה דברי רבינו לא כתב זאת מעצמו · ומ"ש חצר וכו' לזה ולזה לפרות בשן ורגל פטור אוקימתא דרב יוסף שם בגמ' די"ד · ומ"ש וחצר המיוחדת לזה ולזה לשורים אם הזיקו זא"ז פטורים על השן ורגל לא זכיתי להבין דהא כבר כתב זה בבבא ראשונה ולע"ג · ולולא דמסתפינא הייתי אומר דט"ס הוא וכצ"ל זא"ז חייבין ופטורים רק על שן ורגל וקמ"ל

חצר המיוחדת לזה ולזה לשוורים ולניזק ולפרות לגבי שן הויא לה חצר הניזק ולגבי קרן הויא לה רשות הרבים ופי׳ לגבי שן לגבי פרות אפילו הוזקו בקרן · ולגבי קרן פי׳ לגבי שוורים אפילו הוזקו ברגל · וחצר המיוחדת (זה לזה) [לזה ולזה] לפרות ואינה מיוחדת לשוורים חייב בה על השן ועל הרגל · שאם הוזקו הפרות בשן ורגל חייב ואם הוזקו השוורים ברגל פטור דלאו שדה הוא לגבי שוורים · וחצר שאינה של שניהם פטר בה על השן ועל הרגל · וחצר המיוחדת לזה ולזה לפרות ולשוורים אם הזיקו זה את זה פטורים על השן ועל הרגל · וחצר המיוחדת לזה ולזה לפרות ולשוורים מיוחדת לניזק חייב על השן ועל הרגל · ואם מיוחדת לשוורים למזיק לזה ולזה לפרות פטור · וכתב רבינו יעקב ז״ל דחצר שאולה או שכורה כחצר הניזק היא ואף על גב דשאלה לא קניא ושכירות לא קניא · וחצר המיוחדת לשוורים לשניהם ואינה מיוחדת לפרות · (או) אפילו (לאחת) [לאחד] מהם פטור בה על השן ועל הרגל :

יג והא (כז) דאמרינן פרט לבית דין הדיוטות דווקא נזקי אדם באדם ונזקי אדם משור אבל נזק שור בשור ונזקי שור באדם (אין) גובין אותם בבבל דמילתא דשכיחא היא והכי איתא בפרק החובל [דף פ״ד ע״א] (כח) והא דאמרינן נמי שוה כסף מלמד שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש בהם אחריות

תורת ההשלמה

דמ״ש ברישא פטורים אינו רק אם הוזקו פירות אבל אם הזיקו השוורים זא״ז דהיינו קרן חייבים דלא פי׳ עדין ברישא להדיא דין זה · ומ״ש בשם רבינו יעקב דחצר שאולה או שכורה אע״ג דלא קניא כחצר הניזק דמי כ״כ ג״כ בש״מ בשם חכמי הצרפתים ועיין בגמ׳ ע״ז דף ע״ו ע״א אמנם לא לכל דבר לא קניא עיין ש״ך ח״מ סי׳ קצ״ח סק״ו וסי׳ שי״ג ס״ק א׳ ונראה דכאן למדו מדין פונדק שהוא מושכר לכמה בנ״א כמ״ש רש״י ז״ל דף י״ד ע״א ד״ה והפונדק · ומ״ש בסוף וחצר המיוחדת לשניהם לשוורים ואינה מיוחדת אפי׳ לאחד מהם לפירות כצ״ל והוא פשוט דמאחר שאין לשום אחד מהם להכניס פירות מי שהכניס הו״ל כהכניס לחצר המזיק · וכ״כ בהגהות אשר״י בשם מהרי״ח סוף סי׳ י״ז בפ״ק ומה שנדפס בכמה גמרות בהג״א ולאחד מהם לפרות ט״ס הוא וצ״ל ולא לאחד :

(כז) והא דאמרינן פרט לב״ד וכו׳ אבל נזק שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותם וכו׳ כצ״ל ופי׳ נזקי שור באדם שור שהוזק מן האדם ונזקי אדם משור אדם שהוזק משור והא דנזקי שור בשור דמגבין בבבל דוקא שן ורגל אבל קרן לא דאי תם הא פסקינן דקנסא הוא ואי מועד הא פסקינן דאין מועד בבבל והכא איתא להדיא בהחובל שם ופשוט :

(כח) והא דאמרינן נמי שוה כסף מלמד שאין ב״ד נזקקין וכו׳ וכ״ת דרב פפא ס״ל שעבודא דאורייתא וכו׳ שהרי מתוך מ״ש הרב אלפסי ז״ל וכו׳ · נראה דרבינו בעל ההשלמה וכן הראב״ד ז״ל היה להם גירסא אחרת בדברי הרי״ף ז״ל דלא כמ״ש בספרי האלפסי שלפנינו בסוף פ׳ ג״פ שהביא דברי עולא שפסק ש״ד ופסק כוותיה ואח״כ מביא דברי ר״פ ומקשי אהדדי ממ״ש כאן אמ״ש בפ״ק דקדושין · רק דגרסתם שמביא רק דברי ר״פ שאמר בפ׳ ג״פ דמלוה ע״פ גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לווין ואינו גובה מן הלקוחות דל״ל קלא · והא מקשי מדר״פ שאמר בפ״ק דקדושין דגובה מן היורשין משום דש״ד והא מסקי דלאו משום דפליגי דידיה אדידיה אלא הא קמ״ל

דהיינו טעמא דאוקמיה רבנן אדאורייתא וגובה מן היורשים שלא תנעול דלת בפני לווין · [ודלא כמו שהוא לפנינו שפסק בהדיא כעולא דש״ד] · וא״כ נוכל לכוין בדעת הרי״ף על תרי אנפי · חדא כמ״ש הרשב״א דר״פ אית ליה של״ד ובקדושין הגמ׳ מסיק בטעמא דר״פ ואיהו לא ס״ל · וכן הוכיחו מהא דערכין שס״ל דפריעת ב״ח מצוה וכ״כ התוס׳ בפ׳ ג״פ אליבא דר״פ והכא מוכח קצת דברי הרי״ף דאי באמת ס״ל ש״ד למה לן טעמא דאוקמיה אדאורייתא וכמו שהוק׳ בתוס׳ רי״ד בקדושין ועיין ש״ך חו״מ סי׳ ל״ט סעי׳ א׳ יעו״ש ועיין בדברי רבינו המחבר סוף פ׳ ג״פ הביא בשם הראב״ד ז״ל מפורש דאית ליה בדעת הרי״ף דס״ל דשל״ד יעו״ש · ועוד יש לכוין בדברי הרי״ף כמו שהבינו כל המפרשים והרא״ש וכ״י דהרי״ף ס״ל ש״ד ומ״ש ר״פ טעמא דנעילת דלת היינו לחלק בין לקוחות דלא מוקמינן אדין תורה ליורשין דאוקמי אדאורייתא ולא אפקעי מד״ת · ומעתה נבין דברי רבינו המחבר שהקשה קושית המפרשים דלמה נזקקין לנכסי יתומים דהא קי״ל כר״פ דטעמא דגובין מן היורשין משום נ״ד ובנזקין מאי נ״ד איכא · וכ״ת דמעיקר הדין גובין מן היורשים דש״ד והא מדברי הרי״ף משמע מדקאמר אוקמיה אדאורייתא משמע כדעת הראב״ד דר״פ של״ד ס״ל · אית ליה להרי״ף · ובתר הכא קאמר ולדעתי אין לשון הרי״ף מוכיח כדברי הראב״ד אלא דלעולם אית להרי״ף דש״ד וכדעת כל הראשונים שהבינו בדבריו · ומאי דקאמר אוקמוה אדאורייתא היינו לחלוק בין לקוחות דאפקעינהו מד״ת ליורשין דאוקמוה רבנן אדין תורה מפני נ״ד וכדעת כל המפרשים . ומ״ש וע״כ בנזקי שור בשור וכו׳ שגובין אותו בבבל וכו׳ ר״ל דאף למ״ד ש״ד צריך להבין אמאי גובין מיתומים הא בלקוחות אפקעינהו מד״ת וביורשין צריך לטעם משום נ״ד · והא מסיק דהכא נמי תקנת העולם איכא כמו בהודאות והלואות שלא ירבה בנזקין דנזקי שור בשור מילתא דשכיחא ועשו בו תקנה · והראיה שתקנו לגבות בבבל אף שלא ע״פ מומחין אף דקי״ל ערוב פרשיות כתיב כאן · ומביא עוד ראיה דהא למ״ד של״ד וא״כ אפילו במלוה בשטר אין גובין מן היורשים וא״כ לדידיה אמאי גבי

ואוקימנא ביתמא הא לנכסים שיש בהם אחריות מיהא נזקקין ואמאי והא קיימא לן כרב פפא דאמר בפרק גט פשוט [דף קע"ו] מלוה על פה גובה (משום) [מן] היורשי' משום נעילת דלת ובנזקי' מאי נעילת דלת איכא · וכי תימא דר"פ ס"ל שעבודא דאורייתא הא לא מצית אמרת שהרי מתוך מה שכתב הרב אלפסי ז"ל דאע"ג דשעבודא לאו דאורייתא מלוה על פה גובה מן היורשים משום נעילת דלת אוקמוה אדאורייתא מה שאין כן [בלקוחות] ולדעתי אין לשון הרב ז"ל מוכיח כן אלא סבירא ליה לרב פפא שעבודא דאורייתא כדאמר רב פפא בפרק קמא דקדושין [די"ג ע"ב] ומשום נעילת דלת אוקמוה אדאורייתא מה שאין כן בלקוחות דלא אוקמוה אדאורייתא משום דלית ליה קלא · אלא על כרחין בנזקי שור בשור ובנזקי שור באדם מיירי שגובין אותו בבבל משום דהוי מילתא דשכיחא ועבדינן בהו תקנה לגבות מן היורשים כי הכי דעבדינן תקנתא בהלואות · ותדע דהכי הוא דהא קיימא לן כר' חייא בר יוסף דאמר בפרק הגוזל [דף ק"ז ע"א] ערוב פרשיות כתיב כאן וכי כתיב הוא אמלוה הוא דכתיב וכיון דערוב פרשיות כתיב כאן אפילו בהודאות ובהלואות בעינן מומחין מדאורייתא כדאיתא בשמעתא קמייתא דסנהדרין ועבדינן בהו תקנתא דלא בעינן מומחין אלמא כהודאות והלואות דמי משום נעילת דלת · כיון דקיימא לן דבנזקי שור בשור ושור באדם גובין אותו בבבל דלא בעינן מומחין אלמא כהודאות והלואות דמי ועבדי בהו תקנתא שלא להרבות נזקין הלכך גובה מן היתומים אע"פ שהוא מלוה על פה · דאי לא תימא הכי למאן [דאמר] שעבודא [לאו] דאורייתא ואפילו מלוה בשטר אינה גובה מן היורשים ומן הלקוחות (לא) [אלא] משום נעילת דלת אם כן היאך נזקין גובין מן היורשים אפי' נימא למלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא · אלא לאו שמע מינה דלגבי נזקין איכא נעילת דלת · ועוד יש לומר דבנזקין כיון דכתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם הוה ליה כמאן דכתוב בשטר במפורש ודאי לכולי עלמא שעבודא דאורייתא דלא גרע מערכ' · הא דתניא בפרק גט פשוט [דף קע"ה ע"ב] החופר בור ברשות הרבים ונפלה עליו שור והרגו פטור ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור משלמין דמי שור לבעליו · ואקשינן התם למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא · ופריק ליה התם בשעמד בדין וכי עמד בדין מאי הוי והא אפילו במלוה בשטר שעבודא לאו דאורייתא (אלא) [אי] לאו משום נעילת דלת אלא לאו כדפרישנא דגבי שור בשור נמי דמילתא דשכיחא היא עבדינן תקנתא · אי נמי כדפרישנא שעמד ושעבדו בית דין הנכסים על אותו הנזק ומיהו בשלא עמד בדין לא אמרי' מלוה הכתובה בתורה כמפרש דמיא · וכן תמצא בהלכות הרב אלפסי ז"ל בראש פרק הגוזל זוטא גבי גזלה שגבה מן היתומים כדין הלואות אבל בפר"ש ז"ל תמצא בפרק הגוזל קמא בשמעתא דחומשא ממונא [דף ק"ד] דוקא מלוה על פה גובה מן היורשים משום נעילת דלת אבל בגזלה ליכא נעילת דלת · ונראים דבריו · ואע"ג דעבדינן תקנתא לגבות נזקין בבבל דמילתא דשכיחא ואית בהו חסרון כיס התם הוא שלא ירבה בנזקין ולא ירבה בגזלות · אבל גבי יורשים מי איכא למימר שירבה בגזלות ובנזקין אם אינו גובה מן היורשים אבל גבי הלואות איכא למעבד תקנתא שאם אינו גובה מן היורשים לא ילוה אדם לחברו · ומיהו איכא למימר דכיון דשכיח עבדינן תקנתא מן היורשים :

יד תניא (כט) הבהמ' מועדת למעך את הבהמ' ואת הכלים ואוקימנא מן הצד לא שנא פכים קטנים ולא שנא פכים גדולים אורחיה הוא אבל רביצה על הכלים כפכים גדולים ודאי לאו אורחיה אבל

תורת

נזיקין גבי מיורשין אלא ע"כ יש כאן תקון העולם כמו בהודאות והלואות · ובתר הכי קאמר דאפשר מטעמא אחרינא דגבי נזיקין מיורשין דאע"ג דס"ל אפי' בשטר אבל אי כתב בשטר מפורש שעבוד נכסים לכ"ע גבי מה"ת וסברא זו כתב הרשב"א בחידושיו לקדושין וסמך על מועל דברי רש"י שם דף י"ג ד"ה לאו · והכי כתיב בתורה מיטב שדהו וכמאן דכתיב בפירוש בשטר דמי וכמו בערכין · ובשני התרוצים הנ"ל אי דבנזיקין יש תקון העולם כמו במלוה אי דהוי כמפורש בשטר בהדיא שעבוד יתורץ ג"כ סוגיא דסוף פ' ג"פ גבי החופר בור דמשני כשעמד בדין · והתם נמי אי דאמרינן דשייך נמי תקון העולם או דהוי כמו שמפורש בשטר השעבוד דמאחר שעמד בדין ושעבדו ב"ד הנכסים הוי כמפורש דמי ומביא דברי רש"י ז"ל דמשמע דלית ליה סברא דשייך גם גבי

ההשלמה

נזיקין וגזלה תקון העולם כמו גבי מלוה · ומחלק לדעת רש"י דלא משמע ליה הכי ראיה מהא דגובין בבבל דאפשר דהיינו דוקא לגבות ממנו ולא מן היורשים :

(כט) תניא הבהמה וכו' אבל בפכים קטנים מחלוקת ומסתברא דהלכתא כאיכא דאמרי וכו' המוציא מחברו עליו הראיה · דבריו צריך ביאור דאין לומר דכונת רבינו במ"ש מחלוקת אי אורחיה וכו' הוא בין הרי"ף והרמב"ם · דהרי"ף השמיט רק לישני דר"א וכתב הרא"ש משום דפסק כאיכא דאמרי שהוא לישנא מציעא והרמב"ם בפ"א מה' נ"מ ה"ה פסק כלישנא בתרא שהוא כלישנא קמא לחלק בין קטנים לגדולים יעו"ש בלח"מ דאין זה דרך רבינו לומר שהיא מחלוקת על מחלוקת הפוסקים רק להביא שני הדעות ולהכריע ביניהם · גם מ"ש אח"כ

בפכים קטנים מחלוקת אי אורחיה אי לא · ומסתברא דהלכתא כאיכא דאמרי דאמר ר' אלעזר דפכים קטנים נמי לאו אורחיה ולא תימא דמילתא פשיטא משום דאיכא דרמי להו מרמא אפילו הכי המוציא מחברו עליו הראיה :

טו (ל) **אמר** שמואל ארי ברשות הרבים דרס ואכל פטור טרף ואכל חייב דטרף לאו אורחיה ואי טרף להניח בשביל גורותיו ובשביל לבאותיו ובשביל חוריו אורחיה הוא · ודוקא ארי אבל זאב טרף אורחיה הוא דתניא בפרק השוכר את הפועלים [דף צ"ג ע"ב] רועה שהיה רועה ובא זאב וטרף ארי ודרס וכו' :

טז **תניא** (לא) גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה ודוקא תלמוד דידיה שאם אין הלמוד אין מעשה אבל למוד לאחרים מעשה דידיה הוא עדיף והיינו דאמרינן בגמרא קיים אמרינן למוד לא אמרינן · ובפרוש רבינו ז"ל נמצא בהפך · (לב) גרסינן במסכת מועד קטן [דף ט' ע"ב] כתיב

תורת ההשלמה

ומסתברא כאיכא דאמרי וכו' אם כונתו כמ"ש על הרי"ף דא"ד הוא לישנא בתרא יען כי לישנא קמא ובתרא חדא הוא וא"כ לישנא מציעה בתרא הוא וא"כ למה כתב אח"כ ולא תימא דאיכא דרמי מירמא אפ"ה וכו' משמע דסובר דאיכא דרמי מירמא הוא לישנא דסמכא · דפשיטא דהלכתא כוותיה ועכ"ז הוא ספיקא דדינא · לכן נראה דכונת רבינו במ"ש מחלוקת היא על מחלוקת האמוראים בגמ' וכונתו על הא דאיתא בפ' כ"ה דף כ"ד ע"ב בשם ריש לקיש שתי פרות בר"ה אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה רבוצה במהלכת וכו' וכתב הג"י בשם הרמ"ה דמהא שמעינן דר"ל פליג על ר"א דס"ל אפי' לרבון לחודיה משונה הוא וכ"ש על כלים ולהכי כתב רבינו שהיא מחלוקת וכתב ומסתברא כא"ד דפכים קטנים נמי לאו אורחיה דלשון זה לא פליג על ר"ל ואע"ג דלישנא דרמי לה מרמי הוא עיקר דהוא בתרא כדעת הרמב"ם עכ"ז הוא ספיקא דממונא מאחר דר"ל פליג על הך סוגיא :

(ל) **אמר** שמואל ארי וכו' רבינו הביא הלכה זו משום דהרי"ף השמיטה :

(לא) **תניא** גדול וכו' למוד לאחרים מעשה דידיה עדיף ובפירוש רבינו ז"ל נמצא בהפך · פי' כפי' השאלות שמביא התוס' ומ"ש בפי' רבינו כונתו על ר"ת יעו"ש :

(לב) **גרסינן** במסכת מ"ק וכו' גרסינן בפ"ק דקדושין ר"א בן מתיא וכו' ובהגה ומאי רבותיה בשאר מצות וכו' והראב"ד תירץ במס' מ"ק וכו' · בכדי להבין היטב כונת רבינו ומה שהביא כל הני ממרות בכאן · מוכרח אנכי להליא הסוגיא דמ"ק באורך והוא דמביא שם הגמ' שני כתובים שהן ארבע דרמיא אהדדי · כתוב אחד אומר פלס מעגל רגלך וכו' וכתוב אחד אומר ארח חיים פן תפלס וכו' ל"ק כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים · ועוד שם כתוב אחד אומר יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה וכתוב אחד אומר כל חפצים אפי' חפצי שמים ל"ק כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים · ופי' רש"י בע"י וכן פי' הראב"ד מביאו הר"ן שם בע"י דגם רומיא דקראי קמאי מהא דכתיב פלס מעגל וכו' וארח חיים פן תפלס קאי ג"כ את"ת ופרושו דארח חיים היינו ת"ת דכתיב כי היא חייך ולפי"ז לא איירי הני קראי כלל בשאר מצות ולא אמרינן בשום פעם דיניח מצוה קלה מפני מצוה אחרת חמורה הימנה · אולם רש"י בגמ' וכן הר"ן בע"י פירשו דרומיא דקראי קמאי קאי אשאר מצות וה"פ כתיב פלס מעגל רגלך כלומר שקול מצות ועיין בהן איזו מצוה גדולה ועשה הגדולה וכתיב פן תפלס דמשמע כל מצוה שיבא לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה · ומשני דמצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים פלס ועשה הגדולה וחבריך יעשו הקטנה ובמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלס אלא מצוה הבאה לידך עשה בין גדולה בין קטנה [ועיין חידושי אגדות מהרש"א] :

ולכאורה כפי ההשקפה ראשונה נראה דרבינו לפי דברי המגיה מפרש כפי' רש"י בגמ' דרומיא דקראי קמאי קאי אשאר מצות שים כ"מ אם אפשר לעשות על ידי אחרים אז פלס ועשה הגדולה ואם א"א אז עשה איזה שתרלה · ולהכי מקשי מהא דקדושין גבי כבוד אב דגרע משאר מצות משום הך סברא שאתה ואביך חייבים בכבוד מצוה ואפ"ה לדברי איסי בן יהודה אם אפשר לעשות ע"י אחרים נדחה שאר מצות מפניה ואימתי נדחה כבוד או"א מפני מצוה אחרת רק בא"א · ובא"א אף אי הוה אמרינן דכבוד שוה לשאר מצות היה יכול לעשות המצוה דהא בא"א לא אמרינן פלס · וע"ז תירץ דגריעותא דכבוד שנדחה מפני שאר מצות אפי' היא עוברת · אבל בשאר מצות נדחה אינה עוברת מפני עוברת כי אינה עוברת דומה לאפשר לעשותה ע"י אחרים [ועיין ביו"ד סי' ר"מ סעי' י"ב בשם רש"י דגם כיבוד אינו נדחה מפני מצוה שאינה עוברת ובהגה שניה שם] ולפ"ז לא תיקשי כלל מאי איצטריך קרא בת"ת דהא צריך להשמיענו דת"ת חלוק משאר מצות דאם אפשר המצוה להעשות ע"י אחרים נדחה מפני ת"ת אף שהיא מהחמורות ובא"א ת"ת נדחה מפניה אף שהיא מהקלות · ורק דהראב"ד קשה ליה דמפרש דהכל קאי את"ת כמ"ש לעיל דקראי לא איירי כלל בשאר מצות · וא"כ קשה למה השמיענו הכתוב דוקא בת"ת דהא היה ג"כ מצוה מן המצות · ותירץ דהו"א דת"ת גרע משאר מצות משום דהוא רק לצורך קיום המצות · כן היה נ"ל לומר ולכאורה מוכרח הוא כפי לשונו של המגיה שמ' הא בשאר מצות כמי

יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה וכתיב כל חפצים לא ישוו בה · לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים · גרסינן בפרק קמא דקדושין [דף ל"ב ע"ב] ר' אליעזר בן מתיא אומר [אבא אומר] השקני מים ומצוה לעשות מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבין בדבר מצוה · איסי בן יהודה אומר אם אפשר לעשות על ידי אחרים (הגה מצאתי כתוב על הגליון) תעשה על ידי אחרים וילך הוא בכבוד אביו א"ר מת"ה הלכה כאיסי בן יהודה ומאי רבותיה (בשאר) [מבשאר] מצות אפשר לעשות על ידי אחרים · אין להניח אותה מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים · איכא למימר שאני הכא גבי השקיני מים שהיא מצוה עוברת · והרב ר' אברהם בר דוד תירץ במסכת מועד קטן דגבי תורה איצטריך קרא סלקא דעתך אמינא הואיל ותורה לצורך קיום מצות היא לעולם יבטל התלמוד מפני צורך קיום כל המצות להכי כתוב כל הפצים לא ישוו בה :

סליק פרקא

תורת ההשלמה

וכו' · ועוד דהא נאמר דרבינו מפרש כרש"י בע"י והראב"ד ז"ל ומקשי מכיבוד אב"ת א"כ איך נפרש דתירץ דכ"מ בכיבוד שנדחה אף שהיא עוברת דמשמע הא ת"ת אף שאינה עוברת נדחה לשאר מצות שאפשר לעשותה ע"י אחרים והא ת"ת תמיד היא עוברת דלא שייך לומר שילמוד אח"כ דהא והגית בו יומם ולילה כתיב ואף שלומד כעת חייב ללמוד אח"כ ואף למ"ש במנחות צ"ט והביא הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ו סעי' א' דאפי' בקריאת שמע שחרית וערבית יצא היינו היכי דלא אפשר לו ללמוד יותר ועיין באליהו רבה מהגר"א במתני' דפאה באלו דברים שאין להם שיעור היינו לא למטה ולא למעלה דאין שיעור ללמוד דוהגית בו יומם ולילה וגם אין שיעור למטה אם אינו יכול קיים מ"ע גם בק"ש [דע"כ הכא במצוה של רשות קיימינן ולא במצוה של חובה הבא מזמן לזמן שהיא אקרקפתא דגברא רמיא ועיין מג"א סי' תרפ"ז ס"ק ג'] עכ"פ אין זמן קבוע לת"ת דנימא שיכול לעשותה אח"כ אמנם גם לפי מה שפירשנו קשה מאי מקשי רבינו מהא דקדושין מכיבוד או"א דהא שפיר י"ל דגרע משאר מצות היכי דשניהם לא אפשר לעשותה ע"י אחרים נדחה כיבוד מפני שאר מצות · אח"כ מצאתי בס' המאורות כ"י המיוחס לר"מ מנרבונה ב"א של בעל ההשלמה ותלמידו המובהק אשר כל דבריו כמעט הוא דולה ומשקה מתורת רבו ודודו של בעל ההשלמה בפ"ק דמ"ק מביא הני תרי רומיא דקראי אהדדי ומביא אח"כ מהא דקדושין [ומביא ג"כ תירצו של הראב"ד] אות באות לשונו של רבינו ומסיק וז"ל וכ"ת א"כ מאי רבותיה דתורה · איכא למימר שאני התם שכבוד אביו מוטל עליו והיא מצוה עוברת שצריך עתה לעשות · אבל במצוה שאינה עוברת אע"פ שאחרת אפשר לעשותה על ידי אחרים יכול לבטלה · אבל תורה אע"פ שאינה עוברת אינו יכול לבטלה מפני מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים ע"כ · והן המה דברי רבינו כדרכו לשאוב תמיד כל דבריו ממנו · חזינן מדבריו שמפרש כפי' הראב"ד דהכל קאי על ת"ת רק שמקשה דמאי רבותיה דת"ת שכתיב בה כל חפצים לא ישוו בה דמשמע דגדולה ת"ת מכל מצות שבתורה · והא חזינן שכיבוד או"א שהוא פחות משאר מצות משום סברא שאתה ואביך וכו' ואעפ"כ גם היא דוחה למצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים וע"ז מתרץ דת"ת גדולה משאר מצות באינה עוברת אפ"ה דוחה למצוה עוברת באפשר לעשו' ע"י אחרי' משא"כ בשאר מצות · וע"ז מביא דברי הראב"ד שמתרץ כפשוטה דבאמת אין יתרון לת"ת על שאר מצות רק דקמ"ל דלא נימא דגריע מפני שהוא לצורך קיום המצות וכן הוא דעת רבינו דלא כמ"ש מקודם :

אך עדין עלינו לתרץ מה שהקשינו דהיאך שייך בת"ת אינה עוברת דהא והגית בו יומם ולילה כתיב · גם צריך להבין לפי' רבינו והשאלתות שפי' דלאגמורי לאחרים מעשה דידיה עדיף ולמגמר עדיף ממעשה · והא בעת שלומד עם אחרים בעת הזאת הוא עצמו ג"כ לומד והיאך הוא גריע מלמגמר · אולם ידידי הרה"ג מהר"י מלוגדון האיר את עיני בזה בשלחו לי העתקה מה שראה בפי' רבינו חננאל וכו' בב"ק בסוף פ"א דמפרש ג"כ כפי' השאלתות ובעל ההשלמה וז"ל הר"א ז"ל לאגמורי לאחריני מעשה גדול אבל למגמר הוא „קמיה רביה" טפי עדיף ע"כ · ולפ"ז מיושב הכל כי לאגמורי הוא לתלמידו מתורתו הוא קיל ממעשה אבל לגמור מרביה מה שלא שמע עוד הוא גדול ממעשה · ובזה אמרינן כל חפצים לא ישוו בה · ומעתה נוכל שפיר לומר דת"ת בכתוב בה כל חפצים דהיינו לגמור דבר חדש מרביה אם רבו ילך לו אח"כ או שלא ירצה ללמדו אח"כ היא עוברת ואם ימצא את רבו שילמדנו אח"כ היא אינה עוברת ומעתה נבין במה שסמך רבינו דברים אלו לסוגיין דב"ק דמאחר שמסיק כפי' השאלתות דתלמוד שלומד מרביה הוא גדול ממעשה ומקשי לפי"ז מהא דקדושין דמאי רבותיה דת"ת משאר מצות וצ"ל שט"ס הוא בהגה בשאר מצות וצ"ל מבשאר מצות כמ"ש בס' המאורות · וע"ז תירץ לענין עוברת כמ"ש והראב"ד תירץ כפשטיה וא"ש :

סליק פרקא

פרק שני כיצד הרגל

א תניא (א) צרורות כי אורחיהו או חזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם חצי נזק · בעי רבא דרסה על הכלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעקרא אזלינן וגופיה הוא דאזיק או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות נינהו תא שמע תרנגלין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלם נזק שלם שמע מינה בתר מעיקרא אזלינן · תרגומא אחבל והא חבל משונה היא דמטוס בלישה והא נשבר הדלי קתני · ומסקנא דאוקמה רב [ביבי] בר אביי דאזיל מיניה ומיניה · יש תמהים על הרי"ף שפסק (כרבנן) [כרבה] דאמרי זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמר מנא תבירא תבר אלמא בתר מעיקרא אזלינן וא"כ למה כתב דקא אזיל מיניה בלאו הכי נמי משלם נזק שלם (ב) ויש להשיב ולומר כיון שנשבר הדלי משום שנפסק החבל והחבל משונה הוא אי לאו דקא אזיל מיניה מיניה הוה כותב הרב אלפסי ז"ל דמטוס בלישה לא היה צריך לכתוב דאזיל מיניה מיניה · ועוד יש לומר דכיון דבעיא ולא איפשטא היא הכא לקולא והכא לקולא גבי זרק כלי מראש הגג אזלינן בתר מעקרא ופטור המשבר גבי תרנגלין שהיו מחטטין גבי חבל דלי אזלינן בתר בסוף ואי לא אזלי מיניה מיניה אינו חייב אלא חצי נזק וזהו טעם הרב אלפסי והוא הנכון · ולפי זה הטעם גבי זרק כלי מראש הגג שניהם פטורים הזורק פטור דדילמא בתר בסוף אזלינן והמשבר דילמא בתר מעקרא אזלינן · ופרושא מדלא קתני הזורק חייב והמשבר פטור אלמא זורק נמי פטור וזורק מאי טעמא פטור משום דאזלינן בתר בסוף וזהו הפי' קבלתי מאבא מרי ז"ל · (ג) תני רמי בר יחזאל תרנגל שהושיט ראש לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם · ואוקימנא לסמכוס ובדאית ביה בזרוניה · אבל לרבנן (בדאית) [בדלית] ביה בזרוניה משלם רביע נזק דבעי רב אשי יש שנוי לצרורות לרביע נזק או אין שנוי לצרורות וכיון דבעיא ולא אפשיטא דילמא יש שנוי לרביע נזק וזהו הפסק שראוי לסמוך עליו שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ושלא כדברי הרב בעל המאור בהשגותיו .

תורת ההשלמה

פרק שני

(א) **תניא** צרורות כי אורחייהו או חזיר שהיה וכו' כוונתו להוסיף על דברי הרי"ף שלא הביא הך דחזיר שהיה נובר באפי נפשיה · משום דהוא בכלל צרורות סתמא שהביא · אולם דעת רבינו כדעת התו' ד"ה נובר דף י"ז ע"ב דיש כאן צד ריבותא דאע"ג דצרורות דשן הוא ולהנאתו עביד אפ"ה משלם ח"נ :

(ב) **ויש** להשיב ולומר כיון שנשבר הדלי וכו' היה כותב הרי"ף דמטוס בלישה וכו' ועוד י"ל וכו' התירוץ הראשון הוא כמו שתי' הראב"ד מביאו נמי הרא"ש סי' א' · דהרי"ף שמביא הך דרב ביבי לא קאי על תירוץ דמאוס בלישה וא"כ תיקשי דחבל משונה הוא · וע"כ צריך להא דרב ביבי יעו"ש · ולשונו אינו מדוקדק וזה"כ הוה כותב הרי"ף דמטווס בלישה ור"ל דעכשיו שלא כתב הרי"ף תירוץ דמאוס בלישה ע"כ הוצרך להא דאזיל מיניה ומיניה ולעולם כרבה פסק דלא אתא ספיקי דרבא לאוציא מידי ודאי של רבה · ותירוץ השני הוא דלעולם הרי"ף כרבא פסק דהוא איבעיא דלא איפשיטא דבתראי הוא · ומאחר שהוא ספיקא א"כ לעולם לא מפקינן ממונא · ומה שמביא הרי"ף להא דרבה משום דלא קתני בדברי רבה דהזורק חייב וא"כ נוכל לומר דגם הזורק פטור וגם המשבר פטור [ועיין פי' רש"י דף כ"ו ע"ב שכתב זרק בעל הכלי וכוונתו דלא שייך גביה חיוב ופטור] משום דהוי ספיקי ואף שבגמ' אמרינן דלרבה פשיטא ליה אבל הרי"ף מאחר דהביא הא דרב ביבי סמך עצמו דלא נטעה בדבריו · מדלא פי' גם בהא דרבה דהזורק חייב ומ"מ לפירושא מדלא קתני וכו' קאי על רב אלפס ז"ל · ועיין בכ"י מ"מ בשם רבו של הריטב"א · ועיין בעל המאור ומלחמות :

(ג) **תני** רמי בר יחזקאל וכו' וזה שלא כדברי הרי"ף בהלכותיו ושלא כדברי בעל המאור בהשגותיו · פי' דהרי"ף הביא הא דרמי ב"י כהוייתו דמשלם נ"ש בדאית ביה בזרני ובה"מ משיג עליו דהא אוקימתא דאית ביה בזרני הוא אליבא דסומכוס ואנן כרבנן פסקינן אלא בין אית ביה בזרני בין לית ביה אינו משלם אלא חצי נזק · ורבינו כתב להלכה דאי אית ביה בזרני דלא הוי משונה משלם ח"נ כדין צרורות ואי לית ביה בזרני משלם רביע נזק דדילמא הלכה כרב אשי דיש שנוי לצרורות לרביע נזק · וטעם הרי"ף דפסק דמשלם נ"ש בדאית ליה בזרני כתבו קצת מפרשים משום דס"ל כיון דאית ליה בזרני לאו צרורות נינהו ואפי' לרבנן נ"ש משלם ולפירושם נראה דגרסו אליביה דהרי"ף בגמ' אלא דאית ליה בזרני אולם הרא"ש סי' ב' כתב דהרי"ף לא הביא הך דרמי ב"י אלא ללמוד דכל כה"ג חשיב צרורות ולא לפסוק כוותיה דהא הביא בסמוך דברי רב יוסף · ורבינו דפסק סתמא דמשלם רביע נזק משום דלא איפשיטא · משמע לכאורה דס"ל דלא מהני תפיסה כדעת ר"י הובא בטור ח"מ סי' ש"ן סעי' א' ועיין סי' שפ"ח אולם בסמוך גבי בעי דבהמה שהטילה גללים פסק דאי תפס ח"נ לא מפקינן מיניה וצ"ל דהתם כאן משום דסמך על מ"ש בסמוך וקאי האי סוגיא אלא דאי תפס :

(ד) בעי רבא יש העדה לצרורות או אין העדה ולא אפשיט · איתמר בהמה שהטילה גללים לעסה משלם חצי נזק דצרורות נינהו · ודוקא דדחיק ליה עלמא ואי לא דחיק ליה עלמא משונה הוא ולא משלם אלא רביע נזק ואי תפש חצי נזק לא מפקינן מיניה (ה) בעי מיניה ר' אבא מר' אמי היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מתזת · ובעטה והזיק' מהו כיון דאי אפשר לה אורחיה הוא או דילמא כיון דהשתא מיהת בעוטא קא מנתזא לאו אורחיה הוא · פי' קא מבעיא אי פטורה ברשות הרבים או לא תיקו · וצרורות ברשות הרבים פטורה · ואם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד חייבת :

ב תניא (ו) דרסה על הכלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו על הראשון לשלם נזק שלם ועל האחרון לשלם חצי נזק במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל אם התיזה ברשו' הרבים והזיקה ברשות היחיד על הראשון פטורה דרגל [ברשות] הרבים הוא ועל האחרון חייבת ואם כשכשה בזנבה אורחיה הוא וכשכש יתירא בעיא ולא אפשיטא :

ג מתני' התרנגלים מועדים להלוך כדרכן ולשבר · (ז) היה כלי קשור ברגליו או שהיה מהדס ושבר את הכלים משלם חצי נזק · מסקנא דשמעתא במתני' בדאדי אדויי ולא שנא קשר מאליו ולא שנא נקשר אדם חייב בעל התרנגל כבור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה דאסיקנא בפרק קמא [דף ו' ע"א] אי בהדי דאזלי קא מזקי כח האדם וכח הבהמה המתגלגלת (והבהמה המתגלגלת) ובעל הבור פטור · ואי לא אדי אדויי אלא בי קשרי אדם חייב הקושר נזק שלם לא שנא אצנעיה בעל דלי ולא שנא לא אצנעיה וקשר מאליו בעל התרנגל פטור אף מחצי נזק דאיש בור ולא שור בור · בעל דלי אי אצנעיה אנוס הוא לפטור לגמרי אי לא אצנעיה פושע הוא וחייב נזק שלם · דלי הפקר וקשר מאליו פטור · קשרו אדם חייב הקושר משום בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה · והרב ר' משה ז"ל כתב בענין זה דברים שלא ירדתי לכוף דעתו · ודוק ותשכח בפרק שני [מה' נזקי ממון] · (ח) בעי ר' זירא מתגלגל מהו היכי דמי כגון דקיימא ברשות הרבים וקא מגלגל ואתי

תורת

(ד) בעי רבא וכו' אתמר בהמה וכו' לא מפקינן מיניה · רבינו הביא הך בעיות משום דרב אלפס ז"ל השמיטם [ובספרי הרי"ף שלפנינו איזה תלמיד הגיה] וכתב הרא"ש בטעמא דלית ליה כ"מ דאי תפס דכיון דלא איפשיטא מוקמינן בחזקת מריה ודמי להא דפ"ק דב"מ גבי ספק בכור יעו"ש ודעת רבינו דלא כוותיה :

(ה) בעי מיניה ר' אבא מר' אמי היתה מהלכת וכו' אי פטורה בר"ה וכו' כפי' הרא"ש אולם התוס' ד"ה במקום דף י"ט דחה פי' זה וכן רש"י והרמב"ם פירשו דבחצר הניזק קאי יעו"ש · ומ"ש ואם התיזה בר"ה והזיקה ברה"י חייבת כפסק הרמב"ם בפ"ב מה' נזקי ממון וש"ע חו"מ סי' ש"ל סעי' ג' והרא"ש ולא כדעת הרי"ף שהשמיט הך בעיא דר' ירמיה משמע דפוסק דפטור · ועיין ברא"ש ריש מכילתן ובהגהות הב"ח ופלפלא חריפתא שם ס"ק ט' ותוס' דף ו' ד"ה תאמר יעו"ש :

(ו) תניא דרסה וכו' ועל האחרון חייבת וכו' וכשכש יתירא בעיא ולא איפשיטא רבינו ז"ל הביא הך ברייתא לחזק דבריו במ"ש לעיל מיניה דאם התיזה בר"ה והזיקה ברה"י חייב דלא כהרי"ף שהשמיט בעיא דר' ירמיה ומביא ראיה גם מברייתא זו · ומ"ש כשכש יתירא וכו' להשמיענו בזה דלא נפרש כפי' הרא"ש שפסק דהפי' כשכש יתירא נמי אורחיה הוא אלא דפריך דאם אורחיה הוא מאי מבעיא ועל זה מהדר דהכשכש יתירא מבעיא והאי פשיטא דלא דמי לקרן ואורחיה הוא · רק דרבינו מפרש כפי' הרמב"ם בפ"א מה' נ"מ שהיא בעיא דלא איפשיטא וכ"פ בש"ע סי'

ההשלמה

ש"ן סעי' ב' · ורב אלפס ז"ל השמיט הך בעיא וכן בעיא דכשכש באמתה וצ"ע על רבינו שלא כתב להשלים הך בעיא דכשכש באמתה שאין שום טעם להשמיטה והרמב"ם והרא"ש הביאוה :

(ז) היה כלי קשור וכו' מסקנא דשמעתא וכו' דאסיקנא בפ"ק וכו' חייב הקושר משום בורו וכו' במ"ש היה כלי כונתו דיש לגרוס במתני' היה דלי פי' כלי שדולין בו מים ולא כיש גורסין דליל קשור ופי' חוט ועיקר השקלא וטריא על החוט אם יש לו בעלים או הוא של הפקר והיא גרסת הרמב"ם בפ"ב מה' נ"מ שמשיגו הא"כ רבינו · ומ"ש כבור המתגלגל וכו' עיין בדברי רבינו בפ"ק סי' ב' ובמ"ש שם ס"ק ה' · דגירסת רבינו שם דף ו' ע"א כגרסת התוס' אי בהדי דקא אזלי כחו הוא ומש"ה מפרש כאן במתני' דחייב חצי נזק משום בור המתגלגל ולא משום צרורות רק דדעת התוס' שם דמחייב בעל התקלה ודעת רבינו דלא מחייב אלא המגלגל ח"כ יעו"ש בתוס' ד"ה לאתויי · ודברי רב הונא מפרש רבינו כדעת רש"י דקשרו אדם חייב משום דקניה והוה ליה בעלים ולהכי דייק בלשונו חייב הקושר משום בורו ודלא כדעת התוס' ד"ה קשרו יעו"ש · ועיין ברא"ש עוד חלוקי דינים בזה :

(ח) בעי ר' זירא מתגלגל מהו כגון דקיימא ברה"י וקא מתגלגל וכו' ובגמ' לפי גרסת רש"י ותוס' גרסו כגון דקיימא ברה"י וקא מתגלגל ואתי והיא היא דלפי גרסתנו הכונה דקיימא הטמיר ולגרסת רבינו הכונה דקיימא הבהמה · אולם בפי' הגמ' סבר כפרש"י דעיקר האיבעיא אי

IMPRIMERIE POLYGLOTTE 62, PASSAGE CHOISEUL, PARIS

מרשות היחיד לרשות הרבים · (ט) ואפילו לרב (דפטור) [דמחייב] במחזרת שאכלתה בחצר הניזק איכא למימר דבמתגלגל שאכלה ברשות הרבים פטור · ואפילו לשמואל (דמחייב) [דפוטר] במחזרת הני מילי מפתח החנות אבל מתוך החנות חייבת ומתגלגלת מתוך החנות קא מבעיא ליה · ולפי' זה לא שיכא (מחנות) [מחזרת] במתגלגל (י) לישנא אחרינא כגון דקיימא ברשות היחיד וקא מגלגל מרשות הרבים לרשות היחיד ולא איפשיט ומשמע מיהא דאי קיימא ברשות היחיד ומפקי פירי (ברשות) [מרשות] היחיד ונפקא לרשות הרבים ואכלה להו ברשות הרבים בתר עקירה אזלינן ומחייבא ולא אזלינן בתר אכילה · ולקמן [דף כ"א ע"ב] גבי כלב שנטל חררה אמרינן דאכלה היכא אילמא דאכלה בגדיש דעלמא והא בעינן ובער בשדה אחר וליכא אלמא בתר אכילה אזלינן ולא בתר עקירה · אלא יש לומר לר' זירא הוא הדין דקא מבעיא ליה כדקיימא ברשות היחיד ומפקא פירי מרשות היחיד ואכלה להו ברשות הרבים אי אזלינן בתר עקירה אי בתר אכילה אלא אפילו במגלגלת קא מבעיא ליה · והא דאמרינן והא בעינן ובער בשדה אחר וליכא הכי קאמר תפשיט דבעי דר' זירא במתגלגל · (יא) ואית דגרסי מתגלגל מהו היכי דמי כגון דקא אכיל ברשות היחיד וקא מגלגל מרשות היחיד לרשות הרבים · פי' קא מבעיא אי אזלינן בתר תחלת אכילה או בתר סוף אכילה ופטורה · ואית דגרסי היכי דמי כגון דקיימא ברשות הרבים וקא מגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד · (יב) תני ר' חייא משוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה ודוקא בפתילה דאספסתא אבל בפירא בין אכלה בפנים בין אכלה

תורת

אי בתר עמידת הבהמה אזלינן שאכלה שם אי בתר עקירת האוכל אזלינן דאי כפי' התוס' לא תיקשי ליה מסוגיא דמחזרת :

(ט) **ואפי'** לרב דמחייב במחזרת וכו' כונת רבינו לחלק דלא שייך מחזרת למתגלגל כלל · דהתם חייב לרב מפני שאכילה עצמה עם העקירה הוי מקום חיוב · ולשמואל דפטור לא תיקשי דליפטור הכא בכל שכן · משום דהתם דפטור דוקא מפתח החנות שהוא מקום פטור אבל הכא העקירה ממקום חיוב הוא :

(י) **לישנא** אחרינא כגון דקיימא ברה"י וקא מגלגל מרשות הרבים לרה"י וכו' ופי' דקיימא הבהמה והיא גירסת הרמב"ם בפ' ג' מה' נזקי ממון ה"ד ושבח הראב"ד לגרסא זו וכתב הלח"מ משום דלגרסא זו לא תיקשי מהא דכלב שנטל את החררה דהתם פשיטא להו דפטור משום דמקום האכילה הוא מקום פטור אבל הכא קא מבעיא לו אי מהני מקום אכילה נמי לחיוב דדילמא תמיד אזלינן לקולא לפטור להמזיק יעו"ש · וכ"כ המ"מ בפי' דברי הרמב"ם ולפי"ז אזלי קושית רבינו המחבר בכאן · אולם לרבינו דעת אחרת בזה ולא מחלק בין חיובא לפטורא · רק דמדקדק בהשקפה ראשונה מלשון האיבעיא דר"ז במתגלגל ולא קאמר בפשוט דהיכא דהבהמה קאי ברה"י ומפקי פירי מרה"י לרשות הרבים הי אזלינן בתר עקירה או בתר אכילה א"כ משמע ליה דדוקא במגלגלת דהעקירה אינה עקירה גמורה מספקי ליה אבל היכי דהוי עקירה גמורה פשיטא דאזלינן בתר העקירה וע"ז מקשי שפיר מהא דכלב שנטל חררה דאזלינן בתר אכילה והא כתב רבינו דבאמת ר"ז לא פשיטא ליה ואפי' הי לא מתגלגלת נמי מבעיא והא דקאמר מגלגלת לרבותא דאפי' הי לא הוה העקירה גמורה אפ"ה מספקא ליה לפטורי ומה דפשיטא ליה לתלמודא גבי חררה דפטור היא ע"ד את"ל דתפשיט בעיא דר"ז · ועיין ש"מ

ההשלמה

דף כ' ד"ה מתגלגל · ועיין סמ"ע ח"מ סי' שצ"א ס"ק כ"ה וט"ז סי' שצ"ב בסוף הסי' · אולם צ"ע דהא הקושיא מהא דחררה כ"ש דתיקשי גם לגירסא הראשונה :

(יא) **ואית** דגרסי מתגלגל מהו וכו' כגון דקא אכיל ברה"י וכו' אי בתר תחילת אכילה או בתר סוף אכילה ופטורה · ולהך גירסא הא דרצה הגמ' לפשוט מדתני ר"ח דקס"ד דמתגלגל ואכלה קצת בפנים וקצת בחוץ ומשמע דעל גמר אכילה קפיד · ומדחי ליה דיש לומר דעל מה שאכל בחוץ פטור ומה שאכלה בפנים חייב · ומ"ש עוד ואית דגרסי כגון דקיימא בר"ה וקא מגלגל ואתי מר"ה לרה"י גירסא זאת היא כעין גירסא השניה שכתב רבינו אלא דהתם הבהמה ג"כ במקום החיוב ולגירסא זו הבהמה קאי ג"כ במקום הפטור ולגרסא זו לא תיקשי מהא דחררה דפשיטא להו דאזלינן בתר אכילה משום שהכלב עומד בעת שאכלה ג"כ במקום הפטור אבל הכא מבעיא אי אזלינן בתר אכילה וחייב או שמא פטור מפני שהבהמה עומד במקום הפטור . וכעין חלוק זה איתא נמי בש"מ בשם תלמידי ר' ישראל יעו"ש · והרי"ף השמיט הך בעי דר"ז וכתב הש"ג משום דאזיל לטעמיה דלא הביא נמי בפ"ק התיזה בר"ה והזיקה ברה"י כמ"ש הרא"ש ריש מכלתין · ועיין מ"ש לעיל ס"ק ה' ו' ורבינו כתב גם הך בלא כדברי הרי"ף · ועיין בטור חו"מ סי' ש"ן סעי' ג' בשם הרמ"ה :

(יב) **תני** ר"ח משוי מקצתו וכו' אבל בפירא וכו' דמתגלגל בעיא ולא אפשיטא · כל הפוסקים השמיטו הא מסקנא דגמ' דבפתילה דאספסתא אזלינן בתר אכילת הבהמה · הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ושו"ע רק הטור ורמ"א הביאו וראה שזה תלוי בפירוש רש"י ותוס' דרש"י מפרש פתילה דאספסתא שעליו אוכין דכיון דהאי רישא כי גריר ליה אזיל אידך בתריה כמאן דמנח כולה בחד דוכתא דמי

בחוץ פטורה דמתגלגל בעיא ולא אפשיטא :

ד (יג) **הרב** אלפסי ז"ל משמע דפסק כשמואל דמחזרת פטורה דהלכתא כשמואל בדינא · וכיון דהלכתא כשמואל בהא דקתני מתני' משלמת מה שנהנית במחזרת ואפילו הכי קתני סיפא מתוך החנות משלמת מה שהזיקה אלמא במחזרת ואוכלת מתוך החנות מודא שמואל דחייבת · ולפיכך הא דבעי ר' זירא מתגלגל מהו אפשר דסבירא ליה כרב במחזרת ואפשר דסבירא ליה כשמואל · ולא שייכא כלל מחזרת במתגלגל · ואע"פ דמחזרת פטורה אפשר דפשטה צוארה ואכלה על גבי חברתה לאו אורחיה ומחזרת אורחיה · אי נמי אפקה על גבי חברתה [אורחיה] ומחזרת לאו אורחיה הילכך הא דאמרינן לקמן אילפא ור' אושעיא איכא בניהו הכי קאמר אבל במחזרת אי כרב אי כשמואל מיהו קיימא לן במחזרת לפטורה ובא על גבי חברתה לפטורה לפי מה שפסק הרב אלפסי ז"ל ואע"ג דר' יוסי ור' אליעזר סבירא להו (אי) במחזרת לחיובא ומעל גבי חברתה לחיובא וקיימא לן דר' יוסי ור' מאיר ור' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי אפילו הכי קיימא לן כשמואל ור' אושעיא לפטור · ויש מפרשים דאילפא ור' אושעיא דהיינו קופצת איכא ביניהו ולפיכך קיימא לן כר' יוסי ור' אליעזר דבקופצת חייבת :

ה (יד) **הא** דתנן הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלמין נזק שלם דייקינן עלה בגמרא הא נפלו פטורים ותניא נמי הכי קפצו חייבין נפלו פטורין וקשיא למאן דאמר תחלה בפשיעה וסופו באונס חייב [ושני] כגון דמקרבי כלים לגבי כותל דכי קפצי לבראי קפצי והכי קאמר קפצו ושברו את הכלים שדרכן לשבר בקפיצה דהיינו כלים (דאמרינן) [דמרחקי] מן הכותל חייבין · נפלו ושברו כלים שדרכן לשבר

תורת ההשלמה

הילכך אזלינן בתר בהמה כי קמבעי כגון שעורין דלא אזיל וכו' אי לא מגלגלה ע"כ · ולפי"ז אכפשתא דין מיוחד אית ליה דדינן המקצת שמבחוץ אחר מקום עמידת הבהמה לכו"ע בלא שום ספיקות ובאחר תבואה הוי כספק משום דהוא בעיא דר"ז · והתוס' ד"ה מתגלגל מפרש דפתילה דאכפשתא שעליו ארוכים וסא"ד כיזיל בתר רוב עלה שמבפנים או בחוץ עכ"ל ולפי' התוס' אכתי האי תירוצא דתרלינן בגמ' אימא אכלה על מה שבפנים חייבת וכו' כדקאי קאי רק שהוסיף לומר דלא תימא א"כ פשיטא וע"ז משני דאשמעינן באכפשתא כדפי' מהרש"א שם יעו"ש · וא"כ אכפשתא ואחר תבואות שוות ולהכי השמיטו הפוסקים דכפי' התוס' ס"ל בהאי סברא · להכי בא רבינו לאשמעינן דמפרש כפי' רש"י דאכפשתא דין אחר יש לו חלוק מאחר פירות דהכא הכל בתר עמידת הבהמה אזלינן אבל בשעורים דמתגלגל פטור ר"ל כפירא ולפמ"ש רבינו לעיל אות א' אי תפס לא מפקינן מיניה · ומ"מ בין אכלה בפנים בין אכלה בחוץ הוי בעיא דלא איפשיטא כ"ז הוא לשיטת רבינו דמתגלגל לכל צדדי האיבעיא לא איפשיטא ומאי דאמרי' גבי כלב שנטל חררה והא בעינן וכו' הוא בא"ל אבל לדעת הרמב"ם פשיטא דאם אכלה במקום פטור דפטור וכן דעת התוס' · ואולי הרמ"א בסי' שנ"א סעי' י"ב · כדעת רבינו ס"ל ונסתלק ממנו תלונת הסמ"ע ובאר הגולה יעו"ש :

(יג) **הרב** אלפס ז"ל משמע דפסק כשמואל דמחזרת וכו' מיהו קי"ל במחזרת לפטורה ובא על גבי חברתה לפטורה לפמ"ש הרי"ף ז"ל ואע"ג וכו' וי"מ וכו' · לשון רבינו מגומגם קצת ותוכן דעתו לפענ"ד דהרי"ף אע"ג שמביא נמי דברי רב מ"מ מדהביא דברי שמואל באחרונה משמע דפסק כוותיה [ואע"ג דר' יוסי לא אתי כוותיה] משום דקי"ל כשמואל בדינא · ואף דהרי"ף השמיט בעי דר' זירא במגלגלת מ"מ הביא הא דרב ושמואל משום דלא שייך כלל מחזרת במגלגלת דמחזרת פטור היינו מפתח החנות ומגלגלת מתוך החנות קמבעי ליה · ואפי' את"ל מתגלגל פטור משום שאכלה כולה בר"ה אבל מחזרת חייב דהאכל הניזק חשיב ליה כמ"ש רבינו לעיל אות ג' · וגם לא שייכא מחזרת להא דאילפא ור' אושעיא [לאפוקי ממ"ש במלחמות דאי פסקינן לפטורה במחזרת כ"ש פשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה דגרע שהיא פטורה] והרי"ף פסק כשמואל דמחזרת פטורה ופסק נמי כר' אושעיא דמעל גבי בהמה פטורה דדוקא בקופצת חייב דהוי רשות הניזק · ורבינו מפרש לשיטת הרי"ף להאי לישנא דאילפא ור' אושעיא פליגי אהדדי כמו שהבין בעל המאור בדברי הרי"ף ומפרש דמ"ש בדף כ"א איכא בינייהו דאילפא ור' אושעיא ר"ל דר"מ ור' יהודה כר' אושעיא דפטור מעל גבי חברתה אם לא בקופצת ור' יוסי ור"א כאילפא דמחייבי מעל גבי חברתה אפי' בלא קופצת · ואע"ג דקי"ל הלכה כר' יוסי נגד ר"מ ור' יהודה מ"מ מאחר דאית לן כללא אחרינא דהלכה כשמואל ושמואל ס"ל דלא כר' יוסי רק כר"מ ור' יהודה הכי נקטינן כמו שכתבו התוס' דף כ"א ד"ה אי וממילא פסקינן נמי כר' אושעיא לפטור ודלא כהרא"ש יעו"ש · ולפי' הי"מ דאילפא ור' אושעיא לא פליגי כלל ולפי המסקנא דוקא בקופצת מחייב וזה"כ דאילפא ור' אושעיא היינו בקופצת ר"ל דאף אילפא דוקא בקופצת מחייבי וא"כ שפיר פסקינן כר' יוסי ור"א דסברי נמי כוותייהו ואע"ג דפסקינן במחזרת כשמואל דלא כר' יוסי · ורבינו לא ס"ל דמשלם ח"נ כפרש"י והרז"ה ועיין במלחמות :

(יד) **הא** דתנן וכו' דהיינו כלים דמרחקי מן הכותל וכו' שלגבי כותל וכו' ומעיקרא הוה ס"ד וכו' כל"ל ורבינו בא לתרץ קושית התוס' בדף כ"א ע"ב ד"ה הא והתוס'

בנפילה דהיינו [שלגבי] כותל פטורין דהנהו תחלתו וסופו באונס הוה ומעקרא הוה כ"ד דאותם כלים עצמם שדרכן לשבר בנפילה דרכן לשבר בקפיצה (טו) אמר רב פפא פעמים שאפילו נפלו חייבין לא מבעיא בכותל צר דתחלתו וסופו בפשיעה אלא אפי' בכותל רעוע דאיבעי ליה לאסוקי דעתיה דנפיל ארחי ולא נפל ארחי ונפל אינהו תחלתו בפשיעה וכופו באונס הוא וחייב :

תורת ההשלמה

תרצו דאותן כלים קאי רק שהן ארוכות ורבינו תירץ דמעקרא ה"ד דאותן כלים עצמם שדרכן לשבר בקפיצה דרכן לשבר בנפילה וע"ז משני הגמ' דשני מיני כלים נינהו ואותן דמרחקי חייב אקפיצה ואותן דמקרבי פטורין אנפילה דהוי תחלתו וסופו באונס ולדברי רבינו כתב הר' ר' פרץ הובא בש"מ ודלא כיש מי שאומרים שמשלמים ח"נ בקפיצה דמשונה הוא · ועיין באר הגולה סי' ש"ל סעי' י"ב הטעם למה השמיטו הרי"ף והרמב"ם ולא חלקו בין סמוכים למקורבים :

(טו) **רב** פפא וכו' אלא אפי' בכותל רעוע וכו' רבינו המחבר גרים ר"פ ולפי גרסתינו איתא בגמ' מימרא זו בשם רב זביד משמיה דרבא · ודעת רבינו דלפי האמת דפסקינן תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב מחייבינן בכותל רעוע דהוה תחילתו בפשיעה לענין ארחי וסופו באונס לענין נפילת הגדי ומה דמוקי בגמ' בכותל צר הוא אליבא דכו"ע אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס · פטור ולכאורה צ"ע על הטור ורמ"א בח"מ סי' ש"ל סעי' י"ב שהביאו הא דכותל צר ולא הביאו נמי הא דכותל רעוע יעו"ש ובנמ"י מביא נמי הא דכותל רעוע דבכותל צר אין להשמיענו דהא הוי תחילתו וסופו בפשיעה :

אבל אחרי עיון קצת יש לומר דהטור והשו"ע והרמ"א השמיטו בכוונה · דהנה מבואר דמאי דאמרינן תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דוקא היכי דהאונס בא אח"כ מחמת הפשיעה אבל באופן אם לא פשע היה בא ג"כ האונס פטור בכהאי גוונא ומקור דבר זה נלמד מהא דפשע ויצאה לאגם בפ' המפקיד דף ל"ו דפסקו כלם כרבא דאמרינן מלאך המות מל"ה מל"ה יעו"ש ברי"ף :

אמנם גם בזה לאו כל הפוסקים מסכימים לדעת אחד · יען כי הדבר מתחלק לתרי אנפי · האחד אם היה משתדל לתקן הפשיעה בכל אופן שבעולם היה בא ג"כ האונס · כמו פשע ויצאה לאגם דאף אם היה משמרה כראוי ולא יצאה היתה מתה · אופן השני היכי דפשע ואירע אונס · אולם אם לא היה חפץ לפשוע בה ובהשתדלות לסלק הפשיעה היה לפניו שני דרכים ובאופן אחד שהיה מסלק הפשיעה היה בא ג"כ האונס · אבל אם היה מסלק באופן השני אז לא בא האונס כלל · כמו בהתרה בכותל רעוע דפ' הכונס דף נ"ו דפשע שהכניסה לדיר שיש בה כותל רעוע שעומדת ליפול והאונס היה שלא נפלה רק שהתרה · ולחתור היתה יכולה אף בכותל בריא · אם היה השומר משתדל לסלק הפשיעה ע"י שיתקן הכותל ואז היה בא האונס ג"כ · אבל אם היה משתדל לסלק הפשיעה ע"י שהיה מוציאה מהדיר ומעמידה ברפת לא היה בא אח"כ האונס · וכ"כ במתניתין אם היה מסלק הפשיעה ע"י שלא העלוה מ"ג הכותל מאחר שהיה רעוע לא בא אח"כ אונס הנפילה · אבל אם היה מסלק הפשיעה באופן שהיה מתקן הכותל היה בא אונס הנפילה ג"כ אפי' בכותל בריא :

ודעת רש"י בפ' הכונס דף נ"ו וכן הסכימו התוס' דף כ"ב ע"ב בד"ה ושכיחי דאף היכי דיכול לסלק הפשיעה באופן שלא יבא האונס · מ"מ כיון דיש לו נמי דרך לסלק הפשיעה והיה האונס בא ג"כ מקרי אונס שלא מחמת הפשיעה · שכתבו בסוגיא דהתרה דדוקא התם משום שע"י חתירה נפילה הכותל אבל אם חתרה בה חור ויצאה פטור אף שאם היה מעמידה במקום אחר לא היה בא האונס מ"מ כיון שיש לו רשות להעמידה גם שם אם היה הכותל בריא וכל פשיעותא דליה רק מריעותא דכותל ומאחר שמחמת זה לא בא האונס מקרי שפיר שלא מחמת הפשיעה · ודעת הראב"ד מבואר היפך סברת רש"י ותוס' בזה · שכתב בסוגיא דפ' הפועלים דף צ"ג בעל בעידנא דלא עיילי אינשי ובא ארי וטרף דמחייבינן שם מטעם תחילתו בפשיעה וסופו באונס וכתב הרי"ף בפ' המפקיד וכן התוס' בב"ק כ"ב שם דזה שלא אליבא דהילכתא ורק לאביי אליבא דרבה קיימא הך שמעתא וכן הרא"ש דחק לתרץ שם דמקרי אונס מחמת הפשיעה דאם היה שם היה מקיים ביה גם את הארי הכה עבדך וכו' · והראב"ד כתב שם מביאו הנמ"י וז"ל דהתם נמי האונס בא מחמת הפשיעה ובא מחמת כניסתו לעיר אלא מפני שהיה לו להכניס עדרו לעיר כיון דעל בעידנא דלא עיילי אינשי ע"כ · הרי לדעת הראב"ד אף שיש לו רשות לשמור את העדר בשדה ולא פשע רק במה שהלך מהם ובזה שלא היה עמהם לא בא האונס מ"מ כיון שהיה יכול לסלק הפשיעה גם באופן זה שלא יבא האונס אח"כ כמו אם היה לוקח העדר בשדה לעיר מקרי אונס מחמת הפשיעה וחייב · והוא דלא כדעת רש"י ותוס' · [ומדעת הרי"ף והרמב"ם אין להוכיח דמדפסקו בהא דעל בעידנא דלא עיילי אינשי וכו' דפטור דאית להו בזה כדעת רש"י ותוס' דדילמא בעיקר הסברא בענין דמקרי נמי האונס מחמת הפשיעה כהראב"ד ס"ל רק דלית להו שם הסברא הזאת למימר שהיה יכול ליכנס העדר לעיר וסברי דאין מקום העדר בעיר כלל וכ"כ לית להו הך סברא שמביא התוס' שם ב"מ ע"ח ע"א והרא"ש והטור דאמרינן אלו היה שם היה מקיים ביה גם את הארי דעת הרמב"ם נבאר אי"ה לפננו · וצ"ע על הש"ך שמביא

ו **תנו** רבנן (טז) הכלב והגדי שקפצו נ"א שדלגו מלמעלה למטה חייבין מלמטה למעלה פטורין תרגומא רב פפא דאיפך מיפך כלבא בסקירא וגדיא בסרכא אי הכי אמאי פטורין מנזק שלם וחייבין בחצי נזק וגרסת הרב אלפסי ז"ל בחלוף זה (יז) והא דתנן הכלב שנטל חררה והלך לגדיש אכל החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק · אוקימנא דאנחי אנוחי דעל חררה ועל מקום גחלת משלם נזק שלם ועל גדיש כלה חצי נזק דצרורות כלב הוא והוא הדין אי אדי אדויי (בעל) [על] גדיש משלם חצי נזק במקום גחלת ושלא במקום גחלת רביע נזק דדילמא יש שנוי לצרורות דרביע נזק (יח) והא דאמרינן בדאנחה אנוחי משלם [על

תורת

בסי' רצ"א ס"ק י"ח בשם הנמ"י שכתב בדעת הראב"ד שמתרץ משום דאמרינן אלו היה שם היה מקיים ביה וכו' וליתא שם כלל בנמ"י הך תירוצא רק שכתב בפ' המפקיד ובפ' הפועלים בשם הראב"ד כמ"ש ורק הטור כתב תירוץ זה בשם הראב"ד וכבר הרגיש בזה בעל הדו"פ וכתב דהטור מסיק זאת מסברא יעו"ש בסי' רצ"א]:

ומ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' נ"מ גבי חתרה אפי' חתרה ויצאה והזיקה חייב משמע אפי' לא הפילה הכותל חשיב אונס מחמת הפשיעה משום דהיה לו לסלק פשיעותא במה שלא היה מעמידה שם כלל · ולא היה בא האונס ובפ"ג מה' שכירות פסק כרבא גבי פשע ויצאה לאגם פטור משום דלא בא האונס מחמת הפשיעה ש"מ דמחלק כמ"ש וכסברת הראב"ד בזה · [ומה שפסק הרמב"ם בפ"ד מה' שאלה ופקדון ה"ו דאם לא קשרה כנגד בטנו אפי' אירע אונס אח"כ חייב משום דתחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא מוכרח כמ"ש שם הלח"מ והמל"מ דאיירי דאם היו קשורים כראוי לא אירע אונס כלל יעו"ש]:

וכיון שזכינו לדעת כל זאת בהא דמתניתין בכותל רעוע שהוא ממש דומה להא דחתרה דעיקר הפשיעה במה שהעלוה על כותל רעוע א"כ לשיטת רש"י ותוס' מקרי שלא בא האונס מחמת הפשיעה דהא אף אם היה הכותל בריא היה נופל ג"כ · אולם לשיטת הראב"ד והרמב"ם מקרי שפיר האונס מחמת הפשיעה דהא יכול נמי לסלק הפשיעה באופן שלא יארע האונס דהיינו שלא העלה אותה כלל · ומעתה הטור והמחבר דאית להו כסברת התוס' ורש"י כמו שפסקו להדיא בסי' שמ"א סעי' א' גבי חתרה דדוקא שע"י חתירה הפילה הכותל אבל אם חתרה בה חור פטור א"כ לדידהו גם בגדי שהעמידו על כותל רעוע פטור דמקרי פשיעה שלא מחמת אונס דדוקא בכותל בריא חייב שעליתן לשם הוי בפשיעה דמאחר שהיו הכלים רחוקים מהכותל לא היה לו שום צד לסלק הפשיעה אם שלא יעלה אותו שם כלל אבל בכותל רעוע ולא היה הכלי רחוק מהכותל רק סמוך לו מאחר דיש לו לסלק פשיעתיה במה שמעלהו על כותל בריא שפיר מקרי האונס שלא מחמת הפשיעה · משו"ה השמיטו הטו' ורמ"א דין זה [ועיין לשון השו"ע סי' שצ"ו סעי' י"ב]:

אבל דעת רבינו בעל ההשלמה כהראב"ד דשם בפ' הכונס סי' ב' וז"ל אבל בכותל רעוע אפילו חתרה חייב דקי"ל תחלתו וכו' ולא מחלק בין הפילה הכותל

ההשלמה

ע"י חתירה או עשה חור ויצאה מש"ה הביא הכא הא דכותל רעוע ועיין בדברי רבינו סוף פ' הפועלים · [ועל הרמב"ם שהשמיט הך דכותל רעוע לק"מ דסמיך עצמו על מה שכבר השמיענו דין תחלתו בפשיעה וסופו באונס בפ"ג מה' שכירות ובפ"ד מה' נ"מ רק על הטור היה צ"ע דמאחר שהביא הך סוגיא דכותל נר והשמיט הך דכותל רעוע אבל למ"ש הכל ניחא]:

(טז) **ת"ר** הכלב והגדי וכו' בדאיפך מיפך וכו' א"ה אמאי פטורין וכו' וגירסת הרי"ף בחלוף זה · לא זכיתי להבין דהא לפי הגרסא שלפנינו בדברי רבינו הוא ממש כעין גירסת הרי"ף דהרי"ף גריס בברייתא השניה חייבין ולא מוכח מדברי רבינו שהוא היפך זה וכן גירסת א"ה א"ש לגירסת הרי"ף ועיין ביאור הגר"א בח"מ סי' ש"צ ס"ק צ"ז [ואולי חסר כאן בדברי רבינו שורה אחת וכן צ"ל פטורין והתניא הכלב והגדי שדלגו בין ממעלה למטה בין ממטה למעלה פטורין תרגומא ר"פ בדאיפך והיא גירסת הרא"ש והתוס' דלא כהרי"ף]:

(יז) **והא** דתנן וכו' וה"ה אי אדיי אדויי וכו' ושלא במקום גחלת רביע נזק דדילמא יש שנוי לצרורות דרביע נזק · דעתו כדעת הראב"ד בהשגות בפ"ב מה' נ"מ ה"ז יעו"ש ודלא כדעת התוס' דף כ"ב ע"א ד"ה ור' יוחנן שכתב דכח כחו לאו ככחו הוא · רק כדעת הרא"ש בדף י"ט סי' ב' · ודעת רבינו דאדיי אדויי משונה הוא כפי' רש"י בלישנא אחרינא בד"ה משלם שם · אבל הטור והרשב"א מביאו ב"י והרמ"א בחו"מ סי' ש"צ הביא דבריהם · דאדיי אדויי משלם חצי נזק משמע דס"ל דהוי צרורות כי אורחיה ולא משונה ועיין באר הגולה שם:

(יח) **והא** דאמרינן בדאנחה אנוחי משלם על החררה נ"ש ועל הגדיש ח"נ וכו' כצ"ל לגרוס ומוכח נמי ממ"ש בסמוך שאם לא היה חררות משונה הוא ולא משלם אלא ח"נ משמע דקאי גם על תשלומי נ"ש והיינו על החררה ועל מקום גחלת · ודעת רבינו בזה כדעת הראב"ד בהשגות שם ה' י"א וכמו שכתבו התו' וכן כתב הטור בסי' שצ"ב ורמ"א שם ודלא כדעת הרמב"ם שם והרמ"ה · ומ"ש אבל באדיי אדויי אפי' לא שמר וכו' וחייב המגלגל לשיטתיה אזיל כמ"ש בפ"ק סי' ב' ובפרקין סי' ג' דגריס שם בגמ' כחו הוא דהוי כבור המתגלגל ועמ"ש שם ועיין בש"מ דף כ"א ד"ה ור"ל בשם תלמידי הר"פ דלמ"ד אשו משום ממונו הוי היזקו משום בור יעו"ש:

החררה נזק שלם] על הגדיש חצי נזק בעל כלב הוא דמחייב אבל בעל גחלת אם לא שמר גחלתו מחייב נמי בעל גחלת ואם שמר גחלתו בעל גחלת פטור בעל הכלב חייב בשחתר הדלת וסתם הלתות חרותות הן אצל הכלב שאם לא היו חרותות משונה היא ולא משלם אלא חצי נזק (אפילו) [אבל] בדאדי אדויי אפילו לא שמר גחלתו חייב בעל הכלב [ו]פטור בעל הגחלת דהוה ליה כבורו המתגלגל דאי בהדי דקא אזלי מזקי כח המתגלגל הוא ופטור בעל הבית וחייב המגלגל (יט) והא דאמרינן על החררה משלם נזק שלם דוקא בדאכלה בגדיש דבעל חררה אבל בגדיש דעלמא [לא] אע"ג דהוציאה מרשות ניזק דילמא בתר אבילה אזלין ובעינן בשדה אחר וליכא: (כ) תנן התם בפרק הכונס צאן לדיר [דף ס"ב] גמל טעון פשתן ועובר ברשות הרבים ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב אפילו בשלא סכסכה כל הבירה בחצי גמליהן ואם הניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב ודוקא בשלא סכסכה אבל סכסכה שניהם חייבים ולא מצית אמרת דחנוני פטור דהא אוקימנא בששמר גחלתו אבל אם לא שמר גחלתו חייב נמי בעל גחלת הכי נמי לא שנא (כא) ולא דמי לבורו המתגלגל דאי בהדי דאזלי קא מזקי כחו הוא והמגלגל חייב ובעל הבור פטור והכי נמי לפטריה לחנוני · דשאני אש הואיל והזיקה מצוי מעצמה ואם סכסכה ועמדה כל שכן דבעל גמל נמי חייב ואם עמדה להטיל מימיה [פטור] רישא בעל גמל חיב דלא איבעיא לאפושי ליה בטעיניה: סיפא חנוני חייב דלא איבעי ליה לאנוחי נרו מאבראי: ואע"ג דהא שמעתא לריש לקיש היא ומדריש לקיש נשמע לר' יוחנן דלא פליגי ריש לקיש ור' יוחנן בהא · אמר רבא קשיא ליה לאביי לר' יוחנן דאמר אשו משום חציו טמון באש דפטור רחמנא היכי משכחת לה וניחא ליה שנפלה דליקה ונפלה [גדר] שלא מחמת דליקה (והכא) [והלכה] והזיקה בחצר אחרת דהתם כלו ליה חציו אי הכי לענין גלוי נמי אלא מאן דאית ליה משום חציו אית ליה משום ממונא וכגון שהיה לו לגדרה ולא גדרה דהתם שורו דלא טפח באפיה (כב) וכיון דקיימא לן כר' יוחנן באשו [חייב] בארבעה דברים ובדמי ולדות ודוקא בכפות אבל בשאינו כפות היה לו לברוח:

תורת ההשלמה

(יט) והא דאמרינן וכו' אע"ג וכו' דילמא בתר אבילה אזלין וכו' · המחבר לשיטתיה אזיל דאית ליה הא דאמרי' הכא ובעינן בשדה אחר הוא ע"ד את"ל [וכמ"ש לעיל סי' ג'] דתיפשיט בעי דר"ז גבי מתגלגל דבתר אבילה אזלינן ולא דפשיטא לן · ומ"ש אע"ג דהוציאה מרשות ניזק ר"ל דלא מבעי' במתגלגל ע"ג קרקע אלא אפי' הוציאה שהיא עקירה גמורה ועמ"ש באות י"ג לעיל:

(כ) תנן התם וכו' אפי' לא סכסכה וכו' ואם הניח חנוני וכו' שניהם חייבין וכו' ה"נ ל"ש · מ"ש רבינו אפי' לא סכסכה בחצי גמליהן וכו' משום דקי"ל כר' יוחנן דס"ל דאש חייב נמי משום חציו · וכמ"ש הרמב"ם פי"ד מה' נ"מ סי"ג ובשו"ע חו"מ סי' תי"ח ומ"ש בין לא עמדה ר"ל שלא הלכה וסכסכה · ודין חיובו לא ביאר לנו רבינו · אולם כל המפרשים כתבו דעל מקום שלהבת הראשון משלם נ"ש ועל השאר משלם ח"נ דהוי צרורות וכמו שמוכח מסוגיא דלעיל מהא דכלב שנטל חררה · וכ"כ הטור והמ"מ מביאם הסמ"ע בסי' תי"ח · ומ"ש ואם הניח חנוני את נרו מבחוץ וכו' אבל אם סכסכה שניהם חייבים וכו' וכן מ"ש בסמוך לחלוק בין עמדה להטיל מים הוא מוכח מהסוגיא דף כ"ב שם וכ"כ התוס' שם ד"ה ואי וכן כתב הב"ח בסי' תי"ח דאם סכסכה שניהם חייבים וז"ל ואם הניח חנוני וכו' מיהו בהולך ומסכסך אף בעל הגמל חייב וכ"א משלם מחצה דמי הבירה אבל אם עמד להטיל מים אנוס הוא ופטור בעל הגמל והחנוני משלם הכל ע"כ · אולם הב"י כתב בבדק הבית בשם ר' ירוחם בנ"א ה"ה וז"ל כתבו המפרשים אין בעל הבהמה שם בעל הבהמה משלם מחצה והחנוני שהניח נרו בחוץ משלם מחצה עכ"ל משמע דאם בעל הבהמה שם משלם הכל ובש"מ בדף כ"ב ד"ה והא מייתי ר' ישעיה בשם הר"י מבני הסברות וז"ל שם ותימה דלקמן גבי כלב וכו' אע"ג שגם שם בעל הכלב פשע וכו' ואומר"י דלקמן גרסינן ולחייב נמי בעל הגחלת וכו' וכ"כ הכא לחייבו שניהם וכו' עוד רצה ר"י לחלק וכו' וה"נ גבי גמל יש לנו לחייב בעל הגמל שעומד אצל בהמתו ומכה בהמתו ומשם כל הניזק ע"כ · וכ"ז במסכסכת אבל אם אינה מסכסכת חייב החנוני לשלם אף דמי הפשתן לבעל הגמל · כ"כ הרמב"ם שם וכתב ב"י ופשוט הוא · והטור אף שלא כתב המשנה כצורתה כאשר כתבו הרמב"ם והרי"ף מ"מ קצר גם הוא בהרבה דינים אלו · ודברי רבינו מבוארים כל צרכם :

(כא) ולא דמי לבורו המתגלגל וכו' דהאי אש הואיל והזיקה מצוי לחנוני · דברי רבינו ז"ל כוונתו למ"ש בעצמו כוף סי' ו' בהאי אדויי חייב בעל הכלב ופטור בעל הגחלת אפי' לא שמר גחלתו דהוי כבור המתגלגל והא גם שם באש איירי · ואולי יש לחלק בין חררה לשלהבת דהתם חררה אינו בוער אם לא אדיי אדויי הכלב מש"ה פטור בעל הגחלת אבל הכא הוי שלהבת והזיקה מצוי ביותר :

(כב) וכיון דקי"ל כר"י באשו חייב בארבעה דברים ובדמי ולדות ודוקא בכפות אבל בשאינו כפות היה לו לברוח · בגמ' לא מסיק מקצת ולדות אפי

ח אבעיא להו כל שלשה ימים דקתני ליעודי תורא או ליעודי גברא למאו נפקא מינא דאתי תלתא כתי סהדי בחד יומא אי אמרת ליעודי תורא מיעד אי אמרת ליעודא גברא אמר השתא קא מסהדי בי והוא (כג) הדין דמצי למימר נפקא מינה היכי דלא אסהד על שלשה נגיחות הראשונות עד שנגח נגיחה רביעית אי נמי כגון שהוזמו זוממי זוממין דאי אמרת ליעודי תורא מיעד ליעודי גברא לא מיעד והבי איתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה [דף מ"א ע"א]

(כד) ומסתברא דמאן דאמר אפי' ליעודי גברא בעינן תלתא יומא נגיחות בזה אחר זה [דבלאו הכי] לא מיעד דערך תלתא יומא בנגיחות אבל אם נגח [שלש] נגיחות ביום אחד או בשנים והעידו לו בשלשה ימים בזה אחר זה לא מיעד דערך תלתא יומא בנגיחות דכתיב אם שור נגח הוא מתמול שלשום (כה) ומסתברא נמי דאפילו למאן דאמר ליעודי גברא בעינן נמי ליעודי תורא ונפקא מינה שאם עדי שלש נגיחות מכירין את בעל השור ואינם מכירין את השור ועדי נגיחה רביעית

תורת

גרסתנו וכן לא הביא זה בשום פוסק ואולי כן היה הגרסא בגמ' שלפניו · ומלתא דמסתברא הוא דמאחר דאשו משום חציו הוי כמו שנגפה בכחו · גם מ"ש ודוקא בכפות וכו' לא מצאתי חלוק זה לענין נזקין לא בדברי הרי"ף והרמב"ם והטור ושו"ע סי' תי"ח שחלקו בין כפות לאינו כפות · ודוקא לענין מיתה של עבד אמרו שהיה לו לברוח · אמנם בב"ק דף כ"ג ד"ה ולענין כתב המאירי וז"ל שם וד' דברים אלו שנתחייב בהם יש אומרים דוקא בכפות הא אינו כפות פטור מכל וכל שהיה לו לברוח וי"א שלא נאמר היה לו לברוח אלא לענין מיתה הא לענין נזקין חייב ע"כ:

(כג) **והוא** הדין דמצי למימר כ"מ היכא דלא אסהידו וכו' ר"ל אפי' אסהידו הנך ג' כתי סהדי בג' ימים כל כת ביום מיוחד רק שנגח נגיחה רביעית קודם שהעידו השלשה כתות על ג' נגיחות הראשונות אי אמרת ליעודי תורא הוי מועד על נגיחה רביעית אחר כך כשהעידו ומשלם נזק שלם ואי אמרת ליעודי גברא לא הוי מועד דהא בעת ההיא לא התרו בו ג' פעמים ורק מכאן ולהבא הוא מועד וזה לא נזכר בסוגיין בפירוש · ועיין ב"ק דכ"ד ד"ה ואין בשם המאירי בסוף הדבור בשם גדולי הדורות:

(כד) **ומסתברא** דמאן דאמר אפי' ליעודי גברא וכו' דבלא"ה וכו' נ"ל ר"ל אף דלכאורה למ"ד ליעודי גברא לא קפדינן כלל על השור אימתי נגח וא"כ אפי' נגח ג' נגיחות ביום אחד או בשני ימים הוי מועד אם הותרו לבעלים בג' ימים בזה אח"ז · ולזה כתב רבינו דזה [illegible] כלל במחלוקת ליעודי גברא או ליעודי תורא דזה הוא רק על התראות אם צריך שיתרו אותו בג' ימים או אפי' ביום אחד סגי · אבל אין השור נעשה מועד בטבע להיות הוחזק לנגחן עד שיגח ג' פעמים בג' ימים וכעין כל הסוגיות בגמ' בענין מועד ולשבתות ולסירוגין והכי כתיב בקרא אם שור נגח הוא מתמול שלשום שצריך דוקא רצופים בימים:

(כה) **ומסתברא** נמי דאפי' למ"ד וכו'. דבריו צריך ביאור ונ"ל דהכי פרושו · דלמ"ד ליעודי גברא א"כ עיקר הקפידה שיתרו את בעל השור בג' ימים ולכאורה אין צריך שיתרו אותו העדים על

ההשלמה

שור ידוע שהכירו אותו בשעת נגיחה רק ג' כתי עדים התרו אותו דשור נגחנא אית לך בבקרך ואח"כ באו כת אחת שראו את השור שנגח ג' נגיחות שהוא נגח נגיחה רביעית שהוא מועד · אבל דעת רבינו אינו כן רק דמאן דאית ליה ליעודי גברא אית ליה נמי שצריך להתרותו על שור מיוחד ר"ל אף דסגי שיתרו אותו דתורא נגחנא אית לך בבקרך כדמסיק רבינא מ"מ צריכים העדים להתרותו נמי בפעם השניה ששור זה שראו אותו אתמול שנגח ראו אותו גם בפעם השניה והכירו שאותו השור הוא רק שאח"כ נתערב בשוורים אחרים [ועיין תוס' כ"ד ב' ד"ה במכירין] דעכ"פ אית ליה נמי ליעודי תורא דהיינו שיכירו את השור · וא"כ משכחת לה כ"מ בזה לספק על המזיק אי אמרינן נמי ליעודי תורא בעינן כגון שג' כתי עדים הראשונים לא הכירו את השור וכת הד' הכירו דאי אמרת בעינן נמי ליעודי תורא לא מיעד ואי ליעודי גברא לחוד סגי מיעד ומ"ש אי נמי לא הכירוהו ר"ל הג' כתי עדים הראשונים וע"ז כתב דהרמב"ם בפ' כ"א מה' עדות · ובפ' י' מה' נ"מ ה"ג לענין כופר משמע דלא צריך להכיר את השור אף אח"כ רק אחר נגיחה רביעית הכירו אותו הכת הד' שהשור זה נגח גם בג' פעמים הראשונים [ועיין בלח"מ בפ' י' שם במה שתמה על המ"מ שם שכ' על דברי הרמב"ם דמיירי ג"כ שאח"כ בנגיחה ד' הכירו את השור ומפרש דברי הרמב"ם שגם בנגיחה ד' אח"כ לא ידעינן ולא מכירינן את השור והוא פלא דא"כ איך ישלם כופר דילמא לא זה שהרג פעם הא' הרג פעם הב' והג' כקושית התוס' ודברי המ"מ נכונים וברורים דמ"ש הרמב"ם ולא היו יודעין קאי על הנך ג' עדים שע"י נעשה מועד שהם לא ידעו אם נגח זה ברביעית] · ולפי זה הך ליעודי תורא שכתב רבינו לא הוי ממש כעין ליעודי תורא דאמרינן בגמ' דהתם עיקר הקפידה אם צריך ליעד השור בג' ימים או ביום אחד וכונת רבינו היא אם צריך ליעד על שור הידוע והמיוחד כנ"ל לפרש · ועיין פ' שור שנגח ד' וה' בדברי רבינו סי' ו' ובמ"ש · ול"נ דמאי דשקיל וטרי המחבר בדין תם ומועד אע"ג דאין מועד בבבל ומש"ה שמיטם

הכירו שור (נגיחות) [בנגיחה] רביעית אי נמי לא הכירוהו או אמרת בשלמא בליעודי גברא בלהוד כגי מיעד דאמר ליה איבעי לך לנטורי בקרך אבל אי אמרת דאפילו בליעודי גברא וליעודי תורא נמי בעינן [לא] מיעד כיון (שהן) [שאין] מכירין את השור והרב ר' משה ז"ל כתב [בפ' כ"א מה' עדות ובפ"י מה' נ"מ ה"ג] שאע"פ שאין מכירים את השור מיעד משמע מדבריו דליעודי גברא סגי :

ט (כו) **אמר** רבה נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה והזיקו ובייש חייב על הנזק ופטור מארבעה דברים · דלא אמרינן אדם מועד לעולם אלא לענין נזק אבל לענין ארבעה דברים בעינן שיהא קרוב למזיד הלכך ברוח שאינה מצויה פטור מארבעה דברים וחייב בנזק · ברוח מצויה חייב בארבעה דברים (וחייב) [ופטור] על הבושת ואם נתהפך חייב אף על הבושת דתניא ממשמע שנאמר ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה מה תלמוד לומר והחזיקה כיון שנתכוון להזיק אף על פי שלא נתכוון לבייש :

י (כז) **ואמר** רבה הניח לו גחלת על לבו ומת פטור על בגדיו ונשרף חייב דתניא האומר קרע את כסותי ושבר את כדי [חייב] על מנת לפטור פטור · (כח) בעי רבה עבדו כגופו דמי או כממונו דמי ואם תמצא לומר כגופו דמי שורו מאי בתר דבעיא הדר פשטה עבדו כגופו דמי שורו כממונו · פי' עבדו כגופו לענין תשלומין דאלו לענין מיתה פשיטא דפטור דתנן היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב אלמא לא קם ליה בדרבה מיניה ואפי' תימא דבהניחה על לבו מבעיא לן ושני לן בין הניחה על לבו (לראש) [לאש] הדבוק אליו מאליו אפילו הכי דומיא דבגדו ושורו קא תני מה התם לענין תשלומין אף עבד נמי לענין תשלומין (כט) ופשט ליה דעבדו כגופו ופטור מתשלומין שורו כממונו דלא אמרינן גבי שורו היה לו לברוח ודוקא כשהניחה על לבו אבל אם לא הניחה על לבו גבי שורו נמי אמרינן היה לו לברוח והיינו דתנן בפרק הכונס היה גדי כפות לו ועבד כמוך לו ונשרף עמו חייב

תורת

הרב אלפסי ז"ל · מ"מ השלימן רבינו דכ"מ דאי תפס הניזק דלא מפקינן מניה כמ"ש רבינו בפרקין גבי בהמה שהטילה גללים יעו"ש :

(כו) **אמר** רבה וכו' ברוח מצויה חייב · דלא היה לו להעלות על הגג שאין לו מעקה שיכול ליפול משם ברוח מצויה · טור סי' תכ"א סעי' י"ג · והרי"ף השמיט בכאן כל הני מימרות דרבה לכן השלימן רבינו · ומימרא קמייתא דרבה נפל מן הגג ונתקע וכו' הוא בכלל האי מימרא · דהם איירי ברוח מצויה דהוי קרוב למזיד כפרש"י ועקר רבותא היא לענין יבמה שלא קנה וזה אינו ענין לכאן ומש"ה השמיטה גם רבינו :

(כז) **ואמר** רבה הניח לו גחלת וכו' פטור וכו' דתניא · הרי"ף השמיט מימרא זו משום דסמך עלמו אסוגיא דסוף פ' החובל · ורבינו מביאו משום דאפשר דיש כאן נד רבותיה כמ"ש התוס' דף כ"ו ד"ה קרע דלא נאמר לחלוק דכאן יכול להסיר הגחלת יעו"ש :

(כח) **בעי** רבה עבדו כגופו ואפילו תימא וכו' דומיא דבגדו וכו' · דלא כפי' התוספו דף פ"ב ע"ב ובסוף פרקין והראב"ד בהשגות פ"ד מה' חו"מ ה' כ"ב והרא"ש בסי' ח' דמפרשי דמיירי בכפות ורבו עומד אצלו שהוא כפי' הבעל המאור שהביא רבינו אח"כ · אלא כפי' רש"י והרמב"ם דמיירי באינו כפות · ומיירי לענין תשלומין דאלו לענין מיתה הא תנן עבד סמוך פטור שהיה לו לברוח ואף שיש לחלק בין הניח

ההשלמה

על לבו דחייב לאש הבא מאליו דפטור אפ"ה ע"כ לענין נזיקין מיירי דומיא דבגדו ושורו · וכ"כ הנ"י דלענין נזיקין מיירי אף לאידך מפרשים דמפרשי דבכפות מיירי דפשיטא דאף שרבו עומד אצלו לא פטרינן למי שהורג את העבד ממיתה וכ"כ במלחמות אבל דעת הראב"ד דאף לענין מיתה קא מבעי . וכן דעת בעה"מ :

(כט) **ופשיט** עבדו כגופו וכו' דלא כפי' רש"י דבגדי לעולם לא שייך לומר שהיה לו לברוח והתוס' והרא"ש דס"ל דלעולם אמרינן שהיה לו לברוח · ורבינו מחלק בשור בין הניח על לבו לאש הבא מאליו · דאמרינן שהיה לו לברוח · משא"כ על לבו אין בו דעת להסירו ולסלק מעליו הגחלת · ומתני' דעבד וגדי מפרש דלגלדין קתני וכעין פי' הרשב"ס בתוס' ד"ה והוא · רק דרבינו מפרש דלגלדין קתני קאי גם אחיוב ופטור · דהא דקתני ברישא גדי כפות חייב קאי אגדי וגדים · ומאי דקתני עבד סמוך חייב · קאי על הגדים ולא על העבד ומ"ש רבינו ופטור על העבד לאו לענין תשלומין רק פטור ממיתה דאילו לענין תשלומין לא משכחת חיוב על העבד דקים ליה בדרבה מניה · ומאי דקתני בסיפא עבד כפות לו פטור · פי' על העבד ועל הגדים משום קים ליה בדרבה מניה ולא קאי על גדי דלא איירי בה כלל והאי דקתני שם גדי סמוך לו פטור · קאי רק על הגדי שהיה לו לברוח מאחר שלא הניחו על לבו · ולא על הגדים דחייב עליו ובעבד לא איירי כלל ודעת בעה"מ כבר נתבאר :

סליק פרקא

עבד כפות לו וגדי כמוך לו ונשרף עמו פטור · ואו או קתני היה גדי כפות לו או עבד סמוך לו ונשרף עמו חייב פי' בגדי כפות חייב על הגדי ועל הגדיש · עבד סמוך לו חייב על הגדיש ופטור על העבד · עבד כפות לו פטור על העבד ועל הגדיש דקם ליה בדרבה מיניה · גדי סמוך לו פטור על הגדי שהיה לו לברוח מהן שלא הניחה על לבו וחייב על הגדיש · כך קבלתי מאבא מרי ז"ל · והרב בעל המאור פי' דקא מבעיא כגון שהעבד כפות והאדון עומד אצלו והשור כפות והאדון עומד אצלו מי אמרינן היה לו לברוח ולסלק או לא · אבל אם אינו כפות גבי שור נמי אמרינן היה לו לברוח ומתניתין דהיה גדי כפות או או קתני · ויש סברות אחרות ופרושים אחרים במשנת גדי כפות והפירוש הנכון בעיני כתבתי :

סליק פרקא

פרק שלישי המניח את הכד

א (א) **פתח** בכד וסיים בחבית אמר רב פפא היינו כד היינו חבית למאי נפקא מינה למקח וממכר · היכי דמי אילמא דלכדא לא קרו ליה חביתא ולחביתא לא קרו כדא הא לא קרו ליה לא צריכא דרובא (לא) קרו לה לכדא כדא ולחביתא חביתא · ואיכא מעוטא דקרו לחביתא כדא מהו דתימא זיל בתר רובא קמ"ל אין הולכין בממון אחר הרוב :

ב תניא בן בג בג אומר אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב אלא שבור לו את שניו ואמור לו את שלי אני נוטל · תניא שור שעלה על גבי חברו להרגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל העליון ומת פטור ואפלו במועד דליכא פסידא · דחפו העליון ומת חייב שהיה לו לשומטו ולא שמטו · הממלא חצר חברו כדי

תורת ההשלמה

פרק שלישי

א פתח בכד וכו' · ואיכא מיעוטא דקרי לחביתא כדא וכו' נראה לי דהא דהביא רבינו סוגיא זו היינו להשמיענו דלא גרסינן ואיכא דקרי ולכדא חביתא והיא גרסת הראב"ד הובא בש"מ כאן · ודלא כגירסת התוס' והרי"ף דגרסי לה ויצא מזה להתוס' ד"ה ואיכא דאי המוכר הקנה למכור לו כד יכול הלוקח לומר תן לי חבית מפני שהוא מוחזק שעדין לא נתן לו דמים ורבינו ס"ל דתמיד יד המוכר על העליונה ואף שלא נתן מעות רק מאחר דקבלו קנין זא"ז המכר כבר נעשה ודמי המכירה הוי הלואה אצל הלוקח וכמו דאמרינן בב"ב דף ס"א ע"ב גבי שדה דבני חייא שיכול ליתן הפחות שבשדות משום דמעמידין השדה על חזקת מריה קמא ויד בעל השטר על התחתונה וגם לא חלקו הפוסקים בין נתן מעות ללא נתן מעות ועיין גם תוס' ד"ה ארעתא וכו' ולא אמרינן בחזקת בעלים הראשונים קיימא ואין נראה וכו' יעו"ש · ועי' בסוגיא דבירה בגמ' שם ואיכא נמי דקרי לבירה בית וכו' ושם שאני מדלא כתב ולא שיירת וכו' · ועי' תוס' ד"ה אלא יעו"ש :

(ב) **תניא** בן בג בג אומר וכו' כשליח ב"ד וכו' הביא כל הני בריתות ללמוד מהם פירוש דינא דר"נ · דהרי"ף לא הביא רק דברי ר"י ורב נחמן אחר היה מעשה דגרגותא ופסק כר"נ דעביד איניש דינא לנפשיה אפי' שלא במקום פסידא · לכן הביא רבינו הא דבן בג בג ללמוד דאף שלא במקום פסידא יכול לעשות דין לעצמו היינו שיקח שלו בעצמו וגם רשאי לחבול בחברו אם מסרב לתת לו דזה לא נלמד מדבריהם רק דהם סתמו שיכל לעשות דין לעצמו ומברייתא זא"ז נבין פי' דבריהם דרשאי לחבול בו אם ישרב · ומהך ברייתות דשור ומהא דוקלותה את כפה ומהמעלה כדי יין נלמד דאם אפשר להציל שלו בלי שיזיק לחבירו חייב דדוקא שלא היה יכול לעבור כדקתני משבר ונכנס משבר ויוצא דהיינו שמעכב לו כניסתו ויציאתו וכן גבי שור קתני בהדיא דאם אפשר לשומטו ולא שמטו חייב · ולאו דוקא במקום פסידא דממון אלא אפילו במקום צערא דגופיה אם היה יכול להציל ע"י ד"א חייב כההיא דוקלותה את כפה · ומההיא דעבד בא לאפוקי מדעת הרמב"ם בפ"ב מה' עבדים הל' ה' דמשמע מדבריו דאף דעביד איניש דינא לנפשיה אפילו היכא דליכא פסידא כמ"ש בפ"ב מה' סנהדרין ה"ב מ"מ אינו רשאי לחבול בו ויעו"ש בלח"מ ובמל"מ משום דכאן אין העבד עושה לו פסידא כלל ואימתי אמרינן דאפילו ליכא פסידא עביד אינש ד"ל היינו אם יכול להמתין עד שיוצא שלו מיד חבירו שירצה לעכבו בידו אח"כ ובתוך הזמן לא יכלה הדבר אצלו · אבל בכאן אין העבד מעכב ומפסיד לרבו מאומה · וגם דאית ליה רשות לאפוקיה אבל לית ליה רשות לאזוקיה כדמשמע בגמ' בדף מ"ח יעו"ש · ומש"ה מפרש דהך אוקימתא דרב נחמן ב"י דהכא במאי עסקינן שרבו מסר לו שפחה כנענית קאי גם אליבא דר"נ · מש"ה העתיק רבינו הברייתא כפשוטה דלר"נ רשאי לחבול בו אפילו היכי דלא עביד אבורא וכן העתיק בהג"א ריש פירקין הך דעבד בסתמא אפי' בלא מסר לו שפחה · ומפרש הך סוגיא דפ' שור שנגח ד' וה' דהתם שאני דידע ביה הבעל הבית שנכנס והוי כמו שנתן לו רשות דלא כפי' הרמב"ם דמפרש מה שאמר ר"פ היינו שידע בהזיקו שהזיקו במזיד ועיין בפ"ו מה' חו"מ ה"ג · ועיין נה"מ בחו"מ סי' ד' :

יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס ועבד או שכיר שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא וחבל בו כלהו הני הלכתא נינהו דקימא לן דאפילו במקום דליכא פסידא עביד איניש דינא לנפשיה · והא דתניא וקצותה את כפה ממון דוקא בשיכולה להציל על ידי דבר אחר [אבל אם אי אפשר להציל על ידי ד"א] נעשית ידה כשליח בית דין ופטורה (ג) תניא הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו ונטלה ונתנה להם מן הצד מה שנתן [נתן] ושלו לא הגיעו ופרכינן וליקוט פזרא ולתיב · ואסקה רב אשי דלאו דינא הוא דכל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה ואפילו הכי מה שנתן נתן ולא אמר להו שקילו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה דאמר מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו :

ג, (ד) **הרב** אלפסי ז"ל פסק כרב דאמר להבלו ולא לחבטו ופסק כשמואל דאמר כל תקלה בור הוא · ויש לתמוה עליו אם כן מתני' במאי מתוקמא אי בכליו כל תקלה בור הוא ופטור הוא על הכלים אי בהוא עצמו קרקע עולם הזיקתהו שהרי פסק הרב ז"ל כרב דאמר להבלו ולא לחבטו · (ה) ואני אומר כי הרב ז"ל אמסקנא קאי דאוקמה אביי בתרתי פליגי

תורת ההשלמה

(ג) **תניא** הרי וכו' ואפ"ה מה שנתן נתן ולא אמר וכו' משום דר"י וכו' · אף שהרי"ף מביא הך מתני' להלכה בב"ב פ' המוכר פירות מ"מ הביא רבינו הך אוקימתא דגמ' לאשמעינן דיש לגרוס כגרסת התוס' א"ה מה שנתן נתן אמאי ול"ג אמאי שלו לא הגיעו כמו שגריס רש"י · ונ"מ בין הך גירסת ג"כ לדינא · דלדעת התוס' ורבינו דלא מצי קאי תירוצא שמתרץ בגמ' משום דר"י א"ר מיצר שהחזיקו בו רבים על מה דשלו לא הגיעו · דר"י לא קאמר רק היכי דהרבים הוחזקו ברשות בעלים · אבל הכא הוחזקו רבים על הדרך הראשון בע"כ של היחיד דמעולם לא רצה להניח להם לעבור על דרך זה · להכי גרסי דקאי על מה שנתן נתן · וכן דעת רבינו להדיא בפ' המוכר פירות שם דדוקא שהוחזקו ברשות אמרינן אסור לקלקלו וכן כתב הרשב"ם בב"ב דף צ"ט שם ומרדכי בב"מ וכן דעת הר"ש בפ' י"ח דאהלות מ"ד דמשום יאוש בעלים אבל בלא"ה לא וכן כתב הרב ברטנורה במתני' דאהלות שם · אולם רש"י גריס א"ה אמאי שלו לא הגיעו ר"ל דכיון דלאו חלוף הוא א"כ מאחר שהרבים עוברים על הדרך השני אמאי יתן להם את הדרך הראשון וע"ז משני משום דר"י א"ר דמיצר שהחזיקו בו רבים וכו' א"כ אפי' אם החזיקו שלא ברשותו [וע"י ש"מ דף כ"ח ד"ה אי הכי] ומש"ה פי' רש"י במס' מ"ק דף ה' ע"ב משום יאוש בעלים שנתיאשו על אבר המדולדל מן המת דלא כפי' הר"ש · דעל השדה לא צריך יאוש בעלים . ושיטת רש"י צ"ע דא"כ היה יכול הגמ' לתרץ בתחילה על קושיא וליקוט פזרא משום דר"י א"ר גם קושית א"ה לא א"ש וכבר תמה על שיטת רש"י הגר"א ז"ל · וזה הדקדק רבינו בלשונו ואפ"ה מה שנתן נתן ולא אמר שקילו דידכו משא"כ לגרסת רש"י דל"ל ואפ"ה שלו לא הגיעו כנ"ל לפרש :

(ד) **הרב** אלפס ז"ל פסק כרב דאמר להבלו וכו' [בפ' שור שנגח את הפרה] וטעמו הואיל ותני ר"ח לסייעיה לרב · והכא פסק כשמואל דאמר כל תקלה בור הוא · וא"כ תקשה עליו היאך מוקים מתני' דהכא דקתני הוחלק אחד במים חייב · ואמרינן דלרב חייב על הכלים משום דכל שלא הפקירו שור הוא וחיובו משום ממונו ועל האדם פטור דהמים הוה רק גרמא בעלמא שעשה לו ממונו ופטור על מה שהוחלק דלית כאן הבלא דלחייב משום בור וקרקע עולם הזיקתו · דלדידיה בור שחייבה עליו תורה משום הבלא ולא משום חבטא · ולשמואל הוא להפך חייבה על האדם הניזק אף דליכא הבלא משום בור · דס"ל דבור שחייבה עליו תורה משום חבטא · ופטור על הכלים משום בור ולא כלים ואף שלא הפקירן בור הוא · וא"כ הרי"ף דפסק דבור הוא כשמואל וא"כ פטור על הכלים · ופסק נמי דבור שחייבה עליו תורה דוקא משום הבלא ולא משום חבטא וא"כ פטור נמי על האדם דלית כאן הבלא · ועל מאי חייב · וקושיא זו ראיתי בשלטי הגבורים יעו"ש מה שמתרץ :

(ה) **ואני** אומר כי הרב ז"ל אמסקנא קאי וכו' פלוגתא בהא · ר"ל דהרי"ף ס"ל דרב יהודה אמר רב אית ליה נמי אוקימתא דאביי דבתרתי פליגי ודלא כבעל המאור דמדייק דר"י א"ר פליג על אביי מדמחלק בין כליו להוזק הוא עצמו ולאביי לא צריך לחלק בזה רק דהכל מצי קאי על נזקי עצמו דבשעת נפילה אדם המזיק הוא דנתקל פושע הוא · ור"י דפטור דס"ל דנתקל לאו פושע הוא · ודעת רבינו דר' יהודה אית ליה דאביי דבתרתי פליגי ומה דאמר דאמר אביי לקה בהרסי' לאחר נפילה הוא דוקא רק מ"ש הוחלק אחר במים בשעת נפילה ר"ל אף בשעת נפילה וכן נמי חייב אחר נפילה · וא"כ ר"י א"ר קאי אדין דלאחר נפילה ומחלק בין כליו להוא עצמו אבל בשעת נפילה אין חלוק בין כליו לעצמו דמטעם אדם המזיק הוא · והשתא לק"מ אפסק הרי"ף דבאמת יש לפסוק כרב דאמר להבלו ולא לחבטו ויש לפסוק כשמואל דכל תקלה אף שלא הפקירו בור הוא · ומתני' דהכא וכן מתני' דלקמן דתנן השופך את המים בר"ה וכו' יש

פליגי בשעת נפילה ופליגי לאחר נפילה הוחלק אחר במים בשעת נפילה או שלקה בחרסיה לאחר נפילה וכיון דבשעת נפילה לא שייך בה תורת בור כלל לא שנא כליו ולא שנא הוא עצמו חייב · והא דתנן השופך את המים ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקן בשעת נפילה ולרב יהודה נמי איכא למימר דכאביי סבירא ליה דבתרתי פליגי (ולא אח"ר) [ולאחר] נפילה קאי רב יהודה ואע"ג דאמר אביי לקמן הוחלק אחר במים בשעת נפילה ובשעת נפילה ודאי ליכא הילוק לשוויה בין כליו להוא עצמו לאו דוקא בשעת נפילה אלא ודאי הכי קאמר לקמן לקה אחר בחרסיה ודאי לאחר נפילה מיירי אבל הוחלק אחר במים בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה מיירי ודרב יהודה אלאחר נפילה קאי ולעולם מאי דאמרי' בכולה תלמודא דבנתקל פושע היא פליגי רב יהודה נמי מודה דלא חזינן פלוגתא בהא · (ו) והרב בעל המאור ז"ל כתב דרב יהודה לא סבירא ליה כאביי דבתרתי פליגי אלא כלה מתני' לרב יהודה אחר נפילה מיירי ובמפקיר נזקיו פליגי ותרתי קתני חדא משום כליו וחדא משום הוא עצמו אבל שמואל דלא שני ליה בין כליו להוא עצמו אית ליה דאביי דאמר בהוא עצמו פליגי והכי נמי פליגי [בנתקל פושע] והכי נמי שמעינן לשמואל בפרק הגוזל עצים [צ"ט ע"ב] טבח אומן שקלקל חייב מזיק [הוא] פושע הוא · ומסקנא לר' מאיר דאמר נתקל פושע הוא דקאמר · אבל לרב יהודה [אמר רב] דאמר דמוקמינן לכולא מתניתין לאחר נפילה ממאי דבנתקל פושע הוא פליגי דילמא דכולא עלמא נתקל פושע הוא ובמפקיר נזקיו פליגי הלכך מאי דאמרינן דבנתקל פושע הוא [דפליגי] לדברי הרב בעל המאור דלא כרב יהודה אמר רב הוא וזהו דוחק שלא לצורך · ומה שכתבתי הוא הנכון · (ז) גם מה שפסק הרב אלפסי ז"ל כרב דאמר להבלו ולא לחבטו אין נראין דבריו אע"ג דתני הגניה לסיועיה לרב כמו שאכתב בפרק שור שנגח את הפרה · ומה שכתב הרב בעל המאור דרב אשי דאמר בפרק שור שנגח את הפרה [נ"א ע"ב] אי בחבטא מיית הריה קרוב הזיקא כשמואל סבירא ליה ליתה דאיכא לאוקמה לבור ברשותו בין להבלו בין לחבטו דאי בהבלא מיית הבלא דידיה הוא ואי בחבטה מיית חבטה

תורת

לאוקמה אליבא דהלכתא לדעת הרי"ף דפליגי ר"י ור"מ בנתקל פושע בשעת נפילה דמחלוקת זה אליבא דכו"ע בין לאביי בין לרב יהודה וכן תירץ הרמב"ן בס' מלחמות דאביי כר"י ס"ל · ועוד י"מ שם דמאי דאמר אביי בשעת נפילה ל"ד אלא כל זמן שלא היה לו שהות לסלק הזיקו שעת נפילה קרי ליה כמו שכ' התוס' ד' כ"ט א' ד"ה פליגי ור"י א"ר אחר כלות כח האדם משעת נפילה יעו"ש וכן הובא בש"מ בשם תלמידי הרי"ף :

(ו) והרב בעל המאור כתב וכו' וה"נ פליגי בנתקל פושע וכו' שלא לצורך כצ"ל לגרוס · כפי הנראה משמעות דברי רבינו המחבר שבא לדחות דברי בעה"מ · אמנם בתוך כך בא לפרש דבריו ולהסיר ממנו תלונות בעל המלחמות אשר הוקשה עליו למאי דאית ליה דרב יהודה פליג אאביי דבתרתי פליגי · וליכא פלוגתא כלל לרב ושמואל בין ר"י ור"מ בנתקל פושע ובהדיא אמרינן בהגוזל דף צ"ט גבי טבח אומן שקלקל דאית ליה לשמואל דר"מ ור"י פליגי בנתקל פשוע · גם תקשה באמת ל"ל אליבא דרב ושמואל לאוקימתת רב יהודה למתני תרי בבא במתני' הוחלק אחד במים ולקה בחרסיה אשר מזה כל הוכחת אבי דבתרתי פליגי · ולפי הבנת רבינו בשיטת בעה"מ לק"מ יתבאר בטוב טעם דודאי שמואל ס"ל דבנתקל פושע נמי פליגי ואית ליה דאביי דבתרתי פליגי דאל"כ ל"ל שני תרי בבא דהא לדידיה הוחלק במים קאי על נזקי עצמו ולהכי קתני בסיפא לקה בחרסיה תרי בבא

ההשלמה

על נזקי עצמו ל"ל · ומ"ש רבינו דל"ש בין כליו להוא עצמו ר"ל אף דלדינא גם לשמואל יש נ"מ בין אדם לכלים דברישא פטור על כלים וחייב דוקא על אדם רק כוונתו דלא שני כדידיה לאוקמיה מתני' לחלק בין אדם לכלים דהא ע"כ לדידיה רישא וסיפא באדם · וע"כ לשמואל חדא בבא בשעת נפילה מיירי ופליגי בנתקל פושע וחדא בבא לאחר נפילה מיירי ובמפקיר נזקיו פליגי כאביי . רק על ר"י א"ר קאי הבעה"מ דלרב דמוקי רישא בכלים דוקא וסיפא דקתני לקה בחרסיה קאי על נזקי אדם ושפיר תני תרי בבא הוחלק במים לאחר נפילה חייב בדלא אפקרינהו · וסיפא דלקה בחרסיה חייב לת"ק בין אפקיר בין לא אפקיר דהא הוזק בממונא גופיה ור"י פליג באינו מתכוון דס"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה פטור אבל כו"ע נתקל פושע ס"ל · ולפי הנראה דגירסא אחרת היה לו לרבינו בדברי בעל המאור · אולם כפי מה שכתוב בספרי בה"מ שלפנינו ז"ל ומסתברא לי דרב יהודה דאמר לשמעתיה לעיל ואמר ל"ש שנטנפו כליו במים לית ליה הך אוקימתא דאביי וכו' בין לרב בין לשמואל יעו"ש א"כ בהדיא כתב דבין לרב ובין לשמואל לית להו כלל הך אוקימתא דאביי ולית להו דבנתקל פושע פליגי :

(ז) גם מה שפסק הרי"ף כרב וכו' כמ"ש בפ' שור שנגח את הפרה · סי' ע' יעו"ש וכן פסק הרמב"ם בפ' י"ב מנזקי ממון ה' י"ד והטור בסי' ת"י סעי' י"ח ובש"ע סעי' י"ז דלא כהרי"ף · ועיין ביאור

דידיה היא והכי איתא בפרק שור שנגח את הפרה [דף נ"ג ע"א] דמודה רב ברשותו ואפי' תימא דלישנא קמא דרב אשי כשמואל סבירא ליה דהא אמרינן עלה איכא דאמרי אי מההיא גיסא נפל הרי קרב הזיקא · והך איכא דאמר איכא לאוקמה נמי כרב הלכך ליכא ראיה מרב אשי כלל ואפילו ללישנא קמא כדפירשית דבבור ברשותו מיירי · (ח) כללא דמילתא אליבא דהלכתא מתני' דהוחלק אחר במים בשעת נפילה מיירי ולא שנא הוא עצמו ולא שנא כליו אבל לאחר נפילה לא שנא כליו לא שנא הוא עצמו פטור משום דכל תקלה בור הוא דהוא עצמו כקרקע עולם הזיקתהו · (ט) ואם נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דאליבא דרב בתר הזיקא אזלינן ולא בתר תקלה ואין זה דומה לשור שדחף את חברו לבור דבין לרבנן בין לר' נתן בעל השור חייב בפרק שור שנגח את הפרה לפי מה שפסק הרב אלפסי ז"ל כרב דשאני התם דדהפו בידים אבל נתקל לאו כדהפו בידים דמי והיינו דאמרינן בפרק שור שנגח את הפרה [דף נ' ע"ב] איכא ביניהו דעבד גבהה ברשות הרבים דאליבא דרב פטור אלמא נתקל באבן ונשוף בקרקע לרב פטור דבתר הזיקא אזלינן וקרקע עולם הזיקתהו · וגבי הוחלק אחר במים נמי פטור [היכי] דהוא עצמו (כקרקע) [דקרקע] עולם הזיקתהו ואבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים מודה רב דחייב דהתם נתקל באבן ונשוף באבן אבל לעולם נתקל באבן ונשוף בקרקע לרב פטור דבתר הזיקא אזלינן ולא בתר תקלה · ולשמואל אזלינן בתר תקלה · והא דאמרינן בפרק שור שנגח את הפרה ולשמואל היכי דמי לאחריו מקול הבריה דפטור כגון שנתקל בבור ונפל לאחורי הבור ואי בתר תקלה אזלינן אמאי פטור בעל הבור · שאני התם שהתקלה עצמה מקול הבריה ובריה גרם לה · והא דאמר רבא התם הניח אבן על פי הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור באנו למחלוקת

תורת ההשלמה

הגר"א שם ס"ק כ"ג · והרא"ש כתב בפ' הפרה סי' ז' דספק הוא הלכתא כמאן · והטור כתב בשמו דפסק כשמואל ופי' הב"י מדכתב בסי' ה' שם דרב אפי' כשמואל ס"ל דמחייב אחבטה הוא לפי מ"ש רבינו בסמוך דאית להרא"ש אינה מוכרחת דאפשר דר"א בבור ברשותו מיירי כמו שדחה רבינו דברי בעל המאור בזה :

(ח) כללא דמילתא אליבא דהלכתא וכו' כקרקע עולם הזיקתהו · אין כונת רבינו אליבא דהילכתא לפסוק כן דהא כל הפוסקים פסקו כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא · גם רבינו בעצמו פסק כשמואל דבור שחייבה תורה להבלו וכ"ש להבטא · דלא כהרי"ף וא"כ לא אמרינן קרקע עולם הזיקתו רק כונתו לפרש פשט הסוגי' שיהיה נוכל ללמוד מזה גם הלכה פסוקה לשמואל ולר' יהודה דפסקינן כותיהו · ועיקר הוא להוציא מדברי בעה"מ דמפרש דר"י ור"מ פליגי אדאביי · לזה בא רבינו לומר דר"י קאי אלאחר נפילה אבל בשעת נפילה הוא פלוגתא אחרת אם נתקל פושע הוא אי לא · וכיון דר"י אליבא דר"מ מפרש לזאת פירש רבינו ג"כ לדברי ר"מ אבל לפי הפסק כר' יהודה וכשמואל קיימינן :

(ט) ואם נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דאליבא דרב בתר הזיקא וכו' וגבי הוחלק במים נמי פטור היכי דהוא עצמו דקרקע עולם וכו' עד וזהו הנכון בעיני בענין הזה · הנה התוס' דף כ"ח ע"ב ד"ה ונשוף כתב להחליט דנתקל באבן ונשוף בקרקע פטור בין לרב בין לשמואל וראייתו מהא דאמר שמואל בפ' הפרה דף נ"ג נתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור דפטור יעו"ש · ודעת רבינו אינו כן רק דכשמואל דבתר תקלה אזלינן באמת חייב · והא דפטור שמואל לאחורי הבור משום דשאני התם שהתקלה עצמה מקול הבריה גרם לה · והתימא על התוס' והרא"ש שכתבו כן ובעצמם תירצו בפ' הפרה בתוס' דף נ' ע"ב ד"ה לשמואל וכן הרא"ש בפ' הפרה סי' ז' שם פטור משום דקול בריה גרם היזק · וכבר הרגיש בקושיא זאת בעל פלפלא חריפתא שם ס"ק מ"ב · [ועי' בנמוקי יוסף שכ' ניגוף באבן וכו' וכ"ש איפכא דהגורם עיקר · ומשמע אפי' לרב דהא הרי"ף פסק כרב וצ"ע כי אליבא דרב בתר הזיקה אזלינן כמ"ש רבינו] · ומה שהניח התוס' בתימא שם דף כ"ה מהא דאמר רבא הניח אבן על פי הבור ובא בור ונתקל בו דמחייב אליבא דכו"ע ואפילו לרב ואמאי לא נימא קרקע עולם הזיקתהו · לזאת בא רבינו לתרץ קושיא זאת שפי' דהסוגי' הזאת לאו אליבא דרב קאי · ולרב באמת פטור בעל האבן דבתר הזיקא אזלינן ולא בתר תקלה · ואע"פ שכתבה הלכה זאת הרי"ף והוא פסק דלא כשמואל וע"ז כתב רבינו דהרי"ף לאו למילף מינה דינא דבעל האבן הביאו רק למילף מינה דינא לחיובא דבעל הבור בא שזה קאי גם לרב · ועוד תירץ דרבא גם אליבא דרב אמרה הך דינא רק לענין חיובא דבעל הבור אמר כמ"ש רבינו · ועיין שיטה מקובצת שתירץ קושית התוס' אליבא דרב דלא פטר רב גבי הוחלק במים מטעם קרקע עולם רק היכי שבא ההיזק על ידי מים שאין בהם ממשות אבל הניח אבן על פי הבור הוי דבר שיש בו ממשות חייב בעל האבן · ומ"ש רבינו וגבי הוחלק וכו' דהוא עצמו וכו' · כונתו למעוטי היכי דטינף כליו דחייב כמ"ש בגמרא :

ר' נתן ורבנן עד כאן לא פליגי ר' נתן ורבנן אלא לחיובי בעל הבור אבל לחיובי בעל (השור) [האבן] דכולי עלמא נתקל באבן ונשוף בקרקע חייב לדברי הכל · ההיא אליבא דשמואל הוא דאזיל בתר תקלה · ואע"פ שכתבה הרב אלפסי ז"ל והוא פסק כרב למילף מינה דינא דבעל הבור כתבה אבל בעל האבן פטור אליבא דרב · ועוד יש לומר דרבא נמי אליבא דרב לחיובי בעל הבור קאמר ולא לחיובי בעל האבן (פטור) [דפטור] אליבא דרב ואע"ג דאמרינן התם פשיטא מהו דתימא התם הוא דאמר לה בעל הבור לבעל השור אי לאו בירא דידי וכו' · ולכאורה משמע דלחיובא בעל האבן קאמר ואיכא למימר דהכי קאמר מהו דתימא התם הוא דאמר דבעל הבור פטור אליבא דרבנן דאמר ליה בעל הבור לבעל השור אי לאו בירא דהאי תורא דידך הוה קטיל אבל הכא בעל הבור ליחייב אפי' לרבנן דהא בעל האבן לא עביד כלום דאי נמי הוה מתקיל הוה נפיל והוה קאי קמ"ל דבעל הבור פטור דאי לאו אבן לא הוה נפיל בבירא · וזה הדרך הנכון בעיני בענין הזה · (י) ויש לאבא מרי ז"ל סברא אחרת לומר דאע"ג דס"ל לרב להבלו ולא לחבטו הני מילי בבור שלא נתקל בידים במעשה ידיו ועבד גבהה ברשות הרבים דמפטר לרב לאו שהביא עפר ממקום אחר אלא שחפר סביבות התל ונעשה מאליו והוחלק אחר במים דמפטר לרב (לא שהביא עפר ממקום אחר אלא שחפר סביבות התל ונעשה מאליו) · ועוד יש לומר שאני נתקל מהוזק מאליו דנתקל הוה ליה כשור שדחף אבל הוחלק במים שהוזק מאליו הוה ליה כבור ופטור ועבד גבהה ברשות הרבים לא כגון שנתקל בה אלא שהזיק בה ממילא · והרב בעל המאור יש לו סברא אחרת בענין זה ובנתקל בבור ונפל לאחורי חבור ובענינים אלו שלא על הדרך שכתבתי · (יא) גם בפלוגתא דרב ושמואל בכל תקלה בור הוא כתב דרב סבירא ליה בור ברשותו פטור דאמר לו תוך ברשותי מאי בעי · ופלוגתא דרב ושמואל לא שייכא בפלוגתא בבור ברשותו כלל דאפשר דסבירא ליה דרב ושמואל דבור ברשותו חייב

תורת ההשלמה

(י) ויש לאבא מרי ז"ל סברא אחרת וכו' ועוד י"ל וכו' המעתיק נלקה כאן בחסיר ויתיר כי במקום שכתב המחבר חילוקו על מה שפטור בהוחלק אחר במים העתיק פעם שנית תירוצו הראשון מעבד גבהה בר"ה · אבל נראה שדעת רבינו כמ"ש לעיל בסמוך בשם הס"מ דהוחלק אחר במים הוי המים דבר שאין בו ממש ולא דמי לנתקל במעשי ידיו · ומעתה יתורץ ג"כ קושית קושית התוס' הנ"ל דלרב באמת חייב הניח אבן על פי הבור גם בעל האבן משום שניזק במעשי ידיו והוחלק במים פטור דהוי דבר שאין בו ממש ועבד גבהה בר"ה הוי נמי נעשה מאליו כגון שחפר סביב התל · ותירוץ השני שכתב רבינו החלוק הוא באופן אחר דלא פטר רב רק בהוחלק במים דמים הוי כמו הוזק מאליו וצ"ל נמי משום שאין ממשות בו כמש"ל אבל הניח אבן על פי הבור ונתקל בו אחר הוי כמו הזיקו בידים ולהכי חייב גם לרב · ועבד גבהה אף שנעשה בידיו מ"מ מיירי הכא שאינו נתקל בו רק הוזק ממילא :

(יא) גם בפלוגתא דרב ושמואל וכו' דרב ס"ל בור ברשותו פטור וכו' ופלוגתא דרב ושמואל לא שייכא בפלוגתא דבור ברשותו כלל וכו' שאני הכא וכו' ובבור ברשותו ליכא חד מניהו והוי רק חדא לריעותא · כצ"ל לגרוס · ור"ל דבעל המאור ס"ל כפרש"י דמפרש דרב דמחייב באבנו וסכינו ומשאו אכלים היכי דלא אפקרינהו והניחן בר"ה ולא פטרי משום בור דפטור אכלים משום דס"ל דבור ברשותו פטור ומש"ה כי לא אפקירינהו לא הוי בור · ושמואל דפטר אכלים ס"ל דבור ברשותו חייב מש"ה אפילו כי לא אפקירינהו נמי הוי להו דין בור ופטור אכלים · ורבינו פליג עליהם דלא תלי כלל זה בזה דאפשר דס"ל לשמואל דבור ברשותו דהיינו הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו פטור ולא הוי בור כלל דעיקר הקפידה שהפקידה התורה לחייבו משום בור אחפירה שחפר שלא בהיתר והכא אף שיש לו בעלים דהא לא אפקיר הבור אבל מאחר שחפר בתוך שלו בהיתר פטור · אבל אבנו וסכינו ומשאו הניחן בר"ה שלא בהיתר מש"ה מחייב משום בור · ורב דמחייב באבנו וסכינו ומשאו משום בור מצי סבר דבור ברשותו חייב ומה שלא פטור על הכלים באבנו וסכינו היכי דלא אפקרינהו היינו משום דעדיפי מבור האמור בתורה דשם לא הוי רק חדא לריעותא · דאי כרבה [בפ' הפרה דף כ'] דבור דפליגי ר' ישמעאל ור"ע בבור ברשותו דהיינו הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו לא הוי רק חדא ריעותא במה שיש בעלים לבור דכתיב בעל הבור ישלם · אבל החפירה היתה בהיתר דהא חפר ברשות שלו · ואי כרב יוסף שם דפליגי בבור בר"ה נמי לא הוי רק חדא לריעותא במה שחפר שלא בהיתר בר"ה אבל יש סברא לפוטרו דהא הוא לא הוי בעל הבור דהא הפקר הוא מש"ה פטרה התורה בחדא מהנך על הכלים · אבל אבנו וסכינו ומשאו דהוי תרתי לריעותא חדא דהניחן בר"ה שלא בהיתר וגם לא אפקירן והוא בעל התקלה לא פטרה התורה על הכלים וחייב כמו בשור דהוי ממונו · וכמ"ש התוס' כ"ח ב' ד"ה ה"מ וגם אין סברא לומר דפליגי רב ושמואל בפלוגתא דתנאי כמ"ש במלחמות יעו"ש :

ואפשר דסברא ליה דבור ברשותו פטור · שאני (הוה) [הכא] דלא הוה לאנוחי אבנו וסכינו ברשות הרבים וכיון דלא אפקירינהו לכוליה עלמא חייב למר משום בור ופטור בו את הכלים ולמר משום שור וחייב בו על הכלים וכיון דאיכא תרתי לריעותא חדא שהניחה ברשות [הרבים] וחדא דלא אפקירינהו וממונו הוא מה שאין כן בבור ברשות הרבים ובבור ברשותו ליכא חד מניהו (אבל) [והוה רק] חדא לריעותא · (יב) ולענין הלכה קי"ל דבין בור ברשותו ובין בור שלא ברשותו דהיינו הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו חייב אבל הפקיר רשותו והפקיר בורו לכולא עלמא פטור דלאו כבור ברשות הרבים דמי שהרי ברשות כרהו ולא כבור ברשותו דמי שהרי אין לו בעלים ודבר זה מתברר בפרק שור שנגח את הפרה [דף נ"א ע"א] דקא אמרינן התם בור של שני שותפין היכי משכחת לה לא שני ליה בשהפקירו רשותן ובורן אלמא בכי האי גוונא פטור · ואם מצא בור מגולה וכסהו וחזר וגלהו פטור דלא אסתלקו מעשה ראשון · (יג) והשתא דקיימא לן דבור ברשות הרבים חייב הא דתנן ההופך את הגלל לרשות הרבים חייב בנזקיו לא שנא נתכוון [לא שנא לא נתכוון] לזכות בה (והפכה) [ואם הפכה] פחות משלשה פטור אבל בשנתכוון לזכות בה פחות משלשה חייב אי משום (דחקי) [נזקיו] דידיה הוא ואע"פ שלא קנאו או מפני שקנאו בהגבהה פחות משלשה כיון שנתכוון לזכות בה והכי נמי מסתברא מדתניא לקמן ההופך את הגלל לרשות הרבים והוזק [בהן אחר חייב] בנזקו ואסורה משום גזל ומדקתני הופך בפחות משלשה הוא אלמא קנאו ההופך בהגבהה פחות משלשה וגבי ערוב נמי אמרינן [בפ' חלון דף ע"ט ע"א] שזכין בני מבוי בהגבהת החבית טפח · והרב רבינו נסים ז"ל מפרש התם בהגבהת טפח לאו משום זכיה הוא אלא

[פה חסר עמוד שלם שלא העתיק המעתיק הראשון מאיזה סיבה וחבל על דאבדין] :

תורת ההשלמה

(יב) ולענין הלכה קי"ל דבין בור ברשותו וכו' אבל הפקיר רשותו ובורו לכו"ע פטור וכו'

בכה"ג פטור · ר"ל דלענין הלכה קי"ל כרבה דפליגי ר' ישמעאל ור"ע בבור ברשותו ומחייב ר"ע דהלכה כמותו מחבירו בין בור בר"ה בין בור ברשותו ודלא כאוקימתא דרב יוסף דמוקי פלוגתיהו בבור בר"ה אבל בבור ברשותו פטר ר"ע . אבל בהפקיר רשותו והפקיר בורו דאיכא תרתי לטיבותא חדא שחפר בהיתר ברשותו וגם עתה לא הוי בעליו לכו"ע פטור כדעת התוס' דף כ"ח ע"ב ד"ה ה"מ והרא"ש בפ' הפרה סי' ז' והרמב"ם פי"ב מה' נ"מ ה"ב דלא כדעת רש"י שם שרצה לחייב אליבא דרב גם בזה · ופי' בור ברשותו שכ' רבינו הוא הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו · ובור שלא ברשותו הוא בור בר"ה אף דלכל אחד מהם ליכא רק חדא לריעותא מ"מ חייב אליבא דהילכתא · אבל הפקיר בורו ולא רשותו או אפי' לא הפקיר בורו רק שלא הפקיר רשותו אין זה בגדר בור דמאחר שלא הפקיר רשותו לאו כל כמינה דלחייבו אם הוזק בה אחר דלא היה לו לכנוס שלא ברשות כמ"ש רש"י במתני' מ"ט ע"ב ודף נ' ע"א ד"ה פטור וכו' והפקיר רשותו דלא מצי אמר ליה מאי בעית ברשותי · וכן מוכח הסוגי' שהביא רבינו בסמוך מהא דפועלים שנכנסו לתבוע שכרן מבה"ב · ומכל זה מוכח דמ"ש הרמב"ם שם והטור בסי' ת"י ושו"ע סעי' ו' שם או שהפקיר בור שברשותו ה"ז פטור שנאמר בעל הבור ישלם מי שיש לו בעלים וכו' מיירי שנתן רשות להלוך בו והוזק אחר בבור כמו שרמז הגר"א ז"ל שם ס"ק ט"ו דיש בזה צד רבותא דאף שהלך שם ברשות וחייבי בעליו על הנזקין שאירע שם אפ"ה פטור מאחר שהפקיר בורו ולא הוי בעל הבור וגם חפר בהיתר · ודברי הסמ"ע שם והב"ח שפירשו דפטור משום שהלך שלא ברשות ומ"ש שנאמר בעל הבור קאי אדלעיל בהפקיר רשותו ובורו תמוה דא"כ אפי' לא הפקיר בורו נמי פטור דהא נכנס שלא ברשות פטור אם הוזק בבורו ולמה דייקו וכתבו דהפקיר בורו שברשותו :

(יג) והשתא דקי"ל וכו' חייב בנזקיו לא שנא נתכוון לזכות בה לא שנא לא נתכוון אם הפכה פחות

מג' פטור · אבל בשנתכוון וכו' חייב אי משום נזקי דידיה ואע"פ שלא קנאו או מפני שקנאו וכו' והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכו' החבית טפח · כנ"ל לגרוס ותוכן כונתו דמאחר דפסקינן דבור בר"ה חייב א"כ ההופך אף דלא קנאו רק הגביה או הרחיק ממקומן ג' טפחים אסתלקו מעשה ראשון וחייב משום בור בר"ה · אבל אם לא הגביה וגם לא הרחיקן ג' טפחים אז אם לא נתכוון לזכות פטור דלא איסתלק מעשה ראשון אבל אם נתכוון לזכות אף שלא קנאו דהגבהה צריך שלשה טפחים מ"מ חייב משום דהוי נזקיו שלו והוי כמו שהפקירן אח"כ · והוא דעת הראב"ד הובא בש"מ ד"ה כשהפכה וז"ל א"כ לענין זכיה בעינן ג' טפחים מיהו כיון שנתכוון לזכות בה אע"ג דלא זכה בה ה"ל כמפקיר נזקיו וחייב אבל בשלא נתכוון לזכות בה ולא זכה בה כיון שלא עקר אותה מן הקרקע מעשיו דידיה לא מינכרי כלל ופטור דלאו נזקיו נינהו וכמפקיר נזקיו נמי לא הוי הראב"ד ז"ל ע"כ · ועוד כתב רבינו דאפשר לומר דקני אף שלא הגביה ג' טפחים והוא דעת ר"ת בתוס' קידושין דף כ"ו ד"ה א"נ דלא כדעת רש"י כתובות ל"א א'] ומשמע מדברי רבינו שכתב כיון

ד (יד) **תנו** רבנן פעלים שנכנסו לתבוע שכרן מבעל [הבית] ונגחן שורו של [בעל] הבית בעל הבית פטור · אחרים אומרים רשאין פועלים לתבוע שכרן מבעל הבית · היכי דמי אי דשכיח בשוקא מאי טעמא דאחרים אי דלא שכיח בשוקא מאי טעמא דתנא קמא לא צריכא בגברא דשכיח ולא שכיח וקרא אבבא ואמרי ליה אין מר סבר אין עול תא משמע ומר סבר קום אדוכתא משמע · אבל בגברא דשכיח בשוקא פשיטא דקום אדוכתא משמע ובגברא דלא שכיח פשיטא (דבעולתה) [עול תא] משמע והלכתא כתנא קמא :

ה (טו) **תניא** יושם השור בבית דין דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר הוהלט השור · במאי קא מיפליגי ר' ישמעאל סבר בעל חוב הוא וזוזי הוא דקא מסיק ביה ר' עקיבא סבר תורא דשותפי הוא והלכתא כר' עקיבא · הלכך הקדישו ניזק קדוש לגמרי מכרו ניזק מכור לגמרי · מכרו מזיק אינו מכור אפי' לרדיא · הקדישו מזיק קדוש משום דר אבהו · אף על גב דפלגי נזקא קנס ולא מגבינן בבבל בעינן לברורי דינא דתם כיון דאי תפס לא מפקינן מיניה · (טז) תנו רבנן שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדשו מוקדש · שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי · משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום קדמו בעלי חובות וגבו בין שהזיק עד שלא חב בין חב עד שלא הזיק לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו · ומועד שהזיק בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חבות וגבו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשוי עשוי לפי שאין משתלם אלא מן העליה · הא מתניתא ר' ישמעאל היא דאליבא דר' עקיבא אפי' לא עמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש וממאי דר' עקיבא אפילו בשלא עמד בדין אמרינן דשותפי נינהו מדאמרינן לקמן שבח מזיק נותן כשעת הנזק מני ר' ישמעאל היא (אימא סיפא כחש כשעת העמדת בדין ואמרינן שבח מזיק נותן כשעת הנזק ר' ישמעאל היא) אימא סיפא כחש כשעת העמדת [בדין] אתאן לר' (יעקב) [עקיבא] דאמר שותפי נינה

תורת

שנתכוון דאף למאן דסבירא ליה דאינו צריך ג' טפחים בהגבהה היינו היכי שנתכוון לזכות בתורת קנין אבל אם מגביה הדבר למשוך לביתו דעיקר הגבהתו למשוך אותו לתוך ביתו אז לכולי עלמא צריך ג' דפחות מג' כלבוד וכן משמע לשון התוס' כ"ט ב' ד"ה אלא וז"ל מכאן אין וכו' דכי מתכוון וכו' יעו"ש] ומביא רבינו להא מברייתא דלקמן דקתני והכורה משום גזל א"כ קנה אותה בהגבהה ומשמע דהגביה פחות מג' מדתניא הופך וכמו דאמרינן בגמ' לר' אליעזר שם מתני' קשיתיה מאי אריא הפך לתני הגביה אלא כל הפך למטה מג' וכן מהא דערובין דף ע"ט ב' וצריך להגביה מן הקרקע טפח · והתוס' כתבו דערוב שאני דהוי דרבנן וכן נראה דעת ר"נ שהביא רבינו בסמוך דאין ללמוד משם ואולי כדעת הגאונים והרמב"ם ס"ל דפירשו דשם לאו משום זכיה הוא אלא משום הכירא דהא אפי' בשותף כ"א משלו צריך להגביה טפח · עי' במ"מ בפ"א מה' ערובין ה' י"ז ועי' חו"מ סי' קל"ח סעי' ב' וביאור הגר"א שם ועי' סי' רס"ע סעי' ב' יעו"ש :

(יד) ת"ר הפועלים שנכנסו לתבוע שכרן וכו' אי דשכיח בשוקא וכו' והלכתא כת"ק · גירסת רבינו כמו שהוא בגמ' שלפנינו ולא כיש גורסים אי דשכיח במתא שהביאו התוס' ד"ה אי דף ל"ג א' ועי' במ"מ פ"י מה' כ"מ ה' י"א דמשמע מדבריו דאין כ"מ ביניהו שכתב וז"ל וא בעל הבית שכיח במתא פי' בשוקא · וכן נראה מדעת הרא"ש שכ' וז"ל אי שכיח במתא שרגיל לצאת בשוק · והרי"ף

ההשלמה

השמיט הלכה זו וכתב הרא"ש משום דבזה"ז נשתנה הדין ויש לכל אדם רשות לכנוס לבית חבירו לתבוע אותו · והרמב"ם כתב בפ"י שם הלכה זו והשמיט רק חילוקא דשכיח ולא שכיח וכתב הדין דאין עול תא ופסק כת"ק דאין קום אדוכתא משמע ועי' לח"מ ודו"פ וב"ח בכ' בפ"ע והטור הביא האי סוגיא ולא הביא החילוק דאין עול תא רק פסק היכא דשכיח ולא שכיח חייב בעה"ב בנזקן ומשמע דפסק כאחרים ועי' לח"מ שמישב דעת הטור · אולם רבינו פסק כת"ק משום דברייתא מסייעא ליה · ובהא דשכיח ולא שכיח כדעת התוס' ס"ל דהיכא דשכיח אין עול קום אדוכתא משמע והיכא דלא שכיח אין עול תא משמע ופלוגתייהו בשכיח ולא שכיח · והדין נוהג גם בזה"ז והסוגיא עולה יפה בלי שום גמגום :

(טו) תניא יושם השור וכו' דאי תפס לא מפקינן מניה דעת רבינו דכל היכי דלא מגבינן בבבל אי תפס לא מפקינן מניה וכמ"ש בפ"ב ע"ש סי' א' ובתה"ש ס"ק ד' · ויש בזה הרבה דעות עי' רא"ש בפ"ק ובטור חו"מ סי' א' :

(טז) ת"ר שור תם שהזיק וכו' הא מתניתא ר' ישמעאל היא דאליבא דר"ע וכו' הקדישו אינו מוקדש וכו' אפ"ה שותפי נינהו · דעת רבינו כדעת התוס' דף ל"ג ע"א ד"ה הקדישו וכן דעת רש"י והטור סי' ת"ז והראב"ד · דהך ברייתא דוקא לר' ישמעאל נאמר ולא כר"ע דקי"ל כוותיה וראיתו מהא דאמרי בגמ' שם שבח מזיק וכו' א"כ הך

אלמא לר' עקיבא אפילו לא עמד בדין אפילו [הכי] שותפי נינהו (יז) הילכך מכרו אינו מכור אפילו לרדיא · הקדישו מוקדש משום דר' אבהו · שחטו משלם פחת שחיטה דלאו מזיק שעבודו של חברו אלא מזיק שורו של חברו הוא (יח) ולענין מזיק שעבודו של חבירו איכא לעיוני באי זה שעבוד אמרו פטור אם באפותיקי כתם או באפותיקי מפורש · ומסתברא דבאפותיקי מפורש הוא דאי באפותיקי כתם תינח אם הזיק אדם אחר אלא אם הזיק המזיק או הלוה כההיא דתנן בפרק (הניזקן) [השלוח דף מ"א א'] עבד שעשאו רבו אפותיקי ושחררו כדאמרי' עלה בגמרא המזיק שעבודו של חברו פטור · ואי באפותיקי סתם הוא השתא אם שטפה דממילא הוא גובה משאר נכסים ובזה אמרו המזיק שעבודו פטור · והשתא קשיא לן הא דאמרינן בשלהי פרקין לעולם בתמין (דר') [ור'] עקיבא היא דאמר שותפי נינהו וטעמא דאיתניהו לתרווייהו דלא מצי מדחי אבל ליתנהו לתרווייהו מצי מדחי ליה אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם

תורת ההשלמה

ברייתא דמחלק בין קודם שעמד בדין לאחר שעמד בדין לאו אליבא דר"ע כמ"ש רבינו · וכן דעת המאירי והרשב"א [אלא שבפירוש לרדיא דעת הרשב"א דלא כרש"י שפי' לענין העלאת דמי חרישה והרשב"א פי' לענין שחורש בו לאחר שהתחילה אבל לענין שכר א"צ לשלם דהא גזלן הוא ופטור מהמלאכה כמו דאמרינן בגמ' דף צ"ו בההוא דגזל פדנא דתורא וההיא דתוקף בספינתו של חבירו יעו"ש] וא"כ אפילו לר"י אינו מכור רק לרדיא ולר"ע אפילו לרדיא איני מכור · והקדישו איני מוקדש רק משום דר' אבוה אפי' לר"י ומאי דאמרינן בגמ' גבי ברייתא דרב החליפא הקדישו מוקדש אתאן לר"י דאמר יושם השור כולו לפי מאי דסא"ד מעיקרא · דהא חזינן דהגמ' חזר מסברתם גם לענין מכר דאמרו שם מכרו אין מכור מני ר"ע אבל לר"י הסברא דמכרו מכור · ובתר הכא משני דאפי' לר' ישמעאל איני מכור משום דאלים שעבודי דלא מצי למכור. א"כ לפי הך סברא ג"כ איני קדוש משום דאלים שעבודו ורק משום דר"א קדוש קדושת דמים · ועיין תוס' שם ע"ב ד"ה משום · ועיין ביאור הגר"א סי' ת"ז ס"ק ו' במה שהגיה דברי יש"ש בל"ע. אולם הרמב"ם בפ"ח מה' נזקי ממון ושו"ע ח"מ סי' ת"ז מפרשו דהך ברייתא כר"ע נמי אתיא ואפי' לר"ע מכרו מכר לרדיא והאיתם מהא דאמר הקדישו מוקדש אתאן לר"י ועיין מ"מ שם ולח"מ ועיין בדברי רבינו סי' י"א ד"ה והא דאמר רבינא מש"ש · ומ"ש רבינו הקדישו אינו מוקדש אגב גררא נסיב לה וכוונתו דאינו קדוש קדושת הגוף אבל גם לר"ע בהדיא אמרינן דקדוש משום דר"א וכן מ"ש כאן בברייתא הקדישו מוקדש מוקמי משום דר"א וכן כתב רבינו בעצמו בסמוך:

(יז) הילכך מכרו אינו מכור אפי' לרדיא וכו' אלא מזיק שורו של חבירו · ר"ל מאחר דע"כ הך ברייתא דקתני מכרו מכור לרדיא כר"י אתיא א"כ לפי מאי דפסקינן כר"ע אפי' לרדיא אינו מכור · ומ"ש דלר"ע לא הוי מזיק שעבודו של חברו אלא שורו · ר"ל דלא צריך לדחוקי להפוסקים דפסקו דמשלם פחת שחיטה משום הך כללא דהלכה כרשב"ג במשנתינו · דאית ליה במס' גטין המזיק שעבודו של חברו חייב אע"ג דרבנן פליגי עליו דפסקו הכא בהדיא דלא כותיה ואית דפסקו כרבנן דלית להו הך כללא עיין רא"ש פ' השלוח סי' כ"א וש"ך ח"מ סי' קע"א ס"ק ע' וסי' שפ"ו ס"ק י"ב אבל לדעת רבינו לא צריכינן לכל זה דאף אי פסקינן בכ"מ דהלכה כרבנן נגד רשב"ג וכן אפי' אי פסקינן דלא דיינינן דינא דגרמי אפ"ה צריך לשלם פחת שחיטה מאחר דפסקינן כר"ע ולדידיה הוי ממונו ממש ואטו אם שחט אחד שורו של חברו אינו משלם פחת שחיטה הא הזיק ניכר הוא · ומה דפטרינן בברייתא משום מזיק שעבודו של חברו היינו לר"י דלא הוי ליה לניזק רק שעבוד אבל לר"ע דהוי שותף חייב משום מזיק ממונו של חברו . [ועפי"ז נבין כוונת הרמ"א סי' ת"ז סעי' ב' שהגיה על מ"ש המחבר שחטו מזיק גובה מבשרו שהוא לשון הרמב"ם : וי"א דצריך לשלם פחת השחיטה וכן אם נשתמש בו חייב ליתן לניזק שכירות עכ"ל · אשר מזה נראה כי הרמ"א ז"ל הבין בדברי הרמב"ם והמחבר מאחר שלא כתבו בפירוש שצריך לשלם פחת שחיטה שפסקו כסתמא דברייתא דפטור דלא כרשב"ג וכמו שהבין הלח"מ בפ"ח מה' נ"מ בדברי הרמב"ם יעו"ש וע"ז הגיה די"א דצריך לשלם פחת שחיטה כרשב"ג דמחייב מזיק שעבודו של חברו . וא"כ מהו הסמיכות וכן שצריך לשלם דמי התשמיש שהשתמש בו זה ה"ל לציין בסעי' א' במה שפסק המחבר כהרמב"ם דמפרש דאליבא דר"ע נמי מכרו לרדיא ושם היה לו להגיה דהטור פליג דברייתא כר"י אתיא אבל לר"ע איני מכור אפי' לרדיא · וכבר הרגישו בזה הש"ך ובאר הגולה שם · אמנם אם נאמר דכונת רמ"א להשיג על הרמב"ם והמחבר לאו משום דפסקינן כרשב"ג רק מאחר דמפרשי דהך ברייתא אליבא דר"י אתיא דאית ליה רק שעבוד על השור דפטור משום דמזיק שעבודו ש"ה פטור אבל לר"ע ממונו הוא שפיר משלם פחת שחיטה מטעם מזיק ממונו של חבורו . והא הגיה עוד דמאחר שכן דהברייתא כר"י היא א"כ דוקא לדידיה אמרינן דמכרו מכור לרדיא אבל לר"ע אפי' לרדיא אינו מכור להכי משלם אם נשתמש בו וא"ש .]

(יח) ולענין מזיק שעבודו וכו' באי זה שעבוד אמרו אם באפותיקי סתם וכו' · ר"ל מה שמדמה הגמ' אם הזיק את שור המזיק · למזיק שעבודו של חברו

לך׳ ופר״ש ז״ל אבל לר׳ ישמעאל דאמר בעל חוב וזוזי הוא דמסיק ביה אבד האחד לא אבד את זכותו משמע מהכא דלר׳ ישמעאל באפותיקי סתם דאי באפותיקי מפורש כיון דבשטפה נהר אינו גובה משאר נכסים לימא ליה [איתי ראיה] דהאי תורא אזקך ואשלם לך אלא לאו שמע מיניה דבאפותיקי סתם הוא ועליו אמרו המזיק שעבודו של חברו פטור׳ (יט) ברם נראין דברי הרב ר׳ אברהם בר׳ דוד ז״ל שפירש הא דלקמן בשלהי פרקין בשעמד בדין דהכי קאמר לעולם בתמין ור׳ עקיבא היא דאמר שותפי נינהו אבל לר׳ ישמעאל כיון שנתחייב בבית דין לשלם חצי נזקו והוא אמר לשלם החצי שיתן חצי דמי נזקו אפילו ברחו שניהם נהי דתם אינו משתלם אלא מגופו היכא דברחת קודם הדין ואי לא שוה נמי אפילו חצי נזקו אינו חייב ליתן לו אלא כמו ששוה׳

אבל אם [עמד] לפני בית דין וחייבוהו בית דין לשלם חצי נזקו והוא אומר לשלם החצי שיתן חצי נזקו אפילו ברחו שניהם ואם היה רוצה מזיק היה אומר לו טול מזה השור חצי נזקך ואמר לו בפני בית דין אני משלם לך דמי חצי נזקך וסלקו מן השור אפילו ברחו שניהם חייב לפרוע לו אליבא דר׳ ישמעאל׳ זהו לשון הרב אדוני אבי ז״ל וגם הרב ר׳ אברהם בר׳ דוד ז״ל פי׳ בזה הענין הלכך לפי הפירוש הזה יש לומר דלעולם אליבא דר׳ ישמעאל באפותיקי מפורש הוא ואם קודם שעמד בדין אבד אחד מהם [אבד] את זכותו דאמר ליה אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך׳ אבל הכא בשעמד בדין מיירי וקבל עליו בפני בית דין לתת לו דמי חצי נזק ולפיכך אפי׳ ברחו שניהם חייב׳ ובדין הוא דהוה מצי לתרוצי מתני׳ אפילו לר׳ ישמעאל ובשלא עמד

תורת ההשלמה

אם שעבודו דניזק על שור המזיק דמי לאפותיקי מפורש או לאפותיקי סתם׳ ומ״ש דמסתברא דדמי לאפותיקי מפורש וכו׳ תימה אם הזיק אדם אחר אלא אם הזיק המזיק או הלוה וכו׳׳ ר״ל בשור תם שהזיקו המזיק ובעשאו עבדו אפותיקי והלוה עצמו שחררו׳ ואע״ג דבאמת יותר מסתבר לחייב למזיק שעבודו של חברו אם הזיק אחר מהיכי דהזיק הלוה או המזיק בעצמו דהא הראב״ד בהשגות בפ״ז מה׳ חובל פוסק דהמזיק שעבודו ש״ח פטור כרבנן ומחלק דלא דמי לשורף שטרותיו ש״ח משום דהכא בדידיה קעביד משא״כ בשורף שטרותו דבדחבריה עביד מ״מ לענין אפותיקי סתם אי מוקמינן באחר יש סברא לפטור יותר מהיכי דהוא בעצמו הזיק דהיכי דאדם אחר הזיק יש לנו לפוטרו באפותיקי סתם [אמנם צ״ע דהיכי דהזיק אחר יש לנו לפוטרו אפי׳ אי אמרינן דהמזיק שעבודו של חברו חייב מ״מ באפותיקי סתם הא יכול לאמר מאי אפסדתיך הא תגבה משאר נכסים וכמ״ש הש״ך בחו״מ סי׳ שפ״ו ס״ק יב׳ יעו״ש] אבל אם הזיקו המזיק גופיה את שורו האיך נסתלק במה שהזיקו את השעבוד שיש לו על עצמו ועל כל נכסיו הא באפותיקי סתם אם הוזק ממילא כגון ששטפה נהר חייב לשלם משאר נכסיו׳ וע״כ דחיוב שיש לניזק על השור תם הוי כאפותיקי מפורש דלא חל שעבודו רק על השור ולא על שאר נכסיו׳ וע״ז קשיא ליה מסוף פרקין דמוקי מתני׳ שם לר״ע אבל לר׳ ישמעאל לפי׳ רש״י אם אבד האחד לא איבד את זכותו׳ ש״מ דהשעבוד שיש להניזק על השור הוה כאפותיקי סתם דבאפותיקי מפורש הא אמרינן דאם שטפה נהר אינו גובה משאר נכסיו׳ ובריית׳ זו ג״כ לר״י היא כמש״ל:

(יט) ברם נראין דברי הראב״ד וכו׳ שעמד בדין וחייבהו וכו׳ כיון דמתני׳ סתמא קתני חייבים אפי׳ בשעמד בדין וכו׳. ר״ל דהוכחת הראב״ד הוא דמיירי מתני׳ אפי׳ בשעמד בדין׳ דקתני היכי דאין אנו יודעים משני השוורים מי הזיק ושניהם של אדם אחד שניהם חייבים׳ ומדיוקי דלישנא יתרא דקתני „שניהם חייבים" ולא קתני חייבים דייק רבא מפורזקא דשני שוורים תמין שהזיקו רצה מזה גובה רמ״ג פי׳ דעל כל אחד משניהם רמי כל החיוב אף אם ברח אחד מהם׳ וכמו שפי׳ רש״י דדיוקא מדקתני שניהם ודחי הגמ׳ דלעולם אינו גובה מאי זה מהם שירצה והא דקתני שניהם חייבים פירושו דהחיוב הוא רק אם שניהם איתניהו בעולם אבל אם אבד אחד מהם אינו גובה׳ וא״כ כך היא הצעת המשנה אם באו לפני ב״ד הניזק עם המזיק ומודה המזיק שאחד משני השוורים שלו הזיקו רק שאינו יודע אי זה דפסקינן ליה שישלם רק בתנאי שיהיו שניהם בעולם אבל אם ימות שור אחד או יאבד אז אינו יכול לגבות ממנו וע״ז קתני שניהם חייבים דהיינו שיהיו שניהם קיימין ולא קאי על דין חיובם שלהם שע״ז באו לב״ד׳ רק מילתא באפי נפשיה הוא דאף אחר שקיבל עליו הפס״ד מ״מ לא מצינן לגבות מהמזיק רק אם שניהם קיימין ואם נאבד אחד מהם אין לו לשלם עוד דמי נזקו מהשני׳ [וזש״כ רבינו דסתמא קתני ר״ל דלא קאי אדין חיובם שלהם רק דהוא מלתא באפי נפשיה דלעולם אין החיוב חל אם אין שניהם קיימין אף שכבר קיבל על עצמו לשלם] ולזה מוכרח הגמ׳ לאוקמי אליבא דר״ע דלר׳ ישמעאל דהוה רק ב״ח ואין לו על השור רק שעבוד בעלמא א״כ אם גמרו הדין בניהם והשווה לשלם לו החצי נזק חייב לשלם אף אם יאבד שור אחד דהא כבר נסתלק שעבודו מהשור וקם עליו ועל שאר נכסיו׳ ורק לר״ע דס״ל דשניהם שותפין בשור א״כ לעולם אחריות השוורים על שניהם יחד׳ ושפיר קתני במתני׳ דחיובו רק אם שניהם בעולם אבל אי ליתנהו לחד

בדין [רק] כיון דמתניתין כתמא קתני חייבין אפילו (בשלא) עמד בדין משום הכי מוקים לה כר' עקיבא ולא כר' ישמעאל · אבל לעולם לר' ישמעאל כאפותיקי מפורש הוא ובזה אמרו המזיק שעבודו של חברו פטור אבל באפותיקי כתם לא גרע משטפה נהר (כ) ואיכא מאן דפסק המזיק שעבודו של חברו חייב כיון דקיימא לן כר' מאיר דדיין דינא דגרמי · (כא) ואי קשיא למאי דפרשנא דהא מתניתין ר' ישמעאל היא היכי קתני שחטו מה שעשה עשוי דלא משלם פחת שחיטה · השתא כחש ממילא משלם ליה כחש דשחטו איהו מבעיא · ומנא לן דבכחש ממילא משלם ליה כחשיה דאמרינן לקמן כחש כשעת העמדה בדין אתאן לר' עקיבא אלמא לר' ישמעאל כשעת הנזק · יש לומר ההיא כגון ששוה עדין חצי נזקו כגון שהיה שוה בשעת הנזק מאה דינרין ועמד בחמשים דינרין והחצי מהנזק חמשים דינרין לר' עקיבא פלגי ליה תרוייהו ולא שקיל נזק אלא חציו שהוא כ"ה דינרין לר' ישמעאל שקיל ליה כוליה · אבל לעולם אם כחש או ששחטו המזיק אינו משלם מביתו · כך תירץ הרב ר' אברהם בר' דוד ז"ל :

ו **תנו** רבנן שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו בחמשים זוז ושבח ועמד על ארבע מאות זוז שאלמלא לא הזיקו (לא) היה עומד על שמונה מאות נותן כשעת הנזק כחש כשעת העמדת בדין · (כב) והא דקתני רישא כחש כשעת העמדת בדין אוקימנא דכחש מחמת מכה דאמר ליה קרנא דתורך קבירא ביה אבל אם כחש מחמת מלאכה כשעת הנזק דאמר ליה (דאמר ליה) את מכחשת ואנא יהיבנא ·

ז **מתני'** היה אחד גדול ואחד קטן המזיק אומר גדול הזיק וכו' (כג) הא מתניתא בדאיכא סהדי דחד מניהו אזיק

תורת

מניהו לא יתכן התשלומין בשום אופן בעולם ובזה נ"ל הראב"ד מקושיות הרשב"א הובא בש"מ סוף פרקין וז"ל והראב"ד העמידה בשעמדו בדין וכו' ואינו מחוור דהל"ל לפרושי בהדיא בשעמד בדין וכו' יעו"ש ולפמ"ש שיטת הראב"ד מוכח מפשטא דמתני' · וא"כ לפמ"ש הראב"ד שפיר יוכל לאמר דכאפותיקי מפורש דמי רק דשאני התם דמיירי אף שעמד בדין וחייב עצמו לשלם · ומ"ש רבינו ואם קודם שעמד בדין אבד אחד מהם איבד וכו' בא לאפוקי מדעת הברלוני בשם גאון שהביא הרא"ש סוף פרקין דאם אין שניהם לפנינו אלא אחד מהם מצי לדחוי שא"ל טול מזה רביעי נזק :

(כ) **ואיכא** מן דפסק המזיק וכו' דינא דגרמי . היא מילתא באפי נפשיה דרבינו שקיל וטרי אליבא דסתמא דגמ' שאמרו ז"א המזיק שעבודו ש"ח פטור ומשמע דהכא קי"ל דלא כרשב"ג וכן משמע דעת הרי"ף כמ"ש הראב"ד בהשגות פ"ז מה' חובל וז"ל א"א הרב לא פסק כן דרשב"ג דאית ליה הכי ורבנן פליגי עליו וכוונתו על הרי"ף כמ"ש המ"מ שם ולהכי כתב דיש פוסקים מחייבין מטעם דקי"ל דדיינין דינא דגרמי וכן כתב הרא"ש ורבינו ירוחם נל"א והגמ"י סוף פרקין וכן נראה דעת התוס' גיטין מ"א ד"ה במזיק שכתב דאף מאן דפטור גרמי מחייב במזיק שעבודו ש"ח משמע דאי ס"ל דגרמי חייב כ"ש שמזיק שעבודו ש"ח יעו"ש ועיין חו"מ סי' שפ"ו :

(כא) **ואי** קשיא למאי דפרשנא וכו' ויש לאמר וכו' אדלעיל קאי דמוקי הך ברייתא דשור תם ששחטו אליבא דר"י דלא כדעת הרמב"ם וא"כ ס"ל לר"י המזיק שעבודו ש"ח פטור מדאינו משלם פחת שחיטה

ההשלמה

כמ"ש זאת אומרת וכו' · והא אמרינן בגמ' דלר"י אם כחש משעת נזק עד שעת העמדה בדין משלם כשעת הנזק · ואפי' כחש ממילא כ"ש היכי דהוא עצמו שחטו ופחתו · ותירץ רבינו דבאמת לר"י מאחר דהוה ב"ח ואין לו על השור רק שעבוד כאפותיקי מפורש ועיקר חיובו על עצמו הוא · ומש"ה אי מזיק לשעבודו ולית ליה ממקום אחר למגבי פטור ובהכי איירי ההיא דשחטו דפיחת ליה מדמי חצי נזקו . אבל לקמן איירי דאף לאחר שכחש נשאר לו עוד השוה חצי נזקו ולהכי לר"י גובה כשעת הנזק דדמי למי שחייב לחבירו מנה ועשאו לו שדה לאפותיקי מפורש שהוה מאתים ובא אחר וחפר בה בורות ופיחתה שאינו שוה רק מנה דודאי הב"ח אינו מפסיד כלום · אבל לר"ע עיקר חיובו הוא על השור והוא נעשה שותף עליו ומש"ה אי פיחת ממילא אף שנשאר בו עוד כדי נזקו מ"מ מפסיד ג"כ מהפחת שכחש כיון שהוא שלו כמו שהוא של מזיק שניהם מפסידים בשוה :

(כב) **והא** דקתני רישא וכו' קרי להך בבא רישא משום דבברייתא קתנו אחריה בבא אחרינא השביח מזיק וכו' ורבינו השמיט הך בבא וצ"ע · ואולי מפני שכבר הזכירו באות הקודם בתוך השקלי וטרי דלר"ע אם השביח או כחש כשעת העמדה בדין והרי"ף לא הביא כל הני מתניתא מש"ה השלימן רבינו ללמוד מהם כל החלוקי דינים לר"ע בין כחש מחמת עצמו לכחש מחמת מלאכה · [והגירסא שאלמלא לא תיבת לא מיותר כמו שמחקו בגמ' ע"פ דברי התוס' במגילה כ"א א'] :

(כג) **הא** מתניתא בדאיכא סהדי דחד מניהו אזי

ולא ידעי הי מניהו ומשום הכי אי לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק אבל אי ליכא סהדי כלל כיון דקיימא לן דפלגי נזקא קנסא הוה ליה מודה בקנס ופטור · ומדקא פרכינן בגמרא מהאי לרבה בר נתן דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור · שמעינן מינה דטענו חטים והודה לו בשעורים אפי' עדים מעידים על השעורים פטור אף מדמי שעורים וטעמא דמילתא דפטור אף משעורים משום הודאת בעל דין כמאה עדים והרי התובע [הודה] שאין עליו שעורים ואע"פ שהנתבע עומד בשעורים אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה כההיא דאמרינן במסכת גיטין בפרק השולח [דף מ' ע"ב] האומר כתבתי וחתמתי ונתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים ומסקינן נותן אוכל פירות והשתא צריכינן לפרש כולה מתניתן בענין טענו חטים והודה לו בשעורים הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר קטן הזיק הא ודאי חטים ושעורים שהוא [טוען] שור גדול ומודה לו בשור קטן · מועד ותם נמי טענו מעות והודה לו בשור אליבא דר' עקיבא · (כד) היו הניזקין

תורת ההשלמה

ולא ידעי וכו' ומדקא פרכינן בגמ' מהאי לרבה בר נתן וכו' אפי' עדים מעידים וכו' וטעמא דמילתא וכו' אוקי ממונא בחזקת מריה וכו' נותן אוכל פירות · דעת רבינו דהא דטענו חטים והודה לו בשעורים פטור משום הודאה הוא ואפי' בדאיכא עדים על השעורים ולא משום מחילה וכדעת התוס' בפ"ק דסנהדרין דף ו' א' ד"ה צריכא · דלא כדעת רמ"י ותוס' סוף פרקין שכתבו הטעם משום מחילה · ונ"מ בזה טובא [דלא כדעת הסמ"ע ס"ק כ"ג והב"ח בדעת הרא"ש דהכל טעם אחד מחילה והודאה] דאי אמרינן דטעמא משום דמחיל ליה על השעורים א"כ לא מהני תפיסה דהא כבר מחול ליה אבל אי אמרינן דטעמא משום הודאה מהני תפיסה דדעת רבינו הוא כדעת הרשב"א בחידושיו לגיטין דף מ' והמלחמות ר"פ הפרה דטעמא דהכי משום דכיון דהנתבע מודה דחייב לו שעורים יש לנו לחייבו מחמת הודאתו · אולם מאחר שגם התובע מודה דאינו חייב לו שעורים והודאהו כמאה עדים שאינו חייב והדבר מוטל בספק כמו גבי כתבתי ונתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא כתב ולא נתן לי דמסקינן נותן אוכל פירות ואית ליה בטעמא דלא כמ"ש התוס' שם ד"ה הודאת דלהכי אית לנו למיזל בתר הודאת המקבל ולא בתר הודאות הנותן משום דהנותן פעמים טועה אחר דעתו שהיה ליתן להמקבל וסבר שכבר נתן לו · רק משום כיון דהדבר ספק אוקי ממונא בחזקת מריה קמא · וזה שמסיק בגמ' נותן אוכל פירות מאחר שהשדה היה שלו · וה"נ הכא מאחר ששניהם מודים אין מוציאין מיד הנתבע · אבל אם תפס התובע דמי שעורים שהוא מוחזק אין מוציאין מידו ואפי' הפסד לאחר שעמד בדין [דלא כדעת הטור ונמ"י והב"ח] ובהכי מיושב כל מה שערת הש"ך בסי' פ"ח ס"ק כ"ב לדחוק בדעת הרי"ף ועיין קצה"ח ס"ק ט' · וגם נ"מ דאי אמרינן טעמא דמחילה א"כ אפי' הנתבע אומר אח"כ שבאמת חייב לו שעורים פטור ואי משום הודאה חייב ליתן לו שעורים וגזלן נמי מקרא רק שאין ברשות ב"ד להוציא ממנו כמ"ש הש"ך בס"ק י"ז יעו"ש ודעת רבינו כדעת הרא"ש ובעל התרומת דסוגיין דהכא אזלי אליבא דמ"ד פלגא נזקא קנסא דהכי קי"ל ומיירי בדאיכא עדים ודלא כפי' הרמ"ה והראב"ד והמ"מ דהך סוגיין אליבא דמ"ד פ"נ ממונא · וגם מיירי שטוען על יום מיוחד שהלוה לו חיטים ביום א' כמ"ש רבינו לקמן · דאל"כ לא מוכח שמודה לו במה שלא תבעו שעורים כמ"ש הרא"ש · ועיין ש"ך שהאריך בזה הרבה וכל דבריו אינם מכוונים לשיטת רבינו יעו"ש:

(כד) היו הניזקין שנים הניזק אומר שני השוורים שלו וכו' ומדקרי ליה חיטים ושעורים שמעינן מינה שהאומר לחברו מנה לי בידך וכו' חטים ושעורים נינהו · הא דאמרינן בפ' השואל בטענו דמי עבד וכו דכי האי גונא חטים ושעורים נינהו · ביאור דבריו דמהך סוגיא שמעינן מדקרי חטים ושעורים גבי שני שוורים המין אע"ג דלכאורה הוא ממין הטענה דהוא טוען כל הגדול הוא שלו בשביל הגדול ואידך מודה לו חצי השור בשביל הקטן א"כ הוא מודה לו בהאי שור עצמו שתבעו · ומ"מ קרי ליה חטים ושעורים שמעינן מינה דלא אזלינן בתר הדבר שתבעו רק בתר עיקר הדבר שמחמתיה בא לו התביעה וה"נ הכא הוא תובעו מפני שהזיק גוף גדול ואידך מודה לו שחייב לו מקצת מחמת שהזיק גוף אחר קטן · וכמ"ש הנמ"י סוף פ' המניח וז"ל משום דאזלינן בתר עיקר הדבר דאתי מחמתיה ובמתני' נמי כי טעין ליה נזק שור גדול ומודה לו בנזק שור קטן בתר עיקר הדבר דאתי מחמתיה דהיינו דתבע ליה גוף גדול אזלי' והיינו דמקשי' ואמאי טענו חטים וכו' וכי אמרינן בעלמא דטענו דמי חטים והודה לו דמי שעורים חייב דוקא בשעשאן דמים מקמי תביעה כגון דתבעיה דמי חטים דזבין ליה או דגזליה ואזקיה ונתחייב כבר בב"ד בדמייהו וממתני' דהכא שמעינן וה"נ איתא גבי אחד אומר חבית של יין וכו' כגון דשויה תובע להאי משחא או חמרא דמים מקודם כדאיתא בפ' ז"ב דף ל"א עכ"ל חזינן דלא אזלינן בתר השתא שתובע ממנו דמים רק בתר מעיקרא דאתי החיוב מחמתיה ומש"ה נמי הדין במי שאומר לחברו

שנים הניזק אומר שני השוורים שלי הגדול בשביל גדול [ששוה מנה] והקטן בשביל קטן ששוה המשים והמזיק אומר אמת שהקטן שלך ולא בשביל הקטן שאתה טוען אלא בשביל הגדול ועל הגדול שאתה אומר שכולו שלך אין לך בו אלא חציו ולא בשביל הגדול שאתה טוען אלא בשביל הקטן ומדקרי ליה חטים ושעורים בגמרא שמעינן מינה שהאומר לחברו מנה לי בידך בשביל חטים שמכרתי לך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים בשביל שעורים שמכרת לי חטים ושעורים נינהו · הא דאמרינן בפרק השואל [דף ק׳ ע״א] בטענו

תורת ההשלמה

מנה לי בידך בשביל חטים שמכרתי לך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים בשביל שעורים שמכרת לי חטים ושעורים נינהו דלא אזלינן בתר סוף התביעה שבא עתה לתבוע מנה וחמשים רק בתר מעיקרא דאתא החיוב מחמתיה דהוא טוענו חטים ואידך מודה לו בשעורים והוא דלא כדעת הרמב"ם בפ"ג מ"ה טוען ה"ד ומביאו בש"ע חו"מ סי' פ"ח סעי' י"ט מנה לי אצלך הלואה לה"ס אבל יש לך בידי נ' פקדון או משום נזק וכיוצא בו הורו רבותי שזה מודה במקצת וישבע שהרי טוענו שחייב לו מנה והודה לו שהוא חייב חמשים ומה לי נתחייב לו משום הלואה או פקדון או משום נזק · ורק כדעת הראב"ד דפליג וכתב א"א ואני מורה וכא וכו' ויש בידי ראיה וכונתו מסוגיא זאת כמ"ש רבינו דחזינן דאזלינן בתר עיקר הטענה דבא החיוב מחמתיה והרי הוא בא מחמת הלואה והוא מודה לו פקדון או נזק הוי חטים ושעורים · ומעתה נ"ל דמה שאמרו בפ' השואל בטענו דמי עבד גדול ודמי עבד קטן דלא הוי חטים ושעורים דה"א לומר שתבעו מנה אתה חייב לי בשביל עבד גדול שמכרתי לך והוא משיב אני חייב לך חמשים בשביל עבד קטן שמכרת לי דזה חטים ושעורים הוא דאזלינן בתר עיקר התביעה דאתא החוב מחמתיה · וא"כ זה אומר דאתא הפירעון בשביל גוף עבד גדול וזה מודה לו בשביל גוף עבד קטן רק דמיירי שטוען מנה מסרתי לך ליתן לי עבד גדול וזה משיב חמשים מסרת לי ליתן לך עבד קטן ר"ל עבד גדול אתה חייב לי בשביל מנה שמסרתי לך והוא אומר עבד קטן אני חייב לך בחמשים שמסרת לי וא"כ עיקר התביעה שמחמתיה בא החיוב הוי מנה וחמשים דלעולם אזלינן בתר מעיקרא שמחמתיה חל הטענה ולא בתר סוף התביעה וזה כונת רבינו בכאן · וכן מבואר בשיטה מקובלת בשם הרשב"א בדף ל"ה ד"ה ולענין וז"ל עי' רשב"א לקמן ממה שאמרו במשנה בניזקין ב' ומזיקין ב' אתה למד שמי שאומר לחברו מנה אתה חייב לי מצד הלואה והלה אומר לא כי אלא נ' ומצד פקדון או מנה לי בידך מצד חטים שמכרתי לך אין לך בידי אלא נ' ומצד שעורים ה"ז כחטים והודה לו בשעורים ופטור בין ממון בין משבועה · וי"א בה מנה שאמרנו בהשואל בטענו דמי עבד גדול וכו' שאין הענין שם בזה אומר מנה אתה חייב לי מצד עבד גדול שמכרתי לך והלא משיב נ' ומצד עבד קטן שמכרת לי אלא שהוא תובעו מנה מסרתי לך ליתן לי בו עבד גדול והלה משיב נ' נתת ליתן לך עבד קטן שזו ודאי ממין הטענה בלי שום פקפוק] כאומר מנה מסרתי לך לקנות לי בו חטים והלה אומר נ' מסרת לקנות לך שעורים או שאתן לך בהם שעורים וכל כיוצא בזה אבל מנה אתה חייב לי מצד חטים שמכרתי והלה אומר נ' ומצד שעורים שמכרת לי אין זה ממין הטענה וכן בהלואה ופקדון עכ"ל ומוכח הכל כמ"ש וכל זה דלא כמו שמיישב הש"ך בסי' פ"ח ס"ק ע"ז וכן בסי' ח' הא דפ' השואל דאמרינן בטענו דמי עבד ומשיב מטעם זה דעת הראשונים לשיטה אחרת יעו"ש ולשיטת רבינו לק"מ · ועיין קצה"ח ס"ק ח' שהביא נמי דברי הנמ"י אמנם מה שרצה להוכיח מדברי הרמב"ם שהביא הך עובדא דירושלמי בפ"ה מה' שאלה בחד בר נש דאפקיד גביה שק צרור ונאנס המפקיד אומר מרגליות הוי מלא והשומר אמר סיגין הוי מלא וכו' דהוי חטים ושעורים וכן כל הראשונים הביאו הא דירושלמי לענין חטים ושעורים ושם ע"כ איירי שנאנס או נשרף ורק דמים איכא בנייהו ומוכח מזה דבתר מעיקרא אזלינן אע"ג דהשתא הוי רק חד תביעה רק דאזלינן בתר חלות התביעה מחמתיה ומעיקרא הוי שני דברים הוא תובעו במרגליות וזה מודה לו בסיגים · והא מקשי דברי הרמב"ם אהדדי דהא פסק גבי הלואה ופקדון דהוי ממין הטענה כמו שהבאינו לעיל הא דפ"ג מה' טוען · ולפעד"נ דלא מוכח מידי מהך דירושלמי דמה שנאנס או נאבד השק לא איכפת לן דמאחר שהוא תובעו במרגליות אם נותן לו מרגליות אחרות או סיגים שיקנה ויתן לו יפטור דהא גם בחטים ושעורים בהא דרבה ב"נ לא מיירי דיש להנתבע החטים והשעורים בעין שרוצה ליתן לו דאף אם אין לו שעורים ורוצה ליתן לו דמי שעורים והלה תובע ממנו דמי חטים הוי נמי כן רק דהתביעה בא על שנתן לו שעורים או חטים ועתה מבקש או הן או דמיהן ובהדיא אמרינן בגמ' בסוף פרקין אהא דפריך מאי קמ"ל תנינא טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אי מהתם ה"א פטור "מדמי" חטים וחייב "בדמי" שעורים קמ"ל דפטור לגמרי א"כ מוכח בהדיא דאף שאין לו להנתבע בביתו לא חטים ולא שעורים רק שלא עשאן דמים ויוכל לקנות חטים וליתן לו

דמי עבד גדול ודמי עבד קטן דלאו חטים ושעורים נינהו לא כגון שאמר לו עבד גדול מכרתי לך במנה והלא אומר עבד קטן מכרת לי בחמשים דבכי האי גונא חטים ושעורים נינהו · אלא כגון שאמר לו מנה נתתי לך בעבד גדול והלה אומר לא נתת לי אלא חמשים בעבד קטן דבכי האי גונא ודאי ממין הטענה הוא. (כה) ועוד יש לפרש דהאי דקרי ליה חטים ושעורים מפני הקטן הוא שמודה לו יותר ממה שטענו חטים ושעורים הוא אבל לעולם בהודאת גדול (או) [לאו] חטים ושעורים [הוא] אף על גב דקא תבע ליה ניזק גדול מחמת גדול והמזיק (לא) מודה לו במקצת אותו שור עצמו אע"ג דלא קא מודה ביה מחמת התביעה שתבעו ממין הטענה הוא · (כו) אחד תם ואחד מועד הכי נמי חטים ושעורים נינהו שהניזק תבע מנה על מועד שהזיק את הגדול ותבעו שור קטן בשביל תם שהזיקו אשתכח שהניזק תבעו מנה ושור והמזיק מודה במקצת מנה והשור ואפילו הכי קרי ליה חטים ושעורים כיון דלא קא מודה ליה מחמת התביעה „עד" שתבעו אלא מחמת דבר אחר ודכותיה אם טענו מנה אתה חייב לי בחטים שמכרתי לך והלה אומר לא כן אלא המשים בשעורים שמכרת לי חטים ושעורים נינהו והכא נמי איכא לפרושי כדפרשינן ברישא דהאי דקרי ליה חטים ושעורים משום קטן הוא שמודה לו בו המזיק יותר ממה שתבעו לו הניזק שהניזק אומר תם את הקטן ויש לו עליו חצי נזק שהוא כ' דנרין והמזיק אומר מועד את הקטן וכוליה נזק בעינא לשלומי לך שהוא ארבעים דינרין הוא ודאי כיון דקא מודה לו ביה יותר ממה שתבעו חטים ושעורים נינהו ובגדול נמי (הגדול) [הניזק] אומר מועד הזיק את הגדול ואתה חייב מנה והמזיק אומר לא אלא תם את הגדול והשור הוא שלך אשתכח דזוזי קא תבע ליה על הגדול והלה לא קא מודה ליה בזוזי א"א שהשור הוא שלו הא ודאי חטים ושעורים נינהו דזוזי קא תבע ליה ותורא קא מודה ליה אבל לעולם אי קא מודה ליה בשור שתבעו אע"ג דלא מודה ליה מחמת התביעה שתבעו ממין הטענה הוא ואפי' הכי מסתברא דחטים ושעורים נינהו · (כז) והיכא דטענו חטים בבריא והלה אומר אינו יודע אם חטים

תורת

מקרי שפיר שלא ממין הטענה לכל השיטות אף למאן דלית ליה דאזלינן בתר מעיקרא · וכ"כ גבי מרגליות וסיגים · ולפי"ז לא צריך לדחוקי לדעת הרמב"ם כלל די"ל דס"ל דאזלינן בתר השתא ולא בתר מעיקרא ומפרש הסוגי' דפ' השגיח כמו שמסיק רבינו אח"כ ודחה ראיה זו דאזלינן בתר התביעה שהחיוב בא מחמתיה · וכמ"ש בסמוך :

(כה) **ועוד** יש לפרש דהא דקרי ליה חטים ושעורים מפני הקטן שמודה יותר ממה שטענו וכו' · ר"ל דבאמת אין מהסוגי' זו ראיה לשיטת הראב"ד דהיכי דתבעו מנה בשביל חטים ומודה לו כ' בשביל שעורים או מלוה ומודה לו בפקדון ונזק דהוי שלא ממין הטענה משום דהכא שאני דמאי דקרי ליה חטים ושעורים אינו בשביל גדול דשפיר מקרי ממין הטענה אף שמודה לו בשביל דבר אחר דלעולם אזלינן בתר סוף הטענה ורק על הקטן קרי ליה חטים ושעורים דמאחר שתבעו חצי השור והוא מודה ליה בכולו ע"כ אין לנו לומר שמודה לו על מה שטענו דהא לא תבעו כ"כ וצריכין אנו לילך אחר החיוב שמודה לו מחמתיה כל השור שהוא מפני שהזיק את הגדול וזה גוף אחר וסברא זו הזכיר המאירי בש"מ לענין מודה במקצת בשם הגאונים :

(כו) **אחד** תם ואחד מועד וכו' מחמת התביעה

ההשלמה

עד שתבעו וכו' ואפ"ה מסתבר דחטים ושעורים נינהו · נ"ל דתיבת עד היא ר"ת „על דבר" ור"ל דמתחלה בא להביא ראיה לשיטת הראב"ד דאם תבעו מנה בחטים שמכר לו ומודה לו כ' בשעורים דהוי חטים ושעורים כיון דעיקר טענתו בא מחמת ד"א וכמ"ש לעיל ואח"כ דחי נמי דהא דקרי ליה חטים ושעורים משום קטן דמודה ביה יותר ממה שתבעו · ומסיק לבסוף דאפ"ה מסתבר דחטים ושעורים נינהו כדעת הראב"ד דעיקר אזלינן בתר מעיקרא שהתביעה בא מחמתיה וכמש"ל דהילוקא דמה שמודה יותר ממה שתבעו לא מסתבר :

(כז) **והיכי** דטענו חטים בבריא והלה אומר א"י אם חטים אם שעורים וכו' ש"ה דא"י · דעתו בזה דלא כדעת הרמב"ם בפ"א מה' טוען ה"ח ומביאו בש"ע סעי' י"ז דמחייב ליתן לו שעורים אלא כדעת הראב"ד ובעל העיטור ועיין ש"ך ס"ק ל"ה שמביא ראיות ליישב דעת הרמב"ם וראיות רבינו והעומדים בשיטתו מהא דאמר בגמ' אי נימא דקאמר ניזק בריא ומזיק שמא אכתי לימא תהוי תיובתא דרבה ב"נ וא"כ משמע דפטור אף משעורים · ועי' קצה"ח ס"ק ע"ז שכתב דמש"ה מחייב הרמב"ם משום דס"ל טעם דהודאה והנה רבינו כתב בהדיא טעם דהודאה ואפ"ה ס"ל דפטור כדעת בעה"ע והראב"ד :

אם שעורים פטור אפילו משעורים ומשתבע שבועת היסת דאינו יודע · (כח) ואם התובע שמא שאינו יודע אם חטים אם שעורים והנתבע בריא משעורים או שמא הא ודאי משלם ליה שעורים דליכא למימר הכא הודאת בעל דין כמאה עדים · (כט) והא דאמרינן בטענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מן השעורים הני מילי היכא דלא תפש אבל תפש [לא מפקינן] מיניה דאוקי ממונא בחזקת מריה · (ל) ובדלא תפש נמי לא אמרן אלא בשעומד התובע על טענתו ואמר שלא הלוה לו אלא חטים ביום א' וזה עומד על טענותיו ואומר שלא הלוה לו ביום א' (לא) אלא שעורים אבל אמר לו חטים הלויתי לך ביום א' (זה לא) [וזה] אומר מה שהלות לי ביום א' לא היו דברים מעולם אלא שעורים והתובע משיבו אחר כן חטים ושעורים הלויתי לך ביום א' הא ודאי משלם לו שעורים · (לא) הרב ראב"ד ז"ל כתב שאם היה עומד הנתבע בטענתו שחייב לו שעורים משלם לו שעורים ולא אמרינן פטור משעורים אלא בשאומר לו שהודה לו בשעורים אין לך אצלי לא חטים ולא שעורים ומצחק הייתי בך כשהודיתי לך שעורים · ואין נראין דבריו כלל ודברי תימה הם דאם איתה דהכי הוא מאי קא פריך לרבה בר נתן לישני ליה דמתני' בשעומד על טענתו שהרי אומר לו בבית דין קטן הזיק ועוד כתב הרב ז"ל דפלגא נזקא אע"ג דקנסא הוא אי אודי ביה חייב כיון דקרנא הוא ולא דמי לשאר קנסות ובהדיא פרכינן בפרקא קמא למאן [דאמר] פלגא נזקא קנסא מהא דתנן המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו דשמעת מינה דלמאן דאמר פלגא

תורת

(כח) **ואם** התובע שמא שא"י אם חטים אם שעורים והנתבע בריא משעורים או שמא וכו' הודאת בע"ד כמאה עדים. ר"ל או שמא שעורים או שמא חטים דהא ליכא כאן הודאת בע"ד · וכן לטעם הרמ"ה דטעמא דפטור משום השתא א"כ פשיטא דחייב דליכא למימר משטה הייתי בך · וכלשון זה כתב המאירי הובא בש"מ שם ומסיק וז"ל שהרי תביעת התובע נכללת בהודאת המזיק וכן הביא דין זה הרמ"א בח"מ סי' ת' סעי' ג' ופשוט היא מגמ' דס"פ דאמר שם אלא דקאמר ניזק שמא וכו':

(כט) **והא** דאמרינן דטענו חטים וכו' אבל תפש לא מפקינן מיניה דאוקי ממונא בחזקת מריה · כבר כתבנו דדעת רבינו דעיקר הפטור משום דהוי ספיקא מאחר שהתובע הודה לנתבע והנתבע הודה לתובע אבל אי תפש והוא מוחזק ביה לא מפקינן מיניה ככל ספק ממונא · ואפי' תפש אחר שעמד בדין ודלא כדעת רש"י ותוס' והרא"ש · ועי' ש"ך ס"ק כ"ב שמביא ראיה מהא דמהני תפיסה לשיטת הרמ"ה דטעמא משום השתא · והא חזינן דדעת רבינו דמשום הודאה פטור ואפ"ה מהני תפיסה משום דספק הוא וכמ"ש הקצה"ח :

(ל) **ובדלא** תפש נמי לא אמרו אלא בשעומד · וכו' לא הלוה לו ביום א' אלא שעורים וכו' וזה אומר מה שהלות לי ביום א' להד"ם וכו' ודאי משלם לו שעורים. דעת רבינו כדעת הרא"ש בזה דדוקא שתבעו על אותו יום הא לא"ה חייב דאין ראיה מדלא תבעו בבת אחת על כל טענותיו שהוא מודה לו בהם שפטור עליהן וגם לא דמי הא דרבה ב"נ למתניתין · ועיקר ההודאה היא מדאמר לו ביום פלוני נתתי לך חטים והוא שותק ואינו תובע בשעורים ש"מ דמודה לו שהוא

ההשלמה

אינו חייב לו וממילא דאם אינו שותק ואומר לו א"כ דבאמת אתה חייב לי שעורים שהלויתי לך ביום פלוני שהוא חייב והוא כדעת ר' ירוחם הביאו הש"ך בס"ק י"ז שכ"כ בדעת הרא"ש שהוא כדעת רבינו שאם הנתבע מחזיק בטענתו שמשלם לו שעורים ודלא כדעת הב"ח ועיין ש"ך בס"ק י"ט במ"ש בשם מהרש"ל :

(לא) **והרב** ראב"ד ז"ל כתב שאם היה עומד הנתבע וכו' ומצחק הייתי בך וכו'

ועוד כתב הרב ז"ל דפלגא נזקא וכו' רק הפסק הראוי לסמוך עליו וכו' כההיא דהאומר נתתי שדה · ביאור דבריו הוא כן דרבינו מקשי אשיטת הראב"ד שפי' טעמא דפטור חטים ושעורים משום דמיירי שאומר א"כ מה שהודיתי לך מצחק הייתי בך אבל אי עומד בדיבורו ואינו חוזר בו חייב ליתן לו שעורים דא"כ מאי פריך ממתני' ארבה ב"נ לישני דמתניתין להכי חייב משום דהמזיק עומד על טענתו בב"ד ואומר קטן הזיק שמודה לו בקטן גם א"כ · ועוד קושיא אחרת היקשה הראב"ד עצמו לדידיה דהאיך נוכל לומר מתני' דמדמינן לחטים ושעורים מיירי שאומר מצחק הייתי בך שהודיתי לך בקטן הא ע"כ איכא עדים שהניחם הזיקו רק דאין אנו יודעים מי הזיק את מי דאי ליכא עדים א"כ פטור מלשלם דקי"ל פלגא נזקא קנסא ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו · ותירץ הראב"ד דלעולם בדליכא עדים איירי ואפ"ה משלם ח"נ ע"פ עצמו דהאי פ"נ משאר קנסות דקרנא הוא ומשלם ע"פ עצמו כי הודה · וע"ז משיג עליו רבינו מהא דפרכינן בפ"ק מהא דתנן המית שורי את וכו' ש"מ דלמ"ד פ"נ קנסא אינו משלם ע"פ עצמו וכן מפ' שור שנגח ד' וה' דאמרו שם מודינא ומפטרנא. וע"ז כתב עוד רבינו שאחר העיון בלשון הראב"ד לא

נזקא קנסא אינו משלם על פי עצמו · ותו אמרינן לקמן בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה [דף מ' ע"ב] ולימא ליה אם תם הוא הוה מודינא ומפטרנא אחר כן עיינתי ודקדקתי בדברי הרב ז"ל ולשונו · וכך כתב דפלגא נזקא [קנסא] אמרי' ליה זיל שלים (מ"כ על הגליון) ואולי כפי דבריו זיל שלים (אמרינן) אמרינן מיהו לא כייפינן להו לשלומי ומודה בקנס פטור ועם כל זה לא ירדתי לסוף דעתו מהיכא תיתי דבפלגא נזקא נימא ליה זיל שלים ולא נמצא כדבריו לא בפירוש רבינו שלמה ז"ל ולא באחד מן המפרשים רק הפסק שראוי לסמוך עליו שאף הוא עומד בטענתו ואומר שחייב לו שעורים אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים לגבי תובע ולא לגבי נתבע דאוקי ממונא בהזקת מריה כההיא דהאומר נתתי שדה פלונית לפלוני דפרק השולח [דף מ' ע"ב] :

סליק פרקא

פרק רביעי שור שנגח ד' וה'

א (א) **הרב** אלפסי ז"ל כתב דבתפשו ניזק דלר' עקיבא נמי נעשה שומר שכר לנזקו גם רבינו שלמה ז"ל כתב כן ולהכי לא אוקמה למתניתן כר' עקיבא ותפשו ניזק דאם כן למה למתנייה למתניתן כלל בלא (נזק) תפשו ניזק נמי הוי אחרון נשכר · ורבינו אפרים ז"ל כתב דבתפשו ניזק פליגי ואליבא דר' עקיבא הוי כשותפין ניזק (דנעשין) [ומזיק דלא נעשין] שומרי שכר זה לזה :

ב (ב) **הא** דאמר רב יוסף אנן יד עניים

תורת

תיקשי עליו כ"כ מסוגיות הנ"ל שלא קאמר שמחויב לשלם פ"כ רק זיל שלים אמרי' ליה אבל לא כפינן ליה ועכ"ז כתב דלא נמצא דין מחודש זה בשום ראשון · וא"כ מאחר שתירוצו של הראב"ד אינו עולה יפה א"כ הפסק שראוי לסמוך בענין חטים ושעורים דלא משום הבטחה רק משום הודאה ומשום ספיקא כמ"ש לעיל · אמנם כל זה הוא מדינא דגמ' דהא הראב"ד מיישב בזה סוגיית הגמ' אבל מצד התקנה שהביא הרא"ש דברי הראב"ד בפ"ק שכתב אע"ג דלא מגבינן האידנא קנסות אמרו רבנן דמשמתינן ליה עד דמפייס לניזק כפי ראות ב"ד והרא"ש השיג עליו דלא אמרינן דמשמתינן ליה אלא אי אמינה לדינא ולא בעי למיזל וכו' יעו"ש ובאמת שם נוכל לאמר דטעמא דהראב"ד משום תקנות שתי ישיבות שהביא הרא"ש בעצמו בשם רב אלפס ז"ל בפרק החובל סי' ב' ואין בזה השגה כלל · יעו"ש :

סליק פרקא

(א) **הרב** אלפס ז"ל כתב דבתפשו ניזק וכו' נעשה ש"ש לנזקו גם ר"ש ז"ל כ"כ וכו' בלא תפשו ניזק נמי הוי אחרון נשכר · ור"א וכו' הוי כשותפין ניזק ומזיק דלא נעשין וכו' דה"ה וכו' נעשין ש"ש זל"ז · נ"ל להגיה דלא יתכן לגרוס כמו שהיה כתוב לפני דהא רבינו אפרים פליג על הרי"ף ורש"י והרמב"ם ודעתו כדעת התוס' והרא"ש דלר"ע לא הוי כש"ש על כל הנזק דכל חד מחויב לשמור רק חלקו ואפי' תפשו לא מחייב יותר מחלקו · והא דאמר שמואל בב"ב דף מ"ב השותפין נעשין ש"ש זל"ז היינו דוקא שאמר שמור לי היום ואשמור לך למחר דכ"א מחויב לשמור בזמן מיוחד . אי נמי כמ"ש הה"ה מביאו הש"מ על דברי ר' אפרים וז"ל וכ"ת

ההשלמה

כיון דאמרת שותפי נינהו ת"ל דהא קי"ל השותפין נעשו ש"ש זל"ז י"ל דלא אמרינן הכי אלא בשותפין שנעשו לדעת או אפי' שלא לדעת בשיכולין לחלוק ועומדין בשותפותן אבל בע"כ ואין יכולים לחלק כמו אלו ודאי אין נעשין שומרין כלל זל"ז ואין רוצין להנות זה"ז כלל ע"כ . [ועיין בסמ"ע ס"ס ת"א שחליק בין נזקין לאבידה , ועיין סי' קע"ו סעי' א' בהגה שכתב דהוי ש"ח והש"ך שם בס"ק ע"ז ובסי' ת"א כתב דלא אשתמיט מאן דלימא הכי ובאמת הרמב"ן בס' מלחמות ר"פ שור שנגח ד' וה' כתב להדיא דלכל הפחות ש"ח הוי לכו"ע יעו"ש] ומ"ש רבינו ומסתברא דה"ה אם תפשו מזיק לר"ע נעשין כש"ש זל"ז קאי לשיטת הרי"ף ורש"י אדלעיל מינה דהך סברא הוא דכמו דתפשו ניזק חייב על כל הנזק דלדעת הרי"ף ורש"י הוי כש"ש זל"ז כמו בשומרים דעלמא דחייבי על כל נזקין ולית להו הך נפקותא שכתבנו דמאחר שתפשו מיחד הוא שמרתו עליו ה"נ בתפשו מזיק דלא כמ"ש העיר שושן והפרישה בטעמם דלהכי חייב אם תפשו ניזק בכל נזקו לרי"ף משום שהיא הנאה דתפס ליה ונעשה בטוח שיגבה א"כ ולא יפסידנו אפי' יודה המזיק אי מעריך ליה דטעם זה ליתא בתפשו מזיק . ונמשכו אחרי דברי רש"י דף ל"ו ע"ב ד"ה יחזיר · ול"ע דרש"י כתב האי טעמא בתפשו ניזק רק לר' ישמעאל דסבירא ליה דהוי ב"ח אבל לר"ע דשותפי נינהו לא צריך לטעם זה רק דהוי כשומרים דעלמא כמו שאר שותפים ומש"ה אפי' בתפשו מזיק נמי דינא הכי וכמש"ר :

(ב) **הא** דאמר רב יוסף וכו' לא לענין מסדר קאמר דהא קי"ל בפיך זו לדקה א"כ לא יד עניים וכו' הרב אלפס וכו' אם אינו מסרב לתת ל"ס מלוה וכו' דמחזי כשקרא נ"ל לגרוס · דברי רבינו

אנן לא לענין מהדר (אלא הכי) קאמר דהא קיימא לן בפיך זו צדקה אי נמי לא [יד] עניי אנן לא מצי למהדר ביה אלא הכי קאמר יד עניי אנן וכמו שבאת לידי · הרב אלפסי ז"ל כתב דכל דבר דאינו בידו אינו יכול להקדיש אלא אם היה פקדון · וכתב הרב בעל המאור שלא נראו דבריו דלא דמי לגזל ולא נתיאשו הבעלים דהתם מסרב הגזלן לתת [אבל אינו מסרב] לא שנא מלוה ולא שנא פקדון יכול להקדיש ובזה אין נראין דברי הרב בעל המאור דקשיא (ליה) [לי] הא דאמרינן בפרק מרובה [דף ע' ע"א] אמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי משום דר' יוחנן (מ"כ על הגליון) דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים וכא התם דלא כפריה (דלא) ואפילו הכי אמרינן משום ר' יוחנן במלוה משום דלא כפריה שאין יכול להקדיש ואע"ג דאיכא דאמרי אבל לא כפריה כתבינן התם הוא דשאני אדרכתא מדין הקדש דהא בכפריה נמי לא אמרינן אלא משום [דמחזי] כשקרא אבל משום דר' יוחנן לא אמר אלמא שאני אדרכתא מדין הקדש דהא בכפריה נמי לא אמרינן אלא משום דמחזי כשקרא. (ג) ועוד משמע בפרק מרובה [דף ס"ח ע"ב] דגנב אפי' עמד בדין אינו יכול להקדיש אליבא דר' יוחנן ואע"פ שכתב הרב ז"ל דהתם מסרב (לצאת דהא) [לתת דמהא] תלמוד שהרי טבח לאחר מכן אפילו הכא לא מסתברא כותיה משום מלתא דאדרכתא:

ג (ד) **הרב** אלפסי ז"ל פסק כרב פפא דכל הני סתמא דמתנייתא לא הוי מועד (ה) והא דאמרינן בשמעתא קמייתא מועד לאדם הוי מועד לבהמה · איכא לפרושי אפילו אליבא דרב פפא וכגון שנגח שור חמור ואדם נעשה מועד לבהמות ולא לאדם ·

תורת ההשלמה

צריכין ביאור דלכאורה נראה דמפרש כפי' ר"ח דהכא לא בעי למהדר רק רצה ללות את הזוז כדמשמע לישנא דאזיל ואיברי נפשאי ולהכי קאמר דיד עניים אנן וכבר בא ליד גבאי דאסור לשנותה כדאמרינן בערכין [דר"ח מפרש דהא דאמרינן בגמ' לשנותה פי' ללות דהא הכא ע"כ ללות קאמר דאמר אברי נפשאי ואשלם אח"כ לצדקה · אבל הרי"ף מפרש לשנותה ממש לצדקה אחרת דז"ל כאן אבל ודאי אי בעי לשנויי מידי דיהיב לעניי עד דלא אמטי ליד גבאי במידי אחרינא דכוותיה מצי לשנויי כדגרסינן בערכין וכו' ובתוס' ערכין דף ו' ע"ב ד"ה עד פליגי בזה רבינו ברוך וה"ר משה מאוירא יעו"ש וכן משמע דעת הרמב"ם בפ"ז מה' מתנת עניים ה"ד כדעת הרי"ף שכתב האומר סלע וכו' לשנותו באחר מותר · ועי' בנמ"י פ"ק דבבא בתרא מ"ש בשם ה"ר יונה וביו"ד סי' רנ"ט] אבל לענין מהדר לא מצי מהדר ביה בעובדא דידן משום דקיימא לן בפיך זו צדקה · אמנם א"א לומר כן בכוונת רבינו שהרי משיג על בעל המאור ופסק כהרי"ף דס"ל דדבר שאינו ברשותו אף שהלוה אינו מסרב לתת אינו יכול להקדישו וא"כ שפיר מצי מהדר ביה אי לא יד עניי אנן · וצ"ל דכוונתו דהא דאמר יד עניי אנן לא משום מהדר ביה ר"ל אי היה ברשותו · דלא מצי מהדר ביה דהא קי"ל בפיך זו צדקה · רק עיקר כוונת הגמ' במאי דאמר יד עניי אנן דכבר בא ברשותן של העניים מיד החובל במעמד ג' · ואפי' אי לא היה רוצה למהדר ביה לא קני עניים אי לא יד עניים אנן · וכדעת הרי"ף ועיין במלחמות:

(ג) **ועוד** משמע בפ' מרובה אפילו עמד בדין וכו' ואע"פ שכתב הרב ז"ל וכו' אפ"ה לא מסתברא וכו' · ר"ל דבעה"מ כתב דהיא דגנב והקדיש נמי מתוקמא במסרב הלה ליתן לו ומביא ראיה שהרי טבח ומכר יעו"ש וז"ש דמהא תלמוד שהרי טבח לאחר מכן ואם כן חזינן דמסרב ליתן אפ"ה לא מסתברא כוותיה משום ראיה דאדרכתא שהיא ראיה שאין עליה תשובה ועיין בדברי רבינו ר"פ מרובה:

(ד) **הרב** אלפסי ז"ל פסק כר"פ דכל הני סתמא דמתנייתא לא הוי מועד · ר"ל דכל הני דקתני במתנייתא · בסתמא לא הוי מועד לאיך · כלומר מועד לשוורים אינו מועד לגמלים אם לא דידעינן דגם להם נגח ג' פעמים · והיותר נכון לגרוס דכל הנך דמתנייתא סתמא לא הוי מועד כדאיתא בגמרא · דלא מסתמא דמתני' איירי הכא:

(ה) **והא** דאמרינן בשמעתא קמייתא מועד לאדם הוי מועד לבהמה איכא לפרושא וכו' וכגון שנגח שור חמור ואדם נעשה מועד לבהמות ולא לאדם · ר"ל הא דאיתא בפ"ק דף ב' ע"ב דמ"ש גבי אדם דכתיב כי יגח ומ"ש גבי בהמה דכתיב כי יגוף מילתא אגב אורחיה קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם דמשמע לכאורה דלא כר"פ ועי"ז קאמר די"ל דהא דאמר ר"פ סתמא לא הוי מועד כגון שנגח ג' בני אדם לא הוי מועד לבהמה אבל נגח שור חמור ואדם נעשה מועד לבהמות דהא אפי' שור חמור וגמל נעשה מועד לכל · אע"ג דמועד

(ו) ומסתברא כרב פפא מדתניא ראה שור נגח שור לא נגח וכו' נעשה מועד לשוורים ובאידך מתניתין דקתני ראה שור נגח חמור לא נגח וכו' נעשה מועד לסירוגין לכל ובמתניתין קמייתא לא קתני (לא) [אלא] נעשה לשוורים אלמא לשוורים הוא מועד ולא לשאר מינין ומיהו לאו ראיה גמורה הוא דאיכא למימר דבמתניתא קמייתא דקתני נעשה מועד לסירוגין לשוורים הא קמשמע [לן] דאפילו לשוורים לסירוגין הוא שמועד ולא שלא לסירוגין · אי נמי לענין חזרה דבשנעשה מועד לסירוגין לשוורים אע"ג דהוא מועד לכל המינים אליבא דרב זביד אם חזר בו מהשוורים הוי חזרת לכולהו מיני אבל בשנעשה מועד לכל אין חזרתו חזרה משאר מינים אלא אם כן חזר [מחמור וגמל] וכל הני בעיי דלקמן כותיה

תורת ההשלמה

למין זה לא הוי מועד למין אחר מ"מ מהני שני מינין אחרים להשלים ולעשותן מועד לכל הבהמות כ"ש היכי דאיכא חד מינייהו אדם דאית ליה מזלא · אבל מועד לבהמה אינו מועד לאדם כלומר אם נגח ב' בני אדם וחד בהמה אינו נעשה מועד לאדם דבהמה אינו משלמת לאדם לעשותו מועד דשאני אדם דאית ליה מזלא · וכ"כ בש"מ בפ"ק בשם תלמידי רבינו פרץ · וכ"כ בנמ"י בפירקין בשם הרמ"ה וז"ל ה"מ לכל מיני חיות אבל לאדם דאית ליה מזלא ועוד דכתיב ביה קרא ומוראכם וחתכם יהיה וכו' לא ואפי' היכא דאדם הוי חד מינייהו כגון דנגח שור וחמור ואדם לא מצטרפו נגיחות ולא הוי מועד לאדם ולגבי אדם כחדא נגיחה גרידתא דמי עכ"ל · ודלא כמ"ש בתוס' דף ב' ע"ב ד"ה מלתא לתרץ נמי הך קושיא וכתב דלר"פ דוקא אם נגח ג' ב"א לא הוי מועד לבהמה אבל אם נגח שור חמור ואדם נעשה מועד לכל משמע אפי' לאדם כדמסיק א"כ אבל אם נגח שור חמור וגמל לא הוי מועד לאדם משמע דברישא בשור חמור ואדם הוי מועד לאדם · ובהג"ה בנמ"י הגיה דברי הרמ"ה בל"ע מדברי התוס' הנ"ל והנך רואה שהרמ"ה לאו יחיד הוא בזה דכן דעת תלמידי ר"פ ורבינו בעל ההשלמה :

(ו) ומסתברא כר"פ מדתניא וכו' ומיהו לאו ראיה גמורה הוא וכו' הא קמ"ל דאפי' לשוורים וכו' א"נ לענין חזרה וכו' אלא א"כ חזר מחמור וגמל כנ"ל לגרוס · והך תירוצא קמא כתב התוס' דף ל"ז ע"א ד"ה נעשה אולם לתירוץ התוס' לא א"ש אליבא דר"ז כל הני בעית דמה שתי' דאליבא דר"ז מיירי כגון שראה בהמות אחרים בין שוורים ראשונים ולא נגח וכמו שהביא רבינו הך תירוצא בסמוך תיקשי דא"כ הא מצי למבעי שור ושור שור שור וכן גבי שבת נמי מצי למיבעי שבת שבת ושבת שבת שבת שבת ועוד הוקשה הראב"ד הובא בש"מ וז"ל וי"מ אליבא דר"ז מיירי שבשעה שראה שור קמאי ראה חמור וגמל לא נגח וכו' וכי מעיינת בה שפיר לא מתוקמא בהכי דלגבי ה' בשבת ושני בשבת שבת שבת ושבת לא מצית למימר דבין השבתות ראה שוורים ולא נגח דלאו הפסקה הוא דכיון דאי שדיה לשבת קמייתא בתר ה' ו' ואייעד לכלהו יומא הני כלהו יומא הוי ליה חזרה דכיון דקאי כלהו יומא דשבתא ולא נגח עד השבת חזרה היא לכלהו יומא והדרה כעדאה לשבתות אלא ע"כ בשלא ראה בינתיים קמיירי ומדשא בסתמא כלהו נמי בסתמא ע"כ · אולם דעת רבינו דלר"ז אף דמועד למין אחד נעשה מועד לכל המינים מ"מ לענין חזרה יש נ"מ אם נעשה מועד לכל המינים וא"כ חזר בו מכל המינים הוא דחזרתו חזרה מכל המינים אבל אם חזר בו ממין אחד אין חזרתו חזרה לכל המינים · אבל אם נעשה מועד לכל ע"י מין אחד אז חזרתו ממין ההוא חזרה לכל המינים ולהכי קא מבעי בגמ' גבי שור שור ושור חמור וגמל אי שדינן בתר שוורים וחזרתו הוי חזרה לכל המינים או שדינן בתר חמור וגמל ולא הוי חזרה עד שיחזור מכל המינים וכן לענין שבת ואחד בשבת או שני בשבת נמי אי שדינן האי שבת בתר שבתות א"כ אי חזר בו משאר ימים לא הוי חזרה עד דהדר מג' שבתות אבל אי שדינן ליה בתר ה' ו' הוי נמי חזרה אם חזר משאר ימות השבוע דשבת ושאר ימות השבוע כתרי מיני נינהו ואף דס"ל לר"ז דלענין יעודי הוא לא נ"מ אי לבש בגדי שבת כפי' הירושלמי או שביטל ממלאכה כפי' רש"י מ"מ לענין חזרה אין ראיה במה שראה בשאר ימות השבוע ולא נגח לענין שבת אבל אי שדינן לשבת בתר ה' ו' או א' ב' שפיר הוי חזרה לענין שבת דעיקר מה שאייעד הוי לשאר ימות השבוע · ולכל הפחות דסגי בחזרת שבת וא' בשבת ושני בשבת · ונ"ל לדברי רבינו דר"ז אליבא דר' יהודה אמר למילתיה דהא במתני' קתני נמי אמרו לפני ר"י ומשמע דתלמידיו שאלו את ר"י ומשמע דכלהו מתני' מצי אתיא כר"י אמנם לדינא קי"ל לענין חזרה כר"מ דאינו חוזר לתמותו עד שיהי' התינוקת ממשמשין בו במשנה פ' כיצד הרגל דף כ"ג ע"ב דהכי פסקו בשם בגמ' רב אדא בר אהבה וברמב"ם פ"ו מנזקי ממון :

דרב פפא שיכן · (ז) איבעיא להו נגח שור שור [ושור] חמור וגמל מהו האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ולשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד · או דילמא בתר חמור וגמל שדינן ליה ואייעד לכולהו מיני אם תמצא לומר בתר שוורים שדינן ליה חמור וגמל שור שור שור מהו האי שור קמא בתר חמור וגמל שדינן ואייעד לכלהו מיני או דילמא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד (ח) הנך תרתי בעי אע"ג דלכאורה כותיה דרב פפא שיכן איכא לפרושי נהי נמי אליבא דרב זביד [הוה מועד לכל המינים מכל מקום] אם חזר בו משוורים [לא] הויא חזרה בחזרת השוורים אלא אם כן חזר בו מחמור וגמל · ועוד יש לפרש בעיא קמייתא דשור שור שור וגמל כגון שראה חמור בין שור שור ולא נגח ובעיא בתרייתא דחמור וגמל שור שור [שור] נמי הכי כגון שראה חמור וגמל בין שור שור ולא נגח · שבת שבת שבת אחד בשבת ושני בשבת מהו חמישי בשבת וערב שבת שבת שבת ושבת מהו תיקו · (ט) נגח יום חמשה עשר בחודש [זה] ויום ששה עשר בחודש זה ויום שבעה עשר בחודש זה פלוגתא דרב ושמואל דאתמר ראתה יום חמשה עשר בחודש זה [ויום ששה עשר בחודש זה] ויום שבעה עשר בחודש זה רב אמר קבעה ווסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג · פי' הראשון אינו מן החשבון כי לא היה בו דילוג ואינה קובעת ווסת לשמואל עד (שמנה) [תשעה] עשר יום לחודש חמישי שאורח בזמנו בא ואפילו ראתה בו אמרינן דיה שעתה · זהו הפירוש הנכון ויש פירוש אחר לרבינו חננאל ז"ל שצריך תשעה חדשים · (י) והלכתא כרב בווסתות והלכתא כשמואל בנגיחות והלכתא כרב באסורי

תורת

(ז) איבעיא להו נגח שור שור ושור חמור וגמל וכו' אם תמצא לומר בתר שוורים וכו' בגמ' ליתא בגירסא את"ל ונראה דגם רבינו לא היו לפניו בגירסא את"ל ומלשון רבינו הוא זה כמ"ש התוס' ד"ה שור וז"ל. ונראה לר"י דהני תרי בעיות באת"ל דשור בתר שוורים שדינן דאיכא תרי טעמא סברא למשדייה בתר קמאי וסברא למשדייה בתר שוורים שהן מינו יעו"ש ולזה כיון רבינו לומר דיש בכל חד לד רבותא · ועיין שיטה מקובצת שכתב שגם בהך בעיא דשבת שבת ושבת ואחד בשבת וה' בשבת יש לך רבותא דלא תימא דהכי לעולם שדינן השבת אחר ימות החול שקרובין לו ולא שדינן ליה בתר שבתות שרחוק ממנו ז' ימים · או דילמא בתר מינא שדינן ליה · וגם לא שמעינן ליה מהאיבעיות דשוורים יעו"ש · ולשיטת רבינו דעיקר האיבעי לענין חזרה לר"ז אפשר לומר דהכא הוי רבותא דלא שמעינן לה מהא דשוורים דהם אי שדינן בתר שוורים וחזר בו נמי מחמור וגמל הוי חזרה לכל אבל הכא הוא להיפך דאי שדינן בתר שבתות וחזר בו משבת אחד בשבת שני בשבת לא הוי חזרה · עד דחזר בו מג' שבתות וכמ"ש לעיל בס"ק ו' · וכן אי שדינן בתר ה' בשבת וששי בשבת וחזר מג' שבתות הוי חזרה מכ"ש לימות החול דאיכא בטל ממלאכה :

(ח) הנך תרתי בעי אע"ג וכו' נהי נמי אליבא דר"ז הוה מועד לכל המינים מ"מ אם חזר בו משוורים לא הוי וכו' אא"כ חזר בו מחמור וגמל ועוד יש לפרש בעי קמייתא וכו' ובעי בתרייתא וכו'

ההשלמה

כצ"ל לגרוס והוא כמ"ש בסמוך ומ"ש ועוד י"ל בעיא קמייתא וכו' בתרייתא כוונתו דרק שני האיבעיות יש לתרץ בהכי אב איבעי דשבת שבת ואחד בשבת וה' ו' בשבת א"א לפרש בהכי כמ"ש לעיל · אבל בתירוץ קמא יתורץ ג"כ האיבעי דשבת · ומאחר דלא גילה רבינו דעתו לענין פסק הלכה משמע דמסכים לדעת הרי"ף דהלכה כר"פ וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' נ"מ ור"ח והרא"ש · ודעת התוס' ד"ה שור דהלכה כר"ז דהא אתותב ר"פ ועי' בש"מ דף ל"ז בשם הרא"ה שכתב לחזק דעת הרי"ף דשוגיין א"ש לר"פ ועיין הג"א מביא בשם האו"ז לפסוק ג"כ כר"פ :

(ט) נגח יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה וכו' ראתה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז בחודש זה וכו' ואינה קובעת וסת לשמואל עד תשעה עשר יום לחודש חמישי וכו' ויש פי' אחר לר"ח וכו' כצ"ל לגרוס דמאחר שכתב לחודש חמישי ע"כ יום תשעה עשר הוא והוא כדעת רש"י בפ' חזקת הבתים דף כ"ח שחזר בו ממ"ש כאן ובפ' כילד הרגל דף כ"ג ע"ב כמ"ש שם התוס' ד"ה ולא וכ"כ מהרש"א כאן וכן משמע דעת התוס' כאן ד"ה יום בסה"ד של' ותימא דגבי ראה וכו' ובע"א ד"ה שור יעו"ש · ופי' ר"ח עי' בתוס' נדה דף ס"ד א' ד"ה אתמר דלדידיה אם קבעה ג' פעמים בט' חדשים כל ג' חדשים בדילוג יום ט"ו וט"ז וי"ז אז כל יום בחודש הוקבע ג' פעמים יעו"ש .

(י) והלכתא כרב בוסתות וכו' והלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדינא · כפל בלשונו משום דתרתי אשמעינן דבדין זה יש בו חילוקי דעות דהר"ח

וכשמואל בדיני · אמר רבא שמע קול שופר נגח קול שופר ונגח [קול שופר ונגח] נעשה מועד לשופרות :

ד (יא) הא דתנן שור של חרש שוטה וקטן שנגח מעמידין להם אפטרופוס ·

אסקה רבא דהכי קאמר אם הוחזקו נגחנים מעמידין להם אפטרופוס (ומעמדין) [ומעידין] להם בפני אפטרופוס ומשוינן ליה מועד דכי הדר נגח משלם מן העליה אבל אין מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו והא דקתני דכי הדר נגח משלם מעליה פליגי בה ר' יוסי בר חנינא ור' יוחנן ר' יוסי בר חנינא אמר מעלית אפטרופין וחוזרים ונפרעין מן היתומים לכי גדלי ר' יוחנן אמר מעלית יתומים ואע"ג דאין נזקקין לנכסי יתומים מזיק שאני והלכתא כר' יוחנן · (יב) ולענין רשות משנה מסתברא כיון דפליגי בה סומכוס ור' יוסי הלכה כר' יוסי דאמר אין רשות משנה :

ה תנו רבנן שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ודווקא בשהכיר בו שהוא נגחן אבל אם לא הכיר בו שהוא נגחן פטור השואל דאמר ליה

תורת

והראב"ד ושאר פוסקים פסקו גבי נדה לענין ושהות כרב משום דקי"ל כוותיה באיסורא ומש"ה הביא הרא"ש כאן דיש מן הגדולים שפסקו נמי כרב לענין נגיעות דא"ל שיטלים בדילוג דאע"ג דלגבי דינא כשמואל פסקינן מ"מ כיון שעיקר פלוגתייהו לגבי ושהות נאמרו ולא לגבי נגיעות אלא שהסופר מדקדק מחלוקת זה גם לענין נגיעות א"כ נגרר הדין לפסוק כי היכי דפסקינן לגבי ושהות גם לענין נגיעות וכן השכים הרא"ש כאן [דלא כמ"ש הטור בשמו ביו"ד סי' קפ"ט] דמש"ה פסקינן כרב באיסורא משום שהיה מדקדק בו יותר משמואל יעו"ש · אבל הרמב"ם והרמב"ן וכן הביא דבריהם בשו"ע הי' קפ"ט לעיקר דפסקו גם בושהות כשמואל משום דמקשי מברייתא ומתרץ ומשיק בנדה שם דייקא נמי כוותיה דשמואל וא"כ הכי קיי"ל אולם דעת רבינו דלא כשניהם רק לגבי ושהות קי"ל כרב דאיסורא הוא ואפ"ה גבי נגיעות כשמואל פסקינן ולית ליה טעם הרא"ש דעיקר מחלוקת לגבי ושהות נאמרו · ומה שהביא רבינו הא דרבא שמע קול שופר וכו' משום דרב אלפס ז"ל השמיטן :

(יא) הא דתנן שור של חש"ו וכו' דכי הדר נגח משלם מן העליה אבל אין מעמידין להם אפוטרופוס לגבות מגופו והא דקתני וכו' והלכתא כר"י · דעת רבינו כשמעתא דמתניתין כאוקימתא דרבא דאם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס אבל לתם אין מעמידין אפוטרופוס וכן נראה דעת הרי"ף שלא הביא רק שמעתא דמתניתין ולא הביא כלל מחלוקת סומכוס וחכמים דברייתא · וכן סתם הרא"ש ולאפוקי מדעת הרמב"ם בפ"ו מה' נ"מ ה"ג דפסק כחכמים דברייתא דב"ד מעמידין להם אפוטרופוס אפי' לתם והראב"ד השיגו ודעתו כדעת רבינו וכן הטור ושו"ע בח"מ סי' ת"ו סעי' ה' סתמו דלא כהרמב"ם · ובשו"ע לא נזכרו כלל הא דאפוטרופוס ועיין סמ"ע שם ס"ק ד' · וכן מה שפסק רבינו כר' יוחנן דגובין מעליית יתומים ג"כ דלא כהרמב"ם שפסק כר יוסי ב"ח דגובין

ההשלמה

מעליית אפוטרופוס וכן פסק הר"מ הלוי משום דאמרי' בגמ' דריב"ח דיינא ונחת לעומקא דדינא · וכדעת רבינו פסק הברצלוני וכן פסק ר"ח וטור והרא"ש נראה ג"כ שפוסק כר"י משום דהוא רבו של ריב"ח יעו"ש בסי' ד' ועיין ברא"ש פ' הכותב · וצ"ע שלא הוזכר רבינו בהך דינא דחש"ו גם מי שהלכו בעליו למדינת הים דקתני בהדי אהדדי בברייתא והרמב"ם והרא"ש והטור ובשו"ע סי' ת"ו הזכירן · והרי"ף לא הביא כלל הך ברייתא אבל רבינו הביא בסמוך לענין רשות משנה ואפילו הכי השמיט הא דהלכו בעלים למדינת הים :

(יב) ולענין רשות משנה מסתברא כיון דפליגי סומכוס ור' יוסי הלכה כר"י דאמר אין רשות משנה · גם בזה דעת רבינו דלא כהרמב"ם בפ"ו מנ"מ ה"ו דפסק כר"פ דרשות משנה [בגמ' דף מ' ע"ב] דאמר מדרישא רשות משנה סיפא נמי רשות משנה וגבי שואל יהיב הרמב"ם בפ"ד ה"ט טעמא דלא אייעד בבית שואל משום דכשהחזירו לבעלים הוו רשות אחר וחזר להמותן וגבי שאלו בחזקת תם ונמצא מועד שם ה"ח יהיב טעמא משום דשם בעליו עליו הכל כאוקימתא דר"פ וכתב הרב המגיד דלר"פ גבי אפוטרופוס מש"ה הרי הוא בחזקתו כשהוגדל הקטן נמי משום דשם בעליו עליו לר' יוסי · ור"פ פליג אסתמא דגמרא דמוקי טעמא דר"י משום רשות אינו משנה · אולם דעת רבינו כסתמא דגמרא דמוקי פלוגתייהו דסומכוס ור' יוסי ברשות משנה מש"ה פסק כר' יוסי לגבי סומכוס וכרבא דאמר רישא וסיפא רשות משנה ולהכי יהיב רבינו בסמוך טעמא גבי הועד בבית שואל משום דא"ל לאו כל כמינך דמ יעדת ליה להוראי כרבא וכן הביא בש"מ דף מ' ע"ב ד"ה משום בשם הרא"ה דפסק ג"כ כרבא דאין רשות משנה [וגרסתם בגמ' רבא דלא כמ"ש לפנינו רבה] ודלא כמ"ש הש"מ דלא ראיתי חולק על דעת הרמב"ם · וכל אלו הלכות השמיט הרי"ף ובעל ההשלמה השלימן :

תורא שאלי ארי לא שאלי · (יג) ובשהכיר בו נמי שהוא נגחן דמשלם חצי נזק דווקא שהשור שוה חצי נזק אבל אם אינו שוה חצי נזק אינו משלם אלא דמי השור דאמר ליה אי תם הוה משתלם מגופה והוה משלימנא לך לדידך דמי השור ולא יותר · ודווקא כגון דקדים בי דינא ותפשוה דאי לאו הכי פטור השואל דאמר ליה אי תם הוה הוה מודינא ומפטרינא ואפילו למאן דאמר פלגא נזקא ממונא אמר ליה אי תם הוה מעריקנא (לך) [ליה] לאגמא · וכי תימא אם כן בעלים אמאי משלמין חצי נזק לימרי ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה מעריקנא ליה לאגמא ואי לית ליה נכסי אחריני הוה מיפטר משום דאמר כי היכי דמשעבדנא לדידך משעבדנא לבעל חוב דידך מדר' נתן דאמר מנין לנושה בחבירו וחבירו לחבירו שמוציאין מזה ונתנו לזה וכו' · הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום ואע"ג דרשות אינה משנה אפילו הכי אין הבעלים משלמין אלא חצי נזק דאמר ליה לאו כל המינך דמייעדת ליה לתוראי:

ו (יד) **מסקנא** דשמעתא דמועד לגוים אינו מועד לישראל · ומועד לבהמה אינו מועד לאדם ומועד לטרפה אינו מועד לשלם · והרב ר' משה ז"ל [בפ"י מה' נ"מ ה"ג] כתב הפך דברינו דמועד לגוים ולבהמה ולטרפה מועד לישראל ולאדם ולשלם · ואם אמדוהו לשלשה בני אדם לא הוי מועד דאומדנא לא כלום הוא · ומועד לנזקין אינו מועד למיתה · (טו) ואם נגח שלש נגיחות ולא העידו עליהן (בפי) [בפני] בעלים עד שיגח נגיחה רביעית אי נמי אם הוזמו זוממי זוממין למאן דאמר ליעודי תורא מיעד למאן דאמר ליעודי גברא לא מיעד:

ז **האפטרופין** אין משלמין את הכופר דכופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו (טז) ושור של שני שותפין בעייא ולא אפשיט אם משלמין את הכופר משום דכופרא כפרה דאי כופרא ממונא פשיטא דהאי משלם

תורת

(יג) **ובשהכיר** בו נמי שהוא נגחן דמשלם ח"נ דווקא שהשור שוה ח"נ וכו' ודווקא כגון דקדים בי דינא ותפשוה וכו' מדר' נתן · וכ"כ התוס' מ' ע"א ד"ה לאו וא"ת וכו' וי"ל דהשתא נמי לא משלם אלא בשויו של שור ע"כ · ומ"ש ודווקא דקדם בי דינא וכו' נטה גם בכאן מפסק הרמב"ם בפ"ד מנ"מ ה"ח שהשמיט זה דתפשו ב"ד וכתב המ"מ משום דהך קושיא שמקשי בגמ' ולימא אי הוי תם הוי מעריקנא אינו אלא לר' ישמעאל דס"ל דהוי ב"ח והוי רק מזיק שעבודו ש"ח דפטור אבל לר"ע דשותפי נינהו הוי גזלן גמור אי מעריק ליה חייב וכ"כ הרשב"א · ודעת רבינו כדעת הראב"ד בהשגות שכ' א"א דלאו כהלכתא הוא שאין זה הדין אלא בשתפשוהו ב"ד ע"כ · וי"ל דס"ל כדעת התוס' דאף דלר"ע הוי גזלן אם מעריק ליה וב"ד יכפוהו על כך מ"מ יכול לומר לו דמתוך דברים אלו יתפשר עמי הניזק בדבר מועט ונמצא שהפסדתני היתרון ומאי קאי קושית הגמ' אפי' לר"ע וממילא יתורץ קושית הרשב"א בחידושיו שמקשה דלמה לא משני נמי בגמ' הניחא לר' ישמעאל לר"ע מא"ל · ומ"ש רבינו דהבעלים משלמין מדר"נ משמע משום דקי"ל כן ועי' ברי"ף בפ"ק דקדושין בסוגי' דמוכר עצמו יעו"ש :

(יד) **מסקנא** דשמעתא מועד לגוים אינו מועד לישראל וכו' ולשלם והרב ר"מ ז"ל כתב היפך דברינו · וכבר תמה עליו במ"מ ודחק ליישב דלפני גרסת הרמב"ם לא היה כתוב בגמ' אלא ומפרש כל הני אוקימתות בנחותא ומ"ש רבינו ואם אמדוהו וכו' לא כלום הוא היא

ההשלמה

אוקימתות רבה ומאחר דרב אשי אמר אומדנא לאו כלום הוא קי"ל כן · ומ"ש ומועד לנזקין אינו מועד למיתה משמע דקאי אתירוץ רב אשי דמשני כגון שהיכן לג' בני אדם ומאחר דנד רב זביד מתירוץ זה לא קי"ל הכי · ואע"ג דרש"י פי' דהיינו טעמא דר"א דמיירי שהיכן אותם ואח"כ מתו א"כ הוי כאלו הרגם מ"מ לא משמע כן לרבינו ומדמה לה לנזקין מאחר דלא מת בשעת נגיחה :

טו) **ואם** נגח ג' נגיחות ולא העידו עליהם בפני בעלים וכו' למ"ד ליעודי תורא מיעד למ"ד ליעודי גברא לא מיעד · עיין בדברי רבינו בפ"ב סי' ח' ובתוס"ש ס"ק כ"ד · ולהכי לא הביא רבינו ג"כ אוקימתא דרבינא במכירין בעל השור ואינם מכירין את השור [שהביא הרמב"ם] משום דכבר כתב לעיל בפ"ב דלמאן דאית ליה ליעודי גברא אית ליה נמי ליעודי תורא ר"ל שצריך לידע דאותו השור שנגח פעם ראשון ושני נגח פעם ג' וכן צריך להתרות את בעל השור על שור ידוע וא"כ הוא בכלל מ"ש בבבא זו :

(טז) **ושור** של שני שותפים בעיא ולא איפשיט וכו' ואפי' הלאי בקר · גם בזה דעת רבינו דלא כהרמב"ם בפ"י מה' נ"מ ה"ה שפסק דמשלם כל אחד כופר שלם ועיין במ"מ שכתב בטעמו משום דלשון הגמ' משמע כן מדקתני כיצד משלמין משמע שפשיטא דמשלמין וטעמא משום דכפרה הוא הלכך לא דמי לשאר ספיקות אמנם דעת רבינו פשוט דמאחר שהוא בעיא דלא איפשט לא מחייבינן להו כדין כל ספיקות ומכל שכן דלא

חצי כופר והאי משלם חצי כופר דקימא לן חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר (יז) ושור שהמית שלא בכוונה משלם את הכופר (יח) פלוגתא דאביי ורבא ורב אדא בר אהבה בדמי וולדות פסק הרב אלפסי ז"ל [ב"פ הפרה] כרב אדא · כתב אבא מרי ז"ל דעיקר פלוגתא בנתכוון השור לאשה עצמה חייב בדמי וולדות דמקרא לא שמעינן פטור מדמי וולדות ומדר' שמעון נשמע לרבנן ור' שמעון ורבנן לא פליגי כלל בדמי וולדות וכיון דלר' שמעון פטור אפי' נתכוון לאשה עצמה הכי נמי לרבנן ולפיכך פסק הרב כרב אדא בר אהבה משום דאביי ורבא לא פליגי אלא אליבא דר' יוסי הגלילי אבל לר' אליעזר ור' עקיבא דדרשי נקי לדרשא אחרינא ודרשי אנשים ולא שוורים בין לענין דמי וולדות בין לענין בושת · ושור שהמית את האשה אין הכופר לבעל מפני שאינו משתלם אלא לאחר מיתה והוה ליה ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק · ושור שהמית שלא בכוונה חייב בכופר · כתבתי דיני כופר משום דכופרא כפרה ובבא לצאת ידי שמים :

ה מתני' (יט) (מסקנא) [מסר] לשומר חנם ולשואל לנושא [שכר] ולשוכר נכנסו תחת הבעלים ואם יצא והזיק תם משלם חצי נזק · מועד משלם נזק שלם פי' ואפילו בסתם קבל עליו שמירת נזקיו הא דאמרינן בגמרא גבי [מסרו לשומר] הזיק [חייב היכי דמי אי דקביל עליה שמירת נזקיו] אפילו (הניזק) [הוזק נמי] (חייב) [ליחייב] דמשמע דווקא קביל [משום סיפא] דמילתא היא דאיידי דאמר אי דלא קביל עליה שמירת נזקיו אמרינן נמי [ברישא] קביל ולעולם בסתמא נמי קבל ובפרק קמא [דף י"ד ע"א] אמרי'

תורת ההשלמה

ממשכנין ולהכי השמיט הך בעיא שהיא דלא כהרמב"ם שפסק דממשכנין ויהיב הה"מ טעם כמ"ש הרשב"א בחידושיו שלמד מדברי התוס' שם · ועיין בש"מ בשם המאירי דפסק נמי כדעת הרמב"ם דב"ד בירושלם ממשכנין ועיין לח"מ שם :

(יז) **ושור** שהמית שלא בכוונה משלם את הכופר · היא מלתא באפי נפשיה ופשוט משוגי' דף מ"ד ומיירי שהיה מועד וידעינן שנגח שלא בכוונה כגון שנתחכך להנאתו גם אחר שהמית .

(יח) **פלוגתא** דאביי ורבא ורב אדא בדמי וולדות פסק הרי"ף כר"א וכו' דעיקר פלוגתא בנתכוין השור לאשה עצמה חייב בדמי וולדות וכו' מדר"ש נשמע לרבנן וכו' משום דאביי ורבא ל"פ אלא אליבא דריה"ג וכו' דעת רבינו בשם אביו ז"ל דלא כשיטת רש"י שפי' דרב אדא ב"א כר"ש ס"ל דא"כ תיקשי קושית התוס' והראב"ד דהאיך אתקיף ר"א ב"א על אביי ורבא דסברי כרבנן ובעיקר פירושו כדעת התוס' ד"ה בכונה בשם ר"י ס"ל דפלוגתא דאביי ורבא ורב אדא בר אהבה לענין נתכוון השור לאשה עצמה דלאביי ורבא חייב ולראב"א פטור ור"ש ורבי לא פליגי בשוורים כלל ארבנן [בסנהדרין דף ע"ט ע"א] אמנם מה דמשמע מדברי התוס' דלאביי ורבא חייבים בדמי וולדות אבל דעת רבינו דאליבא דדינא גם אביי ורבא יסברו דפטור שוורים מדמי וולדות ולא אמרי חייבים רק אליבא דר' יוסי הגלילי אבל לר"ע ור"א דדרשי אנשים ולא שוורים בין לענין דמי וולדות בין לענין בושת מודו דפטור וקי"ל כר"ע ור"א לדינא וא"כ ל"פ אביי ורבא וראב"א לדינא · ומה דמקשי בגמ' דף מ"ט טעמא דנתכוין לחבירו אבל נתכוין לאשה משלם נימא תהוי תיובתא דרב אדא ב"א דמשמע לאביי ורבא ניחא כמו שהקשה בתוס' שם צ"ל

לדעת רבינו אף דלדינא גם לאביי ורבא נמי פטור מ"מ פריך דווקא לראב"א דפטור לכו"ע אבל לאביי ורבא יש לתרץ דמתני' אתיא לר' יוה"ג ומש"ה פסק הרי"ף בפ' הפרה והרמב"ם פי"א מה' נ"מ ה"ג דפטור מדמי וולדות כראב"א דאתיא ככו"ע ולא כפירש"י דראב"א כר"ש ס"ל ולית ליה הא דתנא דבי חזקיה ועיין ש"מ בדף מ"ב ד"ה מתקיף בשם הרא"ה כדעת רבינו וכל זה דלא כהרמב"ם בפ"ד מה' חו"מ ה"ו כפי מה שפי' המ"מ שם יעו"ש ובהשגות הראב"ד · ומ"ש רבינו ושור שהמית את האשה אין הכופר לבעלה וכו' פשוט בגמ' דף מ"ב ע"ב וכר"ל אליבא דר"ע וכן הוא ברמב"ם בפי"א מנ"מ רק משום שהרי"ף לא כתבה השלימן רבינו וכן דין דשור שהמית שלא בכוונה אמנם צ"ע דכבר כפול דין זה לעיל בסמוך :

(יט) **מתני'** מסרו לשומר וכו' פי' ואפילו בסתם וכו' אלמא קבל לאו דווקא · דבריו מגומגמים והנכון כמו שהגהתי ודעת רבינו דאפילו בסתם קבל עליו שמירת נזקיו ומה שאמרו בגמ' גבי מילתא דר"א ה"ד אי דקביל עליה דמשמע דווקא שקביל בפירוש והא מתרץ דלעולם בסתם נמי קביל אלא משום סיפא דמילתא דאמר אי דלא קביל דע"כ מיירי שאמר בפירוש שאינו מקבל דבסתמא אמרינן דקביל עליה להכי נקיט נמי ברישא קביל · וראיה לזה הביא רבינו מהא דאמרינן בפ"ק גבי שואל שקבל עליו שמירת גופו ולא קביל עליו שמירת נזקיו וע"כ שמירת גופו בסתמא נמי קביל דהא שואל הוא שכל הנאה שלו ודאי מקבל עליו שמירת גופו אפי' בסתמא · אלא ע"כ דגם שם קתני ברישא קביל משום סיפא דקתני בשלא קביל דמיירי

בשקבל עליו שמירת גופו ולא קבל עליו שמירת נזקיו ודאי שמירת גופו אפילו בסתם הוא אלמא קביל לאו דווקא · (כ) ומסתברא דאפילו שומר חנם דלא מחייב אלא בפשיעה הני מילי לאתזוקי אבל לאזוקי נכנס תחת הבעלים לגמרי וכי היכי דבבעלים לא סגי תם בשמירה פחותה דלגמרי נכנס תחת הבעלים · ואי קשיא לך אם כן הא דאמר ר' אלעזר מסר שורו לשומר (חנם) והזיק חייב הוזק פטור ופרכינן עלה היכי דמי אי דקביל עליה שמירת נזקיו [אפילו הוזק נמי לחייב ואי דלא קבל עליו שמירת נזקיו] אפילו הזיק נמי לפטור ואמר רבא הכי במאי עסקינן כגון שהכיר בו שהוא נגחן סתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומזיק לאחריתי קביל עליה דאתי אחרינא ומזקיה ליה לדידיה לא קביל עליה ואמאי לא שני ליה כגון שמסרו לשומר חנם ועבד ביה שמירה פחותה ולפיכך הוזק פטור הזיק חייב מדלא שני הכי שמע מינה שומר חנם בשמירה פחותה סגי לה אפילו לאזוקי לאחרינא · איכא למימר האי דלא שני הכי משום דר' אלעזר מסרו לשומר קאמר לא שנא שומר חנם ולא שנא שומר שכר ועוד דלא בעי לאוקמי מילתא דר' אלעזר [דלא] כר' אליעזר בן יעקב דאמר אחד תם [ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה פטור · מיהו הרב ר' משה ז"ל כתב [בפ"ד מה' נ"מ ה"ד] דלאזוקי נמי אחרינא בשמירה פחותה סגי ליה · (כא) ועוד כתב הרב ז"ל [שם] דאפילו שמרו השומרים שמירה מעולה השומרים פטורים והבעלים חייבים · וזהו תימה גדול אמאי הבעלים חייבים ויש ראיה (לדבריו) [לדברינו] ממה שאמרו בגמרא · תנו רבנן ארבעה נכנסו תחת הבעלים הרגו תמים נהרגין ופטורים מן הכופר ומועדים נהרגים ומשלמים את הכופר וחייבים להחזיר דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם · ואמרינן הכי דמי אי דנטריה אפילו כלהו נפטרו או דלא נטריה אפילו שומר חנם נמי לחייב הכא במאי עסקינן כגון דנטריה שמירה פחותה (כלתה ליה) ולא נטריה שמירה מעולה הנך לא כלתה שמירתן שומר חנם כלתה ליה שמירתו ולפיכך פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו אבל בכופר חייב אע"ג דנטריה שמירה פחותה וכן פירש רבינו שלמה ז"ל אלמא לאזוקי אחרינא נכנס תחת הבעלים וחייב · מיהו איכא לדחוקי דכי קאמר חוץ משומר חנם אכופר נמי קאי ופטור מן הכופר · (כב) הרב אלפסי ז"ל משמע שפסק כר' יהודה בשמירה פחותה סגי ליה מיהו

תורת ההשלמה

שהותנו בפירוש · שלא קביל וכ"כ הכא נקיט ברישא קביל משום סיפא דקתני לא קביל · ועי' רא"ש פ' כפרה סי' ד' · וכ"כ הרשב"א בחידושיו הובא בש"מ ודלא כמו שהביאו בשם הראב"ד דמשמע שצריך להתנות שמקבל עליו שמירת נזקין עיי"ש [ומה שמביאים שם בשם הירושלמי ע"ש הוא וכן צ"ל אר"א מסר שורו לש"ח יצא והיזק חייב יצא ונטרף פטור כמו דאיתא בגמ' שלפנינו] :

(כ) ומסתברא דאפי' ש"ח וכו' ה"מ לאתזוקי אבל לאזוקי וכו' הא דאמר ר"א מסר שורו לשומר וכו' אפי' לאזוקי לאחרינא א"ל וכו' כצ"ל ונראה דגירסת רבינו כגרסת תלמידי הר"פ הובא בש"מ דלא גרסינן בדברי ר"א לשומר חנם וכדמוכח מדברי רבינו בסמוך וזכרונו של המעתיק הטעהו שהיה לפניו הגרסא בגמ' ש"ח. וכתב גם בדברי רבינו תיבת חנם בחנם · ודעת רבינו דאף דש"ח דסגי ליה בשמירה פחותה כמ"ש בגמ' דש"ח כלתה לו שמירתו ה"מ היכי דהוזק השור עצמו. אבל אם השור הזיק לאחר חייב על כל ההזיקות כבעלים עצמן וה"מ בתם דלא סגי בשמירה פחותה אליבא דהלכתא דאלו מועד גם בבעלים פסקינן כר' יהודה דסגי בשמירה פחותה ולא פסקינן דלד תמות במקומה עומדת כמש"כ בסמוך לדעת הרי"ף וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מנ"מ והרא"ש סוף פרקין · וע"ז מקשי רבינו מהך דר"א דלא שני דאיירי בש"ח ושמרו שמירה פחותה ומשני דר"א לאו בש"ח דווקא איירי אלא גם בשאר שומרים ועוד דאי הוי משני הכי הוי מוכח דר"א לא ס"ל כראב"י דאי כראב"י הא גם הבעלים פטורין בשמירה פחותה ואמאי הזיק חייב · אבל השתא לפי מאי דמשני בגמ' נוכל לומר דאתיא כראב"י ומיירי דלא שמרו אפי' שמירה פחותה ואפי' בתם · ומ"ש רבינו בסמוך לדחות ראיתו דאיכא לדחוקי דכי קאמר חוץ מש"ח אכופר נמי קאי דפטור נמי מכופר כן פירש גם כן הרשב"א בחידושיו והובא בש"מ דלא כשיטת רבינו ורש"י ז"ל :

(כא) ועוד כתב הרב ז"ל וכו' והבעלים חייבים וזה תימא גדולה אמאי הבעלים חייבין · עיי"ש בהשגות הראב"ד וה"ה דהיק לאוקמי לדברי הרמב"ם אקרן דתמין וכבר כתב הרמב"ם בתשובתו לחכמי לוניל והודה שט"ס בספרו במ"ש שהבעלים חייבים וכצ"ל שמרוה שמירה פחותה אם ש"ח הוא פטור והבעלים חייבין וכו' ואם ש"ש וכו' חייבין :

(כב) הרב אלפס ז"ל משמע דפסק כר"י בשמירה פחותה סגי לה ר"ל דגרים במתני' ר"מ ור"י בהדיא וקי"ל דהלכה כר"י נגד ר"מ [דלא כגרסת הירושלמי דלא גרים דברי ר"מ א"כ קי"ל דהלכה כסתם מתני' נגד ר"י אף שסתם מתני' ר"מ היא כמ"ש הרי"ף בשבת פ' כל הכלים] · ולא הביא כלל הא דר"א ב"י ·

בבא לצאת ידי שמים אין לו תקנה אלא בשמירה מעולה · ולא פסק [דצד] תמות במקומה עומדת משום דלא סבירא ליה הכי :

ט (כג) אמ"ר רב מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל אליבא דמאן אי אליבא דר' מאיר הא אמר אחד תם ואחד מועד שמירה מעולה בעי אי ר' יהודה מאי איריא קרן שמאל אפילו בימין נמי אית ביה צד תמות · אמר ליה לעולם כר' יהודה ורב לא סבירא ליה כרב אדי והא קמ"ל כי האי גונא הוא דמשכחת ביה צד תמות אבל מועד לא משכחת ביה צד תמות כלל (ומר) [ומאי] דלא שני ליה דבנזק שלם קאמר דבקרן ימין משלם נזק שלם ובקרן שמאל חצי נזק אלמא דמילתא פשיטא היא שאין משלם בקרן שמאל אלא חצי נזק דהשתא באותו קרן עצמו מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו כל שכן בקרן אחד [אחר] שאינו מועד אף למינו · מהכא משמע שאם מועד לנגיחה אינו מועד לנגיפה ולנשיכה ולעולם אינו מועד אלא לאותו דבר שהועד בו דהשתא בקרן ימין לקרן שמאל אינו מועד כל שכן מקרן לנגיפה ומקרן לנשיכה וכן [משמע] מדברי הרב ר' משה ז"ל :

סליק פרקא

פרק שור שנגח את הפרה

א מתניתי' הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהם בעל הפירות חייב גמרא (א) אמר רב לא שנו

תורת ההשלמה

ומ"ש מיהו בבא לי"ש אין לו תקנה אלא בשמירה מעולה הוא מדכתב הרי"ף ואע"ג דקי"ל כר' נתן לית הלכתא כר"א בהא דאמר דאין לו שמירה אלא בסכין ופי' משום דר"נ לא אמר רק לענין איסורא ולא לענין דינא מכלל דלענין איסורא דהיינו לי"ש חייב בשמירה רק דאין כח ביד ב"ד לחייבו ממון וא"כ מש"ה אין לו תקנה אלא בשמירה מעולה ל"ד דאפי' בשמירה מעולה נמי חייב לי"ש כר"א דאין לו שמירה אלא בסכין · ועי' בנמ"י שכתב דהלכתא כר' מאיר יעו"ש · ומ"ש ולא פסק צד תמות במקומה עומדת משום דלא ס"ל הכי ר"ל במקום אחר דהיינו גבי מעמידין אפוטרופוס לגבות מגופו דמועד מעמידין לגבות אף מחלק תמות שבו · ודלא כהרא"ש שפסק כרב אדי ב"א דצד תמות במקומו עומדת וכן נראה דעת התוס' דף ל"ט ע"א ד"ה אין עי' פלפלא חריפתא ס"ק ע"ו :

(כג) אמר רב מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל וכו' מהכא משמע וכו' וכן משמע מדברי הר"מ · רבינו מפרש פי' הסוגיא כפירש"י דעיקר האיבעי לענין שמירה דאי לענין תשלומין פשיטא דאי איעד לקרן ימין לא הוי מועד לקרן שמאל דאפילו באותו קרן עצמו מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו כ"ש מימין לשמאל · וא"כ שמעינן מינה דמועד לנשיכה אינו מועד לנגיפה ולנגיחה · דמה הכא שהוא באותו אב עצמו כ"ש מתולדה לתולדה · וראיתו מדברי הרמב"ם הוא שכתב בפ"ו מה' נ"מ ה"ב היה מועד לקרן ימין ואינו מועד לקרן שמאל ויצא אחר שמרו כראוי ונגח בין בקרן ימין בין בשמאל משלם ח"נ · ואין לומר דדעת הרמב"ם לפסוק דמשלם ח"נ אף בקרן ימין שהוא מועד משום צד תמות שבו וכרב אדי ב"א דהא לפני זה בהלכה א' פסק כרב דמועד ששמרו שמירה פחותה פטור לגמרי · וע"כ צ"ל דהרמב"ם מפרש שמעתא דרב דלא כפי' רש"י שנעשה מועד על קרן ימין אלא שאף על קרן ימין שנגח בו ג' פעמים והעיד בו מ"מ יש לו דין תם שמשלם ח"נ [מגופו כפי' הראב"ד ומ"ש הכ"מ משום צד תמות שבו אין ר"ל צד תמות מן צד מועדת אלא ר"ל שנשאר בו צד תמות שלא העיד] כיון דאינו מועד לשמאל א"כ לא העיד עוד על נגיחות דקרן בשתיהן · ומפרש דמ"ש בגמ' בקרן ימין אית ביה צד תמות וצד מועדת דר"ל אף שהוא מועד מ"מ נשאר בו צד תמות ושמעינן רב דלא כראב"א דדווקא הכא משכחת באותו קרן עצמו צד תמות ומועדות ולא במקום אחר וכמ"ש הלה"מ · אבל מ"מ הזיקן מדבריו דאית ליה דאף שאיעד לימין לא אמרינן שהוא מועד נמי לשמאל אף שהוא מין אחד וכ"ש היכי דאיעד על תולדה אחת שלא הוי מועד לתולדה אחרת כמו מנשיכה לנגיפה ומשמע מדברי רבינו דלא חש להאי ספיקא של התוס' שמסתפק דדילמא דווקא בקרן ימין מבעיא משום דבו הוא הזקתו וגבורתו וכן דייק רש"י בלשונו שכתב וכ"ש מועד לקרן ימין משום שהוא צד חזקת שבו דא"כ לא משתמע הוכחת רבינו כלל דנוכל לומר דאף דמועד לתולדה אחת מועד נמי לתולדה אחרת מ"מ הכא שאני דימין הוא צד חזקת שבו ומועד להזיק בו יותר מבשמאל מש"ה לא איעיד נמי על שמאל · והרא"ש השמיט דין זה משום שפסק כרב אדי ב"א ורבינו והרמב"ם הביאם והרי"ף בלא"ה השמיט כמה דינים בענין תם ומועד :

סליק פרקא

(א) גמ' אמר רב ל"ש אלא שהוזקה בהן וכו'

אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה פטור מאי טעמא היה לה שלא תאכל · מיתיבי הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכל חטים והתריז ומת פטור ואם ברשות חייב ואמאי נימא ליזו היה לה שלא תאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קא רמית ברשות שמירת שורו קבל עליו אפילו חנק את עצמו והכי אמר רבא לעיל גבי קדרות שמירת קדרותיו קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח ואע"ג דרבא אליבא דרבנן קאמר ולא קיימא לן כוותייהו אלא כר' ומדרבנן נשמע לר' בשקבל עליו לשמור · ומסתברא כי מחייב בעל החצר דבחנק את עצמו ובנשברין ברוח דווקא שלא על ידי אונס אבל על ידי אונס ודאי פטור דלא עדיף משומר חנם · (ג) איבעיא להו היכא דקביל עליה [וכו'] ואע"ג דבחנק את עצמו ונשברין ברוח בפשיעה [קביל עליה] אבל אם הוזק מעלמא לא הוה ליה לאסוקיה דעתיה ולאו פשיעה היא ולא איפשיט ולקולא עבדינן והלכך הא דתני [בגמ' איתא רב יהודה בר סימון] יהודה בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו] לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור אחר ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב לאו מבעל החצר דבעל החצר אפילו ברשות פטור אלא מבעל השור קאמר דברשות הוי לה שן בחצר הניזק ושן ברשות הניזק חייבת ואפילו למאן דפטור בשן ורגל בחצר השותפין הני מילי שותף מחברו אבל אינש דעלמא חייב שלא ברשות הויא לה שן ברשות הרבים ופטור :

ב (ג) **ההיא** אתתא דעלת למיפא בההיא ביתא אתיא [ברחא דמריה (מריה)] דביתא אכלה ללישה חביל ומית חייבה רבא לשלומי דמי דברחא דכיון דברשות קביל עליה נטירותא ואפילו בסתם ואפילו לר' דכיון דבעיא צניעותא סלוקי מסלקי מרוותא דחצר נפשייהו והיינו דאקשי ליה מהאשה שנכנסה לטחון ולא אקשי ליה ממתניתין דהוה קא סלקא דעתין דהאשה שנכנסה לטחון בעיא נמי

תורת

מיתיבי וכו' ואע"ג דרבא אליבא דרבנן קאמר ולא קי"ל כוותייהו אלא כרבי ומדרבנן נשמע לרבי בשקבל עליו · דעהו דלהכי פסק הרי"ף כרבי ושמואל בדינא דאף רבא לא פליג עליה דשמואל רק דמפרש טעמא דרבנן אבל לענין דינא כר' ס"ל והא דאמר רבא לקמן הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בו בורות שיחין ומערות וכו' אפילו לרבי דוקא שלא ברשות חייב אבל ברשות פטור דאין אחד מהם מקבל עליו שמירת נזק חבירו כמ"ש הרא"ש ס"ס ד' ולכן השמיטו הרי"ף [ועי' ב"י סי' רל"ה סעיף ד'] וכמ"ש בפני יהושע משום דהיכי דהכנים ברשות בהמה דינו כחצר השותפין שמיוחדת לשוורים דפטור אם חפר בו בורות שיחין ומערות דהוא מילתא דלא שכיחא ואנוס הוא ולא דמי לקרן דכוונתו להזיק וכמ"ש התוס' לפי סברת המקשה והא דחייב שלא ברשות משום דהוי תחלתו בפשיעה דחייב אפי' סופו באונס אבל ברשות אקני ליה מקום בחצרו ועי' פ"י שם במה שמיישב קושית הרא"ש למה לא משני הגמ' רומיא דברייתא דהכנים שורו והשמרנו ניחא לשיטא נמי אליבא דרבי · וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מנ"מ ה"ד כרבי והשיגו עליו הראב"ד וכמ"ש המ"מ שם וכן חזר בעל המאור לפסוק כרבי כפי שהוא בשאילתות · ודלא כמ"ש התוס' מ"ח ב' ד"ה ושמואל שהניח בצ"ע וכתב הטור בשמם ובשם הרא"ש דפסקו כרבנן וכן דעת רבינו ירוחם וכ"כ הרא"ה הובא בש"מ ודעתם דרבא פליג עליה דשמואל דפסק כרבנן ועי' שו"ע ח"מ סי' שצ"ג וסי' שצ"ח :

ההשלמה

(ב) **איבעיא** להו היכי דקבל עליה ואע"ג דבחנק את עצמו ונשברין ברוח בפשיעה קביל עליה וכו' לא אסיק אדעתיה · ר"ל השור חנק א"ע בפשיעותיה אבל אם חנק א"ע ע"י אונס כתב רבינו בסמוך דפטור דלא עדיף משו"ח וכ"כ בש"מ ומבעיא היזק הבא מעלמא לפשיעה מדמינן או לאונס · ואע"ג דמשמע מדברי רבינו דמפרש כפי' רש"י דהאיבעיא קאי אפי' לרבי היכי דקביל בפירוש וא"כ ה"ל ש"ח וסתם ש"ח קביל עליו נזקין בעלמא כדאמרי' בפ' שור שנגח ד' וה' דף מ"ה ע"ב מסר שורו לשומר הזיק חייב אם לא דשור נגחן הוא וכמש"ר לעיל בפ"ג סי' ה' וי"ל כמ"ש הרא"ש דלא דמי לש"ש דא"ל ואשמור לך שורך אבל הכא דבעי מיניה רשות להכניס את שורו בחצרו וא"ל כנוס שורך ואשמרנו מבעיא להו דילמא דוקא לשמור שיהיה שמור בחצירו מבהמות שלא יזיקוהו אבל אי יוצא הוא מחצרו לא אסיק אדעתיה לקבל עליו ואם הוזק ה"ל אונס · ולא ניחא ליה שמה שכתב התוס' ד"ה או דמבעיא ליה אי תבירא דשני דאפי' נשברין ברוח דאויא הוא · והרי"ף השמיט הך בעיא ועי' ב"י סי' רל"א שם · ומ"ש לחלוק בשן בחצר השותפין בין אינש דעלמא לשותף עצמו כ"כ רש"י מ"ח א' ד"ה הויא :

(ג) **ההיא** אתתא וכו' ואפי' לרבי וכו' דבעיא צניעותא וכו' בא לפרש דמש"ה הביא הרב אלפסי ז"ל הך עובדא דאתיא אפי' לרבי וטעמא משום דבעי צניעותא יתירא ומש"ה מקשי מהאשה שנכנסה לטחון ולא פריך ממתני' וכן פי' התוס' והרא"ש וכן כתב

צניעותא · (ד) אמר רבא הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק [את] בעל הבית או בעל הבית הוזק בו חייב · הרביץ גללים ונטנפו כליו של בעל הבית פטור משום דהויא להו גללים בור (בעל שלא ברשות והזיק בעל הבית או בעל הבית הוזק חייב: הרביץ גללים ונטנפו כליו של בעל הבית פטור משום דהויא גללים בור) ולא מצינו בור שחייב את הכלים אבל אם הוזק [הוא עצמו] בגללים חייב ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור בור דכל מילי דהוי דידיה בשעת נפילה כגון גללים וכגון נפלה גמלו ולא העמידו דמחייבינן ליה משום בור ואע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת נפילה דידיה היא ועליה לסלוקי · כמאן דכרייה איהו דמי ואע"ג דמפקיר ליה בתר שעתא ולא [דמי] לשורו שחפר בור ברשות הרבים דהפירה לאו דידיה הוא ולדלי הקשור ברגל התרנגול נמי לא דמי דדלי לאו דידיה הוא כך פירש רבינו שלמה ז"ל · ועוד יש לומר דכיון דאורחיה דשור להטיל גללים לא היה לו לבעל השור להכניסו לחצר בעל הבית וכי הכניסו כמאן דכרייה איהו דמי · אמר רבא שניהם ברשות שניהם שלא ברשות והזיקו זה את זה חייבין הוזקו זה בזה פטורין · הא דתנן בפרק המניח את הכד [דף ל"ב] שנים שהיו מהלכים ברשות הרבים והזיקו זה את זה פטורין · ההוא הזיקו הוזקו הוא ולא דק בלישניה · כך פירש רבינו שלמה ז"ל :

ג (ה) הא דתנן נפל לבור והבאיש את מימיו חייב דווקא הבאיש מגופו אבל מריחו פטור מאי טעמא גרמא

תורת ההשלמה

הרשב"א בחי' וכן דעת הרמב"ם שהביא הך עובדא בפ"ג אף דפסק כרבי · ודלא כמ"ש הרא"ה הביאו בש"מ דטעמא דרבא משום דפסק כרבנן :

(ד) אמר רבא הכניס וכו' דהויא ליה גללים בור וכו' כפרש"י ועוד י"ל וכו' כמאן דכרוה איהו דמי [מתיבת בעל עד תיבת עד נמחק כמו שהעתקתי כי טעות המעתיק הראשון הוא שכתב שורות ב' פעמים] הביא הך מימרא אע"ג שהביאו גם הרי"ף כדי לפרש הטעם דדווקא כליו פטור אבל הוזק עצמו חייב כפי' רש"י וגם לדחות דברי הר"י שהביא התוס' שם דס"ל דלפי המסקנא דאמר דמפקיר להו אפי' הוא עצמו פטור דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אוגם · דמאחר שדרך השור להטיל גללים ה"ל פשיעה מה שהכניסו ומפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה הוא וכ"כ בש"מ בשם תוס' שאנ"ץ וכ"כ בהגהות אשר"י בשם רבינו שמשון · ומ"ש הא דרבא שניהם ברשות ושניהם שלא ברשות וכו' כדי לתרץ מהא דהמניח דף ל"ב כפי' רש"י · ויש בזה פירושים אחרים ועי' רמב"ם ה' חו"מ ה"ג ובמ"מ שם ובטור סי' שע"ח בשם הרמ"ה ועי' בנמו"י פ' המניח במתני' דשני קדרין:

(ה) הא דתנן נפל לבור והבאים מימיו וכו' אבל מריחו פטור מאי טעמא גרמא בעלמא הוא וכו' וכי הבאים מגופו נמי לא אמרן וכו' את הכלים · רבינו הביא הני תרתי אוקימתא דרבא דאע"ג דנד רבא מאוקימתא קמייתא היינו משום דלא לאוקמי נמי כרב דאית ליה דכל תקלה אינו חייב משום בור עד דאפקרינהו ואנן כשמואל קיימינן · וכן פסק הרמב"ם בפי"ג מנ"מ והטור ושו"ע ח"מ סי' של"ח אמנם אוקימתא בתרייתא דרבא לחלוק בין הבאים מגופו להבאים מריחו לא הביא · שום פוסק וכן הרב אלפס ז"ל השמיטו כל אוקימתא דרבא [ומ"ש בספרי אלפסי שלפנינו ל"ש אלא שהבאים מגופו אינו מדברי הרי"ף אלא איזהו מגיה כתב וכן כ"כ הנמו"י שהרי"ף השמיטו] וטעמא משום דגרסי בגמ' רבה ולטעמא אזיל דלא מחייב משום גרמי גבי שורף שטרותיו אבל אנן קי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי מחייב אפי' הבאים מריחו נמי אבל דעת רבינו דהכא פטור משום גרמי דשאני גרם הבא מכחו מגרם הבא על יד שורו כמ"ש הרמב"ן סוף מס' בבא בתרא בכללי גרמי וז"ל נפל לבור והבאים מימיו מריחו צריך לפנים י"ל דלדידן דדיינינן דינא דגרמי חייב והדין הוא סברא דרבינו הגדול ז"ל שלא כתבה בהלכות וי"ל כי דיינינן דינא דגרמי ה"מ בנזקי עצמו אבל בנזקי בהמתו לא וכו' כך נ"ל ומה שהשמיטה רבינו הגדול ז"ל משום דהאי לישנא לרב אתמר אבל לשמואל דאמר כל התקלה בור הוא בין מגופו בין מריחו אינו חייב וכו' ולא משכחת דחייב אלא שהבאים בשעת נפילה לא אפשר ולישנא קמא ה"ל למכתב אלא משום דכבר פסק כשמואל לא חש לה דמילתא דלא שכיחא הוא וכן נראה מדברי ר"ח דאיתא להאי דינא תדע דהא רבא דבתרא הוא אמרה ואיהו הא אית ליה דינא דגרמי דהא דאין דינא דמסור דף קי"ז וכולהו נסחא עתיקא ודוקאני רבא גרסינן בהל"ף ולא רבה בה"א ואי קשי לך הא הזיק שאינו ניכר הוא ואפי' בלא גרמא נמי פטור לה היא וכו' כדאמרינן לענין יין והחמיץ ולפום הך סברא שורו שהדליק את האש ושרף שטרותיו ש"מ פטור וכו' ומסתברא דחייב ושאני גרמא דריחא דממילא אתיא וכו' יעו"ש · [ר"ל דהיכי דהוא עצמו עושה בידים וגורם ההיזק לחבירו כמו שורף שטרותיו אין לחלק בין מעשיו למעשה שורו שהוא חייב עליו ג"כ · אבל אם הגרמא

בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור · וכי הבאיש מנופו נמי לא אמרן אלא שהבאיש בשעת נפילה אבל לאחר נפילה פטור מאי טעמא הוי ע״ה [בור] ומים כלים · ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים :

ד (ו) **הא** דתנן כיצד משלמין דמי וולדות פרכינן עלה בגמרא האי דמי וולדות שבח וולדות מיבעי ליה הכי קאמר (אין) [כיצד] משלמין דמי · וולדות ושבח וולדות שמין את האשה כמה היא יפה משילדה ורבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה דמבכרת אין לה שבח וולדות מפני שהאשה משבחת לאחר שתלד מקודם שתלד דאיפריקא לה מצער לידה · ובשאין מבכרת חולקין שבח וולדות (ז) והלכתא כרבן שמעון בן גמליאל דקיימא לן כל מקום ששנה רשב״ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מצידן וערב וראיה אחרונה · ואיכא מאן דפסק כרבנן וכללא דכל מקום ששנה רשב״ג לאו דווקא · תניא ר׳ אליעזר אומר לעולם אינו חייב עד שיכנה כנגד בית הריון אמר רב פפא לא תימא כנגד בית הריון ממש אלא כל היכא דסליק ביה שיחמא לוולד לאפוקי יד ורגל דלא · הא דתנן היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור דווקא בגיורת מעוברת מגר ומשוחררת מעוברת ממשוחרר אבל מעוברת מישראל כישראל נינהו ואם נתעברה קודם שנשתחררה דאדון נינהו :

ה (ח) **אמ״ר** רבא לא שנו שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון דחבל בה בחיי הגר זכה בהן הגר אבל חבל בה לאחר

תורת

בא על ידו ממילא שמחייבין אותו בזה שפיר יש חילוק בין בא מעצמו לבא הגרם מבהמתו דלא מחייב כמו גבי כלאים שכתב הרמב״ן קודם לזה דאי לאו שנאסר מחמת מחשבתו הוי פטרינן משום דהגרם בא מחמת ממונו הגורם היזק ואם אינו מזיק ממש פטור ודמי לשור שנפל לבור והבאיש מימיו מריחו שהוא פטור וכן בסוף הכללים כתב נמי בענין הרחקת נזיקין וז״ל כיון דלאו גירי דיליה אפשר דפטור למה זה דומה לשור שהבאיש מימי הבור דפטור דלאו גירי דבעל השור הוא ולפיכך פטור ור״ל דלאו היזקו הבא מעצמו רק מממונו והנך רואה שדעת הרמב״ן כדעת הרא״ה שאכתב בסמוך -רק שמחלק בין גרמא בידים לגרמא דממילא ולא תמוה כ״כ קושית הש״ך בס״ק ה׳ שם שכתב דמשמע מדברי הרמב״ן הפך מזה] · וזה נראה דעת רבינו וכן דעת הרא״ה שהביא הנמ״י והש״מ וז״ל דהא ודאי לגבי בעלים דשור לא הוי דינא דגרמי כלל אלא גרמא בעלמא אא״כ כשהפילהו הבעלים לבור דהשתא הוי דינא דגרמי ועי׳ ח״מ סי׳ שפ״ו סעיף ה׳ בהגה״ה :

(ו) **הא** דתנן כיצד משלמין דמי וולדות וכו׳ · ה״ק כיצד משלמין דמי וולדות ושבח וולדות כנ״ל לגרוס ותיבת אין ע״ש היא דאף אם נאמר דדעת רבינו דלא כמ״ש התוס׳ לעיל דף מ״ז ע״א ד״ה וכן דלכו״ע שמין דמי וולדות בפני עצמן ולא אגב אשה משום דלא דמי לפרה שהיא ממונו אבל אשה לאו ממונו היא ואף אם נאמר דשמין הוולדות אגב אשה מ״מ משלם דמי וולדות ואינו נכלל דמי וולדות בשבח וולדות וכן הוא בברייתא דלקמן דדמי וולדות נותן לבעל ובשבח הוא מחלוקת רשב״ג ורבנן וע״כ דט״ס וכמו שהגהתי ועי׳ הגהות הב״ח :

ההשלמה

(ז) **והלכתא** כרשב״ג דקיי״ל וכו׳ חוץ מצידן וערב וראיה אחרונה · ואיכא מאן דפסק כרבנן וכו׳ לאו דווקא · וכן הרי״ף לא הביא כלל דברי רשב״ג כאן · ובהדיא אית ליה בפ׳ גט פשוט במתני׳ דערב דהך כללא ליתא אי לאו דאיכא טעמא וכן דעת הרמב״ם בפ״ד מה׳ חובל ועי׳ לח״מ ספ״ז שם וכן פסק הרא״ש והטור בח״מ סי׳ תכ״ג וכן בשו״ע שם ולית להו הך כללא דכ״מ יען כי תרי אמוראי אליבא דר׳ יוחנן ולחד מ״ד לית ליה הך כללא בב״מ דף ל״ח ובסוף פ׳ המדיר ובסנהדרין דף ל״א ע״א וכן לית ליה לרבא הך כללא במס׳ ע״ז דף ס״ט ע״ב · ועי׳ נמ״י פ״א דב״ב ובתוי״ט פ״ח מ״ז דעירובין ובפסחים פ״ד מ״ה · רק ר״ת ור״י פסקו דכללא דכ״מ דווקא הוא עי׳ ב״מ דף ס״ט ד״ה שיטה · ועי׳ רשב״ם דף קל״ג ב׳ בב״ב דאית ליה נמי הך כללא ועי׳ בדברי רבינו בפ׳ המניח סי׳ ה׳ ובתה״ש ס״ק י״ז מש״ש · ול״ע דרבינו כתב דעת הרי״ף והרמב״ם בשם י״א ומשמע נמי דלא סבירא ליה כוותייהו ופסק כרשב״ג מדהביא בסמוך הא דר״א בן יעקב דלא חייב אלא כנגד הריון דאתיא כרשב״ג והרמב״ם לא הביאו בהלכותיו משום דפסק כרבנן ולדידהו צריך האי קרא דונגפו אשה הרה ללמוד דשבח הריון לבעל · אולם הש״מ כתב בשם הרא״ה דאפשר דגם רבנן אית להו נמי הא דרא״בי מגמרא ולא מקרא · וגרסת רבינו הוא צידן וערב והיא כמו שהן סדורין לפי סדר המשניות ובגמ׳ איתא ערב וצידן משום דלא להוי סימן צ׳ע׳ר׳ · וע״ש היתה שפחה וכו׳ דווקא מעוברת מגר הוא פשוט וכן פירש״י במתני׳ ועי׳ תוס׳ דף מ״ט ע״ב ד״ה היתה בשם הריב״א שם :

(ח) **אמר** רבא ל״ש וכו׳ בגרסת הגמ׳ שלפנינו איתא רבה וכן גרסת הרא״ש שכ׳ דהלכה כרב

מיתת הגר זכיא ליה איהו בגווייהו ומחייב לשלומי (בדידה) [לדידה] · אמר רב חסדא (מידי) [מריה] דייני אטו וולדות צררי נינהו דזכיא בהו איתיה לבעל זכי ליה רחמנא ליתיה לבעל לא זכי ליה · מסתברא דכיון דלרבא תנאי היא ולרב חסדא לאו תנאי היא הלכתא כרב חסדא אבל בשבח וולדות אפילו לרבן שמעון בן גמליאל דאמר חולקין אם חבל בה לאחר מיתת ז ר כולה לדידה דכיון דשיכא ידה בגויהו זכיא בהו :

ו (ט) **עי** מיניה רב ייבא סבא מרב נחמן המחזיק בשטרותיו של גר מהו מאן דמחזיק בשטרא אדעתא דארעא הוא מחזיק ובארעא הא לא אחזיק ושטרא נמי לא קני (הא) [דהא] לאו אדעתא דשטרא מחזיק · או דילמא דעתיה נמי אשטרא · אמר ליה עני מרי וכי לציר ע"פ צליחותו הוא צריך אמר ליה אין לצור ולצור · אמר רבה משכונו של ישראל ביד הגר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מאי טעמא כיון דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה : (י) משכונו של גר ביד ישראל ובא ישראל והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר ואמאי תקנה ליה חצרו דאמר ר' יוסי בר חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו הכא במאי עסקינן בחצר שאינה משתמרת וליתיה לבעל חצר בחצרו · ספרא אתרינא והלכתא דליכא למשכון בחצרו :

ז (יא) **תניא** החופר בור ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים כגון אלו שחופרין לאושין פטורין ר' יוסי בר יהודה מחייב עד שיעשה מחיצה עשרה או עד שירחיק

תורת ההשלמה

חסדא שהיה גדול מרבה ועי' ביאור הגר"א ז"ל בסי' תכ"ג ס"ק ו' שמדחה ראיות הרא"ש מב"מ דף כ' ע"ב דגם רב הונא רבו של ר"ח בעי מרבה. ועי' כללי הש"ס להגאון רי"ב בשם ב"ש: וגם על רבינו הגרים רבא ל"ע איך ענה ר"ח על דבריו דרבא תלמיד רבה היה וגם בהשגות הראב"ד פ"ד מה' חובל ה"ג ובמ"מ איתא ג"כ רבא ואולי ט"ס הוא · ודעת רבינו לפסוק כר"ח · וכן פסק הרא"ש ודלא כהרמב"ם שפסק כרבה וכן בשו"ע וטור ומ"א הביאו גם דעת הרא"ש יעו"ש :

(ט) **בעי** מיניה רב יובא סבא מר"נ המחזיק וכו' ובטרא נמי ל"ק וכו' א"ל אין לצור ולצור · ופי' שטרא ל"ק והמחזיק בקרקע קני נמי השטר בכל מקום שהוא דשטרא אפסרא דארעא הוא הרשב"א בחי' · ולגרסת רבינו הוא בעי דלא איפשטא · ולא כדעת הרמב"ם בפ"א מה' זכיה ה"ט שפסק דקני לצור עפ"י צליחותו · וכתב הש"ך סי' רע"ה בח"מ ס"ק ג' דגרסתו היה א"ל א"כ אפי' דעתא נמי אארעא יעו"ש · אמנם מש"ש הש"ך בדעת הרי"ף דלהכי השמיט בעי זו משום דס"ל דהני אמוראי פליגי ארב יובא ור"ל דמספקי להו בזה דבאמת קונה הגר מטעם דלא גרע ידו מחצירו כר יב"ח דקונה אפי' לא הוי דעתא עלייהו · כבר הרגיש בזה התוס' ב"ב דף כ"ד ע"א ד"ה אדעתא דליבי וכתב שאי ידע ולא מכוין לקנות גרע טפי משלא מדעתו והכא הא דעתו אארעא מכוין בהדיא שלא לקנות הגייר לצור עפ"י צליחותו ול"ק וכן דעת רבינו בהשלים הלכה זאת מה בהשמיטה הרי"ף לפסוק כוותיה ודעתו דהרי"ף השמיט הלכה זאת שלא בכוונה כמו שהשמיט כמה הלכות אשר השלימן רבינו :

(י) **משכונו** של ישראל ביד גר וכו' הכא במ"ע בחצר שאינו משתמרת וליתיה לבעל החצר בחצרו · ה"א והלכתא דליכא למשכן בחצרו · מש"ה הכא במ"ע אינו מגרסתו כן בגמ' רק מפירושו אהא דמשני בגמ' והלכתא דליתיה בחצרו · ופי' קמא הוא כי פי' הר"י בתוס' בכאן מ"ע ב' והרא"ש דקאי על בעל החצר [ועי' תוס' ב"מ דף י"א ע"א ד"ה ה"מ] וע"כ בחצר שאינו משמרת קאי דאי משתמרת קני ליה חצרו אפי' אינו עומד בתוכו וכן משמע מהסוגי' דקאמר ובא אחר והחזיק וא"כ אינו משתמר הוא · והרב אלפס ז"ל בפי חזקת הבתים ורש"י והרמב"ם בפ"ב מה' זכיה ה' ע"ז פירשו דהא דקאמר בגמ' וליתיה בחצרו קאי על המשכון וזהו הה"א שהביא רבינו [וצ"ע שהביא דעת הרי"ף והרמב"ם בשם ה"א] ולכאורה אין נ"מ בין הנך תרי שינויי אליבא דדינא כלל כמ"ש הש"ך סי' ע"ב ס"ק קנ"ו · אמנם משכחת לה נ"מ גם לענין דינא · דהנה בדין חצר שאינה משתמרת ועומד בצד שדהו אם צריך שיאמר זכתה לי שדי · הוא מחלוקת הפוסקים בזה ודעת הרמב"ם בפי"ז מה' זכיה ה"ח שצריך לומר זכתה לי שדי · והתוס' והרא"ש והרשב"א פליגי וס"ל דא"צ ואף אם לא אמר קני · והנה ראיית התוס' והרא"ש מוכרחת מסוגי' זו דהכא ע"כ באינה משתמרת מייר כמש"ל ואי הוי בעל החצר בחצירו קני אף אי לא אמר תקנה לי חצרי · דאי דווקא באמר תקנה לי למה דחק בגמ' לתרץ דליתיה בחצרו לישני דהכי במאי עסקינן דלא אמר תקנה לי חצרו ואפי' איתא בחצירו · וכ"ז לפי פירושם אבל הרמב"ם דמפרש כפי' הרי"ף דקאי דליתיה בחצרו על המשכון ומיירי בחצר המשתמרת דאי איתא למשכון קני ליה אפי' אם אינו עומד בצד שדהו ולא מוכח מידי מהך סוגי' :

(יא) **תניא** החופר בור ברשות היחיד הסמוכה לר"ה

ממקום דריכת רגלי אדם ורגלי בהמה ארבעה טפחים והלכתא כתנא קמא :

ה (יג) **כתב** הרב אלפסי ז"ל הלכתא כרב דאמר להבלו ולא לחבטו ·

ואיכא מאן דפסק כשמואל · ומכתברא דהלכתא כשמואל משום דאקשי כלים בני הבלא נינהו ולמה לי קרא למעוטי ואף על גב דשני בחדתי דפקעי מהבלא שנוייא דחיקא היא וכל מאי דמיתמר בגמרא משום הבלא בספוגין של צמר הוא וליכא ראיה מינה לדחוייה לשמואל הלכך בין לפניו בין לאחריו בין רחבה יתר על עומקה בין עומקה יתר על רחבה חייב (ייג) וקיימא לן דאין חבט בפחות מעשרה · וההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי דשחטיה מריה וטרפיה רב נהמן היינו טעמא משום דמכריסא דתורא לארעא ארבעה ואריתא דדלאי [שיתא] אשתכח דכי מיחבט מעשרה קא מיחבט ומתניתין דבעיא בבור עשרה דאיגנדור איגנדרי לבור · והרב אלפסי ז"ל שכתב דיש [חבט] בפחות מעשרה הכי קאמר אף על פי שאין הבור עמוק עשרה משום האי טעמא דמכריסא דתורא לארעא ארבעה · והרב ז"ל קצר דבריו ולא פירש כל הצורך וכן מנהגו בכמה מקומות · ומה שכתב גם כן איתיבה רבא לרב נחמן וכו' לאשמעינן דאין הבל פחות מעשרה למיתה ויש הבל לנזקין אבל חבט יש בו משום דמכריסא דתורא (לארבעה) [לארעא] ארבעה [ודאמרינן] אין חבט בפחות מעשרה בחבטא דמימליא אבל בזכרים המנגחים זה את זה וכיוצא בהם דמחבטי בכח מחמת הכאה יש חבט בפחות מעשרה :

ט **תניא** כי יפול הנופל ממנו ולא מתוכו כיצד היתה רשות הרבים גבוהה ממנו עשרה טפחים פטור עמוקה ממנו עשרה

תורת

כגון אלו שחופרין לאושין פטורין וכו' והלכתא כת"ק הרב אלפס ז"ל השמיט הלכה זו וכן הרמב"ם לא הביאו ועי' לח"מ פי"ב מנ"מ ה"ב שתמה עליו למה לא הביאו · ונ"ל דהרמב"ם מפרש הסוגי' כפי' הטור וכמו שהבין הטור מדעת רש"י דפטור אפי' חפר בר"ה וקשיא ליה מסוגי' דב"מ דף קי"ח דכל המקלקלין בר"ה אפי' ברשות חייבין וכמו בנר חנוכה לרבנן · וכמו שהקשו מהרש"ל והב"ח על הטור וכתבו דרש"י קאי אמגלה מקום ברשותו ואפ"ה אי לאו לאושין חייב [והגיהו בפירש"י דארווח בה ארווחי לר"ה כגון שמגלה מקום מרשותו לר"ה] אבל בר"ה ממש חייב וכן משמע דעת רבינו דלא הביא אוקימתא דרב אשי ודעת השו"ע בח"מ סי' ת"י סעיף ט' אפשר לפרש ג"כ כמ"ש הב"ח ורש"ל דכתב אפי' להרחיבו לצד ר"ה אבל הטור כתב אפי' להרחיבו בענין שחופר בר"ה ולא תיקשי מב"מ הנ"ל כמ"ש הרשב"א בחי' לחלק דהכא הוי תיקון המדינה וישוב המדינה יותר מהוצאת זבלים · וכ"כ בש"מ בשם הרא"ה כדעת הטור וכ"כ בס' תורת חיים דלא כמהרש"ל והב"ח ומחלק דלא דמי להא דב"מ משום דהכא עיקר החפירה ברשותו רק שמרוח קצת לר"ה יעו"ש · ועי' ש"ך ס"ק א' וסמ"ע ס"ק י"ג י"ד ודו"פ :

(יב) **כתב** הרב אלפס ז"ל הלכתא כרב דאמר להבלו וכו' ואיכא מאן דפסק כשמואל ומסתברא וכו' ר"ל משום דהרי"ף מביא מאן דפסק כשמואל בשם איכא דאמרי משמע דפסק להלכה כרב אע"ג דקי"ל הלכתא כשמואל בדינא משום דתני רב חנניה לסיועי לרב וכן הביא הרא"ש בשמו · ומש"ה הוצרך רבינו להסביר טעמו אמאי דסובר לפסוק

ההשלמה

כשמואל משום דכל הסוגיא כוותיה משתמע וכן פסק הרמב"ם פי"ב מה' נ"מ ה' י"ד [ועי' ה' י"ח ובהשגות שם ובלח"מ שם] והטור סי' ת"י ובשו"ע חו"מ שם סעיף י"ז ועי' מ"ש רבינו בפרקין סוף סי' י"ב :

(יג) וקי"ל דאין חבט בפחות מעשרה וכו' והרב אלפס ז"ל שכתב דיש חבט בפחות מעשרה וכו' ומ"ש ג"כ איתיבה רבא לר"נ וכו' דמכריסא דתורא לארעא ארבעה ודאמרינן וכו' כצ"ל · מדברי רבינו וכן הראב"ד והרא"ש והרשב"א בחי' והר"ן בחולין והנמ"י נראה שלא היה לפניהם הגירסא בספרי הרי"ף כמו שהוא לפנינו שכתוב כל המסקנא דרב נחמן ולא היה כתוב לפניהם רק אלמא קסבר ר"נ דיש חבט בפחות מעשרה איתביה רבא לר"נ ותו ל"מ ומש"ה כתבו כל הנך פוסקים דהרי"ף ס"ל דיש חבט בפחות מעשרה ותמהו על הרי"ף בזה · אולם רבינו אף שהיה לפניו הגירסא כמו שהיה לפניהם מ"מ הבין בדברי הרי"ף שסמך אמסקנא דמש"ה יש חבט משום דמכריסא דתורא עד ארעא יש ארבע ושהם בעומק הבור והוא כעין מראה מקום כמו וכו' ומה שהביא הרי"ף הך איתיבה לאשמעינן כתי' הגמ' דיש הבל לנזקין בפחות מעשרה דלא נימא דווקא בחבט יש נ"מ בין מיתה לנזקין אבל בהבלא אי יש הבל למיתה נמי איכא ואי אין הבל אפי' לנזקין נמי אין הבל וכמ"ש התוס' דף נ"א א' ד"ה אמרי ואין להוכיח מדברי הרי"ף אי כרב אי כשמואל ס"ל לר"נ דלענין טריפות הכל מודים דהחבט גורם נזק להטריף, ורק לענין חיוב תשלומי נזקין ס"ל לרב דקרקע עולם הזיקתו אי לאו דאיכא בעומק הבור שפשה הבל שיזיקו [ודלא כמ"ש בספרי הרי"ף שלפנינו דשמעינן מינה

טפחים חייב · (יד) מדקאמר ונפל מתוכה לתוכו משמע דפטור וחייב מנזקין קאמר ודווקא בדיני שמים אבל מדיני אדם פטור מתשלומין ואפילו בפועל של בעל הבית שיש לו רשות ליכנס שם פטור דגגו לאו כבורו לאיחובי עליה · ועוד מאי טעמא לא אקשינן מינה לרב דאמר להבלו ולא לדבטו אלא בדיני שמים קאמר :

מתני' · (כו) בור של שני שותפין עבר עליו הראשון ולא כסהו [והשני ולא כסהו] השני חייב ופירש בגמרא שהראשון הניחו לשני משתמש או מסר לו דליו ולפיכך הראשון פטור · ופרוש דליו כסויו · ויש מפרשים דלי ממש · והרב אלפסי ז"ל [גריס] הראשון חייב ופי' אף הראשון · וקא בעי בגמרא וראשון מאימת מפטר · כלומר מאימת חייל עליה פטורא : **גמרא** (כז) בור של שני [שותפין] ברשות הרבים היכי משכחת לה אי דשוי שליח תרוייהו ואמרי זיל כרי לן אין שליח לדבר עבירה אי דבריא האי חמשא והאי חמשא אכתלקו להו מעשה ראשון · הניחא לר' משכחת לה (ולרבנן בין למיתה בין לנזקין היכי משכחת לה אי דשוי שליח תרויהו) לנזקין אלא למיתה היכי משכחת לה · ולרבנן

תורת ההשלמה

דר"נ כשמואל ס"ל · וראיתי במכנ"מ בהגהת האלפס שהבין מ"ש בגרסת הרי"ף שלפנינו היו פחותים משעה וכו' ואי דרך נפילה נפל ומת בחבטה הזיק אי איכא וכו' דמ"ש דרך נפילה נפל שבא להורות כרב דס"ל דעד שיפול דרך נפילה וכתב תימא על תימא דהא הא"כ כתב ומת בחבטה דמשמע אפי' דלית ביה הבלא והיינו כשמואל ולא זכיתי להבינם דמ"ש ברי"ף ואי דרך נפילה נפל כוונתו דלא איגנדר והכי' לא נפל על פניו ומאי קאי אפי' לשמואל] ומ"ש רבינו והאמרינן אין הבל בפחות מי' וכו' דמחבלי בכח וכו' · כדי שלא תיקשי הא דאמר רב הונא בחולין דף כ"א ע"א זכרים המנגחין זא"ז דאי נפל לארעא והאי חושבין אף דליכא רק שש טפחים מכריסא לארעא מ"מ שאני התם דמחזת בכל אחד מתאמץ לנצח את חבירו ולאפילו מחבלי בכח כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' נ"ח ס"ק כ"ו וכ"כ התוס' שם ד"ה נפל ובהכי ניחא אף למאי דהא"ד גבי בית הסקילה דלהכי לריך גבוה שתי קומות משום הבל הוא ואפי' להפוסקים דס"ל דאי יודעים שרוצים לאפילו נוטן לפרכיו ועי' ב"י שם ס"ק א' :

(ד) מדקאמר ונפל מתוכה לתוכו משמע דפטור וחייב מנזקין קאמר וכו' ר"ל דאיכא דלא גרסי לה ונפל מתוכו וכו' רק היתה ר"ה גבוה ממנו עשרה טפחים פטור עמוקה ממנה י"ט חייב ופי' פטור וחייב בעשית מעקה · אבל מדגרסינן ונפל לתוכה לתוכו ע"כ שכבר עשה מעקה ופטור וחייב לענין נזקין קאמר ורק לענין איסורא בבא לא"ש אבל בדיני אדם פטור דהא לא הפקיר ביתו ויכול לומר מאי בעית ברשותי והוסיף לומר דאפי' בפועל שיש לו רשות לילך שם מ"מ גגו לאו כברו לאחיובי עלה · דאי בדיני אדם נמי חייב דהוי בור א"כ תיקשי לרב דאמר להבלו והכא מחייבין אפי' בדליכא הבלא בנפל מתוכו לתוכה · ומ"ש לענין נזקין לא בא למעט מיתה דה"ה לענין מיתה נמי פטור בדיני אדם רק

דאשמעינן דאפי' בנזקין חייב בד"ש דלא כמ"ש בש"מ בשם מפרשים דמנזקין פטור אפי' בד"ש ורש"י אף דגרים מתוכה לתוכו אפ"ה מפרש דלענין מעקה ופי' ראוי ליפול מתוכו לתוכה ורבינו לא ניחא ליה בהכי :

(טו) בור של שני שותפים השני חייב וכו' והרב אלפס ז"ל גריס הראשון חייב ופי' אף הראשון וכו' כן היה גרסתם בספרי הרי"ף אשר לפניהם וכן הוא גרסת הרא"ש בהרי"ף וגוהגהות הרי"ף שלפנינו הוא כגרסת רש"י השני חייב . ורבינו מפרש דאין נ"מ בינייהו לדינא כמ"ש הרא"ש דלפרש"י השני חייב כשהניחו הראשון משתמש או מסר לו דליו הא לא"ה שניהם חייבים ולגרסת הרי"ף וכן גרסת הרמב"ם בפ' י"ב מנ"מ ה"ז אף הראשון חייב קודם שמסר לו ולא תימא שני שעבר עליו באחרונה חייב ולא הראשון דכיון שעבר עליו לבד עליה דידה רמי לכסויי · ובעי בגמ' מה יעשה הראשון שיפטור [והוכחה גמורה דלא פליגי לדינא דאי נימא דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דהראשון לבד חייב כיון שפשע שלא כסהו בראשונה בעת שעבר עליו כמ"ש בס' תורת חיים וכמו שהבין הטור ודמ"א מדברי הרמב"ם בח"מ סי' ת"י תיקשי דהא בגמ' מוקמי דרבה ורב יוסף פליגי בפלוגתא דראב"י ורבנן וטעמא דראב"י משום ברירה הוא דלהכי אינו מחייב בשמירה אף כשמשתמש משום דכ"א בשלו משתמש וע"כ דתרוייהו מחייבי וכמו שרמז הגר"א ז"ל שם בס"ק ל"ו ודברי הת"ח ל"ע]. ורבינו אזיל לשיטתיה שפסק כרבנן כמ"ש בסמוך סי' י"ב ועי'. הש"ש שם ס"ק כ"א · מש"ס כתב שהניחו משתמש או שמסר לו דליו ר"ל לא זו אף זו · ומ"ש דלא ככוון הוא כפירש"י ופי' השני הוא פי' ר"ח ועי' ב"מ"י :

(טז) גמ' בור של שני שותפין היכי משכחת וכו' ומדלא שני הכי וכו' דבכה"ג פטור · רבינו הביא הך סוגי' בכדי לחלוק על רש"י שכתב בדף כ"ח ע"ב דלרב חייב היכי דהפקיר רשותו ובורו כמו

בין למיתה בין לנזקין היכי משכחת לה בשלמא לבור ברשותו בשהפקירו רשותן ולא הפקירו בורן ומדלא שני ליה משכחת לה בשהפקירו רשותן והפקירו בורן שמע מינה דבבי האי גונא פטיר · אלא אמר ר' יוחנן כגון שעקרו שניהם חוליא אחת והשלימוה לעשרה :

יא (יז) תניא אחד חופר בור (תשעה) [עשרה] ובא אחר והשלימה לעשרים ובא אחר והשלימה לשלשים כלן חייבים ותניא אידך אחד החופר בור עשרה ובא אחר וצייר וכייד אחרון חייב לימא הא ר' הא רבנן אמר רב זביד הא והא רבנן הא עד כאן לא קאמרי רבנן התם אחרון חייב היכא דלא עביד קמא שעור אבל היכא דעבד קמא שעור מיהא מודו רבנן דכולן חייבין והאי האיך דצייר וכייד ועבד קמא שעור מיתה וקתני האחרון חייב אמרי התם כגון שלא היה בה הבל למיתה ובא אחר והוסיף בה הבל למיתה · פי' אם היה מלא כפוגין של צמר דליכא חבטה נמצא דמתחלה לא היה בה הבל למיתה · איכא דאמרי הא והא ר' הך דקתני כולן חייבין שפיר הך דקתני אחרון חייב כגון שלא היה בה הבל לא למיתה ו.א לנזקין ובא אחר והוסיף בה הבל בין למיתה בין לנזקין מדקאמר איכא דאמרי הא והא ר' אלמא לרבנן אע"ג דעבד קמא שעור מיתה האחרון חייב · (יח) בעי רבא סילק אבניו מהו מי אמרינן הא דעבד האי שקלוה או דילמא אסתלקו להו מעשה ראשון וקם ליה ברשותיה · ושני ליה לא ידענא תיקו · (יט) אמר רבה בר בר חנה בור שמנה ומהם שני טפחים מים חייב מאי טעמא כל טפח דמיא כשנים דיבשה דמי · איבעיא להו בור תשעה ומהם טפח אחד (מהם) מים בור שבעה (טפח אחד מהם) [ומהם שלשה טפחים] מים מהו תיקו · בעיא מיניה רב שזיבא הרחיבה מהו אמר רב הונא אי בהבלא מיית הרי קירב הזיקא · איכא דאמרי אי מההיא גיסא מיית הרי קירב הזיקא אי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הבלא · הרב בעל המאור ז"ל מייתי ראיה מלישנא קמא דרב אשי דהלכתא כשמואל דאמר להבלו וכל שכן לחבטו · ואני אומר דליכא ראיה כלל דדילמא בבור ברשותו איירי דמודה ביה רב דאי בחבטה מיית הרי חבטא דידיה הוא · ובור שרחבה יותר על עמקה לית בה הבלא ואי היה מלא כפוגין של צמר פטור דליכא לחוביה לא משום הבלא ולא משום חבטה · (כ) ובור שעומקה כרחבה [פלוגתא] אי אית ביה הבלא או לא והלכתא כמאן דפטור :

יב (כא) תניא היה מדלה מים מן הבור ובא חבירו ואמר הנח לי ואני אדלה כיון שהניחו משתמש פטור : ר' אליעזר בן יעקב אומר עד שימכור לו כליו · במאי קא מיפלגי ר' אליעזר סבר יש ברירה

תורת

חופר בור ברה"ס וכבר כתב רבינו בפ"ג סי' ג' להוכיח מסוגי' זו דפטור וכן כתב התוס' שם ד"ה הני כמש"ר וכן דעת הרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים יעו"ש :

(יז) תניא אחד החופר בור עשרה וכו' אמר רב זביד הא והא רבנן וכו' פי' אם היה מלא כפוגין וכו' א"ד וכו' אלמא לרבנן אע"ג דעבד קמא שיעור מיתה האחרון חייב · מש"ר שהיה מלא כפוגין ולא ניחא ליה כפרש"י והתוס' שהיה רחבה יותר על עמקה משום דרבינו פסק כשמואל לעיל סי' ה' ולדידיה חייב נמי מחמת חבטה וע"כ מיירי בכפוגין באופן דלית ביה נמי חבטה · ומה שהביא רק א"ד ללמוד מינה דלרבנן אע"ג דעביד קמא שיעור מיתה האחרון חייב הוא דלא כדעת כל הפוסקים הרמב"ם בפי"ב מה' נ"מ סי"ב והרא"ש והטור וש"ע סי' ת"י דכולם פסקו כלישנא קמא דרב זביד דהא"ק אליבא דהלכתא כרבנן [ואולי ראיית רבינו דלרבנן האחרון חייב אף דעבד קמא שיעור מיתה מדלא משני בגמ' דמשכחת לה בור של שני שותפין בכה"ג וכמו שהוכיח הרשב"א בחי'] והרי"ף השמיט כל הנך בעיא :

ההשלמה

(יח) בעי רבא סילק אבניו מהו וכו' לא ידענא תיקו · בגמ' איתא טם עפר וסילק אבניו מהו ורבינו הביא רק סילק אבניו דבזה אשמעינן נמי רק דאמר רבא לעיל מינה דבהניח אבן על פי הבור הוי נמי בפלוגתא דרבי ורבנן :

(יט) אמר רבב"ח בור שמנה ומהם שני טפחים מים חייב וכו' גרסתו כמו שהיא בגמ' לפנינו ודלא כגרסת הרמב"ם שם ה' י"א · ומ"ש בבעיא דרב שיזבא וכו' הרב בעל המאור וכו' ואני אומר דליכא ראיה דדילמא בבור ברשותו איירי גם הרא"ש בסי' ח' מביא ראיה זו כמ"ש הבעל המאור וע' מש"ר בפ"ג סי' ג' וע' רמב"ם ה' נ"מ פי"ב ה' י"ג :

(כ) ובור שעומקה כרחבה פלוגתא אי אית ביה הבלא אי לא והלכתא כמאן דפטור · כדעת הרמב"ם פי"ב מנ"מ ה' ט"ו דפסק כלישנא בתרא והרא"ש סי' ח' פסק שהדבר בספק ועי' תוס' דף נ"א ב' ד"ה איכא :

(כא) תניא היה מדלה מים מן הבור וכו' ורבנן סברי אין ברירה והלכתא כרבנן ולקולא וכן הביא הרשב"א בחי' בשם ר"ח דפסק כרבנן ותמה

ורבנן סברי אין ברירה והלכתא כרבנן ולקולא · (כב) **הא** דאמרינן הכא דמסירת מפתח לא קני אלא בחזקה דנעל וגדר ולא אהני מסירת מפתח אלא דלא צריך למימר ליה לך חזק וקני · לא קשיא אההיא דפכחים לענין בדיקה דהתם לאו משום קנייה היא אלא כיון שמסר לו המפתח קודם ארבעה עשר על השוכר לבדוק ואף על פי שיכול לחזור שדבר ידוע הוא שאין המשכיר יכול לבדוק את ביתו בעוד שהמפתח ביד השוכר וגלי אדעתיה שוכר שעל מנת כן קביל המפתח שיבדוק את הבית :

יג מתני' כסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה השני חייב : **גמ'** (כג) **וראשון** עד אימת מיפטר אמר רב בכדי שידע ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו · ור' יוחנן [אמר] בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו · **והלכתא** כר' יוחנן · (כד) **מסקנא** דשמעתא אם כסהו שיכול לעמוד בפני שוורים ואין יכול לעמוד בפני גמלים (וארע) [ואתו] גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה אי דלא שכיחן גמלים אנוס הוא · או שכיחן גמלים אי נמי אתי לפרקים לאו אנוס הוא אלא פושע הוא · **איבעי** להו כסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואין יכול לעמוד בפני גמלים ושכיחי גמלים והתליע מתוכו בפני שוורים מהו מי אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה או דילמא לא אמרינן מגו ולענין התלעה מיהת אנוס הוא · תא שמע נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא ומהלך בלילה חייב פקח ביום פטור ואמאי נימא מגו דהוי פושע לענין חרש הוי פושע לענין פקח אלא לאו שמע מינה לא אמרינן מגו · (כה) **ואע"ג** דקיימא לן כל שתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב הני מילי

תורת

עליו דבהדיא פסקינן בנדרים דף מ"ה בכאן כראב"י · והעתם דפסקו כרבנן מסוגי' דמס' יו"ט דף ל"ט דפסקינן כר' אושעיא דבדרבנן יש ברירה ובדאורייתא אין ברירה והכא דאורייתא הוא כמש"כ הנמ"י · אבל צ"ע האיך נטה רבינו בכאן מדעת כל הפוסקים שפסקו כראב"י ולא הוזכרה הלא המה הרמב"ם בפ' י"ב מנ"מ ה"ז ור"ת ור"י שפסקו כולם כראב"י ומחלקו דלא תיקשי הילכתא אהילכתא דהכא שאני עי' בר"ן ריש פ' השותפים ובנמ"י כאן וכן דעת הרמב"ן והרא"ש והרא"ה והטור וש"ע שפסקו כולם כראב"י ודעת ר"ח ורבינו יחידים המה בזה · ועי' ביאור הגר"א באו"ח סי' תי"ג · וכאן לא הביא הרי"ף כלל הא דרבה ורב יוסף · ועי' רא"ש פ"ה דביצה סי' ז' :

(כב) **הא** דאמרינן הכא דמסירת מפתח לא קני וכו' ל"ק אההיא דפסחים . וכו' שיבדוק את הבית · ר"ל דהרשב"ם בב"ב דף נ"ג ס"ל דמסירת המפתח הוי קנין בפני עצמו וראיתו מהא דפסחים דף ד' ע"א המשכיר בית לחבירו אם משמסר לו המפתח הל הבדיקה על השוכר א"כ משמע דקני' וע"ז משיג רבינו מסוגיין דמוכח דלא הוי קנין דלא מהני רק דלא צריך למימר לך חזק וקני והתם לאו מטעם קנין חל עליו הבדיקה רק מאחר שקיבל ממנו המפתח קיבל אנפשיה הבדיקה דידע דאין המשכיר יכול לבדוק וכן פסק הרי"ף והרמב"ם בפ"א מה' מכירה ה"ט והרא"ש והתוס' והרמב"ן בחי' ב"ב וכן הוא בטור ושו"ע חו"מ סי' קצ"ב דלא כרשב"ם :

(כג) **וראשון** עד אימת וכו' והלכתא כר' יוחנן ר"ל אפי' לגבי רב ושמואל והכי פסקו כל הפוסקים ועי' ברא"ש סי' י"א שכתב וז"ל

ההשלמה

והלכה כר' יוחנן כנגד רב ושמואל כדמוכח בריש מס' יו"ט דף ד' · וצ"ע דשם לא הוזכר רק דקי"ל דרב ור"י הלכה כר"י ולענין איסורא יש ללמוד מק"ו דהלכה כר"י נמי נגד שמואל דהא קי"ל הלכה כרב באיסורא כמ"ש הלח"מ ריש ה' פסולי המוקדשין ה"ב ועי' כ"מ שם · אמנם הכא לענין דינא קיימינן דהלכה כשמואל נגד רב · אולם בפ' מי שהוציאוהו לענין הפלי עכו"ם קונין שביתה איתא בהדיא דקי"ל דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל [ול"ל להאי ק"ו שכ' הלח"מ] ועי' תוס' פ' הגוזל דף ק"ד ב' ד"ה ר"י כתב מסברא דקי"ל כר"י לגבי שמואל ואולי מפני דאין ללמוד מהך דערובין דהתם לענין איסורא הוא דלא קי"ל כשמואל גם נגד רב · אמנם לפסוק הלכה כר"י היכי דרב ושמואל תרוייהו פליגי לא מלאגו בהדיא בש"ס ועי' ברא"ש ב"מ פ' הזהב סי' כ"א :

(כד) **מסקנא** דשמעתא וכו' איבעי להו כסהו וכו' ולענין התלעה מיהת אנוס הוא ת"ש וכו' ש"מ לא אמרינן מגו · פסק כאיכא דאמרי וכן פסק הרמב"ם בפי"ב מנ"מ ה"ד וכל הפוסקים · ולפי הנראה לא היה גם לרבינו בגרסת הרי"ף האיבעי זו וכן הראב"ד בהשגות רצה לדחות האיבעי זו מהלכה מטעם דשרי"ף השמיטה וגם המ"מ והמגדל עוז כתבו שאע"פ שהרי"ף השמיטה אין מזה ראיה שהשמיט כאן עוד הלכות ולפי גרסת הרי"ף שלפנינו כתוב האיבעי זו ופשיטותיה מהא דשור חרש ואיזה מגיה כתבה בספרי הרי"ף :

(כה) **ואע"ג** דקי"ל כל שתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב וכו' וה"נ כה"ג שור פקח וחרש תרי גופי נינהו ולילה ויום תרי מילי נינהו כך תי' ראב"י ז"ל ויש להשיב ולומר וכו' וחד

בדבר שהאונס והפשיעה היא בדבר אחד וכגון שבא האונס באותו דבר שפשע בו חייב אבל לא בא האונס באותו דבר שפשע בו פטור דלא אמרינן מגו והכא נמי כי האי גוונא ששור פקח ושור חרש תרי גופי נינהו ולילה ויום נמי תרי מילי נינהו · כך תירץ הרב ראב"י ז"ל וודאי כי טעם נכון הוא זה' אלא שאינו מספיק כל הצורך דשוורים וגמלים נמי בשוורים פשע ודילמא ליתו גמלים ולירעוה וליתו שוורים ונפלו · ויש להשיב ולומר דמשום טעמא דליתו גמלים ולירעוה לא מחויב כגון שהתליע מתוכו דכי אמרינן תחלתו בפשיעה וסופו באונס הני מילי בדבר שאם היה שומרו מן הפשיעה [לא יארע האונס אבל אף אם היה שומרו] יארע בו האונס פטור וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בפרק המפקיד והכא נמי כי האי גוונא הוא שאפילו היה כסוי שיכול לעמוד בפני גמלים היה מתליע מתוכו ולפיכך פטור גבי גמלים ושוורים אע"פ שיש בו פשיעה לענין שוורים גופייהו ובפקח וחרש נמי פטור כיון דתרי מילי נינהו וחד דינא אית ביה בדבר שהאונס והפשיעה בשני דברים וגם [אם] ה"ה נשמר מן הפשיעה לא יארע בו האונס כגון פקח וחרש ובדבר שהפשיעה והאונס בדבר אחד שהוא דבר (ואפי') [שאפי'] ישמרנה מן הפשיעה יארע בו האונס (כו) ואיכא מאן דתריץ שאני בור הואיל ומיעט הכתוב בשמירתו ולפיכך תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור · ולא נהיר לי דהא שן ורגל מיעט הכתוב בשמירתן כדאיתא בפרק הכונס צאן לדיר [דף נ"ו ע"א] ואפילו הכי אמרינן בה תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב כדאמרינן בפרק הכונס אמר רבא והוא שהתרה הניחא למאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למאן דאמר חייב מאי איכא למימר ומתניתין דהכונס (בצאן) [בשן] ורגל מיירי כדאיתא בראש פרקא [דף נ"ה] ובפרק כיצד הרגל נמי אמרינן גבי הכלב והגדי שקפצו הניחא למאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למאן דאמר חייב מאי איכא למימר והתם רגל הוא והוה מצי לשנויי אפילו למאן דאמר חייב גבי רגל פטור הואיל ומיעט הכתוב בשמירתו · והרב בעל המאור תירץ שאני בור הואיל ופטור בו את הכלים (כז) ולפום הנך תלת שנויי שכתבתי אפילו נפלו גמלים נמי פטור כשהתליע מתוכו דהא פשע נמי לגבי שוורים דילמא אתו גמלים ולירעוה ואתו שוורים ונפלו ביה [ועוד יש לומר]

תורת

דינא אית ביה וכו' שאפי' ישמרנו מן הפשיעה יארע בו האונס כצ"ל · החילוק הראשון הובא גם בחי' הרשב"א בשם הר"א אב"ד [ובש"מ מביא זה בשם הראב"ד וע"ש הוא דהראב"ד בעל השגות מדחי סוגי' זו מהלכה מכח קושיא רק הוא הר"א ב"ר יצחק אב"ד שחיבר ס' האשכול כמש"ר] והחילוק השני הוא תי' ריב"א בכ' התוס' דף נ"ב ד"ה ושכיחי וכן כתב הרי"ף בפ' המפקיד בסוגי' דפשע ויצאה לאגם [ועי' בפ"ב מש"ש בתה"ש ס"ק ע"ו] וכן השיג הרמב"ן במלחמות ורבינו הוכיח מסוגי' זו דצריך להני תרי חילוקים יחד דלכל חד מינייהו יש תשובה · דלהי' ראב"י אף דלא תיקשי מהא דשור פקח וחרש משום דהוי גופין מחולקין ואע"ג דלאורה הוי נמי פושע גם לענין פקח שיפול בלילה ע"ז דייק וכתב נמי להרך דלילה ויום תרי מילי נינהו · מ"מ תיקשי מהא דגמלים ושוורים דהוי פושע גם לשוורים גופיה אי אתו גמלים ולירעוה וליתו שוורים ונפלו · ולתירוץ הריב"א תיקשי דמאי מייתי לפטור מהא דחרש ופקח דהתם מש"ה פטור דלא פשע כלל לענין פקח כמ"ש התוס' מש"ה דייק וכתב רבינו דחד דינא אית ביה ר"ל דכל אחד ממעליותא שקלין המה בעינינו אם לא בא האונס מחמת הפשיעה או לא בא האונס לגוף זה שפשע בו מש"ה מייתי לפטור מזה לזה דלכל חד

ההשלמה

מינייהו חדא לטיבותא יש בו משום הכי פטור:

(כו) **ואיכא** מאן דתי' שאני בור הואיל ומיעט הכתוב וכו' והרב בעל המאור תירץ שאני בור הואיל ופטור בו את הכלים וכו' בש"מ הביא בשם המאירי תירץ זה ודחה המאירי ג"כ כמו שכתב רבינו כי הן הן דבריו · ומש"ר לדחות דברי בעל המאור עי' במלחמות שכתב כמש"ר והוקשה עליו עוד מהא דאמרינן בפ"ק שור ובור שמסרן לאדם וכו' יעו"ש:

(כז) **ולפום** הנך תלת שנויי שכתבתי אפי' נפלו גמלים נמי פטור כשהתליע מתוכו וכו' ·

ועוד י"ל דמיירי שאינו יכול לעמוד בפני גמלים וכו' הלכך ליכא פשיעותא לענין שור פקח כצ"ל לגרוס · ור"ל דלתירץ בעה"מ וכן לאידך תירוצי' דהכא לא אמרינן תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב משום דהוי בור אם כן פטור גם על הגמלים דתחלתו בפשיעה לענין שבירה וסופו באונס לענין התלעה · ואפי' לשנויי דהר"א אב"ד דפטורא מהכא משום דהפשיעה היא על גוף אחר מ"מ הא כבר כתב רבינו דלא סגי בהך מעליותא לחוד דא"כ תיקשי דהא גבי שוורים הוי פושע לגבי שוורים עצמן אי אתו גמלים ומרעי ליה · וע"כ שצריכין נמי לאידך מעליותא שכתב הריב"א דלא בא הפשיעה מחמת האונס ואם כן הדין לפטור משום

דמיירי שאינו יכול לעמוד בפני גמלים שאפילו בפעם ראשונה שיעברו גמלים יפלו בו הלכך ליכא בפשיעותא לענין שור פקח׳ (כח) הא דאמרינן ואמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי פושע לענין פקח קשיא לן עלה והא טעמא משום דאיבעיא ליה לעיוני הוא [וי״ל דלא פטור משום איבעי ליה לעיוני רק] משום אונס הוא דכיון דאיבעי ליה לעיוני לא הוה ליה לאסוקי [אדעתיה] שיפול בו שור פקח ולא דמי למאי דאמרינן לעיל [דף מ״ז ע״ב] היה לה שלא תאכל דשאני התם דאיהי גופיה אזיק נפשה׳ (כט) והרב בעל המאור תירץ בענין אחר בזה דברייתא סתמא קתני אע״ג דנפל פקח בתר דנפל חרש והדבר ידוע דשוורים כרכא דהדדי נקטי ואזלי אלמא לא אמרינן מגו׳ והאי תרוצא לא נהיר כלל :

יד (ל) אמר רבא שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין כלן חייבין לענין ארבעה דברים ודמי וולדות [אדם חייב] שור ובור (כלן) פטורין לענין כופר ושלשים של עבד שור חייב אדם ובור פטורין (לענין כופר ושלשים של עבד שור ובור חייב אדם פטורין) לענין כלים ושור פסולי המוקדשין אדם ושור חייבין ובור פטור שנאמר והמת יהיה לו יצא זה שאין המת לו (ואע״ג דגבי שור נמי כתיב והמת יהיה לו ההוא לבעלים משפלים בנבילה הוא דאתא ולא גמרינן שור מבור דמה לבור שכן פטור בו את הכלים לא כל שכן אבל והמת יהיה לו יצא זה שאין המת שלו) ואע״ג דלגבי שור נמי כתיב והמת יהיה לו ההוא לבעלים משפלים בנבלה הוא דאתא׳ וגמרינן בור משור דמה שור שחייב בו את הכלים

תורת ההשלמה

זו גם אנפילת גמלים · וע״ז כתב רבינו ועוד י״ל דמיירי שאינו יכול לעמוד בפני גמלים אפילו בפעם ראשונה שיעברו גמלים וזהו תי׳ ר״י שהביא התוס׳ ז״ל ונראה לר״י דכסהו שלא כראוי לגמלים איירי בכה״ג שמיד שהגמלים עוברים נפחת תחתיהן הכיסוי וכו׳ דתחלתו וסופו באונס דאי לא אתו גמלים ראוי לשוורים ואי אתו גמלים נפחת מכל וכל וחזו שוורים פקחים ומזדהרי ולא נפלי ומ״מ מיגו ודאי איכא וכו׳ וזש״כ רבינו ליכא פשיעותא לענין פקח ר״ל דשור פקח כיון שרואה שנפחת הכיסוי לא ילך עוד הלאה [וא״כ צ״ע על דברי הרמב״ם בפי״ב מנ״מ ה׳ ה׳ ובשו״ע חו״מ סי׳ ת״י סעי׳ כ״ד שהביאו רק איבעי שהתליעו דפנו׳ על השוורים ולא הזכירו בפטור אף על הגמלים משמע שחייב על נזקי גמלים דאיך יפרשו הסוגי׳ אי כהנך תרי תרוצי דשור שאני א״כ פשיטא דחייב נמי על הגמלים ואי יתרצו כתי׳ הריב״א לחוד דלא בא האונס מחמת הפשיעה הל״ל נמי לחיובי אגמלים ואם יתרצו כתי׳ הר״א אב״ד היקשי דאמאי פטור אשוורים משום דלא פשע בהן רק בגמלים הא גם לשוורים גופא הוי פושע אי אתי גמלים ולירעוה ואתו שוורים ונפלי כמ״ש רבינו · ועל כרחך יתרצו כתי׳ הר״י שבתוס׳ דלענין שוורים תחלתו וסופו באונס מדלא הזכירו רק הולכא דהר״י כמו שהגיה שם רמ״א דלא מפטרי אשוורים רק אם היה הגמלים עוברים היה נשבר מיד · משמע דלא סבירא ליה כן וצ״ע בכל מ״ש] :

(כח) **הא** דאמרינן ואמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש וכו׳ דאיבעיא ליה לעיוני הוא וי״ל דלא פטור משום איבעי ליה לעיוני רק משום אונס וכו׳ לא ה״ל לאסוקי אדעתיה שיפול בו שור פקח

ול״ד וגו׳ דשאני התם דאיהי גופי׳ אזיק נפשה כצ״ל לגרוס ותוכן דבריו הוא כדעת הרמב״ן בס׳ מלחמות דלא שייך לומר גבי ממונו דהשור ה״ל לעיונו שאין פשיעת השור פשיעה לפטור המזיק דהשור לא הזיק את עצמו אלא מחמת בור של מזיק ובעל הבור חייב ומה שפטרו אותו בשור פקח הוא משום דה״ל בעל הבור לבעל השור אנכי לא פשעתי דכיון שאין דרך שור פקח להפיל עצמו לא ה״ל לאסוקי אדעתיה דנפיל שם ומש״ה פטור אבל אם פשע לגבי ההוא שור אע״פ שהשור הפיל עצמו לדעת חייב עכת״ד רק דרבינו מתרץ מה שהקשה הבעה״מ מהא דאמרינן לעיל דף מ״ז גבי אכילה היה לה שלא תאכל דמשמע דפשיעת הבהמה הוה פשיעה לפטור עליה · [מה שלא ביאר הרמב״ן ע״ז כלום ודילג עליה] ומחלק רבינו דשאני התם דבעל החטים לא הניח שום תקלה להשור שיזיק לו רק השור אזיק א״ע במה שאכל יותר מדאי עד שמת שפיר אמרינן ה״ל שלא תאכל ור״ל ובעל החטים לא פשע כלל בנזקו והדברי רבינו קצרים המה אבל כן צ״ל לפרש דבריו :

(כט) הרב בעל המאור תירץ בע״א וכו׳ ולא נהיר כלל · משום קושית המלחמות שכתב עליו וז״ל תשובה גנובה היא זו דאי שוורים כריכי הדדי נקטו ואזלי ושור פקח נמי לאו דרכיה לעיוני אי אזיל בתר שוורים חרשים א״כ אף לגבי פקח פשע דהל״ל לאסוקי אדעתיה דילמא נפל בתר שור חרש ע״כ :

(ל) **אמר** רבא שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין וכו׳ אדם חייב שור ובור פטורין וכו׳ ואע״ג דלגבי שור נמי כתיב והמת יהיה לו וכו׳ וגמרינן משור דמה שור שחייב וכו׳ שכן פטור

בעלים מטפלים בנבלה [בור] שפטור בו את הכלים לא כל שכן אבל והמת [יהיה לו] דבור למי שהמת שלו הוא דאתא ולא גמרינן שור מבור דמה לבור שכן פטור בו את הכלים :

מו (לא) **אמר** ריש לקיש תרנגול ופסיוני כלאים זה בזה · אמר שמואל אווזא ואווז הבר כלאים זה בזה מפני שזה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים והאי טעינא חדא בשיחלא והאי טעינא תרתי בשיחלא · אמר ריש לקיש המרביע שני מינים שבים לוקה · בעי רחבה הנהיג בעזא ושבוטא מהו מי אמרינן כיון דעזא לא נחתא לים ושבוטא לא סלקא ליבשה לא כלום קא עביד או דילמא השתא מיהת הא קא מנהיג ולא איפשט · ואם חטה ושעורה בידו וזרע חטה ושעורה ונזרע חטה בארץ ושעורה בהוצה לארץ פטור דארץ מקום חיובא והוצה לארץ לא מקום חיובא · ואדם על כולם מותר לחרוש ולמשוך :

סליק פרקא

פרק ששי הכונס צאן לדיר

א (א) **הא** דאמרינן הפורץ גדר לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אמרינן עלה היכי דמי אילימא בכותל בריא בידי אדם נמי לחייב פי' אכותל אבל על הבהמה ודאי פטור דהא תנן נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצאה והזיקה פטור הוציאוה הלסטים חייבין משמע דבפרצוה פטורין · והרב ר' משה ז"ל כתב דבכותל בריא אפילו הבהמה מיחייב ודבר תימה הוא · ויש להעמיד דבריו משום דקיימא לן דדיינינן דינא דגרמי דהוה ליה כזורק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם וסלקן דמחייב אליבא דמאן

תורת

בו את הכלים · בא ליישב קושית התוס' ד"ה נפקא דלא צריך לדחוקי דלהכי ילפינן לענין הבעלים מטפלים בנבלה שור משור משום דג' קראי כתיבי רק דילפינן מכח ק"ו דמה שור שחייב בו את הכלים והפ"ה הבעלים צריכין לטפל בנבלה שור שפטור בו את הכלים לא כ"ש [המעתיק העתיק כאן שורות ב' פעמים ולכן השמטתי אותם במוסגר] והרי"ף השמיט סוגי' זו משום דלא שכיח :

(לא) **אמר** ר"ל תרנגול ופסיוני וכו' כל הני הלכות השמיט הרי"ף בכאן ורבינו השלימן · ומ"ש והאי טעינה חדא בשיחלא והאי טעינה תרתי בשיחלא בגמ' גרסינן כמה בשיחלא וכן משמע מפרש"י שהיה לפניו הגרסא כמש"כ · ומ"ש ואדם על כולם מותר לחרוש ולמשוך הוא משנה בכפ"ח דכלאים ושם איתא לחרוש ולמשוך ולהנהיג ועיין ברי"ף במס' שבת פ' במה בהמה :

סליק פרקא

(א) **הא** דאמרינן הפורץ גדר לפני בהמת חבירו וכו' הא הכותל וכו' אבל על הבהמה ודאי פטור דהא תנן וכו' משמע דבפרצוה פטורין וכו' · הוא כפי' רש"י ותוס' [דלא כהרמב"ם הובא בשור דקא אבהמה עצמה והרשב"א בחי' ועוד הרבה פירשו דקאי אשניהם ומיישב בזה קו' התוס' יעו"ש] ומש"כ והרב ר"מ כתב וכו' דברי הרמב"ם הוא בפ"ד מה' נ"מ וקושית רבינו ממתני' הוקשו עליו חכמי לוניל והשיב להם הרמב"ם ז"ל דמוכח מהסוגי' דקאי אנזקי בהמה מהנך תלתא הוכחה · חדא דריב"ל אמתני' סמוך דמיירי מנזקי בהמה · ועוד דאי על הכותל

ההשלמה

קאי מאי קאמר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו הל"ל הפורץ גדר חבירו ועוד אי על הכותל אמאי פטור בכותל רעוע וכי השובר כלי רעוע פטור ואי משום דעומד לסתור ומאי קעביד אמאי חייב בד"ש · ועל הקושיא שהוקשו ממתני' דפטרינן ללסטים אי לא הכישום במקל מחלק בין לסטים שכוונתם לגנוב ולא להזיק לפיכך כל זמן שלא הוציאוה מרשות בעלים לא נתחייבו בפרצת הכותל אבל הכא מיירי דכוונו לפרוץ הכותל כדי להזיק · ולכאורה צריך להבין וכי מזיק בכוונה תלי מילתא והא אדם מועד אפי' בשוגג ובתירוץ רבינו מבוארין דברי הרמב"ם בפ"ע דחיובי דהכא משום גרמי הוא במה שמסלק הכותל שהוא דבר המונע לבהמה להזיק כמו מסלק כרים וכסתות שכתב הרי"ף דחייב לדידן וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' חו"מ ה"ב וע' מ"מ שם · והכי הוא כללי דגרמי שצריך לכוון להזיקו כמ"ש רבינו בסוף מכילתין בכללי דגרמי · וא"כ שם זרק כלי וכו' כוונתו להזיק והיכו לאודם קא עביד ובאמת אם סילק הכרים שלא במתכוין להזיקו פטור · ועיין הגהת אשר"י בפ' כילד הרגל · ומש"ה במתני' פטרינן להלסטים דלא מתכוונו להזיקו ועי' ביאור הגר"א ז"ל סי' שנ"ו ס"ק א' שכוון לדעת רבינו · ומשמע אע"פ שתמה רבינו על הרמב"ם נתפייס ביישובו שמיישבו אח"כ דבכללי דגרמי כתב וז"ל והפורץ לפני בהמת חבירו כיון דאוקימנא בכותל רעוע למסתריה קאי משמע דקאי אנזקי בהמה דאי אכותל וכפרש"י הא אפי' בכותל בריא נמי פטור אנזקי בהמה ולגבי כותל אין זה בגדר גרמי כלל · ועי' בש"מ שהביא בשם גדולי המפרשים כפי' הרמב"ם [וצ"ע על הב"י שכתב בסי' שנ"ו וז"ל ומאחר שכולם חולקים

דדאין דינא דגרמי כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסוף פרק כיצד הרגל (ב) וכתב אבא מרי ז"ל שכל מי שמחייב בדיני שמים פסול לעדות עד שישלם :

ב (ג) **הא** דתנן נפרצה בלילה פטור דווקא בכותל בריא ובין התרה בין לא התרה אנוס הוא אבל בכותל רעוע אפילו התרה חייב דקיימא לן תחלתו בפשיעה וסופו באונס (פטור) [חייב הניחה בחמה וכו' חייב אפילו חתרה] הכא נמי כולה פשיעה היא דכיון דשבקא בשימשה כל טצדקי דאית ליה למעבד עבדא ונפקא · (ד) הא דתנן הוציאה הליסטים חייבין רמינן עליה פשיטא · לא צריכא דקמי' לה באנפה כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה אמר רב המעמיד בהמה על קמת חבירו חייב מעמיד ואמרינן פשיטא לא צריכא דקמו לה באפה · אמר ליה רב יוסף הכישה אמרת לן לכטים נמי הכישה :

ג (ה) **הא** דתנן נפלה לגינה ונהנת משלמת מה שנהנת ואמר רב עלה בגמ' אפילו כשנחבטה לא מבעיא אכלה דמשלמת מה שנהנת אבל נחבטה [אימא] להוי כמבריח ארי מנכסי חבירו הוא (מ"כ על הגליון) קמ"ל מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו הוי שלא מדעתו הוא אי נמי

תורת ההשלמה

על הרמב"ם והוא יחיד בדבר לא נקטינן כותיה ובשו"ע סעיף ד' הביא דעת הרמב"ם בלא שום חולק :

(ב) כתב אבא מרי ז"ל מי שמחייב בד"ש פסול לעדות עד שישלם · דין חדש זה לא הביאו הפוסקים הראשונים והאחרונים לבד מ"ש בש"מ בפירקין שכתב המאירי בשם גדולי הדורות כמש"ר [וכן הם דברי רבינו כמו שדרכו של המאירי להביא כ"פ דברי רבינו בשם גדולי הדורות] וכתב והדברים נראין דמאחר שהוא חייב להשיב תורת גזלה הלא עליו עד שישיב עכ"ל · ולפעד"נ לומר דדין זה תלי בהך מחלוקת הפוסקים אי אמרינן דהיכי דחייב לצ"ש אי תפס מפקינן מיניה [עי' ח"מ ריש סי' כ"ח בש"ך וקצה"ח ונה"מ שם ועי' בהגהות הגרע"א שכתב דדין זה הוא מחלוקת הראשונים הרשב"א והר"ן והריב"ש] א"כ אין כאן תורת חיוב גזל עליו דהא חזינן דב"ד עצמם יזדקקו להוציא מהבע"ד מה שתפס משום שהוא גזלה בידו ומאי דאמרינן שחייב לשלם לו בי"ש הוי כמו לפנים משורת הדין ופשיטא דאין אדם נפסל לעדות אם אינו עושה לפנים משורת הדין · ועי' תוס' ב"ק ע' ע"ב ד"ה אלו בשה"ד · אמנם אי אמרינן היכי דתפס ל"מ מיניה עי' רש"י ב"מ דף נ"א · אם כן הוא גזל גמור רק שאין כח ביד ב"ד לכופו ע"ז ויש עליו חיוב תורה של גזל גמור ופסול לעדות · ומכל זה נראה פשוט היכי שיש עליו מי שפרע דלא נפסל לעדות בזה דלא שייך בזה גזל ואי תפס מ"מ רק שיש עליו ליטותא דרבנן שאינו עומד בדבורו · האריכתי מפני שראיתי להרה"ג בעל פ"ת בקו' כ"ל סי' ל"ד שרצה לדמות מי שיש עליו מ"ש להאי דינא שכ"ר והמאירי והניח בצ"ע · [גם מש"ש בשם שו"ת חנה דוד בשם הרב הגדול מהר"י מילר ובעל כנ"י שהביאו בשם השע"מ והיא בפ"ק דב"מ שהביא הש"ך סי' רכ"ב בח"מ דפסול לעדות היכי שיש עליו מי שפרע · ובאמת אין דברי השע"מ אמורים רק לפסלו לאותו עדות עצמו שחייב לקבל עליו מי שפרע ומטעם נוגע ולא מטעם פסול כמו עד הצריך לישבע כדאיתא בפ"ב דקדושין דף מ"ג ועי' הג"א פ"ק דב"מ ובשו"ע ח"מ סי' קכ"ע סעיף ע' ופשיטא דמי שחייב שבועה לא נפסל לעדות דעלמא וגם בזה חולקין על השע"מ אבל לעלמא לפסלו למי שנתחייב מ"ש אין טעם בדבר] :

(ג) **הא** דתנן נפרצה בלילה פטור דווקא וכו' באונס חייב הניחה בחמה וכו' אפי' חתרה וכו' ונפקא כנ"ל ולא חש רבינו לאוקמי שהפילה הכותל ע"י חתירה כדי שלא תיקשי דהא הכא לא בא האונס בחתירה מחמת פשיעותיה שהניחה בכותל רעוע דהא לחתור יכולה אף בכותל בריא כמו שפי' רש"י ותוס' דף כ"ב ד"ה ושכיחא דדעת רבינו כמ"ש בפ"ב בתה"ש ס"ק ע"ו דהיכי שהיה לו דרך לסלק הפשיעה ואז לא היה בא האונס אף שיש לפניו אופן לסלק הפשיעה והיה האונס בא ג"כ מ"מ חייב והכא אם לא הניחה שם לא בא האונס וכ"כ בש"מ בשם הרא"ה וז"ל שהרי פשע כשהניחה שם ומפני שהניחה בא האונס בחתרה ע"כ · וכבר כתבתי שם שבסברא זו נחלקו הראשונים יעו"ש :

(ד) **הא** דתנן הוציאה הליסטים וכו' ל"צ דקמו לה באפה אמר ליה רב יוסף הכישה וכו' רבינו הביא הך אוקימתא דקמו לה באפה ואוקימתא דר"י דהכישה וס"ל כדעת הראב"ד בהשגות פ"ד ה' נ"מ ה"ג דלא פליגי לענין דינא רק דר"י אמר דגם בהכישה במקל חייב ועיין בלח"מ שם · אבל רש"י מפרש דדוקא הכישה אבל קמה לה באפה הוי גרמא בעלמא לר"י וכן הרמב"ם והרא"ש לא הביאו רק דהכישה וכן פסקו בטור ושו"ע סי' שצ"ד סעיף ג' דלא כדעת הראב"ד ורבינו :

(ה) **הא** דתנן נפלה לגינה וכו' מבריח ארי וכו' א"כ וכו' ליכא פסידא · הביא הך סוגי' אעפ"י שהביאה הרי"ף, כדי ללמוד ממנה דין מבריח ארי · דתרתי בעינן שלא מדעתו ולית ליה פסידא כמ"ש התוס' ונמ"י · ונראה דלא היה לרבינו הגרסא בספרי

מבריח ארי מנכסי חבירו דליכא פסידא האי איכא פסידא · (ו) הא דתנן ירדה כדרכה והזיקה [משלמת מה שהזיקה אפי' הזיקה במי לידה] דקיימא לן תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב וכל שכן הכא דאיכא למימר דכולה פשיעה דכיון דקא חזי ליה דקריבא למילד איבעי ליה לאכתמורי בגויה · וכי תימא נפלה נמי תהלתו בפשיעה וסופו אונס הוא שמא תרד כדרכה ולשלם מה שהזיקה · איכא למימר כגון שהיה בעל הבהמה עמה דלא הוה ליה לאכוקא אדעתיה שמא תרד לפיכך אם ירדה פשיעה היא אם נפלה אונס היא · אמר רב הונא לא שנו אלא באותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה משלם מה שהזיקה פי' כגון שהיה שם בעל הבהמה והיה לו לירד לגנה ולהוציאה משם · (ז) ור' יוחנן אמר אפילו מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כלו לפי שאין לו רשות בגנה אחרת שלא מדעת בעליה :

ד (ח) היכי שיימינן אמר ר' יוסי ב"ר חנינא סאה בששים סאין מפני שהוא דבר חשוב ושמין בששים אבל בפחות מסאה שמין בפני עצמו חזקיה אמר אפילו קלח בששים קלחים פי' כל דבר שמין בששים הן רב הן מועט ר' ינאי אמר תרקב נמי חשיב ושמין בששים אבל פחות מתרקב שמין בפני עצמו · ויש לר"ש ז"ל פי' אחר בענין זה · ופסק הרב אלפסי ז"ל כחזקיה בכל אפילו קלח שמין בששים ובין בנזקי גופו ובין בנזקי בהמתו שמין בששים חוץ מדקלא פרסאה ששמין בפני עצמו מפני שהוא חשוב · (ט) ואם אכלה פרות גמורים משלם פירות גמורים כר' שמעון · ודוקא פירות גמורים שאינם צריכים לשדה אבל אכלה פגין

תורת ההשלמה

הרי"ף כמו שהיא לפנינו דהביא לקמן כל המסקנא שבגמ' וכ"ת מבריח ארי וכו' ובאמת הך דינא דנחש נכפל בדברי הרי"ף שתי פעמים שלא לצורך כפי הגרסא שלנו :

(ו) הא דתנן ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה אפי' הזיקה במי לידה וכו' וכ"ת נפלה נמי תחלתו בפשיעה וכו' איכא למימר וכו' אונס הוא כצ"ל כדעת הרמב"ם בפ"ג שם וכן דעת הראב"ד והרשב"א בחי' · אבל התוס' ד"ה נפלה והרא"ש והטור בסי' שצ"ד וכן הביא רמ"א שם דאם אפשר לה לירד אפי' נפלה נמי ג"כ משום תחילתו בפשיעה וסופו באונס וירדה ל"ד · אולם דעת רבינו והנך פוסקים ס"ל דלא קי"ל להא בזנבה כדאיתא בדף י"ט ע"ב יעו"ש :

(ז) ור' יוחנן אמר אפי' מערוגה לערוגה ואפי' כל היום כולו לפי שאין לו רשות בגינה אחרת שלא מדעת בעליה · הראב"ד והרשב"א פירשו דטעמא דר"י דשכור משום דמזל רע של בעל הגינה גרם : ועי' ברא"ש סי' ז' · ודברי רבינו לא זכיתי להבינם דמשמע מדבריו דאין לבעל הבהמה ליכנס לגינה של חבירו להוציא את בהמתו משם שלא לדעת בעל הגינה · והא אפי' כל אדם מחויב להוציאה משם משום השבת אבידה כההיא דרואה בהמת חבירו רועה בין הכרמים דפ' אלו מציאות דף ל"א א' ול"ע :

(ח) היכי שיימינן וכו' סאה בששים סאין מפני שהוא דבר חשוב ושמין בס' אבל בפחות מסאה וכו' כן הוא פי' הראב"ד ופי' ר"ח וכן השכים הרשב"א בחי' אבל רש"י פי' דלעולם אין שמין בפני עצמו רק דכ"מ אם שמין בין ס' סאין שהוא הרבה או בס' תרקב ע"ש · והתוס' פי' בענין אחר ומלשון הרב אלפס משמע כדעת רבינו שכתב וז"ל וכוגיין כחזקיה דאמר קלח בס' קלחים כלומר אפי' לא אכלה אלא קלח אחד שמין אותו בס' קלחים וכן כל דבר שהיא אוכלת שמין אותו בס' כמותו בין מעט בין הרבה ע"כ · משמע דלמאן דפליג אחזקיה משער ליה בפני עצמו ולא בס' וזש"כ רבינו ופסק הרי"ף וכו' וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ז מנ"מ ה"ג שכ' אפי' וכו' [ובס' ת"א כתב כדעת רבינו משברא דנפשיה וכבר קדמוהו רבינו והראב"ד והר"ח] :

(ט) ואם אכלה פירות גמורים וכו' כר"ש ודוקא גמורים וכו' פגין או בוסר ולא הוי בוסר אלא וכו' הלבן כצ"ל לגרוס · והוא כדעת התוס' ד"ה אגלה והרשב"א בחי' ושאר מפרשים דמה שאמרו רואין כאלו ענבים לבצור לא משערינן אלא אגב שדה דהא ר"ש עצמו אמר במשנתינו דוקא פירות גמורים משערין בפני עצמן · וכל המפרשים לא הביאו הא דר' יהושע ור"ש בן יהודה והרא"ש פסק בהדיא דלא כר' יהושע אמנם גם דברי רבינו לא זכיתי להבין דמשמע דפסק כר"שב"י ולא כר' יהושע ודוקא בוסר שהוא כפול הלבן כמבואר בברכות דף ל"ו והא בגמ' מסקינן דר' יהושע היינו דרשב"י ועי' בש"מ בשם המאירי ול"ע · ועי' מ"ש בסמוך בתה"ש ס"ק י' · ומשמע מדברי רבינו שלא הביא דמנכין פחת גופנא דפסק כהרמ"ה שהביא הרא"ש דס"ל דלא מנכין פחת גופנא משום דפסק כחכמים דפליגי עליה דרשב"י וס"ל דאינו דומה נבעלת באונס מנבעלת ברצון וכן הרי"ף והרמב"ם ושו"ע פסקו כהרמ"ה שלא הביאו דמשלם פחת גופנא אבל הרא"ש פסק דמשלם פחת גופנא דגם רבנן ל"פ אר"ש רק דס"ל דצער של אונס גדול מצער של רצון יעו"ש · ומ"ש דקלא פרסאה שמין בפני עצמו כפי' רש"י והרמב"ם בפ"ד מנ"מ וטור בו"ע אבל הרא"ש פי' דיקלא פרסאה שכבר נגמר גדולו ודיקלא ארמאה שעדיין לא נגמר גדולו · ורבינו פירש דלא

או בוסר רואין אותם כאלו ענבים עומדות ליבצור [ולא הוי בוסר] אלא בשאכלה בוסר כפול הלבן · (י) בעי מיניה מדר' אלעזר זעירא האי מאן דקץ כופרא מחבריה מאי משלם אי משלם דמי כופרא הא הוה תמרי אי משלם דמי תמרי דילמא נתרן בזיקא אמר להו בששים · לבה ולבתו הרוח פירשנהו במסכת בבא בתרא פרק לא יחפור :

ה (יא) **ויאמר** מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער מאי קא מבעיא ליה גדשים דישראל הוה והוי קא מטמרי בהו פלשתים וקא מבעיא ליה מהו למקלייהו להציל עצמו בממון חברו [שלחו ליה אסור] אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו · רב מרי אמר גדישים דשעורים דישראל הוי וגדישים דעדשים דפלשתים וקא מבעיא ליה מהו ליטול גדישים של שעורים ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישים דעדשים דפלשתים שלחו ליה חבול ישוב רשע גזלה ישלם אע"פ שגזלה משלם רשע הוא אבל אתה מלך ופורץ לעשות גדר ואין ממחין בידו :

ו (יב) **הא** דתנן עבר הגדר שהוא גבוה ארבע אמות דרך הרבים או נהר פטור · אמרינן עלה בגמרא אמר רבא ומשפת קוצים ארבע אמות ואע"ג דקיימא לן כר' (אליעזר) [שמעון] דאמר הכל לפי גבוה של (דקל) [דליקה] · מסתברא דלא פליגא (גדר) [אגדר] גבוה ארבע אמות ואנהר · אמר רב לא שנו אלא בקולחת אבל בנכפפת אפילו עד מיל ועצים מצויים לה חייב או נהר רב אמר נהר ממש ושמואל אמר אריתא דדלאי אי אית ביה מיא [אין] אי לא לא :

ז **מתני'** המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו · הא מתניתא צריכין לפרושא אליבא דר' יוחנן דאמר אשו משום חציו דקיימא לן כותיה וגרסינן בפרק כיצד הרגל [דף כ"ג ע"א] קש"א ליה לאביי לר' יוחנן דאמר אשו משום חציו טמון באש דפטור רחמנא היכא משכחת לה וניחא ליה כגון שנפלה דליקה לאותו חצר ונפלה גדר שלא מחמת דליקה והלכה והזיקה בחצר אחרת דהתם כלו לה חציו אי הכי לענין גלוי נמי אלא מאן דאית ליה משום חציו אית ליה [נמי] משום ממונו וכגון שהיה לו לגדרה ולא גדרה דשורו הוא דלא טפח באפה · (יג) ומסקנא

תורת ההשלמה

כהרא"ש שמחלק בדיקלא פרסאה בין נזקי בהמה לנזקי גופו כמ"ש בש"מ דבריו :

(י) **בעי** מינה מדר"א זעירא הא מאן דקץ כופרא וכו' בששים · מה שהביא רבינו הך סוגי' אבר שום פוסק לא הביאה · נלע"ד דרבינו מפרש כופרא בתמרים כסמדר בענבים [דלא כפי' רש"י בפי' כבוסר בענבים] ומפרש דמשערין בששים כמו בשוה ולא אגב קרקע כמ"ש בש"מ ד"ה ולענין והיינו דלא פשיט ליה ממתני' דשם ס"ל דרואין כאלו הן ענבים העומד לבצור אגב שדה והשתא א"ש דלא הביא רבינו לעיל הא דסמדר דמוכח מסוגי' זו דסמדר דין אחר יש לו דמשערינן בששים בפני עצמן · ומצאתי לי סיוע קצת בש"מ שם שכ' בשם המאירי לחלוק בין בוסר לסמדר ומהיכי תיתי לחלוק ביניהם אם לא מהך סוגי' ולהכי הביאו רבינו :

(יא) **ויאמר** מי ישקני מים וכו' שלחו ליה אסור אבל וכו' רב מרי וכו' הביא הנך תרי דינא דאסור להציל עצמו בממון חבירו אף היכי דיש פקוח נפשות · ובודאי לא שאסור לגמרי דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפשות רק, דאסור באופן שלא ישלם אח"כ וכן משמע דעת הרמב"ם פ"ח מה' חו"מ וכ"כ הרא"ש [ועי' בש' פ"ד דרך החיים] וגם שמעינן דאסור לגזול אפי' על מנת לשלם אחר כך והרי"ף השמיט זה וסמיך אמ"ש בהגוזל בתרא יעו"ש :

(יב) **ואע"ג** דקיימא לן כר"ש דאמר הכל לפי גבוה של דקל · ומסתברא דל"פ אגדר גבוה ארבע אמות ואנהר כנ"ל · ר"ל הרי"ף השמיט מימרא דר"פ משום דס"ל דמאחר דפסקינן כר"ש דס"ל דמשערינן הכל לפי גובה הדליקה · אגדר גבוה נמי פליג אמנם רבינו ס"ל דלא פליג רק ארוחב ור"ל דמה שאמר ר"ש דהכל לפי גובה הדליקה וכמו שמפרש ר"נ בגמ' דאם השלהבת גבוה א"כ הולך במרחק יותר אבל אם הגדר גבוה מן הדליקה א"כ לא ילך האש הלאה · וכן כתב הרא"ש דלכאורה לא איירי ר"ש אלא לענין רוחב ולא לענין גבוה · אמנם דעת רבינו דאם האש גדול יוכל לאחוז גם על הגדר שהוא יותר גבוה · וכן אנהר נמי לא פליג ר"ש דטעמא משום שעמוק ויש בו לחלוחית של מים מכבה הדליקה · והא"ה דר"ש ל"פ אנהר וארוחב דהא שמואל פסק כר"ש ואפ"ה טרח לפרש הא דנהר וקלחת וכפפה · ומה שהביא רבינו דברי רב ושמואל אף דצריך לפסוק בזה כשמואל דקי"ל כוותיה בדינא דרק בהא דקלחת קי"ל כרב דתניא כותיה משום דס"ל דרב ושמואל לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא כמו שכתב הרא"ש והטור · ורבינו גריס אמר רבא ומשפת קוצים ולמעלה ולפי גרסתינו בגמ' רב פפא גם לא גרסינן בגמ' ועצים מצויים · וגריס רבינו בגמ' עד מיל דלא כגרסת התוס' ד"ה ל"ש :

יג) **ומסקנא** דשמעתא דר"י ורבנן בתרתי פליגי וכו' דכל היכי דכלו לו חציו היינו מדליק בתוך שלו והיכי דלא כלו לו חציו וכו' וכ"ת א"כ יהי'

דשמעתא דר' יהודה ורבנן בתרתי פליגי במדליק בתוך שלו והלכה דליקה בתוך של חברו דר' יהודה מחייב אפילו בכלים שאין דרכן להטמין ורבנן פטרי אפילו בכלים שדרכן להטמין ופליגי במדליק בתוך של חברו דרבנן מחייבי בכלים שדרכן [להטמין] ופטרי בכלים שאין דרכן להטמין · ולכאורה מכתבר דכל היכי דכלו לו חציו היינו מדליק בתוך (של חברו) [שלו] (והלכך רישא דמתניתין דמיירי במדליק בתוך של חברו) והיכא דלא כלו לו חציו היינו מדליק בתוך של חברו · הלכך רישא דמתני' דמיירי במדליק בתוך של חברו בדלא כלו הציו · וכי תימא אם כן כלים שאין דרכן להטמין אמאי פטור והא אמרינן בפרק כיצד הרגל למאן דאמר אשו משום חציו טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה אלמא כל היכא דלא כלו חציו טמון וגלוי חד דינא אית להו · הרב דודי ר' אשר ז"ל פי' דבכלים שדרכן להטמין הוה ליה לאסוקי אדעתיה (ולא הוי) [והוי] פושע · כלים שאין דרכן להטמין לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה ולא הוה פושע · (יד) ולהאי פרושא איצטריכינן לפרושי דהדליק בתוך של חברו לא שהדליק ממש על הגדיש שיש בו כלים טמונים דאם כן אפילו לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה חייב דהא אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף [הוא] והלכה והזיקתהו משלמת של זהב דאמר לה מאי הוה לך גביה דאזיקתיה · אלא כגון שהדליק על גדיש אחר והלכה על הגדיש שיש בו טמונים ולא כלו להו הציו ובכי האי גונא לאו כהלכה והזיקתהו דמי · ואע"ג דחציו הן [לא הוי] אלא בפשיעה שמשלמת של כסף דאמרה נטירותא דכספא קבילת נטירותא דדהבא לא קבלית עלאי · (טו) ולהא פרושא משמע דאפילו בדאיכא סהדי שהיו בו כלים טמונים מפטר על כלים שאין דרכן להטמין משום דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה · ומיהו בכלים שדרכן להטמין אפילו ליכא עדים מחייב לפי שעשו בו תקנת נגזל והיינו דאמרינן דההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה ושדייה בנהרא אתא מריה ואמר הכי והכי הוה ליה בגויה ואמרינן עלה לאו היינו מתניתין דתנן מודים חכמים לר' יהודה [בהדליק] את הבירה שמשלם וכו' אלמא מהימנינן ליה משום תקנת נגזל וודאי האי עובדא דבטש בככפתא לאו בדאיכא סהדי דהכי והכי הוה ליה בגויה מיירי דהתם ודאי מחייב אפילו במרגניתא ואפילו דלא מנח אינש מנא בכספתא דהיינו דרבא דאמר הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא והלכה והזיקתהו משלמת של זהב דאמר לה ומאי הוה לך דאזיקתיה אלא בדליכא סהדי מיירי משום תקנת נגזל נגעו בה אבל לעולם בכלים שאין דרכן להטמין אפילו באיכא סהדי

תורת ההשלמה

הרב דודי ר"א פי' וכו' כנ"ל · רצונו בא לאפוקי מדעת הרמב"ם והסמ"ג שלא כתבו כ"א בין כלו לו חציו בין לא כלו לו חציו וס"ל דהגמ' הזו ממש שאמרו שם בדף כ"ג דלא משכחת טמון רק שנפלה גדר וכו' ולהכי קאמר „אלא" מאן וכו' [ועי' ביאור הגר"א בסי' ת"ח ס"ק ל"ג שהאריך להביא ראיה לדעת הרמב"ם] וגם מזו יש לכאורה ראיה לדבריהם דאי אמרינן היכי דלא כלו לו חציו טמון וגלוי חד דינא אית ליה והא אמרינן הכא דפליגי חכמים ור"י בתרתי דגם במדליק בשל חבירו דהיינו לא כלו לו חציו פטרי רבנן כלים שאין דרכן להטמין והא בלא כלו לו חציו חד דינא אית ליה טמון וגלוי אלא דל"ש להגמ' אוקימתא דפ' כיצד הרגל · ועי"ז תירץ בשם דודו הגא"ם דהא דפטרי רבנן כלים שאין דרכן להטמין לאו משום טמון הוא דאף שהוא חייב עליו משום חציו מ"מ פטור משום דלא פשע בהזיק זה דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה דהטמין שם כלים הללו ולכך בכלים שדרכן להטמין חייב שפשע בהם · וכמ"ש התוס' ס"א ב' ד"ה אלא · ועי' סמ"ע סי' ת"ח שם ס"ק י"ג :

(יד) **ולהאי** פירושא איצטריכינן לפרש וכו' דהא אמר רבא וכו' אלא כגון שהדליק על גדיש אחר וכו' · רצונו לומר דמאחר שעיקר הפטור בכלים שאין דרכן להטמין משום שלא פשע דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה · א"כ אם הזיק בידים מחייבינן ליה אף שלא ידע כמו דאמר רבא דמשלמת של זהב ה"נ משלם אכלים שלא ידע בהם מדהזיק את הגדיש וכ"כ התוס' ד' ס"ב א' ד"ה שאינו · וצ"ע על הטוש"ע סי' ת"ח שלא כתבו לחלוק בהא דהא אינהו מחלקי נמי בין כלו חציו ללא כלו לו חציו כמ"ש והש"ך ס"ק ו' כתב בשם מהרש"ל דכוונתם במ"ש והדליק בתוך של חבירו בפשיעה ולא בידים ולא הביא דהם דברי התוס' :

(טו) **ולהאי** פירושא משמע אפי' בדאיכא סהדי וכו' שעשו בו תקנת נגזל והיינו דאמרינן דההוא גברא וכו' אלא בדליכא סהדי מיירי · ר"ל דאיכא סהדי או דליכא סהדי היינו שהיה שם אותן כלים בשעת אבל על הדליקה שהיה שם כלים ונשרף לכו"ע מיירי שיש עדים דאל"כ מהימן במיגו כמ"ש הש"ך סי' שפ"ח ס"ק ז' יעו"ש · אולם ראית רבינו דההוא עובדא דבטש בכספתא בדליכא עדים מיירי דאל"כ היינו דרבא ליתא לפי מ"ש התוס' שם ד"ה מי והאשר"י דמחלקי דלא דמי להא דרבא דשם

מיירי ומשום תקנת נגזל פטור ואפילו במדליק בתוך של חברו משום דלא הוה לאסוקי אדעתיה (טז) [ובירושלמי אמר ר' אושעיא הדא דתימא כשאין שם עדים וכו'] ומיהו הירושלמי הזה המדליק בתוך של חברו קאי ומיהו הירושלמי לא אדכר כלל לא במדליק בתוך של חברו ולא במדליק בתוך שלו לפיכך אינו סומך עליו ולפי הירושלמי צריכים אנו לפרש דמתניתין משום הימנותא היא · דבכלים שאין דרכן להטמין מהימנינן ליה בשבועה שעשו תקנת נגזל והיינו דאיצטריך לשמואל למימר לר' יהודה דמחייב על עסקי טמון באש עשו תקנת נגזל באשו ולא אמרו (רבנן) [לרבנן] בכלים שדרכן להטמין דאלו לרבנן מתני' היא · (יז) ויש אומרים דהיינו טעמא דלא אמרינן לרבנן משום דהיינו נגזל גופיה · ואני אומר דלאו היינו נגזל גופיה דהתם [נגזל] מוחזק כפרן הגזלן שהרי העדים מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו ומשכנו שלא ברשות ואומר לו תן לו כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי וכיון שהגזלן אומר לא נטלתי והעדים מעידים אותו שנטל דין הוא שיהא הנגזל נשבע ונוטל · אבל במשנתינו שלא הוחזק כפרן מאין לנו שנעשה בו תקנת נגזל אלא ודאי לאו משנתינו כדפרשנא · (יח) ועוד יש לומר דהיינו טעמא דאמר לרבנן משום דמדליק בתוך של חברו חשוד הוא ואורחא דמילתא בוודאי מודה על הגדיש והוה ליה מודה מקצת והניזק נשבע ונוטל מדין שכנגדו חשוד על השבועה ולא מדין תקנת נגזל · (יט) הלכה מחוורתא דשמעתא לפסקא לדינא היכי

תורת ההשלמה

איבעי ליה לאסוקי אדעתיה כי דשמא ירא היה לומר לו שהוא כל זהב שלא היה שמרתו והודי ליה דאית רבינו יעו"ש :

(טז) ובירושלמי אמר ר' הושעיא הדא דתימא כשאין שם עדים וכו' ומיהו הירושלמי הזה וכו' ולפי הירושלמי וכו' והיינו דאיצטריך לשמואל לומר וכו' וי"א וכו' ואני אומר וכו' כנ"ל לגרוס בהיה הכר תיבת אלו מתחילה כדמוכח לשון רבינו שכתב ומיהו הירושלמי הזה ע"כ שמזכיר תחלה דברי הירושלמי · והוא איתא שם בסמוך דהוה עובדא דחד בר נש אפקיד חד שק וכו' שמביא רבינו לקמן והרי"ף והרא"ש · וע"כ דהירושלמי איננו מפרש כפי' רבינו דהטעם דפטור כלים שאין דרכן להטמין משום דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה ובכלים שדרכן להטמין חייב משום שובע דא"כ הכי' היכא עדים פטור מאחר דלא שבע · רק דהירושלמי מפרש פלוגתייהו דר"י ורבנן משום הימנותא ר"ל דהא דקתני ומודים חכמים לר"י בכלים שדרכן להטמין שעשו בו תקנת נגזל שאשו דמהימנינן ליה שהיה שם אותן כלים שדרכן להטמין אבל בכלים שאין דרכן להטמין לא עשו תקנת נגזל · ושמואל בא לאשמעינן דטעמא דר"י דמחייב הטמון הוי נמי משום תקנת נגזל · והשתא א"ש דאמר שמואל דוקא לר"י דאלו לרבנן אכלים שדרכן להטמין היינו מתני' דמודים חכמים לר"י ואין צריכים למה שדחק התוס' ד"ה לר"י דה"ה דהוי מצי למימר גם לרבנן יעו"ש · ועי' ש"ך סי' שפ"ח ס"ק ו' שכ"כ וכוון לדעת רבינו · וכתב רבינו דמאחר דלא אידכר בירושלמי אהיכי קאי אם במדליק בשלו או בשל חבירו אין לסמוך עליו דדילמא איירי נמי אהדליק בשלו ואפ"ה מחייבי לרבנן היכי דאיכא עדים וא"כ ע"כ פליגי אגמ' דידן כנ"ל לפרש · ועי' ב"מ מ"ש בשם המאירי שהוא כדברי רבינו :

(יז) וי"א וכו' דהיינו נגזל גופיה ואני אומר וכו' כדפירשנא · ר"ל דלהכי אמר שמואל לר"י דחייב על טמון ולא קאמר לרבנן אהיכי דמדליק בתוך של חבירו משום דלרבנן דמחייבי בהדליק בשל חבירו א"כ היינו גזלן לגמרי שהרי נכנס לתוך רשותו של חבירו · שלא ברשות והדליקו את גדישו · אבל לר"י דמחייב אהדליק בתוך שלו הוי אמינא שלא עשו בו תקנת נגזל דלא דמי לנגזל שלא נכנס לתוך של חבירו קמ"ל שמואל אפי' לר"י עשו תקנה אשו משום דלא מצי המעביר לשבע דמאחר שאינו יודע כמה כלים היו שם · ועי"ז משיג רבינו דלא דמי לגזלן עצמו דהתם עשו תקנה שישבע הנגזל משום שהוא מוחזק כפרן דהא ע"כ ראו עדים שנכנס לביתו ולקח כלי דאי ליכא עדים נאמן במיגו דלהד"מ והוי חשוד אבל במתני' הא לא הוחזק כפרן והוי כמו גבי פקדון :

(יח) ועוד י"ל דהיינו טעמא וכו' חשוד הוא ואורחא דמילתא בודאי מודה על הגדיש וכו' · דהא ע"כ איירי שיש עדים על הדליקה גופיה דאל"כ מהימן במיגו וא"כ מאחר שראו הדליקה מסתמא מודה על הגדיש רק שכופר על מה שבתוכו ומחייב שבועה מדינא ומאחר שהוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל · רק דל"ע דהא רבינו בעצמו כתב לעיל דלרבנן מיירי במדליק בשל חבירו לא שהדליק בידים דא"כ חייב גם אכלים שאין דרכן להטמין מדרבא ומיירי דהדליק על גדיש אחר והלכה על הגדיש שיש בו טמונים וא"כ נמי לאו חשוד הוא דהא יכול להיות דהדליק גדיש הפקר או הדליק באונס באופן דלא הוי חשוד גם לרבנן · וצ"ל דכוונת רבינו דאף דנוכל לאשכוחי גם לרבנן אופן דלא הוי חשוד מ"מ פשטא דבריהם דקאמרי מדליק בגדיש חבירו משמע דהוי חשוד ולהכי אמר שמואל לר"י עשו תקנת נגזל דהוי רבותא טפי · ומכל זה נראה דלא כמ"ש הש"ך בסי' תי"ח ס"ק ז' בשם מהרש"ל דמזיק כמו מדליק לא הוי רשע כגזלן אפי' הדליק להכעיס ומביא ראיה מדברי הרא"ש ס"פ הכונס : ומדברי רבינו מוכח להיפך בכ' שהוא חשוד וכ"כ רבינו בסמוך להדיא :

(יט) הלכה מחוורתא דשמעתא לפסקא לדינא וכו'

דכלו ליה חציו דהיינו מדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חברו אפי' בדאיכא סהדי פטור אטמון ואפילו בכלים שדרכן להטמין כרבנן · וחיכא דלא כלו להו חציו דהיינו מדליק בתוך של חברו בכלים שדרכן להטמין חייב אפילו בדליכא סהדי מפני שעשו תקנת נגזל בכלים שאין דרכן להטמין פטור שלא עשו בו תקנת נגזל ואפילו הדליק ממש על הגדיש שיש בו כלים טמונים דלא מהימנינן ליה בכלים שאין דרכן להטמין · אבל היכא דאיכא עדים על הכלים חייב אפילו על הכלים שאין דרכן להטמין כדברי הירושלמי · והא מתני' רישא איירי בדכלו לו חציו וסיפא במדליק בתוך של חברו בדלא כלו ליה חציו · (כ) והא דקתני היה גדי כפות לו בינו לבינו פירש רבינו יעקב ז"ל דאמדליק בתוך של חברו קאי דמוקמינן חילוק בין כלים שדרכן להטמין בין כלים שאין דרכן להטמין ורישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל רישא רבותא קמ"ל דאפילו גבי כפות דרכו הוא וחייב דמהו דתימא אין דרכן של בני אדם לכפות גדי בגדיש קמ"ל דאורחיה הוא · וסיפא רבותא קמ"ל כיון דגדי (אינו כפות) [סמוך] אורחיה הוא ולחייב קמ"ל פטור · אי או או קתני פטור משום דהיה לו לברוח ואי לאו או או קתני פטור משום דקם ליה בדרבה מינה אלא מסתברא או או קתני וכדפרשנא בפרק כיצד [הרגל] ורישא דקתני חייב אפילו (בדאיכא) [בדליכא] עדים מפני שעשו תקנת נגזל דאורחיה הוא וסיפא דקתני פטור |אפילו בדאיכא עדים · כללא דמלתא כולה מתני' בדלא כלו ליה חציו לבד מרישא דפטרי רבנן אפילו בכלים שדרכן להטמין ואפי' איכא עדים וההוא בדכלו חציו מיירי · והרב דודי ר' אשר ז"ל פי' דהאי דקתני היה גדי כפות בינו לבינו לאשמעינן דאע"ג (דלא דרשי) [דדרשי] רבנן מה קמה בגלוי אף כל בגלוי אפילו הכי דרשי כל בעלי קמה לרבות בעלי חיים · (כא) והוי יודע כי מדליק בתוך שלו אינו חשוד על השבועה אבל מדליק

תורת ההשלמה

כרבנן וה"ה דלא כלו להו הציו דהיינו וכו' שלא עשו בו תקנת נגזל ואפי' וכו' כדברי הירושלמי פסק כרבנן כדעת כל הראשונים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לאפוקי מדעת יש מי שאומר [מביאו הרשב"א בחי'] שפסקו כר' יהודה ואייתה מהא דאמר שמואל לר"י עשו תקנת נגזל באשו ומדלא קאמר נמי לרבנן משמע דפסקינן כר"י וכבר כתב רבינו להרן זה · ומ"ש אבל היכא דאיכא עדים חייב אפי' כלים שאין דרכו להטמין כדברי הירושלמי אע"ג שכתב לעיל דפטור אפי' היכא דאיכא עדים מטעם דלא ה"ל לאפוקי אדעתיה מ"מ לענין הלכה ביטל דעתו לדעת הירושלמי ואין לדחוק ולומר דאדסמוך לו קאי שהדליק ממש על חבירו ומחייב משום דרבא ומ"ש כדעת הירושלמי ר"ל כדינו ולא מטעמיה · דמלשון שכ"ר בכלים שאין דרכן להטמין פטור שלא עשו תקנת נגזל משמע ממש כפי' הירושלמי דאל"כ הל"ל דלא ה"ל לאפוקי אדעתיה :

(כ) והא דקתני היה גדי כפות בינו לבינו פי' ר' יעקב וכו' אי או או קתני וכו' מפני שעשו תקנת נגזל וכו' · ר"ל בינו לבינו שהכניס דין גדי ועבד בין טמון באש במתני' מפרש ר"ת דאשמעינן דגדי הוי דרכו להטמין ומש"ה מחייבי רבנן ומיירי בדלא כלו ליה חציו מ"מ אי לאו דהוי אורחיה הוי מיפטר משום הכך טעמא שכ' בסמוך או משום דלא ה"ל לאפוקי אדעתיה ואפי' באיכא עדים · או כדעת הירושלמי דלא מהימנינן ליה ומיירי בדליכא עדים · ובתוס' דף כ"ב ע"ב ד"ה והיה מבוא פי' ר"ת ומקשי דלמ"ד אשו משום חציו דלא שייך למיפטר טמון אפי'

דלאו אורחיה · וכתב דמ"מ איצטריך לאשמעינן דחייב היכי דכלו ליה חציו לאחר שריפת העבד · דבזה הוי פטרינן במידי דלאו אורחיה קמ"ל מהכי' דגדי אורחיה להטמין בגדים · ולפי דעת רבינו לא קשה כלל מה שהקשה התוס' לפי' ר"ת דשפיר מלי קאי אפי' למ"ד משום חציו בדלא כלו ליה חציו · דמה דפטרינן במידי דאורחיה לאו משום טמון פטרינן רק משום הנך טעמא הוא או משום שלא פשע דלא הל"ל לאפוקי אדעתיה או משום הימנותא כפי' הירושלמי ומיירי בדליכא עדים · אמנם ראיתי בס' היפר לר"ת משמע להדיא כפי' התוס' שכ' דלמ"ד אשו משום חציו א"כ הוי אדם המזיק ואין לפטור במדי דלאו אורחיה משום אונס דאדם מועד לעולם בין באונס בין ברצון ודוקא למ"ד אשו משום ממונא יש לפטור היכי דאנוס · ולמ"ד משום חציו יפרש בכלו ליה חציו · ומשמע נמי שם דמה דפטרי רבנן במדליק בתוך של חבירו משום טמון הוא ומיירי בכלו ליה חציו דלא כמ"ש רבינו ול"ע · ומש"ר אי או או קתני הוא פי' הרשב"ס כמש"ר סוף פ"ב ור"ל דלפ"ז יש רבותא בסיפא דגדי סמוך פטור אף דאורחיה פטור משום שהיה לו לברוח דאמרינן אפי' בבעלי חיים שהיה לו לברוח · ומ"ש בשם דודו הרא"ש הוא כמו שפירש"י במתני' ול"ל דאע"ג דדרשי רבנן מה קמה בגלוי וה"ה דלא איתרבאי בע"ח קמ"ל כמו שהגהתי וכמו שמוכח בגמ' דף ס' ע"א :

(כא) והוי יודע כי מדליק בתוך שלו אינו חשוד וכו' ואי איכא מאן דקליק אדעתיה דבלא שבועה נמי שקיל ל"ד להתם וכו' ומשאיל"מ לא דמי

בתוך של דברו במזיד הוה ליה חשוד ואם הוא מודה מקצת הטענה בטענת ברי שכנגדו נשבע ונוטל מן הדין ולאו משום תקנת דין נגזל אלא מדין שכנגדו חשוד על השבועה ואם הוא מודה על הגדיש ועל הטמון אומר אינו יודע שכנגדו נמי נשבע ונוטל · ואי איכא מאן דסליק אדעתיה דבלא שבועה נמי שקיל נזק ההיה ליה כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא ומתוך שאינו יכול לשבע משלם [לא דמיא (דהתם] דהתם ריע טענותיהו דהוה ליה למידע הכא לא ריע טענותיהו דלא הוה למידע והכי לא איצטריך (למידע) [למימר] לרבנן עשו תקנת נגזל באשו ובדפרישנא אבל במדליק בתוך שלו שלא הזיק ברה"ים אלא שפשע לאו חשוד הוא ואמינו להכי איצטריך למימר עשו תקנת נגזל באשו · וטעמא דמילתא שהניזק אפשר ליה למידע והמזיק לא אפשר ליה למידע · (כב) ודווקא בשיש עדים על ההדלקה ושקצת הנזק ידוע אבל אם אין עדים והוא אינו מודה כלל על ההדלקה זהו שאמרנו בראש פרק שור שנגח את הפרה זהו כלל גדול בדין אם לו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא

המוציא מחברו עליו הראיה וגבי שני שוורים נמי אחד גדול ואחד (תם) [קטן] או אחד תם ואחד מועד אמרינן נמי בסוף פרק המניח דאי אמר ניזק ברי ומזיק שמא הוה ליה כטענו חטים והודה לו בשעורים ופטור מן הכל לפי שהניזק מודה שהקטן לא הזיקו ועל הגדול אין הנזק ידוע אע"פ שיש עדים שאחד מהם הזיק דאי ליכא עדים כלל הוה ליה מודה בקנס אבל בכל דבר שהנזק ידוע ואפשר ליה למידע והאי לא אפשר ליה למידע עשו ביה תקנת נגזל וזהו טעם הירושלמי שכתב הרב אלפסי ז"ל בחד בר נש דאפקיר שק צרור גבי חבריה וארעו אונס חד אמר כיגים הוה מלא וחד אמר מטכסין הוה מלא ואמר ר' ירמיה שכנגדו נשבע ונוטל דכיון דפקדון הוא הא אפשר ליה למידע והא לא אפשר למידע וארעו אונס דקאמר פי' פשיעה או תחלתו [בפשיעה] וסופו באונס · והחכם דודי ר' אהרן פי' דליקה וכגון שיש עדים שנשרף הך שק צרור בבית הנפקד ולא ידע מאי היה בגויה והמחלוקת הוה (בין) בין המדליק ובין המפקיד הך אומר כיגים הוה

תורת ההשלמה

וכו' דלא ה"ל וכו' להכי איצטריך למימר לרבנן עשו וכו'. כצ"ל · כתב כדעת הראב"ד בהשגות בפי"ג מה' מלוה ולוה ה"ד וכ"כ הרא"ש סוף פירקין והרבה פוסקים דהיכי דלא הו"ל למידע לא אמרינן משאוי"מ · ובהשגה משמע מדברי רבינו דלדעת הראב"ד וסייעתו היכי דלא הו"ל למידע נשבע שכנגדו מדינא · ולא משמע כן מדברי הפוסקים רק דאף א"י במקום דלא הו"ל למידע נשבע בא"י ופטר עי' טור ח"מ ובשו"ע סי' ע"ב סעי' י"ב וסי' ל' כמוש ה' ובסמ"ע שם · וצריך לומר דגם דעת רבינו כן ומ"ש דלהכי לא איצטריך לרבנן לומר משום תקנת נגזל משום דחייב מן הדין היינו רק היכי דמודה במקצת הטענה מ"מ לא אמרו בגמ' רק לר"י דעשו תקנת נגזל משום דלרבנן בתמא קתני ומשכחת נמי דחייב לישבע מן הדין במ"מ ועי' בב"מ · והא איכא מאן דסליק אדעתיה בכ"ד הוא דעת הרמב"ם שם ומפרש דברי הירושלמי כ"פ ה' מה' שאלה ופקדון דהכי נשבע משום דהוי שלא ימין הטענה יעו"ש בהשגות ובדברי המ"מ · ועי' ב"ק כי' כ"ב ל"ק ל"א הארכתי ליישב ולפסוק כדעת הרמב"ם דלא כהראב"ד ורבינו ועי' ביאור הגר"א שם ב"ק כ"ה :

(כב) **ודוקא** בשיש עדים על ההדלקה ושקצת הנזק ידוע וכו' המוציא מחבירו עליו הראיה וגבי שני שוורים וכו' בהקטן לא הזיקו ועל הגדול אין הנזק ידוע וכו' וזה טעם הירושלמי · משמע מדבריו דהיכי דליכא עדים כלל על ההדלקה

על הניזק אז שכנגדו נשבע ונוטל משום תקנת נגזל · ועל שבלא עדים לא מחייב כלל מביא ראיה מריש פ' הפרה דאיתא שם זה כלל גדול וכו' אפי' נזק אומר ברי ומזיק שמא והביא נמי ראיה מס"פ המניח דאמרי' התם גבי שני שוורים אחד גדול ואחד קטן דאם טוען הניזק ברי את בהגדול הזיק והמזיק שמא גדול או שמא קטן דלא מחייבינן ליה כלל ואף דע"כ איירי התם דאיכא עדים באחד משני השוורים של מזיק נגח שורו של הניזק · דא"כ הוי מודה בקנס ועכ"ז לא מחייבינן לשלם עכ"פ בשבועה שישבע הנזק ויטול כמו הכא גבי אש וע"כ משום דהכא מעידים העדים על מקצת נזק אבל התם אינם יודעים כלל על הגדול שהזיק אף דמעידים שעכ"פ הזיקו · ודוקא כהאי עובדא דאיתא בירושלמי שהיה שם עדים על הפקדון שאירע אונס דהוי כמו שמעידין על מקצת נזק והמפקיד יודע והנפקד לא ה"ל למידע שם כתבו הפוסקים שכנגדו נשבע ונוטל כנ"ל לפרש · ולהכי צ"ע שלא נזכר זה בשום פוסק שצריך שיעידו עדים על קצת הזיק · ולהיינו מס"פ המניח לא זכיתי להבין דהתם כיון שמודה שהקטן לא הזיקו א"כ על הגדול הוי כאלו אין עדים כלל דמאי העדים ראו בקטן הזיקו שגדולה הודאת עצמו בזה יותר ממאה עדים וצ"ע · ועי' ב"מ כ"פ שם גדולי הדורות [שנראין בהמש מדברי רבינו] שלא הביא כלל הא שצריך שיעידו על קצת נזק יעו"ש · ומ"ש שם דזהו ר"ל כן

מ"א יהך אומר מטבסין הוה מלא ותנן מודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכה ולפים הכי אמר נשבע ונוטל שהרי עשו תקנת נגזל באשו :

סליק פרקא

פרק שביעי מרובה

א (א) **נהרדעי** אמרי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי אמר ליה רב אשי

לאמימר מאי טעמא אמר ליה משום דר' יוחנן [דאמר] ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו [וזה לפי שאינו ברשותו] איכא דאמרי נהרדעי אמרי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי דכפריה משום דמחזי כשקרא אבל לא כפריה כתבינן דמשמע מהכי דר' יוחנן דאמר שניהם אין יכולין להקדיש אפי' במלוה דלא כפריה קאמר דכל דבר שאין ברשותו אין יכול להקדיש דהא מעקרא אפילו אמטלטלי דלא כפריה קאמר דלא כתבינן אדרכתא משום דר' יוחנן ואע"ג דאכיקנא אבל לא כפריה כתבינן טעמא דמילתא משום דשאני אדרכתא מהקדש דאע"ג דלגבי הקדש אין יכול להקדיש אבל גבי אדרכתא מצי לאורוכיה דהא בדכפריה ודאי אינו יכול להקדיש אבל גבי אדרכתא טעמא משום דמחזי כשקרא הא לאו הכי כתבינן אלמא שאני דין הקדש מדין אדרכתא · וכן כתב הרב אלפסי ז"ל דכל דבר שאינו ברשותו אינו יכול להקדיש והבוה"מ חלק עליו לומר דדוקא בגזל וביוצא בו שמסרב לתת אבל דבר שאינו מסרב בו לתת יכול להקדישו · וכתב רבינו יעקב דהאידנא אפי' מטלטלי דכפריה כתבי' דהא טעמיהו דנהרדעי משום דמחזי כשקרא וקיימא לן דלמחזי כשקרא לא חיישינן כדאיתא בפרק הכותב [דף פה ע"א] · (ב) והרב ראב"י כתב דהאידנא [כתבי'] אפי' אמטלטלי (דלא) דכפריה דהא תינח פקדון דאיתיה בעין מצי לאקנויי אגב קרקע אבל מלוה דליתה בעין תינח אי מלוה בשטר הא עביד כתיבה ומסירה אלא מלוה על פה הרי צריך מעמד שלשתן אלא תקנתא היא דתקינו בתראי ואפי' אמלוה דכפריה כתבינן שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו וילך לו בעיר אחרת ודמ"א הא מילתא

תורת

וכמ"ש בשם הרא"ש והרמב"ן ועי' ב"ך כו' ע"ב ס"ק נ"א ובש"ת מביא נמי הא דהרב ר"א בשם חכמי לוניל :

סליק פרקא

(א) **נהרדעי** אמרי וכו' א"ד דכפריה משום דמחזי כשיקרא וכו' אמלוה דלא כפריה קאמר וכו' דין הקדש מדין אדרכתא · דעת רבינו כדעת התוס' ד"ה לא דלא קאי הגמ' אפקדון כדמוכח מהא דב"ב דף כ"ח גבי קרי דמשמע מהתם דיכול להקדישו [דלא כמו שמשמע מפירש"י שכתב דכפריה אם הבעו מפקיד משמע דקאי אפקדון] ונקיט רבינו מלוה לאפוקי מיש מי שסוברים דמלוה שאינו כופר בה כפקדון דמי קמ"ל דאפי' לא כפריה לא דמי לפקדון שהיא להוצאה ניתן וכ"כ המאירי בש"מ שיש מפרשים דוקא גזל אבל פקדון או מלוה שאינו כופרה כתבינן וגדולי הפוסקים פירשוה אף במלוה שאינו כופרה והטעם שלהוצאה ניתנה [והך המאירי לכתוב דברי בעל השלמה בשם גדולי הפוסקים או בשם חכמי הדורות שלפנינו] ומ"ש ולע"ג דאסיקנא לחלוק דלא פליג לישנא בתרא דנהרדעי אהא דר"י בכדי לתרץ קושית הרא"ש על הרב אלפסי ז"ל במה דפסק כר"י ופסק נמי כלישנא בתרא דכתבינן אמטלטלי דלא כפריה ולא חיישינן להא דר' יוחנן ומתרץ דללישנא בתרא ס"ל הטעם הא דלא כתבינן לאו משום דר"י רק משום מחזי כשיקרא ולא

ההשלמה

משום דפליג על ר"י · ואנן פסקינן דלמחזי כשיקרא לא חיישינן וכ"כ התוס' · וג"ב מתנוקת הרי"ף ובעה"מ בהא דר"י אם דוקא במסרב לתת עיקר פלוגתייהו הוא בפ' שור שנגח ישו"ב בשי' כ' כדברי רבינו בשמ"ג עליו מסוגיא זו .

(ב) **והרב** ראב"י כתב דהאידנא וכו' אלא תקנתא הוא דתיקנו בתראי ואפי' אמלוה דכפריה וכו' · נ"ל דהדבר ר"ת מלי קאי מדינא דגמרא נמי דעיקר דברי ר"ת מביא התוס' מה שמקשי אדברי ר"ח שכ' דהאידנא נהגו לכתוב אורכתא אפי' אמטלטלי דכפריה ומפרש ר"ת דטעמא משום דקי"ל כלישנא בתרא וקי"ל דלמחזי כשיקרא ל"ח בכתובות פ"ב ובקדושין דף כ"ו ובפיר' מלינו למימר דמטעם קנין הוא · וכמ"ש בס' מלחמות דאף דאינו מועיל הקנין מ"מ כל זמן שלא הדר ביה מועיל אבל ראב"י כתב בהדיא דאפי' במלוה ע"פ כתבינן וע"כ טעמא משום תקנתא דבתראי הוא דלא יהא כל אחד הולך ונוטל ממון חבירו וילך למדה"י דהא לא מבכחת שום קנין גבי מלוה ע"פ וכן הובא בב"מ בשם הראב"ד והוא הראב"י אב"ד · והרא"ש מביא דברים אלו של הראב"י שכתב רבינו בשם ר"ת והאיתי בס' היכל ומשמע שם כמש"ר · וכל זה דלא כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מה' שלוחין הלכה ז' דלא תיקנו הגאונים במלוה ע"פ ועי' טור ח"מ סי' קכ"ג סעי' א' ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כ"ו · ומ"ש והב"ה וכו' נ"ל דמפרש

להדיא כדאמרינן (גבי) בפרק הכותב גבי נפרע שלא בפניו דאפי' בעל חוב שנפרע שלא בפניו שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו [של חברו] וילך למדינת הים · והבה"מ [כתב] דכיון דהילכתא שליח שוייה קיימא לן שלוחו של אדם כמותו ולפיכך לא שנא כפריה ולא שנא לא כפריה כתבינן ולא בעינן דילמא זיל דון וזכי הנפק לנפשך ואפי' הכי לא מצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את ולא מחוור דאם כן כי אמר למאי נפקא למתפס פלגא הוה ליה למימר אי אמר ליה זיל דון ונפקא מינה מלוה דכפריה : שמעתא דדבר ולא חצי דבר כתבתיה בפרק חזקת הבתים :

ב (ג) **הא** דקיימא לן דאין אדם מת ומשלם הני מילי בדיני אדם אבל בדיני שמים מחייב עד שישלם דאתנן אכרה [תורה] אפי' בא על אמו · ואי ליכא חיובא כלל מתנה בעלמא הוא · אלא לאו שמע מינה דאיכא חיובא עליה בדיני שמים והיינו דאמרינן בפרק השוכר את הפועלים [דף צא'] החוסם את הפרה ודש בה לוקה ומשלם ארבעת קבין לפרה ושלשת קבין לחמור ופי' משלם בדיני שמים · ובספר הישר כתוב אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו ואי תבע ליה לדינא קמן אמרינן ליה זיל שלים · דכי אמרינן אין אדם מת ומשלם הני מילי גבי נזקין אבל כל דבר שמקבל עליו לתת מעצמו כגון אתנן וכגון חוסם פרה ודש בה שקבל עליו שלא לחסום וגנב ומכר בשבת שאמר לו עקוץ תאנה ותקנה לי גנובתיך מכירה ואי תבע ליה לדינא קמן אמרינן ליה זיל שלים · ואי אמר לו בשבת זיל זרוק גנובתיך בחצרי ותקנה לי גנובתי · אליבא דר' עקיבא דאמר קלוטה כמו שהונחה דמיא פטור מתשלומין משום [מיתה] וממון כאחד · ולרבנן דאמרי קלוטה לאו כמו שהונחה דמי אי אמר ליה לא תקני לי גנובתיך עד שתניח פטור דבאים כאחד הם ואי לא אמר ליה הכי מחייב דכיון דמטיא לאויר חצרו קנה לענין שבת ולא מחייב עד דניחא בחצרו (ד) ולא אמרינן הכא עקירה צורך הנחה הוא כדאמר ר' אבין זרק מתחלת ארבעה לסוף ארבע (וזרק) [וקרע] שיראין פטור דלא אמרינן הכי אלא גבי נזקין אבל גבי מכירה כיון דמטיא לאויר חצרו נשלמה

תורת ההשלמה

דר"א פליג אנהרדעי וכן השיג עליו הרמב"ן במלחמות אולם מדברי התוס' ב"ב קכ"ז א' ד"ה מדדים משמע קצת כדברי בעה"מ יעו"ש :

(ג) **הא** דקי"ל דאין אדם מת ומשלם וכו' משלם בד"ש ובס' הישר וכו' אמרינן ליה זיל שלים · וכגון חוסם פרה וכו' · עי' רש"י בב"מ דף צ"א שכתב דאי תפס לא מפקינן מיניה מאחר דחייב לצאת י"ש אלא שאין כח ביד ב"ד לכופו ע"ז ומהרש"ל פ' הכונס כתב דדוקא בשהיא דקם ליה בדרבה מיניה ס"ל לרש"י כן וגם היכי דלא עבדינן ליה החמורה כגון בשוגג או שלא בהתראה דסוף סוף הא לא נענש בחמורה שחייב עליו אף שפטור משום קלב"מ אבל בניזקין אפי' רש"י מודה דפטור ועי' קצה"ח רסי' כ"ח · ועי' מ"ש בר"פ הכונס לענין מש"ש שהוא פסול לעדות · ומ"ש בשם ר"ת לחלוק היכי דאינו חייב אפי' איכא עליו חייב מיתה · משום דהיה לר"ת גרסא אחרת בגמ' דגריס אי תבע ליה קמן בדינא אמרינן ליה זיל הב ליה וכן בב"מ דף צ"א גריס כן ולא כמו שהוא לפנינו בגמ' דלא אמרינן ליה זיל הב ועי' ש"מ בב"מ שמביא הרשב"א בשם הראב"ד דעת ר"ת בשם י"מ ומשיג על זה דגבי חוסם פרה הא אין כאן שום תנאי ומדברי רבינו משמע שר"ת מעמיד היכי שקבל עליו בפירוש שלא לחסום ואף דבברייתא סתמא קתני החוסם פרה [ואפשר לומר דסבר ר"ת דאי לא אתני שלא לחסום אין כאן תשלומין דהוא לא עבר רק על איסור תורה אבל תשלומין אין כאן כמו שמחויב מס"ת בטעינה ופריקה ולא אמרינן אי לא טעון או לא פרק שמשלם לבעל הבהמה שכר בטלה במה שלא הוזיל המשא על בהמתו וכ"כ הכא רק הברייתא אשמעינן היכי דאתני שלא לחסום ויש כאן חיוב ממון מצד התנאי אף דקלב"מ מצד האיסור מ"מ חייב לשלם מצד תנאו דלא אמרינן בזה קלב"מ בזה כסברת ר"ת] :

(ד) **ולא** אמרינן הכא עקירה לצורך הנחה היא וכו' דלא הכי אלא גבי נזיקין אבל גבי מכירה כיון דמטא לאויר חצרו נשלמה המכירה וכו' רבינו ס"ל לתרץ בזה קושית התוס' שהחליט דבאמת הוי מצי לשנויי דעקירה לצורך הנחה · ומחלק בין מכירה לנזקין וכ"כ בש"מ בשם המאירי אמנם לא כתבו טעם החילוק במאי שני נזקין ממכירה · ואפשר שיש לומר דגבי זרק חץ בר"ה מתחלת ד' לסוף ד' איכוין בזריקת החץ להוציאו ממקום הזה ולהניחו במקום אחר שזורקו שם [ואי בא אחר או הוא בעצמו וקבלה קודם שתנוח אמרינן בפ"ק דשבת דפטור משום דלא נח מכחו] וממילא בא היזק באמצע שקרע שיראין שפיר אמרינן דחיוב המיתה כבר התחיל משעשה כבר לצורך ההנחה העקירה שלו אבל גבי מכירה איכוין רק להקנות [שיהא החפץ בא לרשות השני ואפי' הרוח קולטתו לא איכפת ליה ולכך שפיר אמרינן דהמכירה כבר נעשה קודם ההנחה ולא אמרינן דעקירה עשה כבר לצורך ההנחה דבאמת לא צריך להנחה כלל ואיך שייך לומר שלצורך הנחה הוא

המבירה לגמרי וקנאה קנייה גמורה והלכך [אינן] באין כאחד :

ג (ס) **הא** דפליגי רב אחא ורבינא במעשה שבת וזהו שהביא ראיה הרב אלפסי בפרק כירה דהלכה כר' יהודה דקיימא לן הלכה כדברי המיקל ולי נראה דלעולם רב אחי ורבינא אליבא דר' יוחנן פליגי והראייה שהביא הרב אלפסי ז"ל ראיה נכונה היא דכיוון דקיימא לן הלכה כדברי המיקל דאמר מעשה שבת דרבנן וקיימא לן כל בדרבנן לקולא הלכה כדברי המיקל דאמרינן כר' יהודה דמיקל :

ד (ו) **קיימא** לן כאביי דאמר למפרע הוא נפסל וקיימא לן דתוך כדי דבור כדבור דמי הלכך עדים שהעידו על הגנבה ועל הטביחה בבת אחת כגון שבאו והעידו ביום שלישי (ואמרינן) [ואמרו] גנב ביום ראשון וטבח ביום שני והוזמו על הטביחה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואף עדות הגניבה בטלה והוא הדין לשתי עדיות דעלמא דאם העידו עדים שתי עדיות בבת אחת והוזמו על עדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואם העידו בזה אחר זה על הגנבה ועל הטביחה עדות הגנבה קיימת · ועדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו משלמין הכחשה תחלת הזמה אלא שלא נגמרה :

ה (ז) **הא** דקיימא לן מודה בקנס ואחר כך באו עדים באומר גנבתי פטור דווקא שהודה בפני ב"ד ובמקום ב"ד [אבל הודה שלא במקום ב"ד] ואחר כך באו עדים חייב · הא דתניא גנב והקדיש משלם תשלומי ארבעה וחמשה דמה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים · כתב הרב אלפסי ז"ל דלית הלכתא הכי אלא קיימא לן כמתניתין דאמרינן

תורת ההשלמה

רק מ"מ אי נח אח"כ חייב וזה שדייק רבינו בלשונו כיון דמטא לאויר חצרו נשלמה המכירה ור"ל אפי' לא היה אח"כ הנחה כלל · [ואולי דלהכי נקיט ר' אבין הזורק הן בר"ה מתחילת ד' לסוף ד' ולא קתני הזורק הן מרשות לרשות וקרע שיראין בהליכתו דהתם נמי לא אמרינן עקירה צורך הנחה דמאחר שדעתו להביא מרשות זה לרשות אחר ואם בא רק לאויר רשות השניה כבר נעשה מחשבתו] :

(ה) **הא** דפליגי ר"א ורבינא במעשי שבת וכו' והראיה שהביא הרב אלפס נכונה הוא וכו' בדרבנן וכו' · בא ליישב קושית בעל המאור והרא"ש על הרי"ף בפ' כירה דאחר שהביא כל הסוגי' מחלוקת ר"מ ור"י הסנדלר ופלוגתא דר"א ורבינא כתב דקי"ל בכל התורה כולה דר"א ורבינא הלכה כדברי המיקל ושמעינן מינה דליתא לדר"י הסנדלר והלכך הלכתא כותיה כר' יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל במוצאי שבת בין לו וכו' ותמהו עליו דהא רב אחי ורבינא לא פליגי בסברת עצמן רק אליבא דר"י הסנדלר פליגי ה"א דר"י סבר מעשה שבת דרבנן וח"א דר"י הסנדלר סבר דמעשה שבת דאורייתא · וראיה לזה עוד מדפריך בגמ' בשלמא למ"ד דאורייתא להכי פטרי רבנן ואי בסברת עצמן פליגי לימא דהחכמים ס"ל בזה דמעשה שבת כר' יוחנן הסנדלר · אולם דעת רבינו דגם הרי"ף סובר דר"א ורבינא אליבא דר"י הסנדלר פליגי · רק דהרי"ף קאמר דמאחר שיש כלל מסור בידינו דקי"ל כדברי המיקל במחלוקת ר"א ורבינא א"כ נקטינן דאף ר"י הסנדלר דמחמיר דמעשה שבת הוי מדרבנן · וא"כ מאחר דמספקי לן או הלכה כר' יהודה או הלכה כר"י הסנדלר שפיר פסקינן לקולא כר' יהודה מאחר דשמעינן דכל מחלוקתם הוא באיסור דרבנן אבל אי הוי פסקינן כדברי המחמיר במחלוקת ר"א ורבינא הוי נמי פסקינן כר' יוחנן הסנדלר שהוא המחמיר במעשי שבת :

(ו) קי"ל כאביי וכו' וקי"ל כר' יוסי וכו' הלכך עדים שהעידו על הגניבה ועל הטביחה בב"א וכו' בטלה כולה וכו' נראה מדבריו שרק העדות בטלה · ומ"מ אין העדים משלמין כלום דהא על הגניבה לא הוזמו ועל הטביחה הרי נפסלו משעת גניבה ולא חל עליהם שום עדות דמאחר דלמפרע הוא נפסל ותוכ"ד כדבור דמי · ובלשון רבינו כתב בש"מ בשם המאירי וכתב להדיא דאין העדים משלמים כלום וז"ל ולענין פסק היה העדות בב"א כגון שאמרו גנב בראשון וכו' בטלה אף עדות הגניבה וכו' ומ"מ אין העדים משלמים כלום שהרי על הגניבה לא הוזמו ועל הטביחה הרי נפסלו משעת טביחה ולא חל עליהם עדות וכן בעלמא ע"כ · ועי' בכ"מ ובלח"מ בפכ"א מה' עדות דף ו' · ומ"ש וקי"ל כר' יוסי דתוך כ"ד כדבור דמי ר"ל דלא הוי כלאחר כ"ד אבל בזה דסבר ר"י דוקא כדי שאילת רב לתלמיד בזה לא קי"ל כותיה אלא אפי' כדי שאילת תלמיד לרב נמי כדבור דמי כדמוכח בדוכתא טובא ועי' רא"ש סי' ז' :

(ז) **הא** דקי"ל וכו' באומר גנבתי וכו' ובמקום ב"ד אבל הודה שלא במקום ב"ד ואח"כ באו עדים חייב כצ"ל · ור"ל שצריך שיחייב עצמו בקרן ודוקא שהודה בפני ב"ד ובמקום ב"ד דהיינו במקום קביעת הדיינין ובפני מומחים · ומשמע נמי דבעי ג' דהתם ב"ד ג' הוא וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ג מה' גנבה ה"ח והטור ח"מ סי' שמ"א והוא ממעשה דר"ג שסימא את עין טבי עבדא דמ"ש הון לב"ד הוי ר"ל דאי היה במקום ב"ד היה נמצא ג"כ שלשה כמ"ש המ"מ שם · והרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה דב"ד ומקום ב"ד ואולי דעתם דלפי

לעיל מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון מכרו (מעיקרא) לשמים [מעיקרא] תורא דראובן והשתא תורא דראובן · והרב ראב"י כתב בקדשי מזבח דעדין שם בעליו עליו אבל בקדשי בדק הבית הוה ליה כמכר שאין עליו שם בעלים כלל :

ו (ח) **מתני'** נתנו לבכורת בנו או לבעל חובו או לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר היה משכו ויצא ומת ברשות בעלים פטור הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב · פר"ש ז"ל היה מושכו אחד מאלו השומר או הבעל חוב לצורך הגנב ומת ברשות בעלים פטור הגנב · שהרי אפילו משכו הגנב פטור דמשיכה ברשות בעלים אינה קונה · הגביהו אחד מאלו לצורך הגנב הרי הוא כמו שהגביהו הגנב וחייב הגנב ודוקא בשמגביה הכהן או הבעל חוב לעצמו לצורך הגנב שאם הכהן לא הגביהה [לעצמו לצורך הגנב] האיך מתחייב הגנב בהגבהת הכהן אם הגנב לא קנאה מעיקרא כהן במאי קני ליה · ואם הגביהו לצורך הגנב הא קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה אלא בטביחה ומכירה אבל בגנבה האיך מתחייב הגנב אלא לאו שמע [מינה] שהגביהה הכהן לעצמו (לגנב) [ולגנב] ומגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחרינא כדאמרינן בפרק שנים אוחזין [דף ח'·] א"ו אמר לשלוחו גנוב פטור ואלו שותפין שגנבו חייבין דאמרינן מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה (ט) וי"מ דמילי מילי קתני והכי קאמר נתנו (לגנב) [הגנב] לבכורת בנו ולבעל חובו והיה מושכו הגנב ומת פטור הגנב מארבעה וחמשה שאין

תורת ההשלמה

המסקנא ל"ל לזה דהא אמרי שם דר"ג לא היה מחייב עצמו בכלום הוה : ומ"ש דהא דתניא גנב והקדיש משלם ד' וה' כתב הרי"ף דלית הלכתא וכו' והרב ראב"י כתב בקדשי מזבח וכו' · כדברי ראב"י כתב נמי התוס' דף ע"ע ד"ה גנב לחלק בזה · והרמב"ם פ"ב מה' גנבה ה' פסק כדעת הרי"ף דגנב והקדיש פטור מתשלומי ד' וה' כסתמא דמתני' וכמ"ש הה"מ דאם איתא דאית לגמ' הך חילוקא של התוס' והראב"י הל"ל לפרש · והראב"ד בהשגות השיג עליו חילוקא דהתוס' והראב"י · ולפי הנראה לא היה לפני הה"מ הך גירסא שהיה לפני רבינו וכמו שהיא לפנינו · שכתב שם שמ"ש השמיטה הרי"ף · ולפי גרסת רבינו לא השמיט הרי"ף רק כתב בהדיא דלא קי"ל כן :

(ח) נתנו לבכורת בנו וכו' פר"ש וכו' לצורך הגנב וכו' לעצמו וכו' ומגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחרינא וכו' בשותפים שגנבו חייבים וגו' רבינו בא לתרץ קושית התוס' ד"ה נתנו · ובאר מפרשים שהוקשו אפירש"י דהאיך יתחייב הגנב בהגבהת הכהן או הב"ח הא קי"ל דאין שליח לדבר עבירה · ותירצו דמיירי שלא ידע הכהן שהוא איננו של גנב ואכתי קשה מהא דמוקי בגמ' דף ע"א בטבוח ע"י אחר מיותרא דקרא דמה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דגבי טביחה לא אמרינן אין שליח לד"ע הא מצי לאוקמי הקרא היכי דלא ידע · להכי תירץ רבינו דהכא היינו טעמא דחייב הגנב בהגבהת הכהן דמיירי שהגנבה שוה יותר מן ה' סלעים או מן החוב שחייב הגנב והכהן או הב"ח הגביהו לצורך עצמם לקנות מה שמגיע להם מהגנב והמותר יקנה הגנב דהוי כמו שותפים שגנבו דאמרינן מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה · [ואין לומר דכוונתו דחצי האחד הגביה הכהן לעצמו וחצי השני הגביה לגנבות חובו והוי ממש דמי להא דב"מ בשותפים שגנבו כפי' רש"י רק דא"כ גם הכהן פשיטא שחייב בחצי התשלומין ד' וה' ואמאי קתני במתני' חייב ולא חייבים דמשמע דרק הגנב חייב] וצ"ל דהוא רק לפי שיטת רב"י בב"מ שם שפי' שותפים שגנבו והאחד הוציא מרשות בעלים לדעתו ולדעת חבירו · אבל התוס' שם ד"ה ושותפין והראב"ד והרמב"ן גם שם השיגו על פירש"י דגם בזה לא מחייב השותף אם לא הוציא בעצמו כלל ומה שמביא שם רש"י ראיה מהא דאמרינן בסוף בשבח לדעת חבירו משלמים ד' וה' דדוקא בטביחה הוא דדרשינן תחת לרבות את השליח ופירשו שם דדוקא בשנים הוציאו והגביהו שניהם ואשמעינן דלא נימא גבי כל אחד שלא השני מונח בארץ · ואכתי צ"ע דהא לא דמי להא דב"מ גם לפי פירש"י שם דהתם מגביה לזכות חצי לעצמו ועל החצי השני זכי בשביל חבירו משום מגו אבל הכא בחצי הראשונה מכוון רק בשביל הגנב ועל החצי השני נהי דכוונתו לזכות לעצמו בעד החוב שמגיע לו מן הגנב ע"כ מכוון שיזכה תחלה הגנב בכליהו ואכתי אין שליח לד"ע ואם הגביה לעצמו ממש אף החצי שהוא כדי שיווי הגנוב והחוב ומי אמאי מחייב הגנב הא לא זכי כלל · וצ"ל דדעת רבינו דהיכי שטובה הדבר מצד רצונו שיגיע לו זכות וטובה בזה לא אמרינן אשלד"ע דהטעם שאינו קונה היכי שהוא בעבירה משום דבליהו בבלה את חבירו לאו כלום הוא דלא סמך על חבירו שיעשה דבר זה משום דברי הרב וכו' אבל היכי דיש להשליח עצמו זכות בזה איזהו זכות שהוא · שפיר סמך עליו כיון דשלא"ה עושה זה משום הנאתו כנ"ל לפרש דבריו :

(ט) וי"מ דמילי מילי קתני היה מושכו הגנב ומת פטור מד' וה' וכו' וכן אם מכר אדם וכו' · ר"ל דמה שאמרו היה מושכו קאי אגנב עצמו אם משך

בהן מכירה כלל שהרי לא קנאו הכהן והבעל חוב · וכן אם מכר אדם אחד את שורו לשומר חנם ולשואל והיה מושכו השומר ברשות בעלים פטור השומר מפני שלא נתחייב בשמירתו עד שימשוך ואע"פ שקבל שומר שכר את שכירותו ושומר חנם קיבל עליו לשומרו ומשעת משיכה קנה אע"פ שלא עשה מלאכה השואל ואין אחד מהם יכול לחזור בו ולאפוקי מדרב הונא דאמר בפרק השואל [דף צ"ט ע"א] בקע בו לא מצי משאיל הדר ביה לא בקע בו מצי משאיל הדר ביה אבל לענין אונסין פשיטא דמשעת משיכה אחייב באונסיה ובהא אפי' רב הונא מודה והכי איתא בפרק השואל · (י) אמר ר' אלעזר ראוהו שהטמין בהורשין ומבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה והא לא משך · אמר רב שמואל בר יצחק והוא שהכישה במקל · ואקשינן וכיון דראוהו גזלן הוא כיון דמשמרי מאנשי גנב הוא אלא גזלן היכי דמי כגון בניהו בן יהוידע שנאמר ויגזל את החנית :

ז (יא) תנו רבנן עשרה תנאים התנה יהושע שמרעין בהורשין וכו אמר רב פפא לא אמרן אלא מדקה לגסה פי' מבהמה דקה ליער גסה אבל דקה בדקה וגסה בגסה לא וכל שכן גסה בדקה לא · ומלקטים עצים משדותיהם לא אמרן אלא בהזמי והיגי אבל בשאר עצים לא · ובהיזמי והיגי לא אמרן אלא בלחים אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש · ומלקטין עשבים מכל מקום אפילו משדה תלתן [ודוקא לזירין] אבל לזרע קשו עשבים ודווקא לאדם אבל לבהמה כיון דלבהמה זורעה (לבהמה) מבעיא בעי להו לבהמה ומנא ידעינן אמר רב פפא שרי משרי לאדם לא שריא משרי לבהמה · וקוטמין נטיעות בכל מקום · פי' ר' מנחם ור' (כירים) [בריים] משום זקן אחד בזית כביצה בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה ושאר כל האילנות (מהודו) [מהיבו] של אילן ולא מהודו של אילן מחדש (שאדם) [שאינו] עושה פירות ולא מן הישן שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה ולא ממקום שהוא רואה את החמה שנאמר וממגד תבואות שמש :

סליק פרקא

תורת ההשלמה

אותו ליתן לכהן ולב"ח אין כאן חיוב תשלומי ד' וה' שלא קנאו הכהן והגנב ואין כאן גניבה לכלל כופל ולא מכירה לענין ד' וה' · אבל אם הגביה ונתן לכהן או לב"ח יש כאן ד' וה' ואשמעינן רבותא דאע"פ שבא הכל בבת אחת הגניבה והמכירה מ"מ מאחר שהגביה הגנב התחלה קנה לעצמו ובנתינתו לכהן הוי המכירה כמו גנב ופרע בחובו · והכי איתא בתוספתא נתנו לפדיון בנו לבעל חובו לאשה בכתובתה לא טבח ולא כנוס הגביה ונתנו לפדיון בנו מה שעשה עשוי פי' וחייב בד' וה' ומה דמשני בגמ' לא הגנב ר"ל והדא קתני נתנו גנב לבכורות בנו וכן אם גנבו מבית בומר ומכרו בבכורתן ומת בבכורתן פטור ואם הגביהו חייב דגנב מבית הבעלים קרינן ביה דכל היכי דאיתא ברשותם דמרי איתא · וכן פי' הראב"ד הביאו הרשב"א בחי' וכן משמע מהשגות פ"ג מה' גניבה ה' כ"ז · [ומשמע קצת מדברי רבינו מדדייק כאן חייב בד' וה' דלפי' קמא בכ"ל היינו חייב רק בכפל כיון דהגניבה באה עם המכירה יחד בזה שהגביה הכהן או הב"ח אין כאן חיוב מכירה וכ"כ בש"מ בשם המאירי] · ומ"ש ואע"פ שקבל שומר את שכירותו וכו' לאפוקי מדרב הונא וכו' הוא כדעת התוס' ד"ה הקנו דלגבי אונסין פשיטא דמשעת משיכה להתחייב עליה והפי' בואל · ורק לענין מהדר קניבו דלא מהני בזה אף אם קיבל שכירותו עד שימשוך [illegible]

ועי' ח"מ סי' רל"א סעי' ה' בכל המחבר בשם שני דעות הלוקות בזה ועי' סי' ש"מ סעי' ד' ובסמ"ע ס"ק ח' :

(י) אמר ר"א ראוהו שהטמין בהורשין וכו' אמר רב שמואל בר יצחק והוא שהכישה וכו' בגמ' לפי גרסתינו איתא רב חסדא במקום רב שמואל בר יצחק · ולא ביאר לנו רבינו דעתו בפי' הגמ' אם כדעת רש"י ותוס' בנטמן עצמו או כדעת הראב"ד שהטמין הבהמות · והרי"ף השמיט הלכה זו מש"ה השמיטו רבינו :

(יא) ת"ר עשרה דברים התנה יהושע וכו' הרי"ף הביא הברייתא כצורתה מש"ה הביאה רבינו בכדי להביא פירושה כפי דמוקי בגמ' עלה · והשמיט הא דאמרי בגמ' בהיזמי והיגי לא אמרן אלא במחוברין אבל בתלושין לא והרמב"ם הביא האי חילוקא בפ"ה מה"נ ה"ג ואולי שלא היה הגירסא לפני רבינו כמ"ש לפנינו ונמ"י הביא בשם הרמ"ה דגריס לה רק בהיזמי לבון קל"ז : ומ"ש ומלקטין עשבים אפי' משדה אילן ודוקא לזירין אבל לזרע קשו כנ"ל וסבר רבינו כדעת הטור בשם רש"ד דהני תרי ליבנא ל"פ אהדדי מש"ה מביא גם חילוקא דזירין וזרע אבל הרמב"ם לא הביא רק חילוקא דדוקא לבהמה אבל לא לאדם והשמיט רק ב"מ דזירין וזרע וכתב הלח"מ בשם דסבר דהאיבעית אימא פליגי אליבנא קמא ומש"ה פסק כליבנא בתרא כדרכו בכל מקום :

סליק פרקא

פרק שמיני החובל

א (א) **תנו** רבנן ביישו ערום חייב ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש

ביישו בבית המרחץ חייב ובבית המרחץ בר בושת הוא אמר רב פפא כגון שביישו על גב הנהר ואם ביישו ישן ומת מתוך השינה פטור דהא אסיקנא ומכלמי ולא מכלם אין לו בושת · ומאי דאמר רב ששת בפרק אלו הן הנחנקין [דף פה] ביישו ישן ומת חייב אין הלכה כמותו אלא כדמסקינן הכא דפטור :

ב **תניא** החובל בעבד עברי חייב בכולם חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו

(ג) ותניא החובל בבנו גדול יתן לו מיד קטן יעשה לו כגולה החובל בבתו קטנה [פטור] ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה · הא מתניתין אוקמה רב בשבת ולא קיימא לן כותיה אלא כר' יוחנן דאמר אפילו פצעה בפניה דאביה הוי והני מילי שפצעה [בפניה ואפחתה] מכספה אבל פצעה שלא בפניה דלא אפחתה מכספה דידה הוי והוא הדין לבושתה דדידה הוי · ואע"ג דגבי אונס בושתה דאביה הוי שאני התם דהוי נעורים · ובנו גדול יתן לו מיד · ורמינהו החובל בניו ובנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם כגולה בבניו ובנותיו פטור לא קשיא כאן בסמוכין על שלחנו כאן בשאין סמוכין על שלחנו · במאי אוקימתא לקמייתא בשאין סמוכין אי הכי אימא סיפא החובל בבתו קטנה פטור · ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבים ליתן לאביה לדידה בעי למתיב לה משום מזוני · לא נצרכה אלא להעדפה · במאי אוקימתא לבתרייתא לסמוכין אי הכי (אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה בעיא למתיב לה בהם) [גדולים יתן להם מיד קטנים יעשו להם כגולה אמאי] נתנו ליה לאב כי קא קפיד במידי דחסר במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד · והא מציאה דמעלמא אתיא להו וקא קפיד אמרי התם הרוחה דאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו קא קפיד אבל חבלה דאית להו צערא ומעלמא אתי להו [לא] קא קפיד [והא התם דאית להו צערא דגופא ומעלמא קאתי וקא קפיד] דקתני ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה · אמרי התם משום דגברא קפדנא הוא דהא תלמוד לומר [אין] סמוכין על שלחנו [הכא דלאו גברא קפדנא הוא דהא סמוכין על שלחנו] כי קא קפיד במידי דחסר ביה (אע"ג) דאתי להו מעלמא לא קפיד · ומסתברא דכיון דבקפדנותא בסתמא תליא

תורת

(א) **ת"ר** ביישו ערום וכו' ביישו בבית המרחץ וכו' ביישו ע"ג הנהר · דבריו צריכין ביאור · דהא מביא דברי הברייתא כפי מה שמפרש ר"פ בגמ' הל"ל לאתויי נמי גם אביישו ערום דמשני ר"פ דאתא זיקא כרכינהו למאני · ונ"ל דבזה ס"ל כפי' התוס' שזה פשיטא דערום יש לו בושת אם רק על פניו או שבשרו ולהכי לא פריך אמתני' דקתני המבייש את הערום חייב דאיירי בשערו או רק על פניו · רק דברייתא קתני ערום יש לו בושת וקתני לה גבי מרחץ משמע דביישו בערמימותו דרך הפשט בגדיו ולהכי פריך ערום בר בושת הוא כיון שהוא כבר עומד ערום וגם במרחץ כיון שדרכו לפשוט בגדיו הא לא ביישו רק כיעו בהפשטתו ומשני דערום לאו שעומד ערום אלא דזיקא כרכינהו למאני ואתא הוא וגלי ליה טפי וכן במרחץ שעומד ע"ג נהר לרחוץ רגליו וגלה קצת בשרו ואתא אידך וגליה ליה טפי ומש"ה כתב רבינו ביישו ערום ואינו מחלק בין אתא זיקא בכדי שנבין דכוונתו כמו דאיתא במתני' דהיינו בשערו או רק על פניו דחייב בכל ענין אבל ביישו במרחץ ע"כ במה שפשט את בגדיו ולהכי הביא בזה הא דר"פ וגם ס"ל בהא דאף שביישו במה שבשרו או רק על פניו מ"מ אינו חייב בבושת כמו ביישו לבוש כדעת רש"י דהא העתיק הברייתא

ההשלמה

שאינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש דלא כמו שכתב התוס' דבזה הוי ממש כמו לבוש הל"ל לדחוק ולפרש והבוהר יבחר · ועי' ברמב"ם פ"ג מה' חו"מ ה"ב ובלח"מ שם וטוש"ע סי' ת"כ סעי' ל"ד : ומ"ש ואם ביישו ישן ומת פטור וכו' ומכלמי ולא מכלים דעתו כדעת הרא"ש דאיפשט בעיין דטעמא משום כסופא ולא משום זליתא ופגם משפחה דלא כדעת הרמב"ם שם ה"ג שפסק שהוא ספיקא דס"ל דבעיין לא איפשיט ועיין לח"מ שם ובטור שם סעיף כ"ו ובב"ח שם ובשו"ע סעי' ל"ה וביאור הגר"א שם · ומשמע דלא היה לרבינו הגירסא בספרי הרי"ף הא דמביא דהא מכלימי ליה ומכלים כמ"ש הרא"ש דהשמיטה הרי"ף :

(ב) **תניא** החובל בבנו גדול וכו' ואע"ג דגבי אונס וכו' ובבנו גדול יתן לו מיד ורמינהו וכו' א"ה גדולים יתן להם מיד וכו' כאשר הגהתי עפ"י סוגית הגמ' ומ"ש ומסתברא דכיון דבקפדנותו בסתמא תליא וכו' · אבל אי קפיד קפיד · ר"ל אפי' בסמוכים על שלחנו דחזינן דלאו גברא קפדנא היינו בסתמא אבל אם אמר בפירוש שמקפיד על דמי החבלות הוי דמי החבלות שלו אע"פ דהם באים מעלמא ואית להו צערא דגופיה · ודין זה חדש הוא שלא ראינו שום פוסק שמחלק בזה ואף הרמב"ם בפ"ד מה' חו"מ שהביא כל

מילתא בסתמא הוא דלא קפיד כיון דלאו גברא קפדנא הוא אבל אי קפיד קפיד · וכל האי שקלא וטריא אעפ"י שלא כתבה הרב אלפסי ז"ל הלכה היא · (ג) ואי קשיא לך הא דתנן בפרק שנים אוחזין בטלית [דף י"ב] מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו ואמרינן בגמרא אמר ר' יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול והא התם דגברא קפדנא הוא דלא קפיד אפילו במידי דלית ביה צערא דגופיה · תירץ אבא מרי ז"ל הא תניא אבנו קאי אבל בתו קטנה אפי' אינה סמוכה לאביה · (ד) הרב בעל המאור תירץ שאני הכא דהא אוקימנא בשבת שמעשה ידיה לאביה מן התורה והעדפה [לאו] בקפידתו [תלוי] אלא זכות הוא לו שזכתה תורה אבל מציאת בתו הקטנה אין לו זכות בה מן התורה אלא משום תקנה ותלוי הדבר בקפידתו · ואין נראין דבריו דהא הא דאמר אוקימנא בשבת לרב הוא דמוקמינן לה בשבת אבל לר' יוחנן בנזק חבלה נמי מיירי (ה) ואע"פ שכתב *דלר' יוחנן הנך תרתי מתנייתא דרמינן להו אהדדי *לר' יוחנן דאמר התם גדול לא גדול ממש · ולר' יוחנן מציאת בתו הקטנה מן התורה לאביה היא · דמהיכא נפקא לן דמעשה הבת לאביה משום דכתיב לאמה מה אמה (מציאותה) [מעשי ידיה] לרבה דתנן בפרק שנים אוחזין מציאת עבדו ושפחתו העברים הרי אלו שלהן ופרכינן עלה בגמרא ואמאי לא יהא אלא פועל ופריק ר' יוחנן הכא בעבד נוקב מרגליות עסקינן שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת אבל אם אינו נוקב מרגליות הוה ליה כפועל שאמר לו עשה עמי מלאכה היום שמציאתו לבעל הבית · ורבא דהוא בתרא נמי שני במתני' במגביה מציאתו עם מלאכתו הא לאו הכי מציאותו לאדון ומיהו רב פפא פליג על רבא ור' יוחנן ופריק דהא דקתני אמר לו עשה עמי מלאכה היום שמציאתו לבעל הבית כגון ששכרו ללקוט מציאות הא לאו הכי מציאתו לעצמו · ומסתברא דלית הלכתא כרב פפא במקום רבא ור' יוחנן · (הא) [דמהא] למדת

תורת

הסוגי' להלכה לא נחלק בזה ולא בטוש"ע. ח"מ סי' תכ"ד רק בש"מ כתב המאירי בשם יש מי שאומר וכונתו על דברי רבינו : ומ"ש ואע"ג דגבי אונס בושתה וכו' עי' פ"ד מה' חובל ברמב"ם ובהשגות הראב"ד שם :

(ג) ואי קשיא לך הא דתנן בפ' שנים אוחזין וכו' ואמר ר"י לא גדול גדול ממש וכו' גברא קפדנא הוא וכו' תירץ אבא מרי ז"ל וכו' ר"ל דלפי"ז מאי דקתני במתני' גדולים פי' קטנים שאין סמוכים על שלחנו וא"כ קפדנא הוא שאינו מעלה להם מזונות ועכ"ז מציאתם שלהם אפי' גבי מציאה דלית להו צערא דגופיה · ועי"ז תירץ בשם אביו ז"ל דמאי דמשני התם לאו גדול ממש קאי דוקא אבנו אבל בתו אפי' אינה סמוכה על שלחנו הוי לאביה וכן פסק הרמב"ם בפי"ז מה' גזלה ואבידה הי"ג וכמו שפי' במ"מ וכסף משנה שם דנערה לאו דוקא וה"ה קטנה יעו"ש. ועי' תוס' דף פ"ז ע"ב ד"ה כאן :

(ד) הרב בעה"מ תירץ ש"ה דהא אוקימנא בשבת והעדפה לאו בקפדותו תלוי אלא זכות הוא שזכתה תורה אבל מציאה וכו' ותלוי בקפידתו ואין נראין דבריו וכו' ר"ל דהכא בשבת מיירי דהוי מה"ת דילפינן מלאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה הלכך העדפה ממזונותיה לאו בקפידא תלי כיון שהוא שלו מן הדין ולפיכך הוא מקפיד יותר אפי' בסתמא רק אי חזינן דמוותר משלו א"מ · אבל גבי מציאה דהוי רק מדרבנן והדבר תלוי בקפידותו ולהכי אמרינן דלא קפיד בסתמא אפי' אם אינו מוותר משלו כנ"ל כוונת

ההשלמה

הבינו בדברי בעה"מ [ולא חמירי לפי"ז קושית המלחמות שהקשה עליו מהא דפריך והא התם דמעלמא וכו' יעו"ש] ומש"כ רבינו דאוקימתא דמיירי בשבת הוא רק לרב אבל לר' יוחנן דנקטינן כותיה גם בשאר הבנות איירי דהוי נמי מדרבנן כמו מציאה :

(ה) ואע"פ שכתב דלר"י וכו' לר"י דאמר התם גדול לא גדול ממש וכו' ומסתברא וכו' לכאורה משמע דמ"ש ואעפ"י וכו' קאי אליבא של בעה"מ אבל בסיגנון הזה כתוב כמעט בספר בעה"מ שלפנינו · אמנם לא זכיתי להבין דבריו כן דברי בעה"מ בכאן נלקה בחסר ויתר מהשמטות הדפוס וכמו שכ' כבר בס' פ"י · ולולא דמסתפינא הייתי מוחק מן תיבת דלר"י עד לר"י השני · והוכן כוונת רבינו דלכאורה על תירוצא של בעה"מ יש להקשות שתי' דלר"י דאמר התם בב"מ דלאו גדול ממש וכו' משום דמציאה לא הוי רק מדרבנן והא ע"כ לדידיה הוי גם מציאה מה"ת דהא מוקי אמאי דקתני במתני' מציאת עבד עברי לעצמו בעבד נוקב מרגליות אבל בלא"ה מציאתו לרבו דלא יהא אלא פועל דהוי מציאתו לבעה"ב מן הדין וכיון דבתו ילפינן מלאמה דמעשה ידיה לאביה וא"כ מציאתה נמי לאביה מה"ת ואיך כתב לתרץ דלר"י הוי מציאה דרבנן · וע"ז מתרץ דלא ילפינן מלאמה לענין מציאה רק נערה אבל קטנה אין לה יד לזכות לעצמה כדתנן בהדיא דהוי גזל רק מפני דרכי השלום · [ודברי רבינו לפי מה שפי' כמעט עולים בסיגנון אחד עם חכמי קטלוניא שכ' המאירי בש"מ יעו"ש] ·

שמציאת הבת הנערה לאביה מן התורה כאמה שמציאתה לרבה אבל קטנה אין לה יד אפילו לעצמה כדתנן מציאת חרש שוטה וקטן יש בהם גזל מפני דרכי השלום · (ו) הא דאמרינן בפרק שנים אוחזין [דף י"א ע"א] גבי קטן וקטנה דילפינן מציאה מגט הכי קאמר ילפינן מציאה שיש לה יד מפני דרכי שלום מגט שיש לה יד מן התורה לעצמן [ואי היה מן התורה] היתה מציאתה לרבה אף (הנערה) [הקטנה] שיש לה יד לעצמה · ואי קשיא הא דגרסינן בפרק נערה שנתפתתה [מ"ז ע"א] האב זכאי בבתו במציאתה ואמרינן עלה בגמרא משום איבה אלמא לא זכי אביה בה מן התורה התם לרווחא דמילתא קאמר דאפילו לרב פפא אמה מציאתה לעצמה אפילו הכי מציאתה לאביה משום איבה :

ג (ז) **הא** דתנן העבד והאשה פגיעתן רעה · פרכינן עלה בגמרא ותזבין כתובתה בטובת הנאה אין הבעל אוכל פרות ופרקינן משום דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו מחול וכל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן · וכי תימא ולזבנה במעמד שלשתן ושוב אינה יכולה למחול · איכא למימר שלא ירצה הבעל ליכנס [להיות] בעל חוב ללוקח ולא כייפינן ליה בהכי · ועוד יש לומר דמעמד שלשתן לא קני אלא במלוה ופקדון וכיוצא בו אבל בכתובה דדילמא לא מחייב בה בעל כלל מעמד שלשתן לא מהני מידי ודמיא הא מילתא להמחהו אצל חנווני שכתב הרב אלפסי ז"ל בפרק המקבל דלא מהני בה מעמד שלשתן כיון דלא מחייב ביה ע' במידי · (ח) והא דתניא האשה שחבלה בבעלה הפסידה כתובתה אוקימנא דלא נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא והוי חבלה ארבעה זוזי לא מפסיד עשרים וחמשה זוזי · ואי נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא מוקים לה אכתובה דאורייתא ושארי מזבנא ניהליה בחבליה ואי הוי חבלה בכתובה או סמוך לה אסור להשהותה מפני שקלה בעיניו להוציאה (דמי ויש) [ויגרש] לה וגבי כתובתה בחבליה · והא דתניא כשם שלא תמכר והיא תחתיו כך לא תפסיד והיא תחתיו אתאן לכתובת בנן דכרין מאי טעמא זוזי

תורת ההשלמה

ומ"מ ומסתברא דלית הלכתא כר"פ במקום רבא ור"י הוא כעין מאמר המוסגר · ודלא כדעת הרמב"ם פי"ז מה' גו"א הי"ג והראב"ד ועוד הרבה ראשונים דפסקו כר"פ דהוא בתראי · ול"ע דהרא"ש בפ"ק דב"מ והריטב"א כתבו דלהכי הביא הרי"ף המשנה כפשוטה ולא הביא כל השקלי וטריא משום דפסק כר"פ ורבינו פסק כאן וכן בפ"ק דב"מ כר"י ורבא ולא הזכיר איך דעת הרי"ף בזה :

(ו) **הא** דאמרינן בפ' שנים אוחזין וכו' מפני ד"ש מגט שיש לה יד מה"ת ואי היה מן התורה היתה מציאתה לרבה אף הקטנה שיש לה יד כצ"ל לגרוס · ור"ל דבאמת קטנה מציאתה לאביה אפי' היא אמה משום דלית לה יד לעצמה מן התורה אבל אי היה לה יד לעצמה הוי מציאתה לרבה כמו עבד עברי לר"י · ומ"מ נערה הוא ע"ש דנערה כבר אין לה אדון :

(ז) **הא** דתנן העבד והאשה פגיעתן רעה פרכינן וכו' ולזבנה במעמד ג' וכו' · הוא קושית ר"ש בר חיים שהביא התוס' דף פ"ט ד"ה כל והביא ראיה דאינו יכול למחול מהא דקדושין דף מ"ז ובמלוה ע"פ פליגי כדרב הונא עי"ש ותירץ כמ"ש התוס' דלא חל קנין מעמד ג' בהכי דאינו חוב גמור ומביא ראיה ממ"ש הרי"ף גבי חנוני דיכול לחזור משום דאין בידו חוב גמור רק שמחייב א"ע ליתן כ"כ הכא דאין עליו כעת חוב רק שמחויב ליתן אם יגרשנה או ימות וכ"פ בחו"מ סי' קכ"ו דלא מהני מעמד ג' רק בחוב גמור כדעת התוס' והרי"ף · ורבינו כתב לתרץ עוד משום דלא ירצה הבעל להיות בעל חובו של לוקח ולא כפינן ליה בהכי · והתוס' מיאן בהאי תירוצא משום דס"ל דמעמד ג' קני בעל כרחו בב"ב דף קמ"ח ע"א מהא דשכיב מרע שאמר הלואתו לפלוני דמסקינן דאיתא בבריא במעמד ג' וכ"כ ר"ת בפ"ק דגיטין דף י"ג ע"ב ד"ה גופא וראייתם נמי מהא דאיסר גיורא ב"ב קמ"ט דאמר רבא לא אזלינא משמע דאי אזיל הוי קונה בע"כ · ודעת רבינו דשם אי הוי אזיל לא הוי מעיז פניו לסרב בזה · וכ"ד הר"ן ובעל התרומות כמ"ש בטור וב"י סי' קכ"ו סעיף ח' ועי' ש"ך שם ס"ק כ"ח העלה עיקר להלכה כדעת רבינו וסייעתו דלא כר"ת יעו"ש · ועי' ש"מ הביא בשם המאירי מחלוקת בזה בשם חכמי הדורות שלפניו · וזה שדייק רבינו להביא הני תרי תירוצים :

(ח) **והא** דתניא האשה שחבלה בבעלה וכו' ד' זוזי לא מפסיד כ"ה זוזי וכו' סמוך לה אסור להשהותה וכו' ומגרש לה וגבי וכו' כצ"ל · דעת רבינו דאי הוי החבלה סמוך לכתובתה אסור להשהותה כפשטיה דגמ' דמאחר שקלה בעיניו להוציאה ע"כ מגרש לה · אבל לא כן דעת כל הפוסקים הרמב"ם בפ"ד מה' חובל הי"ה וטור שו"ע חו"מ סי' תכ"ד סעיף ד' והראב"ד והרמ"ה דס"ל דאף שאמרו בגמ' השתא נמי מגרש לה היינו אם ירצה מגרשה כדי לגבות דמי

הוא דאנסוה כך מוכרת כתובתה לבעלה ולא הפסידה כתובת בנן דיכרין מאי טעמא זוזי הוא דאנסוה :

ד (**אמר**) (ט) [זאת אומרת] רדיא עלייה · ספרא אחרינא דמריה הוא ושור תם אין משתלם מרדיא · (י) תנו רבה בר בר חנא קמיה דרב שורי הרגת אתה אמרתי לי להרגו נטיעותי קצצת אתה אמרת לי לקצצם פטור · אמר ליה אם כן לא שבקות חיי לכל (בני) [בריה] כל כמיניה · פי' דהא זדאי מיירי שיש עדים בקציצה ובהריגה דאם אין עדים פטור מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם אלא בודאי שיש עדים בדבר ואם כן כל כמיניה · ושני לן בין באילן העומד ליקצץ וקאמר אנא בעינא למעבד מצוה :

ה (יא) **הא** דאמר ר' יוחנן יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן · פר"ש ז"ל דליכא חלוק בין ראשי אברים לממון דבתרווייהו הן כמתמה הוא לאו ולאו כמתמה הוא הן · ומתניתין דקתני גבי ראשי אברים חייב וגבי ממון פטור אורחיה דמלתא נקט דמחול איניש אממוניה טפי מגופיה · ואני קבלתי פרושה מאבא מרי ז"ל דשוי חלוק בין ראשי אברים לממון ובראשי אברים כי אמר ליה המזיק לניזק על מנת לחייב ואמר הניזק לאו גבי ראשי אברים הרי הן כמתמה לאו ולאו כמתמה הן וגבי ממון הדברים כפשטן אבל לעולם אי אמר ניזק למזיק על מנת לפטור פטור · ויש מפרשים דהן כמתמה לגבי ראשי אברים הוא כלאו וגבי ממון (הם) [הן] כמתמה אינו כלאו ופטור :

סליק פרקא

פרק תשיעי הגוזל עצים

א (א) **הגוזל** עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזלה פי' דמי עצים ודמי צמר · הבגדים והכלים קנה בשינוי · גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם

תורת

חבלה אבל מ"מ אם ירצה שלא לגרשה רשאי דכיון שצריך להקים עוד בדיני ודיינא אין בזה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה · ומש"ה לא הביאו נמי האי דינא דארבע זוזי שכתב רבינו :

(ט) **זאת** אומרת דריא עלייה · ס"א דמריה הוא ושור תם אין משתלם מרדיא כצ"ל · ר"ל דלא גרים דמריה דבאמת הכא אליבא דר"ע קיימינן דאית ליה שותפי נינהו ואם מכרו הניזק לשור תם הוי מכור לגמרי ומכ"ש דדמי רדיא שלו הוא אפי' קודם שעמדו בדין כמ"ש רבינו בפ"ג סי' ה' יעו"ש · והכא ה"ע מאחר דשור זה למיתה עומד ואין בו זכות אחר בגופו רק לרדיא לא מגבינן ליה ב"ד שיחרוש בו דזכות רדיא עלייה הוא . וא"ש נמי קושית התוס' שהוקשה דליגבי את השור לגמרי לניזק דהא הכא הוי כבר שותפו רק מאחר שאין בו רק זכות רדיא מקרי עלייה ולא מגבינן ליה ולס"א הוי כמ"ש התוס' דדמי חרישה שייך למזיק יותר מלניזק אף דהוי שותפי :

(י) **תני** רבה בב"ח קמיה דרב שורי הרגת וכו' א"ל לא שבקית חיה לכל בריה וכו' פי' דהא וודאי מיירי שיש עדים וכו' · ודעת רבינו דאמרינן מגו אפי' בכה"ג דהוי במקום חזקה אלימתא · אולם חבל של ראשונים חולקין על זה הנמ"י בשם הרא"ה בשם זקינו הר"ז והמרדכי והטור סי' שפ"ב והביא הרמ"א דבריו להלכה ועי' בח"מ ס"ס ע"ע מביא הרמ"א בשם הרשב"א דבחזקה אלימתא לא אמרינן מגו ועי' ע"ז בש · וחזקה שאין אדם מניח לאבד את שלו הוי חזקה אלימתא ועי' ש"ך סי' פ"ב בכללי מגו ס"ק י"א ועי' בתוס' ב"ב דף ה' ע"ב · אולם דעת הרמ"ה כדעת רבינו :

ההשלמה

(יא) **הא** דאמר ר"י יש הן וכו' ואני קבלתי מאבא מרי ז"ל וכו' וי"מ וכו' · דלפרש"י אין שום נ"מ בין ממון לראשי אברים ור"י פליג ארבא ור' הושעיא · ולפי' רבינו בשם אביו ז"ל הוא כפי' התוס' דאכתי יש נ"מ בין ממון לראשי אברים · דבראשי אברים כי אמר ליה המזיק לניזק ליחייב ואמר הניזק לאו הרי כהן והן בסתמא נמי כלאו היכי דא"ל המזיק אפטור ואמר לו הן ה"ה כלאו · אבל אי אמר ניזק בעצמו ע"מ שתפטור פטור · דלא כדעת הרמב"ם בפ"ה מה' חו"מ הי"ג והראב"ד הביאו הרשב"א בתי' דאפי' אי אמר ניזק חייב גבי ראשי אברים · ולהי"מ שכתב רבינו דלעולם בראשי אברים הוא לאו דלא מחול איניש ראשי אברים ולגבי ממון הזינן אי כמתמה פטור יתכן כדעת הרמב"ם · ודבריו הקדושים בבאורי הגר"א ר"ס ש"פ לא זכיתי להבינם אם לא שיש ט"ס בדבריו עי"ש :

סליק פרקא

(א) **הגוזל** עצים וכו' והפרה חוזרת לנגזל גזל פרה ונתעברה אצלו וכו' והפרה חוזרת לנגזל וכו' דעת רבינו בזה כדעת הרמב"ן וכ"כ בנ"י דלידה וגיזה הוי שינוי לענין וולד והגיזה ולא לגוף הפרה והרחל וצריך להחזיר לבעלים · דלא כדעת הרמב"ם.

דמי פרה עומדת לילד והולד של גזלן דקנייה בשינויי והפרה הוזרת לנגזל · גזל פרה ונתעברה אצלו רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזלה · והפרה הוזרת לנגזל · ורישא אין לו אלא דמי עצים · (ב) וכל הני מילי בין לפני יאוש בין לאחר יאוש וראיה לדבר דכל שינוי מעשה קני בלא יאוש מהא דתניא בפרק מרובה [דף ס"ח] גנב וטבח ובא אחר וגנבו ראשון משלם ארבעה והמשה שני משלם כפל דקנייה בשינוי מעשה ומוקמינן לה לפני יאוש · ואיכא דאמרי דלא קני שינוי מעשה אלא לאחר יאוש · ואולי הבריחו לומר דבר זה מזה שאמרנו בפרק מרובה [דף ס"ח ע"א] גבי עוצבה דשנוי השם כשינוי מעשה דמי והתם ודאי לאחר יאוש הוא דפליגי ר' שמעון ורבנן דאי ליכא יאוש לדברי הכל לא קני בלא יאוש דטעמא דמילתא דשינוי השם לא הוי אלא לאחר יאוש דמקמי יאוש ליכא שינוי השם שמחשבת גזלן אינה מחשבה אלא לאחר הגזל · (ג) ומסקנא אסקה הרב אלפסי ז"ל דכל שינוי החוזר לא הוי שינוי לא מדאורייתא ולא מדרבנן (הלכה) [הלכך] צבע לא הוי שינוי הואיל ויש להחזירו על ידי [צפון] אבל צבע קלא אילן דלא הדר הוי שינוי וליבון לא הוי שינוי לא שנא נפסה נפיסי ולא שנא סרקה סרוקי ולא שנא חוורו חוורוי ולא שנא כבריה בכברי · (ד) ומיהו איכא לעיוני דהא תנא קמא כר' שמעון (בר') [בן] יהודא [סבירא] ליה דצבע הוי שינוי · ועוד דהא קתני גזז ראשון וארגו אין מצטרף וארגו

תורת ההשלמה

בפ"ב מה' גניבה ואבידה דלא הוי שינוי אפי' לוולד עצמה בלא יאוש ולא כדעת בעל המאור והרא"ש דס"ל דהוי שינוי לענין גוף הבהמה עצמה שאינו צריך להחזירה לנגזל רק דמיה :

[וראיתי בקצות החושן סי' שנ"ד שהקשה על הנך פוסקים הנ"ל והביא ראיה לדעת הרמב"ם דלידה לא הוי שינוי אפי' לוולד מהא דע"ז מ"ו בעי ר"י המשתחוה לקמה חטים מהו למנחות אי אמרינן יש שינוי בנעבד ובעי למיפשט מהא דתניא כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרים ור"א אוסר ואמר ר"ל מחלוקת בנרבעו ולבסוף עיברו אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסורין וה"נ כשעברו ולבסוף נרבעו · ודחי הגמ' הכי השתא התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה דהא הוא דהויא באנפיה הכא מעיקרא חטים והשתא קימחא · וא"כ חזינן דלידה לא הוי שינוי אפי' לגוף הוולד · ולענ"ד דאין מכאי' זו' שום תמיה על הגאונים אלו הרא"ש והראב"ד ובעה"מ דעיקר פלוגתת הפוסקים אי חשיב שינוי או לא היינו אם הבהמה נשתנית במה שילדה דמעיקרא היה גופא מליא והשתא גופא ריקא דבלידתה את הולד נתפרד ממנה גופה והיה לשנים ולזה מחלק הרא"ש דלא דמי למכיל גללים דהא הכא הולד הוא בעולם ואם התעבר ותלד עוד הוי דבר אחר ר"ל דמאחר שהולד בהתפרדה ממנה ישנו בעולם שפיר מקרי לגבה שינוי ומה בכך אם תוליד עוד גוף שלישי ואף אם הולד בעצמו לא נשתנה אחר יציאתו לאויר העולם מקודם לכן מ"מ הבהמה נשתנה בלידתה · ועוד דלפי זה בגזל בהמה ונתעברה אצלו דוודאי לא היה הולד בעולם ואפ"ה לענין שינוי גרע הוא מגזל פרה מעוברת אלא ע"כ דרק לענין שינוי הבהמה קיימינן ולא לגבי שינוי הולד · ודעת בעל ההפלאה והרמב"ן וכ"י דחשיב שינוי בבהמה לענין לקנות הולד דהוי כמו שבח שעל גבה שאינו חוזר דקונה הולד והגיזה במה בהתפרדה מהבהמה והבהמה בעצם נשתנה מכמו שגזלה שאז היו מחוברין עמה · אבל לענין רביעה לא אמרינן התם דהיא וולדה נרבעו ואם כן צריך להתירה להולד ע"י שיעשה שינוי בהולד עצמה שיהיה גוף אחר ממה שהיה מקודם שפיר אמרינן דבעת שנרבע היה ולד ועכשיו ג"כ היא ולד ואין בעצמותה שום שינוי רק דבא דאיפתח לה] :

(ב) **וכל הני מילי** בין לפני יאוש בין לאחר יאוש וראיה לדבר וכו' ואיכא דאמר דל"ק וכו' עצובה וכו' · וכ"כ התוס' דף ס"ו ע"ב ד"ה שינוי דהא דאמר גבי עצובה שינוי השם כשינוי מעשה לאו לגמרי כשינוי מעשה רק שינוי השם לאחר יאוש כשינוי מעשה לפני יאוש וכ"פ הטור סי' ש"ס ועי' ש"מ דף צ"ו ור"פ הגוזל בשם המאירי :

(ג) **ומסקנא** אסקה רב אלפס ז"ל וכו' וליבון לא הוי שינוי ל"ש נפסיה נפוסי ול"ש סרקיה סירוקי ול"ש כברי כיבורי · גרסתו בגמ' בין בדברי רבא בין בדברי ר"ח בר אבין הא והא ר"ש לכן פסק כרבנן דליבון לא הוי שינוי לעולם ולא כן דעת כל הפוסקים התוס' דף צ"ג ד"ה הא והרא"ש והרמב"ם בפ"ב מה' גניבה ואבידה סי"ב וטוש"ע סי' ש"ס סעי' ו' דליכא חד מהם שפסקו דליבון לא הוי שינוי כלל והתוס' והרא"ש גרסי במילתא דרבא הא והא ר"ש ובמילתיה דר"ח ב"א ל"ג ר"ש ואתיא אליבא דכו"ע דכבריה כיבוריי הוי שינוי והרמב"ם וכן בשו"ע גרסי בהיפוך גבי מילתיה דרבא ל"ג ר"ש ונפלים עדיף דגם רבנן מודו דהוי שינוי ועי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ע' :

(ד) **ומיהו** איכא לעיוני דהא ת"ק כר"ש ב"י ס"ל דצבע הוי שינוי ועוד דהא קתני גזז ראשון וארגו וכו' · ר"ל הא דמסיק מסתימתא דהרי"ף שפסק דכל שינוי החוזר ל"ק דצבע שיכול להעבירו ע"י צפון לא הוי שינוי ורק בקלא אילן הוי שינוי והא

חוזר לבריתו הוא והוי שינוי · (ה) הא דתניא כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר כל שבח שהשביח גזלן נוטל שבחו כחש אומר לו הרי שלך לפניך אע"ג דפסק שמואל כר' שמעון בן אליעזר לא כתבה הרב אלפסי ז"ל משום דאי בכחשא דלא הדר הוא כחש אמאי אומר הרי שלך לפניך והא קיימא [לן] דשינוי קני ואי בכחשא דהדר דכותיה בשהשביח בשבחא [דהדר] ואם כן אמאי נוטל שבחו (ואי) [ואנן] קיימא לן כרב פפא דכל שינוי החוזר לא קני (אלא) [לא] מדאורייתא ולא מדרבנן זהו טעמא של הרב אלפסי ז"ל שלא כתבה :

ב (ו) והא דאמר רבא גזל והשבוח ומכר השבח והורישה מה שהשביח מכר מה שהשביח הוריש · פרשה הרב אלפסי בפרק שנים אוחזין בגזלת קרקע והוצרך לומר הרב ז"ל (לומר) לפרשה בגזלת קרקע דאי בגזלת מטלטלין ושבחא דהדר הכל של נגזל ואי משום דשבחא דלא הדר לאו משום תקנה הוא · ואין נראין דבריו דהא קיימא לן דקרקע אינה נגזלת וכי אשבח ברשותיה דמריה אשבח · ואע"פ שכתב הרב ז"ל דשני לן בין שבחא דויקרא וזילא לשבחא דאשבח בידים ועוד בגזלת קרקע מאי תקנת השבים איכא ודאי מדקא בעיא ליה לרבא השביח לוקח מהו אלמא טעמא דרבא משום תקנת השבים ואי בגזלת קרקע כדכתב הרב ז"ל מאי תקנת השבים איכא אלא ודאי הא דרבא בגזלת מטלטלין מיירי וכר' שמעון בן אלעזר אמרה למילתיה ובשבחא דהדר ומשום תקנת השבים · ואע"ג דקיימא לן כרב פפא דשינוי דהדר לא קני הני מילי מדאורייתא ולמהדר גזלה בעינא ולא סגי לגזלן בדמי הגזלה ולא מבעי ליה לאהדורה גזלה בעינה דאי לאו שינוי דלא הדר סגי ליה לגזלן בדמים כדתנן הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזלה דמי עצים ודמי צמר · אבל שינוי דהדר לא קני מדאורייתא מיבעי ליה לאהדורי גוף הגזלה אבל מדרבנן קני לשבחא מפני תקנת השבים אבל של פרה ונתעברה אצלו וילדה או גזל מעוברת ונלדה הוולד הוא של הגזלן דקנייה בשינוי והפרה עצמה חוזרת לבעלים מפני שהיא כמות שגזלה דלגבי פרה עצמה ליכא שינוי · וכן שבח שעל גבי גזלה כגון פרה ונתעברה אצלו ועדיין לא ילדה הדרה פרה לנגזל דלגבי דידה ליכא שינוי והשבח של גזלן זהו הפ' הנכון שקבלתי מאבא מרי ז"ל · וכן כתב בספר המאור · הא דאמר ר' שמעון בן אלעזר כחש אומר לו הרי שלך

תורת ההשלמה

מדברי הגמ' דמשני רבא אמר לעולם ל"פ רבנן עליה דרשב"י ושאני צבע הואיל ויכול להעבירו ע"י צפון וכי קתני התם וכו' שלבשו פטור ואוקימתא כד"ה בקלא אילן א"כ בלא קלא אילן לרשב"י דווקא לא הוי שינוי אבל לת"ק הוי שינוי ואמאי נפסוק כרשב"י נגד ת"ק דס"ל דצבע הוי שינוי אף דעובר וטעמא כמ"ש התוס' ד"ה בקלא דס"ל דצבע הוי שינוי מרובה מליבון וכן משמע מדעת הרמב"ם ושו"ע שסתמו בצבע ולא מחלקי בין קלא אילן להתם צבע ועוד דהא קתני בברייתא שם דגם אריגה אין מצטרף אע"ג דחוזר הוא · וצ"ל דדעת הפוסקים שפסקו גבי צבע דווקא קלא אילן משום שסמכו אר"פ ור"א דפסקו בהדיא דשינוי החוזר לא מיקרי שינוי וכמו שכ"ר בסמוך וזהו טעמו של הטור שכתב בהדיא דדוקא צבע קלא אילן הוי שינוי והביא רמ"א שם ס"ם ש"ם ועי"ש :

(ה) והא דתניא כלל אמר ר"ש בן אלעזר כל שבח וכו' זהו טעמו של רב אלפס ז"ל שלא כתבה · רבינו ס"ל בדעת הרי"ף דשינוי החוזר ל"ק אפי' השבח משום תקנת השבים לפי מה דפסקינן כר"פ ור"א · ואינו כן דעת כל הפוסקים דס"ל דבאמת דברי רשב"א להלכה הוה ואפ"ה קני השבח מפני תקנת השבים רק דגזלה גופו חוזרת בעין וכמו דמסיק בגמ' אליבא דר' יוחנן וגם הרי"ף ס"ל כן ומה שהשמיט דברי רשב"א משום דהביא דברי ר' יהודה לפי אוקימתא ר"פ ופסק כן להלכה והוא מוסיף על דברי רשב"א דאלו רשב"א קאמר השביח ולר"י אפי' בשבח דממילא קני כגון גזות וולדות כן כתב הראב"ד בדברי הרי"ף הובא בש"מ · ואין לומר דרבינו ס"ל דוולדות וגיזות לאו משום תקנת השבים הוא רק משום שינוי שאינו חוזר הוא לגבי וולד עצמו כמ"ש לעיל דהא גם הראב"ד בהשגות בפ"ב מה' גניבה ואבידה הא כתב דאין לך שינוי גדול מלידה וגיזה · וע"כ צ"ל דהכא אליבא דר"י מסיק בגמ' דאפי' גזל פרה ונתעברה אצלו ועדיין לא ילדה הוי לגזלן וע"כ היינו משום תקנות השבים אם לא דנאמר דדעת רבינו דגם זה מטעם שינוי וא"כ אין ראיה לזה ממה שפסק כר"י דהתם מטעם שינוי הוא ועי' מש"ר לקמן הי' ד' ואכתי צ"ע :

(ו) והא דאמר רבא גזל ומכר וכו' פירשה הרב אלפס ז"ל וכו' ואין נראין דבריו וכו' וכ"כ התוס' דף צ"ו ד"ה כל הכא במטלטלין איירי וכ"כ הרא"ש בפ"ק דב"מ סי' צ"ט דהתוס' חלקו עליו וכ"כ השיג עליו הבעה"מ וכן הראב"ד הובא בש"מ כתב כל דברי הרי"ף בשגגה הוא · אבל הרמב"ן במלחמות כתב דראיית הרי"ף מהא דלעיל בגמ' כגון בגזל שדה מאי להו

לפניך ודווקא בכחשא [דהדר] אבל בכחשא דלא הדר קיימא לן דשינוי קני וקיימא לן כשמואל דאמר אין שמין לא לגנב ולא לגזלן :

ג (ז) **הא** דתניא הגזלנין ומלוה ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן [באין גזלה קיימת אבל בגזלה קיימת מקבלין מהם] וכופין הגזלן להחזיר ומריש שבנאו בבירה שוייה רבנן כגזלה שאינה קיימת שאינה צריך להחזיר המוריש שכדי שלא יקעקע כל הבירה :

ד (ח) **תנו** רבנן הגוזל את הרחל וילדה וגזזה משלם אותה ואת גזותיה ואת וולדותיה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר גזלה חוזרת בעינה והלכה כר' יהודה דשינוי קני ואף ר' מאיר לא אמר אלא משום קנסא דקנסינן ליה לגזלן אבל מדינא שינוי קונה אבל לר' יהודה ליכא קנסא ורמזינן עלה הא דתניא חמשה גובין מן המחוררין פירות ושבח היכי דמי לאו כגון שגזל שדה ומכרה לאחר והשביחה ואתא מריה וקא טריף לה לארעא ופירא דקנסי' ליה ללוקח ואמרינן ליה זיל בתר גזלן מאי לאו בלוקח עם הארץ דלא ידע אי קרקע נגזלת או אינה נגזלת ושמע מינה בשוגג נמי קניס לא בתלמיד חכם דידעי · ומסקנא דר' מאיר בשוגג לא קניס וכי שקיל נגזל שבחא מלוקח הני מילי בלוקח תלמיד חכם אבל בלוקח עם הארץ לא שקיל נגזל (שכרה) [שבחא] מלוקח · ואולי זה היה טעמו של הרב אלפסי שכתב בפרק שנים אוחזין דהא דאמר רבא מה שהשביח מכר ומה שהשביח הוריש בגזלת קרקע היא · וכבר כתבתי שאין נראין דבריו ויש לנו לומר דאע"ג דקיימא לן כר' יהודה דלא קניס הני מילי במטלטלין ומשום תקנת השבים אבל בקרקע ליכא תקנת השבים (לא) קנסינן ליה ללוקח אפי' בלוקח עם הארץ דכל היכא דליכא תקנת השבים לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד קנסי' ליה דהא קיימא לן כר' יהודה דאמר גבי לצבוע אדום וצבעו שחור שידו על התחתונה דקנסינן ליה אלמא כל היכא דליכא תקנת השבים קנסינן ליה · (ט) והשתא דאתינן להכי איכא לפרושי הא דאמר רבא מה שהשביח מכר ומה שהשביח הוריש בשבחא דלא הדר · וכי תימא אם כן מאי תקנת שבים איכא · איכא למימר דמשום תקנת שבים הוא דלא קנסינן ליה אבל לעולם בשבחא דהדר לא קני אפילו מפני תקנת השבים ·

תורת ההשלמה

בלוקח ע"ה דלא ידע כדמסיק רבינו בסמוך · ומש"ר וכ"כ בש' המאור קאי על האוקימתא דמשום תקנת השבים תיקנו בזה ועי"ש :

(ז) **הא** דתניא הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו א"מ מהם באין גזלה קיימת אבל בגזלה קיימת מקבלין מהם וכופין הגזלן להחזיר כצ"ל לגרוס · ודעת רבינו כשיטת הרי"ף דכל הנהו שמוכח בגמ' שמקבלין מהם שהביאו התוס' דף צ"ד ע"ב ד"ה בימי איירי כשהגזלה קיימת ואתו רבינו להוסיף על דברי הרי"ף דלאו דוקא מקבלין מהם אלא שכופין ג"כ להגזלן להוציא ממנו · א"נ א"ל דדעת רבינו דאף שאמרו אין מקבלין מהם הוי רק עלה טובה שנתנו חכמים שלא יקבלו מהם אבל אם רוצה הבעל דין לכוף נזקקין לו כמ"ש המ"מ בפ"א מה' גזלה · אבל נמ"ש אח"כ דינא דגזלה קיימת משמע כמו שהגהתי :

(ח) **ת"ר** הגוזל את הרחל וכו' ואולי זה היה טעמו של הרב אלפסי ז"ל שכ' בפ' שנים אוחזין וכו' בגזלת קרקע וכו' · ר"ל דמזה למד הרי"ף לפרש הא דרבא דאיירי בקרקע ועשו ביה נמי תקנתא דהא מסוגי' זו חזינן דאין נ"מ בין מטלטלין לקרקע דאי איכא בינייהו א"כ מאי פריך לר"מ מהא דחמשה גובין מן המחוררין דילמא קרקע שאני שאינה נגזלת וגבי מדינא · וגם אמאי מחלקינן בין לוקח ע"ה ללוקח ת"ח ש"מ דלא שני בין קרקע למטלטלין וכי היכי דפליג ר"י במטלטלי וסברי דלא קנים משום דעשו תקנת השבים ה"נ בקרקע ושפיר קאמר רבא מה שהשביח מכר משום תקה"ש · ועי"ז משיג דלעולם קרקע שאני ור' יהודה אע"ג דס"ל דלא קנים במטלטלין משום תקנת השבים בקרקע ס"ל דקנים לעולם אף בלוקח ע"ה מאחר דלא עשו בהם תקה"ש קנים טפי מר"מ דהא בלצבע אדום וצבע שחור ס"ל לר"י דידו על התחתונה משום דליכא תקה"ש כמ"ש התוס' צ"ה ב' ד"ה בשבת דכיון דלא נחית בתורת גזלה וכי אית ליה לר"י גזלה חוזרת בעיניה במטלטלים היכי דעשו תקה"ש · וע' במלחמות בפ"ק דב"מ · ודלא כמו שכ' בעל המאור לתמוה על הגאונים למה לא הביאו הך דינא לחלק גבי קרקע בין לוקח ת"ח לע"ה דהא ליכא פלוגתא בזה בין ר"מ לר"י · ולדברי רבינו הוא בהיפך דלר"י גבי קרקע קנים אפי' בלוקח עם הארץ וטעמא כמש"ר בסמוך :

(ט) **והשתא** דאתינן להכי א"ל הא דאמר רבא וכו' בשבחא דלא הדר וכ"ת אם כן מאי תקה"ש איכא א"ל וכו' כהא דר"פ וכו' כצ"ל · ר"ל דלא צריך לדחוקי כמש"ר לעיל דרבא מיירי בשבחא דהדר ואפ"ה לא צריך להחזיר השבח משום תקנתא דאי בשבחא דלא הדר מה צריך לתקנה הא מדינא קני מטעם שינוי · אבל השתא דאתינן להכי דהיכי דליכא תקה"ש קנים ר"י אף היכי דאיכא שינוי שפיר י"ל דרבא מיירי בשבחא דלא הדר ואפ"ה אי לאו דעבדינן תקנתא הוי צרי

(והא) [כהא] דרב פפא דאמר שינוי החוזר הוא · (י) ועוד יש לומר דאע"ג דגבי שבח קרקעות קנסינן אפילו בעם הארץ ובלצבוע בו אדום וצבעו שחור נמי אמר ר' יהודה כל המשנה ידו על התחתונה · התם דקא עביד בידים אבל ברחל ונטענה אצלו וגזזה או (לאו)[לא]|גזזה לא קניס ר' יהודה ושבחא דגזלן הוי כשבחא ממילא הוא וליכא למקנסיה ואמטו להכי אמר ר' יהודה גבי פרה גזלת חוזרת בעינה · (יא) ועדיין צריכים אנו לפרש כיון דקרקע אינה נגזלת כד שקיל נגזל שבחא מלוקח דינא הוא וליכא למיקנסיה אמאי קא אמרינן בגמרא דמשום קנסא הוא · ויש לומר דכיון דקיימא[ ]לן גבי הנוטע שדה חברו שלא ברשות דבשדה העשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן על שדה זו לנוטעה והכא לא שקיל לוקח מידי בשבחא בודאי קנסא הוא ולאו דינא · (יב) עוד יש לומר כיון דשבחא דמשבח לוקח לא מפסיד נגזל ולא מידי אפילו גבי קרקע נמי הוה לן למימר ;שיהא השבח (מלוקח) [ללוקח] אע"פ שיש פתחון פה לנגזל על הלוקח לומר שאלו לא היה הלוקח משביח הנגזל היה משביח והיה השבח יתר על ההוצאה והיינו דאמרי' בפרק שנים אוחזין [דף ט"ו] אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח תדע שכך כתב לו אלמא דאי לאו האי טעמא דשכך כתב לו לא הוה ליה למגבי שבחא דבשלמא מגוף הקרקע הוה ליה לוקח כגזלן אבל מן השבח לא אפסידה ולא חסריה (דבשלמא) והכי נמי גזלן אמרי' כי האי גונא אע"ג דלא דמי בעל חוב לנגזל והכי קאמר מאי לאו בלוקח עם הארץ דלא ידע אי קרקע נגזלת אי אינה נגזלת וכי עביד שבחא דארעא אדעתא דלא

תורת ההשלמה

להחזיר השבח משום קנסא כמו בצבע שחור · אבל לעולם בשבחא דהדר צריך להחזיר השבח לבעלים לר"פ דנקטינן כותיה דשינוי החוזר ל"ק :

(י) ועוד י"ל דאע"ג דגבי שבח קרקעות קנסינן וכו' אבל ברחל ונטענה אצלו וגזזה או לא גזזה ל"ק ר"י וכו' · ר"ל דאיכא לאשכוחי חילוקא אחרינא בין צבעו אדום וצבעו שחור דקנים ר"י לגזל פרה ורחל וגזזה וילדה דסבר ר"י דגזלה חוזרת בעינה משום דלצבעו קא עביד מעשה בגוף השינוי והכא הוי כממילא דהא מאליה גדול עמו הגיזה והולד והוא דבר חדש וכמעט להיפך למה שחלקו בתוס' ד"ה בשבח דאם גזל פלים ועשאן כלים או נסרים ועשאן כלים דכיון דערת בהא שינוי שייך ביה תקס"ש ולדעת רבינו מחזיר השבח לבעלים כיון שעשו בידים :

(יא) ועדין צריכים אנו לפרש וכו' דינא הוא וכו' וי"ל דכיון דקי"ל גבי הנוטע שלא ברשות וכו' והכא לא שקיל מידי וכו' ולאו דינא הוא · ר"ל אחר דקיימינן השתא דיש נ"מ בין קרקע למטלטלין והיינו מטעם דקרקע אינה נגזלת וא"כ למה צריך לטעמא דקנסא למימר דלר"י קנים משום דלא עשו תקס"ש ור"מ מחלק בין ת"ח לע"ה דקנים בת"ח ולא קנים בע"ה · ומפרש רבינו דהקנס הוא דלא חשבינן ליה כיורד שלא ברשות ונטע דשמין לו כמה אדם רוצה ליתן · ועדין דברי רבינו צריכין ביאור האיך הוא דעתו אם דלא שקיל השבח במה שיתר על ההוצאה או דגם ההוצאה אינו נוטל כמו שמשמע מלשונו שכתב „ולא שקיל מידי„ · וז"ל הרשב"א בחי' איכא למידק מאי קא מייתי מגזלת קרקע למטלטלים דשאני קרקע דאינה נגזלת ומדינא מפקי וכו' י"ל דכיון דאינו נוטל אפי' ההוצאה מן הנגזל אלא חוזר על הגזלן ודאי משום קנס דאי לאו"ה הוצאה אינו נוטל מבעל הקרקע · והראב"ד ז"ל פי' דאי לאו משום קנסא הוי שקיל אינו כאריס היורד שלא ברשות ע"כ · חזינן דלדעת הרשב"א לא שקיל אפי' ההוצאה אבל לפי' הראב"ד קנים לי' דלא שקיל כדין היורד שלא ברשות דשמין לו השבח כמה רוצה אדם ליתן והוא הנ"מ בין שני התרוצים · ומאחר דתפים רבינו תירץ הראב"ד משמע דהיציאה לעולם נותנין לו · וצ"ל דמ"ש א"כ ולא שקיל מידי היינו בשבחא דיתר על הוצאותיו · ועי' במלחמות בפ"ק דב"מ סי' ו' ובטור ובש"ע ח"מ סי' שע"ג שהוא מחלוקת הפוסקים בזה ועי' ש"ך שם ס"ק ז' :

(יב) עוד י"ל דכיון דשבחא דמשבח לוקח לא מפסיד נגזל מידי וכו' וה"נ גבי גזלן וכו' דלא עדיף נגזל מינה וכו' א"כ וכו' · ר"ל דאע"ג דקרקע אינה נגזלת מ"מ לגבי שבחא אי לאו משום קנס היה סברא לומר שאינו צריך להחזיר דהא השבח לא גזל גביה וגם הנגזל בעצמו היה צריך לעמול להשביחה ולהוציא הוצאות ואע"ג שיש פתחון פה לומר לו אני הייתי משביחה והיה השבח יותר מ"מ ל"ד שבחא לגוף השדה והיינו דאמרינן בב"מ ב"ח גובה את השבח תדע שכך כתב לו אלמא אי לאו ה"ט שכתב לו לא הוי ליה למגבי שבחא וה"נ אמרינן הכי לענין לוקח ונגזל [ומ"ש ה"נ גבי גזלן ר"ל היכי דגזל ומכר ובא לוקח לדין עם הנגזל] ואע"ג שיש לחלק בין ב"ח לנגזל מ"מ לענין זה אין חילוק · אמנם מאחר דעיקר הקנס הוא במאי שלא מהדר ליה שבחא א"כ מאי נ"מ בין ע"ה לת"ח · ומפרש רבינו דה"ק מאי לאו בע"ה דלא ידע דקרקע אינה נגזלת וכי עביד שבחא לא ידע שיטרוף ממנו [וביותר נ"ל לגרוס אדעתיה דלא טריף נגזל מינה] והשביח לעצמו ומשני לא בת"ח דידע דאינה

*עדיף נגזל מיניה קא עביד ואפי' הכי קנסינן ליה וטריף נגזל שבחא מיניה אע"ג דלא הסריה לא בתלמיד חכם דידע דהוי מזיד · אי נמי כיון דתלמיד חכם הוא כי עביד שבחא אדעתא דלא עביד נגזל קא עביד : הא דאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח פירשתיה במסכת בבא מציעא :

ה (יג) הרב אלפסי ז"ל פסק מתחלה כרב דאמר הלכה כר' מאיר דאמר בעבדים אומר הרי שלך לפניך דעבדא כמקרקע דמי ואולי דהכריחו לחזור בו משום דפסקינן בפרק יש נוחלין הלכה אין גובין מן העבדים וכבר פירשתי לשם דאפילו למאן דאמר עבדא כמקרקע דמי איכא למפסק אין גובין מן העבדים דטעמא מאי מטלטלי לבעל חוב [לא] משתעבדי משום דלא עליהם סמך עבדים נמי כיון שיכולים לברוח ולמות לא עליהו סמך ולעולם הלכה כר' מאיר דעבדא כמקרקע דמי לגבי גזלה ולגבי שבועה שאין נשבעים עליהם ואפילו הכי אין גובין מן העבדים דלאו עליהו סמך וכן כתב הרב ר' שמואל בפרק יש נוחלין [דף קכ"ח] ולפי חזרת הרב אלפסי ז"ל יש לומר [שאין] שנשבעים על העבדים דעבדא כמקרקע דמי ואפילו הכי גבי גזלה פסק הרב בחזרתו כרבנן שמשלם כשעת הגזלה (דבקרקע) [דבמטלטלי] הוא [דטעמא] דאמרינן קרקע אינה נגזלת משום דלא מחוסר גוביינא אע"ג דעבדא כמקרקע דמי משלם כשעת הגזלה [דמחוסר גוביינא הוא] · אך הפסק הנכון שראוי לסמוך עליו כך הוא דהלכה כר' מאיר דאמר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך דעבדא כמקרקע דמי לגזלה ולשבועה ואפילו הכי אין גובין מן העבדים דלאו עליהו סמך · (יד) והתוקף בעבדו של חברו ועשה בו מלאכה שלא בטלו ממלאכתו פטור אבל אסור בטלו ממלאכתו חייב דעבדא כמקרקע דמי דאלו כמטלטלי דמי אפילו בשעת מלאכה משלם כשעת

תורת

נגזלת ויטרפו ממנו והוי מזיד דלא הל"ל להוציא הוצאות ולהשביח · א"נ ת"ח דידע שיטרפו ממנו הוציא הוצאות הרבה בכדי שישלם לו אח"כ הנגזל מש"ה קנים לו אבל ע"ה עביד אדעתא דנפשיה מאי אמר לנגזל מאי השבחתיך הא גם אתה כמוני היית צריך להשבח הזה · כנ"ל לפרש דברי רבינו אע"פ שלשונו מגומגם קצת :

(יג) הרב אלפס ז"ל פסק מתחלה כרב וכו' דעבדא כמקרקע דמי ואולי דהכריחו לחזור וכו'
אך הפסק הנכון וכו' · עי' בדברי רבינו בפ' יש נוחלין סי' ג' ומכלל דבריו שם תבין פירושו כאן · דהרי"ף פסק מתחילה כרב דפסק כר"מ גבי גזלה דאומר לו הרי שלך לפניך דכמקרקע דמי ובסוף ימיו חזר בו לפסוק דכמטלטלי דמי דלא כרב משום דפסקינן כר"נ בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א דאין גובין מן העבדים והוקשה על הרי"ף דה"ל נמי לתקן ולחזור במה שפסק בפ' השואל דף ק' דאין נשבעין על העבדים אם לא ע"י גלגול · ותי' שם רבינו בדעת הרי"ף דלעולם ס"ל דעבדא כמקרקע דמי ולהכי אין נשבעין על העבדים מ"מ שפיר פסקינן כר"נ דאין גובין מהם דטעמא דאין גובין ממטלטלי משום דלאו עליהו סמיך וה"נ עבדים אע"ג דכקרקע נינהו מ"מ עשוין למות ולברוח וכ"כ גבי גזלה דמי לחוב דטעמא מאי אמרינן קרקע אינה נגזלת משום דלאו מחוסר גביינא אבל עבדים מאחר דעשוין לברוח מחוסרי גביינא נינהו ולהכי חזר הרי"ף ממה שפסק כרב · וזה פי' רבינו אליבא דהרי"ף אבל בעצמו משיג בזה על הרי"ף שמדמה גזלה לחוב דבגמ' בפ' השואל מדמה גזלה לשבועה דפליג אשבועה מהא דגזלה · ולזה מסיק דהפסק שראוי לסמוך עליו

ההשלמה

להלק ב"ח משבועה ולא גזלה דדמי לשבועה וכמו שפסק הרי"ף מתחילה כרב וכן דעת הרשב"ם דטעמא דב"ח לפי שאינו סומך ועי' בפ"ק סי' ו' במש"ך ובתה"ם ס"ק כ"ב :

(יד) והתוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה וכו' פטור אבל אסור וכו' כשעת מלאכה
וכו' · מש"כ כשעת מלאכה פירושו כשעת שהתחיל במלאכה והיינו כשעת הגזילה כדאמרינן גבי פדנא דתורא · ועיקר כוונתו להשיג על הרי"ף שפסק גבי גזילה דעבדא כמטלטלי ואפ"ה פסק דהתוקף בעבדו של חבירו חייב אם ביטל ממלאכתו ולזה כתב רבינו דאי עבדא כמטלטלי דמי פטור אפי' בשעת מלאכה כמו דאמרינן גבי פדנא דתורא דמשלם כשעת הגזילה ודוקא בגזלן מפורסם קנסו · וכן הוקשה בשלטי הגבורים על הרי"ף והאריך בזה ועי' מעדני יו"ט ס"ק ט"ו ובש"ך סי' שס"ג ס"ק ט' · ובקצה"ח תי' דהרי"ף מטעם שבת מחייב באדם אם ביטל ממלאכתו · אמנם מש"כ אם לא ביטל ממלאכתו פטור אבל אסור לא זכיתי להבין מאין יצא לו זה דהא בגמ' משמע להדיא דמותר לכתחילה בעבד מטעם דלא נסתריה עבדא וכי הא דרב יוסף בר חמא עבד עובדא ותקף עבדי דאינשי ועשה בהן מלאכה ולהכי אמר אגא כרב דניאל ס"ל אלמא ניחא דלא ליסתרי עבדיה ולא הביא ממתני' · דמטעמא דלא ליסתריה עבדיה מותר אפי' לכתחילה · וכמו שכתב בס' תורת חיים ובספר פני יהושע · דק"ו לומר דעבד רב יוסף איסורא · ואולי דעת רבינו כמ"ש בש"מ בשם גאון דה"ד בר חמא נתן לעבד לאכול בשעת מלאכה ולהכי אמר עבדא נהום בכריסיה לא שוי · ורבינו

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

מלאכה ופטור כדאמרינן גבי ההיא דגזל פדנא דתורא מחבריה [בדף צ"ו ע"ב] דאי לא הוה גזלן [מפורסם] פטור :

ו (טו) **הא** דפליגי רב ושמואל המלוה את חברו על המטבע לא (שנא) [שנו] הלוהו פרקמטיא אבל הלוהו מעות מה שהלוהו משלם לו · הא דאמר רבה הזורק מטבע של חברו לים הגדול פטור · (והשורף) [והשף] מטבע של חברו פטור לית הלכתא כוותיה דקיימא לן כר' מאיר דדיינינן נמי דינא דגרמי :

ז (טז) **אמ"ר** רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא ישראל אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים לבערו לאחר הפסח מחלוקת ר' שמעון ורבנן לר' שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי וחייב לרבנן דאמרו לאו כממון דמי פטור וקיימא לן כרבנן ואע"ג דקיימא לן דדיינינן דינא דגרמי לדבר הגורם לממון ולא נגעי אהדדי כלל ואפשר דכי אמר ר' שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי הני מילי בדבר שעיקרו ממון והוא מאבדו בידים אבל בדבר שאין עיקרו ממון שאין מאבד הממון לא כדאתקיף רב הונא בריה דרב יהושע ואפשר לר' מאיר דדיין דינא דגרמי סבירא ליה כרבנן בדבר הגורם לממון לאו כממון דמי משום דר' מאיר לא אמר אלא בדבר שבגרמתו מאבד ממון גמור (והשיב) [וחשיב] ר' מאיר גרמא דמעשה ושורף שטרותיו של חברו נמי כיון שבשריפתו מאבד חוב חבירו הוה ליה גרמא בידים אבל אם הדבר שהוא מאבד אינו ממון גמור אלא שגורם להפסיד ממון חברו כגון גזל חמץ ועבר עליו הפסח ובא אחר ושרפו וכגון קדשים שחייב באחריותו דאמרן בפרק מרובה אפשר דסבירא ליה דלאו כממון דמי · ואע"ג דבגמ' משמע דאפי' ר' שמעון דאמר דבר הגורם לממון [כממון דמי] לא דיין דינא דגרמי [משמע דמאן דדאין דינא דגרמי] ודאי סבירא ליה כר' שמעון הא לא קשיא כדפרשנא דאפשר (כר') [דר'] מאיר [כרבנן ואפ"ה] סבירא ליה (ולא) דיינינן דינא דגרמי · והיינו דאמרינן בפרק מרובה דר' מאיר סבירא ליה כר' יעקב דאמר אף משנגמר דינו החזיר שומר לבעליו מוחזר וסבר לה כר' שמעון הוה ליה למימר ר' (שמעון) [מאיר] לטעמיה דדיין דינא דגרמי אלא לאו שמע מינה דלא נגעי אהדדי כלל דאפשר דר' מאיר סבירא ליה כרבנן דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי · ועוד אנן צריכים לבאר הא דקיימא לן גרמא בנזקין פטור וקיימא לן דדיינינן דינא דגרמי ובסוף מסכתא (סנהדרין) אבאר הכל · וכיון דקיימא לן דדיינינן דינא דגרמי (יז) השורף שטרותיו של חברו חייב ודווקא

תורת

כתב דאסר לכתחילה בדלא יתן לו לאכול · והכהי צ"ע דאי בשלא בשעת מלאכה הוי ונתן לו לאכול אמאי תאסר לו רבא בריה דמחזי כרבית הא יש לבעלים וגם להעבד טובה בזה · וגם הל"ל לפרש ולא לסתום דבריו :

(טו) **הא** דפליגי רב ושמואל המלוה על המטבע לא שנו וכו' הא דאמר רבה וכו' דינא דגרמי · הביא רבינו הא דרב ושמואל לפרש כמו שפי' רש"י דדוקא פרקמטיא ועי' תוס' ד"ה המלוה ובר"ש שם ובהגהת אשר"י · והביא נמי הא דרבה לפסוק כדעת הרי"ף דכל אלו הוי גרמי ולא גרמא ולית הלכתא כרבה בהא כמש"ר לקמן גבי השורף שטרותיו ודלא כהראב"ד שמחלק בזה ועי' תוס' ב"ב דף כ"ב ע"ב ד"ה זאת ומרדכי ר"פ הגוזל קמא ובטור בו"ע חו"מ סי' שפ"ו :

(טז) **אמר** רבה גזל חמץ לפני הפסח וכו' לא נגעי אהדדי כלל וכו' בדבר שבגרמתו מאבד ממון גמור וחשיב ר"מ וכו' כצ"ל · הוכן כוונת רבינו לומר דדבר הגורם לממון ודינא דגרמי לא נגעי אהדדי כלל ואע"ג דמסוגי' דשמעתין בעה סלקה הגמ' לדמות דבר הגורם לממון לגרמי ודחי רב הונא בריה דר"י דאימר

ההשלמה

דשמעת לר"ש בדבר הגורם לממון בדבר שעיקרו ממון בדבר שאין עיקרו ממון מי אמר ולכאורה מדלא מחלק להיפך לומר דגם ר"מ אפשר דדוקא בגרמי מחייב אבל בדבר הגורם לממון לא א"כ משמע דמאן דמחייב בגרמי כ"ש דמחייב בדבר הגורם לממון · ע"ז כתב רבינו דבאמת לא נגעי אהדדי דיש נמי סברא לומר דדוקא בגרמי מחייב ר"מ דאי חשבינן גרמי למעשה גמור מאבד ממון גמור אבל בשורף וחמץ לא ממון גמור הוא ובאמת הוי מצי נמי לאוקי בהיפך דאימר דשמעת לר"מ וכו' ולא מסיק וסמיך עצמו אסוגי' דפ' מרובה דף ע"א דאמרו שם בגמ' דר' מאיר כר' יעקב ס"ל וסבר נמי כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי ולא אמר דע"כ ר"מ כר"ש ס"ל דלטעמיה אזיל דמחייב בדיני דגרמי אלא ע"כ דלא נגעי אהדדי וכמו שמחלק רבינו וזה פשוט וכמו שהגהתי כצ"ל :

(יז) **השורף** שטרותיו ש"ח חייב דווקא במאמינו וכו' וליכא עדים וכו' א"נ גבי שורף שטרותיו בהלוהו מכחישו וכו' הנכון · התירוץ הראשון שכ"ר לחלק בין מסור לגרמי כתבו נמי כל הראשונים והרא"ש בפרקין סי' י"ג ור"ל דהתם ממון גמור מפסידים אבל הכא גיירא בעלמא קליה ליה · אולם במש"ר לחלק

במאמינו אבל אם אינו מאמינו וליכא עדים פטור · ולא עבדינן בזה תקנת נגזל להאמינו בשבועתו · כיון דגרמא הוא דהרי במסור בעיא ולא אפשיטא [בפ' מרובה דף ס"ב] משום דגרמא הוא ואפי' נימא דעשו תקנת נגזל במסור התם הוא שיש בו הזיק ידוע אבל היכא דליכא הזיק ידוע (איכא נמי) שאני [אי] נמי גבי שורף [שטרותיו] שהלוה מכחישו ואמר למלוה לא לויתי ממך כלום מה שאין כן באשו ובמסור שאין שם הכחשה כלל וזהו הנכון :

ו"ה (יח) **כתב** הרב אלפסי ז"ל דשולחני הדיוט לא מחייב עד דאמר ליה חזי דעלך קא סמיכנא · ודווקא בחנם אבל בשכר מידע ידע דעליה קא סמיך · ועובדא דר' חייא דאמרינן [דנכו] ואיסור מאי טעמא דלא צריכי למילף ר' חייא נמי לא צריך למילף הא אי הוה צריך למילף חייב אע"ג דלא אמר חזי דעלך קא סמיכנא · שאני התם דגבי מקח וממכר קאי ר' חייא וראה שאותה אשה לקחה מעות מן הלוקה ומידע ידיע דעליה קא סמכא זה תירץ המאור · ועוד יש לומר (דלמילף) [דלמימר] צריך (מהדיוט) [להדיוט] דאלו מהדיוט לא ידענא דתסמוך עלאי כיון דהדיוט אנא ואמטו להכי צריך למימר ליה חזי דעלך קא סמיכנא אבל אומן אע"ג דצריך למילף לא צריך למימר חזי דעלך קא סמיכנא ובריייתא דקתני בין אומן בין הדיוט חייב דמשמע דשוי דינייהו אהדדי אבל בדאודועי לא שוי דינייהו :

הא דאיבעיא לן יש שבח סמנין על גבי הצמר או לא (יט) ומסקנא (כל) [זל] צבע או צבע בהו קופא · דווקא שלא הגביה הסמנין אלא שהשליך קופא בתוכן והוה ליה כזורק מטבע לים הגדול במים צלולים דאמר ליה הא מנח קמך אבל אם הגביהן לית דינא ולית דיינא שחייב להחזיר לו הסמנין וכיון דקיימא לן דדיינינן דינא דגרמי מחייב אע"פ שלא הגביה הסמנין :

ט (כ) **מ"ה** שכתב הרב אלפסי ז"ל דלא

תורת ההשלמה

עוד דבאשו ובמסור ליכא הכחשה אבל גבי שטר איכא הכחשה וזה דעת הרי"ף דבמוסר איירי שיש עדים ועי' בתוס' דף ס"ב ע"א ד"ה עשו בשם ר"י שכתב דהך בעיא אפי' אין המוסר יודע דומיא דתקנת נגזל באין המעביר יודע וכו' ודעת ר"ת שה · ועי' בטוש"ע ח"מ סי' ל' וסי' שפ"ח :

(יח) **כתב** הרב אלפסי ז"ל דשולחני וכו' קא סמיכנא ודוקא בחנם אבל בשכר וכו' · כמ"ש הרמב"ם פ"י מה' שכירות הל' ה' ואע"ג דבגמ' ובריף לא נאמר בפירוש נ"מ זה מ"מ דעת רבינו דדמי לטבח ולא היקשי דאמאי לא משני רומיא דברייתות אהדדי כמ"ש התוס' צ"ע ב' ד"ה תניא יעו"ש · וכן פסקו בשו"ע סי' ש"ו ודלא כהראב"ה שפסק דבקי אף בשכר פטור ועי' ש"ך שם ס"ק י"א · ומ"ש תי' בעל המאור על הרי"ף דלהכי גבי ר' חייא אי לאו דלא צריכי למיגמר הוי מחייב מדינא אע"ג דלא א"ל חזי דעלך קא סמיכנא משום דמוכח שעלי' סמוך דאיירי במו"מ הוא לפי גרסתם בדברי הרי"ף ולפי מ"ש לפנינו כתוב בהדיא בדברי הרי"ף דאי מוכחא מילתא דעלה סמיך נ"ל למימר וכמ"ש במלחמות · ומ"ש ועוד י"ל דלמילף צריך מהדיוט דאלו מהדיוט לא ידענא דתסמוך עלאי כיון דהדיוט אנא וכו' נ"ל להגיה דצ"ל דלמימר צריך להדיוט ותיבת „דאלו" הוא ראשי תיבות „דאמר לו" · ור"ל דיש נ"מ בין הדיוט לאומן דלאומן לא צריך למימר דעלך סמיכנא מאחר דמפורסם דאומן הוא בודאי סמוך עליו אבל להדיוט אי לא א"ל יכול ההדיוט לומר לא ידענא דתסמוך עלאי והשתא א"ש דעת הרי"ף דר"א אומן היה ומש"ה אי לאו דל"צ למיגמר היה מחייב מדינא ול"צ לומר לו דעליו סמוך משום דמפורסם לאומן הוא אף דצריך למיגמר ל"צ למימר חזי כו' אבל ר"א לא הוי אומן מש"ה אמר ליה ר"ל חזי וכו' ולא צריך לתי' הבעה"מ וא"ש נמי דלא שני רומיא דשני ברייתות אהדדי כאן דא"ל חזי וכו' כאן דלא א"ל חזי וכו' דאומן לעולם ל"צ למימר אפי' אי צריך למילף והדיוט לעולם פטור אי לא א"ל חזי וכו' והא דקתני בברייתא בין אומן בין הדיוט חייב היינו האי כדינה והאי כדיניה לענין לאודועי · וא"ש דעת הרי"ף בלי שום גמגום וכן הביא הש"ך בס"ק י"ב דברי מהר"מ מרוטינבורג בדעת הרי"ף כמש"ר ואילו ראה דברי רבינו לא הי' כותב לתמוה על דבריו :

(יט) **ומסקנא** זל צבע או צבע בהו קופא דוקא שלא הגביה וכו' כצ"ל · כפי' רש"י דצבע הקוף בסמנין ולא כפי' התוס' דף ק"א א' דצבע בגריעות ונכיעור כעין קוף · ומפרש שלא הגביה הסמנין כמ"ש הבעל המאור ובהכי ניחא מה שהשמיט הרי"ף הך בבא דצבע בהן קופא משום דפסק כר"מ דדיינינן דד"ג · וכ"ל דלא קאי דברי רבינו אזל צבע דפירושו לאחר שצבע דלא הזיקו כלל במה שצבע כמ"ש במלחמות ודלא כמ"ש בנ"י דגם בזה שייך גרמי דא"כ תיקשי למה השמיט הרי"ף הך דצבע בהן קופא וכמ"ש הש"ך סי' שפ"ג ס"ק ע"ז ע"ש :

(כ) **מה** שכתב הרב אלפסי ז"ל דלא אמרינן הותירו וכו' אבל אם לא יהיב לו בתורת **שוהפות** וכו' שיש לו קצבה הולכין · הנ"י מביא דברי הרא"ה

אמרינן הותירו לאמצע אלא בדיהבינהו נהליה לזוזי בתורת שותפות [אבל אם לא יהיב לו בתורת שותפות] הותירו לבעל המעות בין (חטים) [שעורים] בחטים בין חטים בשעורים בין לאכילה בין לסחורה דווקא בדבר שאין לו קצבה אבל בדבר שיש לו קצבה חולקין והכי איתא בפרק אלמנה נזונת [דף צ'ח ע"ב] :

י (כא) **אמר** רב יהודה אמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקנא ואפילו עדים התומים עליה · הפירוש הנכון דילמא מיית והיינו דקאמר מאי תקנתיה כי הא (מדר' חנינא) [דר' אבא] מדלא אשכח תקנה אלא מדר' אבא אלמא טעמא דשמואל משום דילמא מיית הוא · ור' יוחנן לא חייש למיתה · אי נמי סבירא ליה לר' יוחנן דכיון דעשאו שליח בדיוקני ועדים התומים עליה אפי' מיתמי מהני לה · והלכתא כשמואל · ואיכא לעיונא דאם כן כל הרשאה למאי מהני דהא קיימא לן שלוחא שויה וכיון דחיישינן דילמא מיית מצי הלוה או הנפקד לעכובי זוזי בידה משום דילמא מיית · וכתב הראב"ד ז"ל דלישנא דהרשאה משמע שלוחא ומשמע אקני ואי טען המפקיד לשליחות איכווני מצי טעין ולבטל השליחות אבל יורש [לא] מצי טעין · והיינו דקאמר לשמואל היכי עביד כדר' אבא כלומר דמקנו ליה בתורת הרשאה אגב סיפא דביתיה וכתיב ליה דין וזכי ואפיק לנפשך וכל מאי דמתעני מן דינא עלאי [הדר] · וכיון דאקניה ניהליה אגב ארעא בתורת הרשאה אפילו מיתמי מהני דהאי לישנא משמע [נמי אקני] (בקץ אי) [חוץ מפחות משוה פרוטה בקרן אין] צריך לילך אחריו ואמרינן עלה בגמרא אפילו גזלה קיימת לשמא תייקר לא חיישינן :

יא **אמר** רבא גזל שלש אגודות בשלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתים והחזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחת · ותנא תונא גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך טעמא דאיתיה אבל ליתיה

תורת ההשלמה

והולק על הרי"ף דמירושלמי מוכח דאפי' אין לו שותפות אמרינן לר"י הותירו לאמצע · מאחר דשניהם הועילו בזה ומדברי רבינו נראה דגם הרי"ף כירושלמי פסק רק דהירושלמי קאי אדבר שיש לו קצבה ועפ"י הסוגי' דפ' אלמנה והרי"ף קאי דאין לו קצבה ועי' בש"ע חו"מ סי' קפ"ג :

(כא) **אמר** ר"י אמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקני וכו' דילמא מיית והיינו דקאמר וכו' וכתב הראב"ד דלישנא וכו' · ת"ד הוא דס"ל כדעת התוס' וכל המפרשים דלהכי אין משלחין בדיוקני אפי' בעדים משום שאין העדים מעידין על עיקר השליחות רק על הדיוקני וא"כ קשה במאי דלא מצי רב יוסף ב"ח לאשכוחי תקנה אחרת רק שיקנה לו ר"א לרב ספרא אגב אסיפא דביתיה הא היה יכול לעשות שליח בעדים וע"ז מתרץ דאף דשליח בעדים מהני ביכול ליתן ע"י שפקדון היינו אם הנפקד קיים אבל אם מת מצי היתומים לבטל שליחותו דאבוהון וזה טעמא של שמואל דאין תקנה לשליח ע"י דיוקני ואפי' בעדים מעידין על עיקר השליחות נמי ודווקא כי הא דר"א · דחייש שמא ימות · ור"י לא חייש שמא ימות או דר"י ס"ל דאף אם ימות לא מצי היתומים לבטל השליחות · ומקשה עוד רבינו כיון דכל שליחות לא מהני נגד יתמי ולכן מצי הנפקד לעכב בידו שמא ימות כשטעמא דר"א א"כ בטלה תורת הרשאה לעולם דהא קי"ל שליח שויה בפ' מרובה דף ע' כר"א ויכול הוא לבטל ההרשאה וכמ"ש הרי"ף בשם רב יהודאי והרמב"ם והטור בסי' קכ"ב ואם מת יכולין היתומים לבטל ההרשאה כיון דאינו אלא שליחות ולפי"ז גם בעודנו חי יכול הנפקד לעכב משום דילמא מית כשטעמא דר"א · להכי הפס רבינו שיטת הראב"ד ז"ל דגבי הרשאה אף שהוא בעצמו יכול לבטל מ"מ יתמי לא מצי לבטל אחר מותו דלישנא דהרשאה משמע שלוחא ומשמע אקני וגבי דאם הנפקד חי והוא בו יכול לפרש דבריו ולומר דשליחות נתכונתי · אבל אם מת לא מצי היתומים לבטל דיאמר להו המורשה אבוכם לקנין אוכוין · [ולגבי דידיה אף דמצי למיהדר ביה מ"מ כל זמן שלא מהדר ביה יכול הלה ליתן ע"י המורשה ואין אחריותו עליו משא"כ ביתומים אי הוי מצי מהדרי ביה לא שייך להעמידן על חזקתן שלא יהדרו דהא אכתי לא ידעינן דעתם ועי' בש"ע סי' קכ"ב] והשתא דאתינן לזה יש לפרש דר"א דמקני ליה אגב אסיפא דביתיה לא בתורת מתנה רק בתורת הרשאה דצריך בזה קנין לכתוב לו זיל וזכי ואפיק לנפשך וכל דמתעני לך עלאי דידי הדר · וצ"ל לפי"ז דלא גרסי בגמ' והוי מסיק ביה זוזי דהלואה לא כתבינן הרשאה רק עפ"י תקנת הגאונים כמ"ש לעיל ר"פ מרובה רק דגרסי והוי ביה זוזי · ר"ל בפקדון · ורבינו פסק כשמואל כדעת הרי"ף ור"ח ורוב הפוסקים משום דשקיל וטרי בגמ' אליביה ודלא כמ"ש בהג"א בשם מהרי"ת דפסק כר"י ועי' ברא"ש שם סי' כ"ב : ומ"ש פחות מש"פ בקרן אין צריך כנ"ל · פסק כלישנא בתרא אליבא דר"פ דלא חיישינן לשמא תייקר אפי' הגזילה קיימת והרי"ף השמיט הני בעיות :

בעיניה אע"ג דהשתא לאו ממונא כיון דמעקרא שויה פרוטה בעי שלומי · (כב) בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהו מי אמרינן הא ליכא גזלה גביה או דילמא הא לא אהדר גזילה דהוה גביה בתר דבעיא הדר פשטה אף על פי שגזילה אין כאן מצות השבה יש כאן :

יב (כג) **תניא** כי יתן איש אל רעהו אין נתינת קטן כלום אין לי אלא שנתנהו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין תלמוד לומר עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד (קמה) [כי קאמר] ר' חייא בר אבא שאכלו כשהוא קטן אבל אכלו כשהוא גדול אע"ג שנתנו כשהוא קטן מחייב שבועה אם טען עליו טענת גנב (וכיון דמחייב שבועה טוען עליו טענת גנב) וכיון דמחייב שבועה חייב בכל אם טען טענת גנב ואע"ג דר' חייא בר אבא גופיה אמר לקמן גבי שלח בו יד זו לא שמעתי כיוצא בו (לא) שמעתי ואמאי לא פשיט ליה מדנפשיה דכיון דאכלו ודאי שלח בו יד ומחייב · התם בשעת אכילה גנבה ואההיא אכילה מחייבינן ליה בכל ארבעה וחמשה אבל בששלח בו יד לא מחייבינן ליה כפל משום שליחות יד ואמטו להכי אפשר דאם שלח בו יד מעקרא פטור מכפל ולפיכך אמר זו לא שמעתי · הדרינן לענין פסקא דשמעתא · רב אשי אמר (אברק) [אבידה] אתיא מכח בן דעת ולדעת רב אשי אפילו אכלו כשהוא גדול לא מחייב שבועה אם טען טענת גנב · ומסתברא דהלכתא כרב אשי דהוא בתרא אבל באבידה דכולי עלמא אם טען עליה טענת גנב חייב שבועה :

יג (כד) **הא** דאמר ר' (יוחנן) [חייא] בר יוסף ערוב פרשיות כתיב כאן וכי כתיב הוא זה אמלוה הוא דכתיב פי' הוא הדין אפקדון דומיא דמלוה שטוען עליו בטענת בריא כך וכך הפקדתי לך דלא מחייב עד שיכפור במקצת ויודה במקצת דאין אדם מעיז פניו בפני בעל פקדונו כיון שטוען עליו טענת בריא ולא אתא למעוטי ר' חייא בר יוסף אלא שבועת השומרים · שהתובע הוא שמא ואדם מעיז בו ולפיכך לא בעינן כפירה במקצת ור' יוחנן סבירא ליה כרמי בר חמא דאמר ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת · אמר רב שלש שבועות משביעין אותו · פי' לשומר שבועה שאינה ברשותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד · (כה) בעי

תורת ההשלמה

(כב) **בעי** רבא גזל שתי אגודות בפרוטה וכו' הדר פשטה אע"פ שגזלה אין כאן מצות השבה יש כאן · אין לומר דגרים כן בגמ' דהא פריך אי גזלה אין כאן השבה יש כאן וע"ז משני אעפ"י שגזלה אין כאן מצות השבה אין כאן וצ"ל דגרסהו בגמ' כמו שהוא לפנינו רק דמפרש כפי' הרשב"א בחי' והרמ"ה והמאירי שכ' בש"מ דפי' גזלה אין כאן מצות השבה אין כאן ר"ל שלא קיים עוד מצות השבה ומחייב לקיימה ומכין אותו עד שי"ב כמ"ש הטור בסי' ש"ם ולזה כיוון רבינו במ"ש יש כאן מצות השבה שלא קיים עוד ועי' תוס' דף ק"ה ד"ה מצות דלא פי' כן · והרי"ף השמיט גם בעי זו :

(כג) **תניא** כי יתן איש אין נתינת קטן כלום וכו' כי קאמר רחב"א וכו' ולפיכך אמר זו לא שמעתי כצ"ל · וכן תי' הש"מ בשם המאירי · ומש"ר מסתברא דהלכתא כר"א דהוא בתרא ר"ל דאפי' אכלו כשהוא גדול ודלא כמ"ש המאירי בשם יש מפרשים שפסקו כר' חייא בר אבא הובא בש"מ דף ק"ו דהיכי שאכלו כשהוא גדול ותבעו כשהוא גדול אעפ"י שנתנו כשהוא קטן חייב שבועה וחייב כפל אם הוא גנבה והרמב"ם בפ"ד מה' גנבה ה"ע וכן בטוש"ע כתבו כתמא דאין נתינת קטן כלים עד שתהא נתינה ותביעה בגדול · ועי' בפ"ב מה' שכירות ה"ז ובהשגות שם :

(כד) **הא** דאמר רחב"י ערוב פרשיות וכו' פי' ה"ה בפקדון וכו' שהתובע הוא שמא ואדם מעיז בו וכו' · כפי' רבי"א שכ' התוס' בב"מ דף ל"ח ע"א דלא בא למעט רק דומיא דמלוה אבל פקדון שטוען טענת בריא בעינן כפירה במקצת וכ"כ הרא"ש בפירקין · ודלא כפי' רש"י שכ' דטעמא דמלוה משום שעשה לו טובה וכן פי' ר"ח · אבל כל הראשונים הוקשו ע"ז וכן מוכח מכמה משניות דגם פקדון צריך כפירה במקצת · והרי"ף כתב דוקא מלוה אבל פקדון מעיז ומשמע מדברי רבינו שלא הביא דבריו דיש לפרש כדעת התוס' דבפקדון מעיז היכי שאינו דומה למלוה ועי' נ"י · ומ"ש ג' שבועות וכו' פי' לשומר · בא לאשמעינן דבזה נכלל גם שבועות השומרים דנשבע שאינו ברשותו ונגנבה או נאנסה כמ"ש בש"מ יעו"ש :

(כה) **בעי** רבא גנבה באונס והחזירה גנב לבית שומר וכו' או דילמא כיון דהדר הדר · בגמ' לגירסא שלנו איתא בעי זו בשם רבה זוטא וע"ש הוא בדברי רבינו או דלא גרים לעיל בהא דהוכר הגנב רבא כמ"ש בסמוך · והנה הך בעי השמיטוהו הרי"ף והרא"ש והטור ושו"ע ח"מ סי' רל"ד רק רבינו והרמב"ם ספ"ח מה' שאלה ופקדון הביאו · והטעם

רבא גנבה באונס והחזירה גנב לבית שומר ומתה בפשיעה מהו כיון דגנבה באונס אפטר לה או דילמא כיון דהדר הדר׳ תיקו:

יד (כו) מתני׳ הגוזל את אביו ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ואם אינו רוצה או שאין לו לוה ובעלי חובים באים ונפרעים האומר לבנו קונם שאי אתה נהנה לי אם מת יירשנו בחייו [ובמותו] אם מת לא יורישנה ויתן לבניו או לאחיו ואם (אינו) [אין] לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים גמ׳ אמר רב יוסף אפילו רוצה לקופה של צדקה׳ אמר רב פפא וצריך שיאמר זה גזל אבא (ונוה) [ונמהול] ליה לנפשיה מי לא תנן מחל לו על הקרן אלמא בר מחילה הוא׳ ואסקיה רבא לאחרינא מצי מחיל לנפשיה לא מצי מחיל:

סליק פרקא

פרק עשירי הגוזל זוטא

א (ה) אמר רב חסדא גזל ולא נתיאשו הבעלים רצה מזה גובה רצה מזה גובה׳ ורמינן עלה מהא דתנן הגוזל ומאכיל את בניו ומניח לפניהם פטורים מלשלם׳ פי׳ דאי לאו [רב] חסדא מוקימנא למתניתין בשאכלום כדמוקים רבא השתא לקמן אבל לרב חסדא קשיא׳ ופרקינן אמר לך רב חסדא מתני׳

תורת ההשלמה

שהשמיטוהו משום דהם סוברים דמאחר דפסקינן לעיל כרבא היכי דנגנב באונס והוכר הגנב השומר עושה דין עם הגנב א״כ ע״כ ברשותו דשומר עומד עדיין אפי׳ קודם שהחזירו וכ״ש לאחר שהחזירו דעומד עדיין ברשות שומר וכן כתב בב״מ בשם הרמ״ה · אמנם רבינו והרמב״ם דעת אחרת אתם דאף דפסקינן כאביי ורבא לעיל דש״ש צריך לדין עם הגנב היינו רק שצריך לטרוח בזה לילך עם הגנב בדינא ודיינא אבל בעיקר הדין י״ל דכבר איסתלק השומר לגמרי או דילמא דיש עוד דין שמירה על השומר ואינו ענין בעי זו להא דאביי ורבא · וג״ל שהרב המגיד הרגיש בזה שכ׳ על מה שהביא הרמב״ם שם ה״ו להא דרבא שצריך השומר לדין עם הגנב ואעפ״כ מביא הך בעי דרבה זוטא וכתב המ״מ וז״ל ולשון הגמ׳ עושה עמו דין ורש״י פי׳ משלם לבעלים והוא יפרע מן הגנב ואחר מפרשים הוקשו עליו דודאי אינו מן הדין שיתחייבו הם לשלם האונסין אעפ״י שהוכר הגנב אלא הך פירשו שהן חייבין לטרוח לדין עם הגנב משום דלפעמים הגנב אדם קשה ואין הבעלים רוצים לטרוח לדין עמו וזהו דעת רבינו ע״כ והנה לכאורה יפה תמה עליו הכ״מ שם וכן בב״י ס״ס רצ״ד דמנין הכריע המ״מ דהרמב״ם לא פי׳ כרש״י הא הרמב״ם אינו מעתיק רק לשון הגמ׳ · אולם לפי מ״ש יפה דייק המ״מ דמאחר דהרמב״ם מביא הך דרבא דעושה עמו דין וכן הביא נמי הך בעי דרבה זוטא א״כ ע״כ כאחר מפרשים סבר דאינו צריך רק לטרוח ולדין ולהכי יש לאספקא בהא דהחזירו גנב לבית שומר אי כלתה שמירתו אי לא · אבל אי יסבור כפירש״י שהשומר צריך לשלם לבעלים והוא יחזור להוציא מן הגנב ע״כ ברשותו הוא עומד אף קודם שהחזיר ומכ״ש לאחר שהחזיר לבית שומר שצריך לשומרו ואין מקום לבעי דרבה זוטא וע״כ נמי אין מקום לתמיהת הכ״מ ועי׳ בסמ״ע ס״ק ז׳ ובדרישה סוף סימן רצ״ד שתירץ באופן אחר:

(כו) הגוזל את אביו וכו׳ ואם אינו רוצה או שאין לו וכו׳ הר״י אפי׳ רוצה לארנקי של צדקה וכו׳ · רבינו ל״ג במתני׳ אשם וכן הוא בירושלמי וכן רש״י והברטנורה ל״ג להו · וגרים ואם אינו רוצה או שאין לו דלא כמו שגרסי רש״י והברטנורה אין לו או שאינו רוצה והוא גרסת הרמב״ם כפי שהבין הטוי״ע · אמנם הרמב״ם ל״ג ואם רק אם אינו רוצה וגם מסתימת דברי רבינו דלא כתב שיעשה עמו חשבון משמע דמפרש כפרש״י ושאר מפרשים [והב״ח ובש׳ ת״ח והגר״א בביאוריו כתבו דהרמב״ם ל״ג כלל במתני׳ ואם אינו רוצה] ומ״ש ואפילו „רוצה„ לקופה של צדקה משמע דה״פ אפי׳ רוצה ליהנות מקופה של צדקה נוטל מהצדקה והגבאים באים ונפרעים מבניו או מאחיו כמ״ש בש״מ · ובפי׳ בניו ואחיו נחלקו המפרשים רש״י פי׳ בניו נגזל והתוס׳ והרמב״ם פירשו בניו של גזלן ועי״ש בפ״ח מה׳ גזלה ובמ״מ שם ובטוש״ע ח״מ סי׳ שס״ז סעי׳ ה׳:

סליק פרקא

(א) אמר רב חסדא וכו׳ פי׳ דאי לאו ר״ח מוקמינא למתני׳ בשאכלום וכו׳ · ר״ל דלכאורה קשה מאי מקשי הגמ׳ לר״ח ממתני׳ · דהא ליכא למ״ד דגזילה קודם יאוש קני · וא״כ דברי ר״ח דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים ברשותיה דמריה קיימא אליבא דכו״ע · להכי פי׳ דאי לאו ר״ח לא קשיא ממתני׳ דה״א דהא דלא קני בלא יאוש דוקא שהגזלה קיימת אבל אם אכלו אחר דהוי שינוי רשות ושינוי מעשה קני ולא גבו מהאוכל רק מהגזלן להכי פריך אר״ח דאמר ובא אחר ואכלו רמ״ג · ומשמע נמי לדעת רבינו דמסיפא פריך דקתני הניח לפניהם דבהאכילום אין סברא לגבות מהבני כמ״ש בסמוך וכמ״ש הבעה״מ ועי׳ חי׳ הרשב״א ר״פ בשם ר״ח ובמש״ב:

לאחר יאוש · (ב) ודוקא בשאכלום כדמוקים לה רבא אבל אם לא אכלום חייבין לשלם דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי דאי הוה כרשות לוקח פטורים לגמרי מלשלם הגזלה ופטורים מלשלם דמים דקנייה ביאוש ושינוי רשות ופטור משלם אף הדמים ולאפוקי ממי שכתב דלוקח דקני גזלה ביאוש ושינוי רשות הני מילי למהדר גזלה עצמה אבל הדמים חייב לשלם דהא מתניתין קתני פטורים מלשלם ומשמע מכל התשלומין ועוד דפטורים מלשלם דרמי בר חמא דאמר רשות יורש כרשות לוקח כפטורים מלשלם דרבא וכיון דלרבא מוקים למתניתין בשאכלום פטורים מלשלם לגמרי הכי נמי לרמי בר חמא דאמר רשות יורש כרשות לוקח פטורים לגמרי מלשלם אף הדמים ועוד דהא קתני מניח לפניהם בהדי מאכיל את בניו דמשמע חד דינא אית להו ובמאכיל את בניו פטורים לגמרי · ובפרק חזקת הבתים [דף מ"ד] בשמעתא דמכר לו פרה מכר לו טלית משמע בהדיא דמדמים נמי פטור ודקא אמרינן התם ולוקמה בגזלן משום דקא בעי למתנא סיפא מכר לו טלית מעיד לו עליה דווקא לוקח דקנייה ביאוש

תורת

(ב) ודווקא בשאכלום וכו' דרשות יורש לאו כרשות לוקח וכו' ופטור מלשלם הדמים לאפוקי מאי שכ' וכו' ובפ' ה"ה וכו' · וכן מוכח לקמן דמוקי רבא ברייתא דר' הושעיא לאחר יאוש ואפ"ה קתני בסיפא אין גזלה קיימת פטורין מלשלם משום דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי וכמ"ש התוס' ר"פ ד"ה גזל ועמ"ש רבינו בסמוך · וכתב רבינו להוכיח דיאוש וש"ר קני לגמרי וא"צ הלוקח להחזיר הדמים להנגזל לאפוקי ממאי שכ' דיאוש וש"ר קני רק שא"צ להחזיר גוף הגזלה אבל דמים צריך להחזיר והוא דעת הרמב"ם בפ"ה מה' גניבה ה"ג וכן פסק המחבר בשו"ע ח"מ סי' שנ"ג סעי' ג' · אבל דעת התוס' והרשב"א והב"י ועוד גדולי הפוסקים כדעת רבינו · והביא ראיה לזה משוגיין דע"כ פטורים מלשלם דרמב"ה דאמר רשות יורש כרשות לוקח כפטורים מלשלם דרבא ורבא ע"כ פטור לגמרי קאמר דהא מוקי כשאכלום דלא שייך להחזיר גוף הגזלה · ועוד דמתני' קתני פטורים מלשלם משמע מכל התשלומין · ועוד ראיה מפ' ח"ה דף מ"ד דתניא מכר לו פרה וטלית מעיד עליה דאין נוגע בעדות דקני ביאוש וש"ר ואי אמרת שצריך להחזיר הדמים אכתי ה"ל נוגע · וע"ז מדחה רבינו דאין ראיה משם די"ל דאיירי בגזלן שאינו מפורסם שעשו בו תקנת השוק דאפי' בלא יאוש דנ"ק מחזיר לו הנגזל הדמים א"כ לאחר יאוש קני לגמרי שא"צ להחזיר אף הדמים דא"א דלאחר יאוש מחזיר הדמים א"כ מפסיד יותר אחר יאוש מקודם יאוש דקודם יאוש אינו מפסיד משלו כלום רק שמחזיר החפץ ואחר יאוש מפסיד כל מה שנתן שמחזיר לנגזל וכש"ר בסמוך סי' ב' וכ"כ בב"י סי' שנ"ו סעיף ה' וצ"ל לרבינו לדוחק לאוקמי דלא שוי החפץ רק כפי שנתן ולהכי אינו נוגע בעדות ועי' ב"ך סי' שנ"ג ס"ק ה' · אמנם בס' אורים ותומים בסי' ל"ז כתב דעיקר הראיה משם הוא מהא דקאמר שם בגמ' דלמ"ד רשות יורש כרשות לוקח ניחא לאוקמי ביורש וביורש לא שייך כלל תקה"ש והוי נוגע בעדות וצ"ע על רבינו שמדחה ראיה זו :

ההשלמה

[וראיתי להקצה"ח בסי' שנ"ג ס"ק ב' שכתב וז"ל כתב הב"י בשם הרשב"א וכו' שהראב"ד כתב דאע"ג דיאוש וש"ר קני דמים מיהו בעי לאהדורי משום דבאיסור אתי לידיה דיאוש כדי נ"ק ואעפ"י שכ' הרב בזה עיקר עדיין צריך תלמוד דיאוש וש"ר קונה וכו' דאי לא הא דאמר ר"ה שוכח ל' לעבדו הוגנבי וכו' מאי אתי דהא מ"מ אבא לא מקנית קנין הגוף דאינו · אלא כעין משכן דבדמים בעי לאהדורי ואנן בעינן ביום הראשון לכם ע"כ · וכתב לתמוה על הרשב"א דכיון בגוף החפץ שלו אע"ג דצריך ליתן הדמים אמאי לא הוי לכם ומביא ראיה מהא דאמרי בר"פ לולב הגזול אהא דתני גזול ולא בעינן לרבותא דס"ד דהתם גזלה יאוש בעלים וכו' והא התם ודאי צריך להחזיר הדמים דלא היה ש"ר עם היאוש ואפ"ה מקרי לכם כיון בגוף החפץ שלו ועי"ש שהביא קושיא זאת בשם ס' כפות תמרים וגדולי תרומה ועוד גדולי המחברים שהקשו כ"כ על הרשב"א וכדי שלא לשוות להרשב"א טועה ירד לחלק ולדון בדבר הזה יעו"ש · ולפי תמיהתו על דברי הרשב"א משוגי' דסוכה לא זכיתי להבין אם כפי הבנת הקצה"ח בדברי הרשב"א מאי שייך לומר דהוי כמשכן בידו הא אין זה בגדר משכן כלל דמשכן נקרא אם החפץ מונח תחת ידו לשכב אותו עד שיתנו לו דמיו והכא הא החפץ קני ביאוש וש"ר והוא שלו רק דהוא צריך להחזיר דמים לנגזל איך שייך לומר דהחפץ הוי בידו כעין משכן מאחר שנהפוך הוא שהוא אינו מקוה שיתנו לו דמים ויחזיר החפץ רק שהוא צריך ליתן דמים :

אמנם כל זה גרם להם שנמשכו אחר דברי הטור בסי' שנ"ז סעי' א' שמביא דברי הראב"ד והטור דעתו לדעת הרמב"ם דס"ל דיאוש וש"ר ל"ק הלוקח רק גוף החפץ אבל צריך להחזיר הדמים ואולי היה להטור הגירסא כן בדברי הראב"ד וכבר הרגיש הגר"א ז"ל ס"ס שנ"ג וכתב שגירסא מוטעת היה להטור בדברי הראב"ד · אבל הרשב"א הביא דברי הראב"ד דס"ל דביאוש וש"ר הלוקח צריך להחזיר גוף החפץ

דשינוי רשות · ואם היה חייב הלוקח ליתן דמים לנגזל נוגע בעדות הוא דכי היכי דליתן לו דמים · ומיהו איכא לתרוצי ההיא גזלן שאינו (מפורש) [מפורסם] שעשו בו תקנת השבים אם מכר לפני יאוש לא מהדר גזלה בלא דמים וכשהוא לאחר יאוש האיך משלם דמים אלא ודאי בגזלן שאינו מפורסם לאחר יאוש קנאה לגמרי ולא יהיה בו דמי · וקיימא לן כרב חסדא וקיימא לן כרבא דאמר רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי · (ג) כללא דמילתא לפני יאוש וגזלה קיימת דכולי עלמא רצה מזה גובה רצה מזה [גובה] ואפילו מלוקח · לאחר יאוש ואין גזלה קיימת דכולי עלמא (רצה מזה גובה רצה מזה גובה) פטור השני ואפילו יורש כי פליגי בלפני יאוש ואין גזלה קיימת בגזלה לאחר יאוש וגזלה קיימת לרמי בר חמא פטור אפילו יורש וכל שכן לוקח [לרבא] לאחר יאוש וגזלה קיימת פטור לוקח וחייב יורש דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי וכיון דהלכתא כרב חסדא בכולהו חייב והא (דמתניתן) [דמתני ר'] | לר' שמעון

ואפילו פרה וחמור ומחמר אחריהם [חייבין להחזיר] מפני כבוד אביהם ליתה דאפילו לא עשה תשובה דליכא כבוד אביהם חייבין להחזיר ואפילו לאחר יאוש דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי חוץ מלאחר יאוש ואין גזלה קיימת פטור אפילו יורש · (ד) ודווקא בשלא הניח להם אביהם נכסים אבל הניח להם אביהם נכסים אפילו מטלטלין לפי תקנת הגאונים מטלטלין חייבין · כך כתב הרב אלפסי ז"ל ולא מסתברא כותיה אלא בשעמד בדין דהא מלוה על פה אינו גובה מן היורשין וליכא נעילת דלת וכן כתב ר"ש ז"ל בפרק הגוזל קמא בשמעתא דמשלם חומש על גזל אביו [דף ק"ט] · (אבל) [ומאביל] (ה) את בניו אפילו רב חסדא מודה ופטורין הבנים מלשלם · וראיה לדבר דאמרינן לקמן אמר מר אין גזלה קיימת פטורין לימא תהוי תיובתא דרב חסדא ואמאי לא אקשי ליה מרישא הגוזל ומאביל את בניו פטורים מלשלם אלא לאו שמע מינה דבמאביל את בניו אפילו רב חסדא מודה · ועוד ראיה אחרת מהא דתניא הגוזל ומאביל

תורת

אם הנגזל נותן לו דמי החפץ להיפך מדעת הרמב"ם ובפיר מקשה ליה הרשב"א דלפי"ז דל"ק הלוקח גוף החפץ רק שמעכבו אצלו עד שיחזור לו הנגזל הדמים א"כ לא הוי בידו רק כמשכן ואין לזה בעין [ובב"י שהעתיק לשון הרשב"א דאע"ג דיאוש וש"ר קני „דמים„ מיהו בעי וכו' ע"ש וצ"ל „בדמים„] וז"ל הרשב"א בהי' במתני' דנטלו מוכסין חמורו הנה עלה ומחזיר לבעלים הראשונים והראב"ד ז"ל פי' דכי קתני במתני' הרי אלו שלו דלא מפקי מינה בעלים בלא כלום קאמר משום דקני ליה ביאוש וש"ר אבל בדמים מיהא בעי לאהדורי וכו' וה"ה לכל גזלה וגנבה הנמכרת והיינו דקאמר בברייתא ומחזיר לבעלים הראשונים כאלו אמר הרי אלו שלו אבל מחזיר לבעלים דלא פליגי אמתני' כלל · ועי"ז כתב הרשב"א להקשות מהא דאוונכרי וכתב שם עוד דלא קי"ל כהאי לישנא אלא כלישנא בתרא יעו"ש הרי להדיא כמ"ש ואין שום מקום לתמיהתם על הרשב"א שדבריו ברורים למבין בלי שום גמגום] :

(ג) **כללא** דמלתא וכו' לרבא לאחר יאוש וכו' וכיון דהלכתא כר"ח בכולהו חייב כצ"ל רבינו פתח בד' כללים כמו שכ' בעל המאור היינו · לפני יאוש וגזלה קיימת · לאחר יאוש ואין גזלה קיימת · לפני יאוש ואין גזלה קיימת · לאחר יאוש וגזלה קיימת · וסיים רק ב"ג · דהיינו דלפני יאוש וגזלה קיימת כ"ע ל"פ דחייב · לאחר יאוש ואין גזלה קיימת כ"ע ל"פ דפטור · ובלאחר יאוש וגזלה קיימת פליגי רמב"ח ורבא

ההשלמה

דלרמב"ח פטור ולרבא חייב · ובלפני יאוש ואין גזלה קיימת לא כתב כלל האיך ס"ל לרבא בזה · וצ"ל מאחר דאינו מפורש בהדיא דרבא אית ליה דר"ח ובדברי רבא אינו מפורש דחייב רק בגזלה קיימת לאחר יאוש דקאמר הכמ"ע כשאכלום אבל אי גזלה קיימת סבר דרשות יורש לאו כרשות לוקח ולא הוי ש"ר · אבל לפני יאוש ואין הגזלה קיימת לא אמר רבא בפירוש דחייב דאפשר אם אכלום פטור אף לפני יאוש ולהכי מסיק רבינו וכיון דהלכתא כר"ח ר"ל דבאמת גם ר"ח כרבא ס"ל א"כ בכולהו חייב והם הם דברי בעה"מ · ועי' מש"ר בסי' ב' :

(ד) **ודוקא** בשלא הניח להם וכו' ולא מסתבר כותיה וכו' וליכא נ"ד וכ"כ ר"ש וכו' · עי' רא"ש בפ"ק במתני' שוה כסף שוה כסף מביא מחלוקת הרי"ף עם תלמידו ר' אפרים אי גבו נזיקין אחר תקנת הגאונים ממטלטלי דיתמי ובספרי הרי"ף שלפנינו כתוב דעת ר"א בפנים שדעתו דגבי נזיקין ליכא נ"ד · אבל מלוה ע"פ מאחר דפסקינן בסוף ב"ב דגובין מן היורשים דאיכא נ"ד אמאי לא גבי ממטלטלי לאחר תקנת הגאונים · אמנם הטור וב"י סי' ק"ז בח"מ הביאו דעת בעה"ת בשם ר"א ור"ת דפליגי על הרי"ף גם במלוה ע"פ · ועי' תוס' כתובות צ"ז ד"ה גמלים · ומש"ר בשם ר"ש בפ' הגוזל קמא לא מצאתי בפי' רש"י · ועי' רש"י גיטין דף נ' ע"ב ד"ה שילמו קרקע · ועי' ח"מ סי' ת"ע וש"ך שם ס"ק ה' וברמב"ם פי"א מה' מלוה הי"א ובאה"ע סי' ק' :

(ה) **ומאביל** את בניו אפי' ר"ח מודה ופטורים וכו'

את בניו פטורים מלשלם כרמי בר חמא ובסיפא תני הניח להם חייבין כרב חסדא אלא לאו ש"מ דבמאכיל את בניו (נמי) [לא] פליג רב חסדא דחייבים · ומן הראיות שכתבתי משמע שפטורים אפילו לרב חסדא (ו) וקיימא לן דיאוש כדי לא קני אבל יאוש ושינוי רשות קני ושינוי רשות ואחר יאוש פלוגתא הוא לקמן ופסק הרב ר' משה ז"ל דשינוי רשות ואחר כך יאוש נמי קני ועוד כתב דכי היכי דבגנב עשו תקנת השוק הכי נמי בגזלן ולדבריו צריך לפרש דכולה שמעתא בגזלן ידוע מיירי דאי בגזלן שאינו ידוע נהי (דביאוש) [דבירורש] ליכא למעבד תקנת השוק אבל בלוקח אמאי אמר רב חכדא רצה מזה [גובה] מן הלוקח כיון דאי הוה גזלה קיימת לא מהדר לוקח הגזלה אלא בדמים כי אין הגזלה קיימת אמאי מפסיד הלוקח אלא ודאי בגזלן מפורסם מיירי או במקבל מתנה · ויש אומרים דכל גזלן קלא אית ליה והוה ליה כגזלן מפורסם דלא עשו ביה תקנת השוק :

ב (ז) **גרסינן** לקמן בפרקין תנן התם עורת של גנב מחשבתן מטמאתן של גזלן אין מחשבה מטמאתן ר' שמעון אומר חלוף הדברים · אמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל קני יאוש · ורבא אמר אף בידוע מחלוקת פי' לרבנן אפילו מסתמא בגנב הוי יאוש בגזלן אפילו בידוע (לאחר) [לא הוי] יאוש ולר' שמעון חלוף הדברים · וקיימא לן כרבנן דגרסינן בפ' האיש מקדש [דף נ"ב ע"ב] ההיא אתתא דהוה (משא) [קא] משיא כרעת

תורת ההשלמה

וכתיב לדבר וכו' ועוד ראיה אחרת מהא דתניא וכו' דמאכיל את בניו לא פליג ר"ח וכו' כנ"ל · דעת רבינו כדעת בעל המאור וכ"כ בש"מ בשם הרמ"ה וגדולי המפרשים דר"ח דוקא נקט ובא אחר ואכלו אבל אם האכילם פטורין דבליאותיה קא עבדי והוצאה דידיה הוא · וקושית הגמ' ממתני' על ר"ח הוא מסיפא מהניח לפניהם ולא מרישא וכמש"ל · וכ"כ הרשב"א בשם ר"ח · והביא רבינו ראיה מהא דפריך אר"ה מברייתא דר' אושעיא מדקתני אין הגזלה קיימת פטורין ואמאי לא פריך מרישא דקתני הגוזל ומאכיל את בניו ש"מ דבמאכיל לא פליג ר"ח · והתוס' ק"א ב' ד"ה אין הרגיש בזה ודחק לתרץ דלהכי פריך מסיפא משום דפריך מינה לתרוייהו יעו"ש · ועוד ראיה אחרת מברייתא קי"ב א' הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם ואכלום בין גדולים בין קטנים חייבין ומדאקשינן שם והא אכילת קטנים לאו כלום ע"כ כשאכלום והיינו לר"ח לפני יאוש דהי לאחר יאוש גדולים אמאי חייבין · ואפ"ה קתני ברישא הגוזל ומאכיל את בניו פטורין בין גדולים בין קטנים וא"א דר"ח סבר דגם בזה רמ"ג א"כ אתיא ריפא דלא כותיה רק כרמב"ח וע"כ דבמאכיל להם אביהן גם ר"ח מודה כן הוא ת"ד רבינו ועי' תוס' שם ד"ה קטנים דדחיק לפרש לאחר יאוש לר"ח וה"ה דהוי מצי למפרך לר"ח ורמב"ח יעו"ש ולפי מש"כ א"ש בלי גמגום · אמנם כל ראייתם הוא לפי הס"ד אבל לפי מאי דמשני רבא ה"ק הניח לפניהם ועדיין לא אכלום אין ראיה מזה · דמצי לאוקמי לר"ח לאחר יאוש וכ"כ הרשב"א בחי' יעו"ש שדעתו כדעת התוס' ולא כדעת רבינו בפי' הסוגי' :

(ו) וקי"ל דיאוש וכו' ופסק הר"מ ז"ל ועוד כתב וכו' נהי דבירורש וכו' מן הלוקח וכו' ז"א דכל גזלן וכו' כנ"ל · מ"ש דעת הרמב"ם לענין ש"ר ואח"כ יאוש הוא בפ"ב מה' גזלה ובפ"ה מה' גניבה והרא"ש הלך עליו וכן דעת התוס' בדף ס"ז ד"ה אמר בשנוי ותירץ ר"י וכו' ועי' ח"מ סי' שנ"ג בהג"ה הביא הרמ"א דעת החולקין על הרמב"ם · וטעם הרמב"ם פירשו דאף שהוא פלוגתא דר"ז ור"י בדף קט"ו מ"מ מהאי דר"פ דהוא בתרא לא מחלק בהכי הדרך לכללא דיאוש לעולם קני · ומ"ש עוד דעת הרמב"ם דגם דגזלן עשו תקה"ש וכתב רבינו עליו דלכאורה מהא דר"ח לא משמע כן דאמר רצה מזה גובה דמשמע דגובה ממנו כל דמי הגזלה והא בלוקח עשו תקה"ש וכי דמסוגי' דר"פ דאיירי ביורש לא שייך תקה"ש מ"מ הא בגמ' דף קט"ו מוקי אביי דפליגי בדר"א והתם בלוקח איירי וע"ז משני רבי' דלהרמב"ם צריך לאוקמי דאיירי בגזלן מפורסם דלא עשו תקה"ש או במקבל מתנה דלא עשו ביה ג"כ תקה"ש ודלא כדעת הרא"ש שהביאו הב"י סי' שנ"ו דגם במתנה עשו תקה"ש · ועי' ברש"י שם ד"ה ר"י מתרץ נמי קושית רבי' · א"נ י"ל דמיירי שנתן מנה ושוה מאתים · והרשב"א פליג על הרמב"ם וכ"כ הריב"ש וכדעת הי"מ שכתב רבינו · ובש"ע סי' שס"ט סתמו כדברי הרמב"ם ועי' ש"ך שם ס"ק ה' :

(ז) גרסינן לקמן בפירקין [דף קי"ד ע"א] תנן התם עורות של גנב וכו' פי' לרבנן אפי' מסתמא וכו' ד"ה יאוש קני גבי עולובה דהוי שינוי השם וכו' כדי ל"ק · רבינו גריס כאן רבא ימ"ה קשיא ליה בסמוך רבא אדרבא וכן גרסת הרשב"א בחי' אבל הרא"ש סי' ע"ו גריס רבה · ועי' מעיו"ט שם ס"ק כ"ע · וגם לא גריס רבינו יאוש כדי כגרסת רש"י רק יאוש קני כי היכי דלא תיקשי דהא רבא גופי' קאמר משמיה דרבה בפ' מרובה דף ס"ו גבי עולבה דקני משום דהוי שינוי השם בהדי יאוש אלא ע"כ הכא

במשיכלא דמיא אתא ההוא גברא חטף זוזי מחבריה שדא לה אמר לה מיקדשת לי אתא לקמיה דרבא אמר ליה לית דחש להא דר' שמעון דאמר כתם גזלה יאוש בעלים הוא אלמא לית הלכתא כר' שמעון ולא כר' דקאי כותיה אלא כרבנן · וכל ההלכה הזאת כעולא רהיטא דאי כרבא אליבא דרבנן דיאוש דגזלן ואפילו בידוע לא הוי יאוש אם כן המניח לפניהם אמאי פטורים מלשלם והא אחר יאוש הוי כלפני יאוש ולרב חסדא אפי' בשאכלום חייבין ולרמי' בר חמא דמוקים לה בגזלה קיימת הוה ליה שינוי רשות בלא יאוש וליכא מאן דאמר קני אלא ודאי כעולא אזלי ומשום הכי משמע דהלכה כעולא דאמר בידוע דברי הכל יאוש קני גבי עוצבא (דאינה) [דהוי] שינוי השם כדאמרינן בפרק מרובה [דף ס"ו ע"ב] אבל בעלמא יאוש כדי לא קני ומיהו יאוש דגזלן בידוע יאוש מעליא הוא (ח) וכי תימא אם כן קשיא דרבא אדרבא והא רבא הוא דאמר אף בידוע נמי מחלוקת והכא מוקים רבא למתני' בשאכלום ורשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ואם כן אמאי פטורים הא אפילו (לפני יאוש כלאחר יאוש) [לאחר יאוש כלפני יאוש] ואליבא דרב חסדא דאמר רצה מזה גובה איכא למימר דרבא לא סבירא ליה כרב חסדא ורב חסדא סבירא ליה כרבא (חדא) [בחדא] דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ופליג עליה בחדא דבידוע יאוש גזלן יאוש מעליא הוא ועוד יש לומר דרבא מוקים למתניתין כר' שמעון דסבירא ליה דיאוש גזלן יאוש מעליא הוא ובסתמא נמי יאוש ומיהו אליבא] דרבא פליג בהדי ברשות יורש ודאי סבירא ליה דרשות יורש [לאו] כרשות לוקח דמי · וכל לפני יאוש שנזכר בהלכה זו דידעינן ביה (בקישיא) [בפירוש] דליכא יאוש דאי בסתמא הא אמר ר' שמעון כתם גזלה יאוש בעלים הוא (ט) ואיכא מאן דאמר דלעולם האי שמעתא כרבא אזלי ואליבא דרבנן ונהי דאמר רבא אף בידוע מחלוקת ביאוש גזלן אפילו בידוע לא הוי יאוש אבל הכא מיירי דידעינן ביה דודאי יאוש מעליא עבד הא לא מצית אמרת דהא לקמן מוכחינן מיהא דמתני לר' שמעון ברבי לא דבר שיש אחריות ממש דר' כבירא ליה כר' שמעון הלכך על כרחן האי שמעתא כעולא אזלא והלכתא כותיה וכרבנן דאמרי כתם גנבה יאוש בעלים הוא אבל כתם גזלה ליכא יאוש אבל בידוע יאוש גזלן יאוש מעליא הוא ונהי דיאוש כדי לא קני אבל יאוש דגזלן ושינוי רשות אליבא דרבנן (כלפני) [כלאחר] יאוש הוא · הכי הוא מהוורתא

תורת

לא קיימינן רק אי חשיב יאוש בהדי שינוי השם אי לא וכן עולא קאמר הכא בהדיא דיאוש כדי ל"ק וע"כ משום דהכא הוי שינוי השם ועי' תוס' ס"ז א' עולא · ודייק רבינו מפ"ק דקדושין דלית הלכתא כר"ש אע"ג דהכא במתניתין מוקי לה רבי כר"ש אבל רבא דהוא בתראי קאמר שם דלית דחש להא דר"ש · ומאחר דקי"ל כרבנן א"כ ע"כ קי"ל כעולא ולא כרבא אליבא דרבנן דאי כרבא תיקשה אר"ח אמאי פטורין מלשלם במתני' דמוקי לאחר יאוש הא לאחר יאוש הוי כלפני יאוש לרבנן בגזלן · וכן לרמב"ח דמוקי בגזלה קיימת משום דרשות יורש כרשות לוקח והוי יאוש ושינוי רשות הא ליכא יאוש בגזלן וכן הוכיח הרא"ש יעו"ש :

(ח) וכ"ת קשיא דרבא אדרבא וכו' הא אפי' לאחר יאוש כלפני יאוש וכו' ור"ח ס"ל כרבא בחדא וכו' ועוד י"ל וכו' בהדי ברשות יורש וכו' כצ"ל · ר"ל דהא רבא גופיה משני לעולם לאו כרשות לוקח והכ"ע בשאכלום ואי הוי לפני יאוש הא אמר ר"ח רצה מזה גובה · וע"ז משני דצריך לומר דרבא פליג על ר"ח דלדידיה אם אכלום פטורין אפי' לפני יאוש ור"ח ע"כ פליג בזה אדרבא דבידוע מחלוקת ומש"ה לעיל דר"ח ס"ל כרבא לא אתי לתירוץ זה · ותירוץ השני הוא

ההשלמה

דלרבא באמת מוקי רק מתני' כר"ש בלא אליבא דהלכתא כמו שפסק בפ"ב דקדושין · והגמ' מביא דברי רבא דמשמע דרבא ס"ל דרשות יורש לאו כרשות לוקח מש"ה מייתי ליה אדרמי ב"ח ומתני' מוקי אליבא דר"ש ובשאכלום · ודקאמר לפני יאוש פי' דמשמע דלא מיאש או שמרדפין אחריהם · ולשון רבינו מגומגם קצת :

(ט) **ואיבא** מאן דאמר וכו' כרבא ואליבא דרבנן וכו' אבל הכא מיירי דידעינן ביה דודאי יאוש מעליא עבד הא לו אמרת וכו' · ר"ל דאף דאמרינן דאפי' בידוע לא הוי יאוש היינו אם אמר דמיאש לא מחזיקינן אמירתו ליאוש והוי רק גזם ואמר אבל אי חזינן דבאמת מייאש כה"ג דעמד עמו בדין ולא הוציא ממנו כלום הוי יאוש מעליא דחזינן דלא גזים ואמר · ומתני' לרבא מיירי נמי באופן דידעינן בודאי דמייאש ונדחה רבינו סברא זו מהא דהוכיח בגמ' דרבי כר"ש מדמתני לר"ש בריה אפי' חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר משום כבוד אביהם ואי לאו משום כבוד אביהם קני הגזלן כר"ש והא מאי קאי גם אליבא דרבנן היכי דידעינן בודאי דמייאש אלא ע"כ הוגיין כעולא ועי' בקצה"ח סי' שס"ה מ"ש על דברי מהרש"ל :

דשמעתא (י) ועדיין צריכים אנו לבאר הא דאמרינן לקמן אמר רב אשי הא דאמרי' אם נתיאשו אין סתמא [לא] לא שנו אלא בלסטים גוים דדייני בגיות אבל בלסטים ישראל כיון דאמרי מי יימר אפילו סתמא נמי מיאש בלסטים שאינו מזוין דמיטמר מאינשי גנב הוא אבל סתם גזלן לא מיטמר מאינשי · ושמעתא דלקמן נמי הכי מוכחא דכל סתם לסטים גנב הוא אלא אם מזוין (דהא רמינן ליה) דהא רמינן ליה לרבא מהא דתנן נטלו מוכסין את חמורו וכו' · מנו אי רבנן קשיא גזלן דהיינו מוכסין · אי ר' שמעון קשיא גנב דהיינו לסטים ושני ליה בלסטים מזוין ור' שמעון היא אי הכי היינו גזלן תרי גוונא גזלן אלמא כל סתם לסטים שאינו מזוין הוא והוה ליה כגנב · ואי קשיא לך כיון דסתם (גזלה) [גניבה] יאוש בעלים הוא קשיא מתני' דקתני (המפקיד) [המכיר] כליו או ספריו ביד אחר אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה נתן ויטול ואמאי והא קנייה לוקח ביאוש ושינוי רשות וסיפא נמי קשיא דקא תני ואם לאו כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה ממנו הא אם נגנבו שקיל נגנב הכלים מלוקח בשבועה כמה הוציא והא קנאה לוקח ביאוש ושינוי רשות כיון דסתם גנבה יאוש בעלים הוא · לא קשיא מידי דהתם דידעינן בודאי דליכא יאוש וכל יאוש שנזכר בהאי שמעתא דגזלן פרושו מסתמא דקיימא לן כרבנן דסתם גנבה יאוש בעלים הוא וסתם גזלה לאו יאוש בעלים הוא · (יא) והוי יודע כי כל שמעתא דעשו ביה תקנת השוק לא נאמרה אלא בלפני יאוש (דמדרבא) [דמדאורייתא] הוה ליה (למגנב) [לנגנב] למשקל בלא דמי · אלא מפני שקנאה הלוקח בשוק ולא ידע שנגנבה עשו בו תקנת השוק ולא שקיל בלא דמי וסתם גנבה דלאחר יאוש אפילו בדמי לא שקיל לה הגנב דקנייה לוקח ביאוש ושינוי רשות ולא מהדר לוקח לא גזלה ולא דמים ואפילו למאן דסבירא ליה שהלוקח חייב לתת דמים לנגזל דכי קנייה ביאוש ושינוי רשות הני מילי למהדר גזלה בעינה אבל דמים מחייב הני מילי בגזלן ידוע [שלא] עשו בו תקנת [השוק אבל גזלן שאינו ידוע] דכיון דאי הוה גזלה בעינה לא מהדר לה בלא דמים ואפילו לפני יאוש השתא דלאחר יאוש הוא ואין הגזלה קיימת אמאי יהיב דמי אלא ודאי בגזלן מפורסם הוא · ומיהו כבר אדחייא להיא סברא כמו שכתבתי דלעולם לוקח שקונה הגזלה לאחר יאוש פטור מלשלם אף הדמים דקנייה ביאוש ושינוי רשות ואין קניית הלוקח דומה לקניית הגזלן למאן דאמר יאוש כדי קני דאלו גזלן גופיה ודאי מהדר דמים שלא יהא חוטא נשכר אבל לוקח דקנייה ביאוש ושינוי רשות (ואין קניית הלוקח דומה לקניית הגזלן למאן דאמר יאוש כדי קני דאי גזלן גופיה ודאי מהדר דמים שלא יהא חוטא נשכר אבל לוקח דקנייה ביאוש ושינוי רשות) פטור מלשלם אף הדמים :

תורת ההשלמה

(י) ועדיין צריכים אנו לבאר וכו' כיון דאמרי מי יימר וכו' שאינו מזוין דמיטמר מאינשי גנב הוא וכו' ושמעתא דלקמן וכו' · רבינו מפרש כלשון שני שכ' רש"י דאמרי מי יימר כדקאמרת · ומ"ש בלסטים שאינו מזוין דמיטמר מאינשי גנב הוא וכדבריו מוכח בספ"ק דבילה · ועיקר דעת רבינו כפי' הי"מ שכתב הטור בסי' שס"ח דר"א קאי אגנב דקי"ל כרבנן דסתמא הוי יאוש וה"מ בישראל אבל בעכו"ם סתמא לא הוי יאוש · וא"כ בגזלן אפי' בישראל סתמא לא הוי יאוש ולסטים היינו גנב כמו שמוכיח רבינו מהך דשמעתין · וכ"כ בעל המאור והתוס' קי"ד ד"ה המכיר · ודלא כמ"ש בשם הרא"ש דהילוקא דר"א בין עכו"ם לישראל קאי אגזלן דדוקא בדייני עכו"ם סתמא לא הוי יאוש אבל בישראל סתמא הוי יאוש וא"כ בגנב כי אמרי' סתם גנבה הוי יאוש אפי' בעכו"ם סתמא הוי יאוש וכבר כתב התפארת שמואל להוכיח מדברי הרא"ש עצמו דס"ל כדעת הי"מ מדהביא ראיה דהלכה כעולא מר"י ור"ח וכו' ואי איכא נ"מ בין גזלן ישראל לעכו"ם דילמא ר"ה ור"י בגזלן ישראל מיירי · ועי' ש"ך סי' שס"ח ס"ק ב' שהאריך להשיג על הטור בדעת הרא"ש והביא ראיית שכתב רבינו יעו"ש : ומש"ר ואי קשיא וכו' מתני' המכיר כליו וסתם גזלה לאו יאוש בעלים כנ"ל וכ"כ התוס' שם דף קי"ד ד"ה המכיר דמיירי שהבעלים מרדפים אחריהם וכ"כ הבעל המאור ונ"י ועי' מלחמות שם וכ"כ המאירי דלא כמ"ש הרמ"ה דלא פסקינן סתם גנבה יאוש בעלים אלא לענין טומאה יעו"ש :

(יא) והוי יודע כי כל שמעתא דעשו ביה תקה"ש וכו' דמדאורייתא הוי ליה לנגנב למשקל בלא דמי וכו' ה"מ בגזלן ידוע שלא עשו בו תקה"ש אבל בגזלן שאינו ידוע דכיון וכו' אבל לוקח דקניה ביאוש וש"ר פטור מלשלם אף הדמים כנ"ל · וכל דברי רבינו בכאן הוא לשיטת הרמב"ם שכ' לעיל דגם בגזלן עשו תקה"ש וא"כ אין חילוק בין גנב לגזלן ומש"ה אינו מדקדק בדבריו דפתח בגנב וסיים בגזלן דשניהם שוין לענין תקה"ש והיינו לכל חד כדיניה בגנב דידעינן ביה דלא מיאש ובגזלן בסתמא לא מיאש כרבנן

ג (יב) **תנו** רבנן הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם גדולים חייבין קטנים פטורין ואי אמרי גדולים אין אנו יודעים מה חשבונות חשב (חברו) [אבינו] עמך פטורים משום דאמרי אין אנו יודעים פטורים אגזלה קיימת קא פריך דכיון דאי הוה אבוהון קיים לא מצי טעין חזרתי ולקחתי ממך דגזלן אין לו חזקה כיון דאיכא עדים דגזלה והגזלה קיימת בוודאי אין הגזלן יכול לטעון חזרתי ולקחתי ממנו · אבל אין הגזלה קיימת טוענין ליורש כל מאי דמצי טעין אבוהון וכיון דאלו אבוהון קיים מצי טעון חזרתי ולקחתיה ממנו טוענין ליורש מאי דמצי טעון אבוהון · כך פירש הראב"ד ז"ל והראב"י ז"ל · והרב בעל המאור חולק עליהם דאע"ג דאבוהון מצי טעון לקוחה הוא בידי לא טענינן ליתמי כיון שטענה רחוקה מן הדעת היא · מיהו כלהו מודו דבאין גזלה קיימת מצי טעין אבוהון חזרתי ולקחתיה ממך אע"ג דגזלן הוא ולא דמי להוחזק כפרן לאותו ממון דאמרינן בפרק שנים אוחזין [דף י"ז ע"א] · תניא אידך הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם הניח לפניהם ואכלום בין גדולים בין קטנים חייבין פי׳ ואפילו לאחר יאוש דקיימא לן כרבא דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי:

ד (יג) **אמר** רבא הניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה · פי׳ אבא מרי ז"ל מתה עד שלא נשתמשו בה אבל נשתמשו בה שאולין נינהו · ואי קשיא לך כיון דמצי לאשתמושי ביה נימא כמו שנשתמשו בה דמי דהא גבי אבדה קיימא לן כר׳ טרפון דאמר בפרק אלו מציאות [דף כ"ח ע"ב] מה יהא (בימים) [בדמים] ר׳ טרפון אומר ישתמש בהם לפיכך אם אבדו באונס חייב באחריותן לא דמי דהתם אפילו נימא שלא יוכל להשתמש בהם הוה ליה שומר שכר כרב יוסף דאמר שומר אבדה כשומר שכר דמי ולפיכך כשיכול להשתמש בהם מסקינן ליה חד דרגא והוה ליה שואל וחייב באונסין · אבל הכא אם לא יוכל להשתמש בהם הוה ליה שומר חנם והשתא שיכול להשתמש מסקינן ליה חד דרגא ומחייב בגנבה ואבידה (ומחיב) [ומפטר] באונסין ודמיא למאי דאמרינן בפרק המפקיד [דף מ"ג ע"א] המפקיד מעות אצל שולחני מותרין ישתמש בהם ופליגי רב הונא ורב נחמן בגמרא אם חייב באונסין עד שלא נשתמש בהם וקיימא לן כרב נחמן דאמר נאנסו לא · וטעמא דמילתא משום דאי לא הוה יכול לאשתמושי בהו לא הוי אלא שומר חנם והשתא דיכול לאשתמושי בהו מסקינן ליה חדא דרגא דמחייב בגנבה ואבדה אבל לא באונסין · והכי רגילינן לשנויי דלא [תקשי] הלכתא אהלכתא דקיימא לן כרב נחמן דאמר גבי אבדה שחייב באונסין בדמי אבדה וגבי פקדון קיימא לן נאנסו לא והא נמי להא דפקדון דמיא דאמרינן נאנסו לא · והרב ראב"ד ז"ל כתב דאפילו נשתמשו בה [אין] חייבין באונסיה כיון שלא נשתמשו בה אלא בשאילת אביהם (אביהם) לאו שאולין נינהו:

ה **תנו** רבנן והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל כעין שגזל יחזיר מכאן אמר הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם והמניח לפניהם בין קטנים בין גדולים

תורת

וכעולה · ומ"ש להוכיח דאף להרמב"ם אינו מחזיר הדמים בגזלן שאינו מפורסם כבר ביארנו בתורת השלמה לעיל ס"ק ב׳ :

(יב) **ת"ר** הגוזל ומאכיל וכו׳ מיהו כולהו מודו דבאין גזלה קיימת וכו׳ ול"ד להוחזק כפרן וכו׳ ·

ראיית הראב"ד הוא ממאי דאמרינן בפ׳ ח"ה בן גזלן יש לו חזקה ולדעתו אף בקרקע שיש עדים שגזלה ובעה"מ פליג עליו ועי׳ מלחמות · ומ"ש מיהו כולהו מודו דבאין גזלה קיימת וכו׳ וכן משמע מדברי הרא"ש ועי׳ ש"ך סי׳ שס"א ס"ק ז׳ מ"ש בשם מהרש"ל יעו"ש · ול"ד להוחזק כפרן דב"מ דהתם חזינן שכפר על אותו ממון שאמר בפרע ולא פרע והוחזק לכפור אבל הכא אם הוחזק לגזול מכל מקום לא הוחזק לשקר ושמעין טענותיו :

ההשלמה

(יג) **אמר** רבא הניח להם אביהם פרה שאולה וכו׳ שאולין נינהו ואי קשיא לך וכו׳ מסקינן חד דרגא וכו׳ והראב"ד ז"ל כתב וכו׳ לאו שאולין נינהו ·

דעת רבינו כדעת הרא"ש והתוס׳ והרשב"א ונ"י והה"מ דלא פטורין רק מאונסין אבל בגו"א חייבין משום דנהנה · ועי׳ תוס׳ כתובות דף ל"ד ע"ב ובגמ׳ ב"מ דף פ"א ע"א · אולם בנמ"י בשם אביו דאם נשתמשו חייבין ג"כ באונסין לא כן דעת רוב הפוסקים הרא"ש והטור ושו"ע סי׳ שמ"א והרשב"א והה"מ בפ"א וב׳ מה׳ שאלה דס"ל דאפי׳ נשתמשו פטורין מן האונסין ודברי רבינו הן הם מ"ש בש"מ בשם המאירי בשם חכמי נרבונה ומ"מ מסיק דעיקר דאפי׳ נשתמשו פטורים כדעת הראב"ד · ול"ע דבנמ"י הביא דברי הראב"ד להיפך דהיכי דרצו להשתמש בתורת שאלה אחזיקו בה ועתה

חייבים משום סמכוס אמרו גדולים חייבים קטנים פטורים · (יד) הרב אלפסי ז"ל לא פסק הלכה כמאן ואיכא מאן דפסק כסמכוס משום דאמרינן לקמן תהי בה ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל (בית) דין אלמא מילתא פשיטא היא דאין מקבלין · והא לאו מילתא היא דאי ר' יוחנן כסמכוס סבירא ליה היכי תהי למאן דסבירא ליה כרבנן אלא ודאי ההיא דר' יוחנן [לאו] בקטנים מיירי אלא בעדות גדולים ומשום הכי תהי בה ר' יוחנן (הא) [וכי] מקבלין עדים שלא בפני בעל (בית) דין והא רבנן מודו בה דעד כאן לא קאמרי רבנן קטנים חייבים דדמי להו לרבנן לכגון שהיו עדיו חולים או שהיו מבקשים לילך למדינת הים שמפני אריכות הזמן חיישינן דילמא מיית כמו שכתוב בעל המאור · ועוד יש טעם אחר לרבנן דהוה ליה כנמצאה שאינה שלו דאמרינן במסכת ערכין [דף כ"ב] בכלהו אין נזקקין לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דנזקקין ואין מעמידים אפטרופס דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזיקינן · ויש אומרים דהלכה כסומכוס דהא גבי [בר] חמוה דר' ירמיה מוקמינן לארעא בידיה משום דקיימא לארעא בחזקה דאבוה וממתינין לו עד שיגדיל ולקבלו סהדיה דר' ירמיה דאחזיק ביה בחיי אבוה אלא ודאי הלכה כסומכס שהרי כתבה הרב אלפסי ז"ל · (טו) ועוד יש קצת ראיה מההיא דפרק שור שנגח ארבעה וחמשה [דף ל"ט ע"א] גבי שור מועד דפליגי ר' יוחנן ור' יוסי ב"ר הנינא חד אמר מעלית אפוטרופסין והד אמר מעלית יתומים · ואפי' למאן דאמר מעלית יתומים התם הוא (המזיק) [דמזיק] שאני הא לאו הכי אין נזקקין ואמאי לא חיישינן לאריכות הזמן לטעם שכתב בעל המאור לרבנן מכל הני משמע לכאורה דהלכה כסמכוס ואי קשיא לן ההיא דערכין דאמרינן דנמצאת שדה [שאינה] שלו דנזקקין ואין מעמידין אפטרופס והאיך נזקקין אליבא דסמכוס · ויש לומר בעדות בשטר שמקיימין את השטר שלא בפני בעל (בית) דין אבל בשטר הלואה אין נזקקין דהלכה פרעיה · וכן כתב הרב ראב"ד ז"ל והרב ראב"י ז"ל בבבא בתרא בפרקא קמא [דף ז' ע"ב] דכי אמרינן בנמצאת שאינה שלו דנזקקין כגון שקבלו עדים בחיי האב ולא הספיק לגומרו עד שמת · והא דאמרינן התם הוא דלא קיימא בחזקה דאבוה אבל קיימא בחזקה דאבוה לא והיכי ידעינן דקיימא בחזקה דאבוה איכא לפרושי כגון שיודעים הבית דין ורוב בני העיר דאמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראיה אבל היכא דנמצאת שאינה שלו ליכא

תורת

חייבין באונסיה והכא במתה בשגם דוקא מיירי ע"כ וכ"כ ב"י בסי' שמ"א בשמו · ואולי כיון הב"י להראב"ד אחר או להר"א אב"ד שהוא ראב"י :

(יד) הרב אלפסי ז"ל וכו' ועוד יש טעם אחר לרבנן דהוה ליה כנמצאת שאינה שלו וכו' וי"א דהלכה כסומכוס וכו' שהרי כתבה הרי"ף ז"ל · ר"ל דגם רבנן ס"ל דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד בכל מקום לבד מנמצאת שאינו שלו כדמסקינן בערכין והכא כיון שהגזלה קיימת דמי לנמצאת שאינו שלו ולסומכוס אפי' בנמצאת שאינו שלו מקבלין וכ"כ הרשב"א בחי' דסוגי' דערכין אליבא דרבנן הוא ולא כסומכוס · והי"א ס"ל דהלכה כסומכוס מהא דבר חמוה דר"י דלא קבלו עדותו של ר"י עד שהגדיל ומביא ראיה ממה שהביא הרי"ף להא דסומכוס ולהא · דבר חמוה דר"י אולם הרא"ש מביא ראיה להיפך מדהשמיט הרי"ף ולא פסק הלכה כמאן הדין לכללא דהלכה כרבים · ומהא דר"י אין ראיה דרק ר' אבין הוא דס"ל לומר הכי מהלוקחך בלידך אבל לפי המסקנא לאו משום דסומכוס הוא דאחזיקו בידיה דבר חמוה רק משום דהיה לו חזקת אב :

(טו) ועוד יש קצת ראיה מההיא דפ' שור שנגח ד' וה' דמזיק שאני וכו' ואי קשיא לך

ההשלמה

ההיא דערכין דנמצאת שדה שאינו שלו וכו' בעדות בשטר וכו' אבל בשטר הלואה וכן כתב הראב"ד ז"ל והרב ראב"י ולא הספיק וכו' · רבינו הביא ראיה מפר' שור שנגח דדוקא גבי מזיק אמרינן דנזקקין ועי' חי' הרשב"א מ"ש בזה · וכתב נפרש הך דערכין ע"כ כסמכוס כמ"ש הראב"ד דלא תיקשי האיך נזקקין בנמצאת שדה שאינו שלו דהאיך ידעינן דהשדה אינו שלהם ע"כ דמקבלין עדות ומהכא דמיירי בעדות בשטר שמקיימין אפי' שלא בפני בעל דין ר"ל שהנגדו הוציא שטר שהשדה שלו הוא ואינו של היתומים וזה דוקא בשטר מכר אבל בשטר הלואה אין השטר ראיה לדין שלא בפניו דשמא יטעון שפרע · ותירוץ השני דמיירי שקבלו עדות בחיי האב הוא מהראב"י דהראב"ד כתב לדחות תי' זה : ומש"כ והא דאמרינן התם דלא קיימא וכו' ר"ל ההיא דתוקף בעבדו של חבירו דאמרינן בגמ' דהיכי דאין לו חזקת אב דנזקקין ומוציאין מיד הקטן ותיקש' דהא אין מקבלין עדות אליבא דסומכוס ומנא ידעינן דהעבד אינו של קטן הוא וע"ז יש לתרץ כגון שיודעין הב"ד ורוב בני העיר · ומ"ש ומאי דאמר סומכוס קטנים פטורים וכו' · ר"ל דמאחר דלכשיגדלו מקבלין עדות עליהם וחייבין לשלם אמאי קאמר פטורים ולזה כתב דדילמא עד שיגדלו ימותו ויאכלו ואז יפטרו

לפרושי הכי משום דאמרינן אחזוקי כהדי בשקרא לא אמרינן דעל פי עדים פסקינן · ומאי דאמר סומכוס קטנים פטורים עד שיגדלו דילמא שמיט קאמר ויש מי שאומרים שמעמידים הגזילה ביד בית דין עד שיגדלו דילמא שמיט לאכול · ולא מהוור · (טז) ולדידי מכתבר דהלכתא כרבנן בקטנים דחייבים דמקבלים עדים שלא בפני בעל (בית) דין מפני אריכות הזמן אי משום דאחזוקי כהדי בשקרא לא מחזיקינן · ועובדא דבר חמוה דר' ירמיה ליכא מינה ראיה למדחייה לרבנן דהתם הכי קאמר [מוציאין] מידו לאלתר בלא קבלת עדים כיון דאנן ידעינן שתקפו אבל (בבי) [בבר] חמוה דקיימא בחזקה דאבוה אין מוציאין מידו בלא קבלת עדים אלא מקבלים עליו [עדות] של ר' ירמיה ואליבא דרבנן מפקינן ליה (אלא) מינה דבר חמוה · וההיא דשור שנגח נמי דאמרי' מזיק שאני אע"ג שמקבלים עדי הנגיחה הכי קאמר מזיק שאני ונזקקין להוציא מן היתומים ואי לאו טעמא דמזיק שאני אע"ג שמקבלים עידי הנגיחה מפני אריכות הזמן דרבנן גדולים חייבים אפי' הכי אין נזקקין להוציא מן היתומים עד שיגדלו דדילמא מצי למטען ששמרוהו כראוי או שהנזק פשע בשורו · וההיא שמעתא דערכין דאמר רב אשי במסקנא הילכך אין נזקקין דאמר רבא הלכתא אין נזקקין ואי מחזיקינן מוקמינן אפטרופס [לבר] מנמצאות שדה שאינה שלו דאחזוקי כהדי בשקרי לא מחזיקינן · הרב ראב"ד ז"ל פרשה בזה הלשון · אמרינן במסקנא אין נזקקין כרבא היכי דמזדקקין כגון דאמר שדה זו ומנה זו ושדה ומנה כתם מעמידין אפטרופס כדי לטעון בשביל היתומים בר מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי כהדי בשקרא לא מחזיקינן ואין מעמידים אפטרופס לטעון עליהם דאלו שדה זו ומנה זו וכל שכן שדה כתם ומנה כתם יש לטעון עליהם אע"פ דשדה פלוני ומנה שיש לי אצל פלוני שהם כשדה זו ומנה זו יכול האפטרופס לטעון עד כאן הוא השדה ומכאן ואילך שדה אחרת וכן מנה שיש לי אצל פלוני לא ידעינן אם על מנה מדינה אמר לו או על מנה צורי שהרי לא אמר לו כל מה שיש לי אצל פלוני וכן אם היה חייב למקבל מתנה וכן כיוצא בזה בין שיש ממש בטעניתו ובין שאין בהם ממש [בטעניתו] לעולם מעמידין אפטרופס לטעון כנגדו ואולי יתפשר עמו להנאת היתומים בר מנמצאת שאינה שלו שאין טענה אלא להכחשת העדים ואחזוקי כהדי בשקרא לא מחזקינן · עד כאן לשון הראב"ד ז"ל וההיא

תורת

נשלם דאכילת קטנים לאו כלום הוא דלא יהא אלא דאזקי ולהכי נדחי דעת יש אומרים דמניחין הגזלה בב"ד עד שיגדלו ויקבלו עדות דאם כן תיקשי מאי פטורין דאמר סומכוס:

(טז) ולדידי מסתבר דהלכתא כרבנן וכו' ה"ק אין מוציאין מידו לאלתר וכו' אלא מקבלים עליו עדות של ר' ירמיה וכו' כצ"ל · ור"ל דאין ראיה מעובדא דבר חמוה דר"י מדלא קבלי עדות של ר"י נגדו דלית הלכתא כרבנן דבאמת לא פסקו שלא יקבלו עדות של ר"י רק דהגמ' נתן טעם על שלא הוציאו את הקטן טרם שיבא ר"י עדות שלו דלא דמי לקטן שתקף בעבדיו ואמר שלי הוא שמוציאין מידו לאלתר קודם שיבא עדות שלו ולא מצריכין גם שכנגדו להביא עדות לקבלו על הקטן להוציאו מאחר דחזקתו של קטן שלא בטענה הוא אבל בעובדא דבר חמוה דר"י דבא בטענת חזקת אב לא מוציאין אותו לאלתר רק כשיבא ר"י עדות ויקבלו נגדו אז יוציאו אותו · ומה שאמרו בגמ' דאין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד כסומכוס ר' אבין הוא דאמר אבל לפי המסקנא שבא לקמיה דר' אבהו פסק לו כרבנן רק שלא רצה להוציא את גיסו הקטן עד שיקבלו עדות ר' ירמיה · ומהא דשור שנגח אין ראיה דהלכה כסומכוס במה שאמרו

ההשלמה

מזיק שאני דאף דלרבנן שמקבלים עדות שלא בפני בע"ד בקטנים היינו רק לשמוע עדותן משום דחיישינן שמא ימותו באריכת הזמן עד שיגדלו היתומים אבל מ"מ היכי דיש לנו לומר דיש נגד העדות לטעון דבר מה אין נזקקין להוציא הממון עפ"י עדותם וצריך להמתין עד שיגדלו ויטענו טענותיהם מש"ה דוקא גבי נזקין לא ממתינן עד שיגדלו ויטענו פן יטענו ששמרוהו כראוי או שהניזק פשע בשורו ואף שאמת דברי העדים שהזיקו מ"מ יפטרו אפ"ה נזקקין ומגבינן לאלתר משום תקנת נזקין · והיא שמעתא דערכין אף דלרבנן ניחא בהא דאמרו שם לבר מנמצאת שדה שאינו שלו דשפיר ידעינן דהשדה אינו שלו דמקבלין עדות על הקטנים וכן ידעינן דאמר מנה זו ושדה זו עפ"י עדים מ"מ תיקשי דלמה אין נזקקין ולמה צריך לאפטרופוס הא מקבלים עדות עליהם וע"ז מביא פי' הראב"ד · ואף דהראב"ד מפרש אליבא דסומכוס כמו שמסיק רבינו אח"כ בדברי הראב"ד מ"מ פירושו עולה יפה גם אי מוקמינן לרבנן דלהכי צריך האפטרופוס כיון שיש לך טענות בזה אין מגבינן אפי' לרבנן פן יטענו אח"כ דמנה צורי הוה אבינו או בשדה אחרת הוה להכי מעמידין אפטרופס אבל נמצאת שדה שאינו שלו דאין כאן שום טענות נזקקין לרבנן להוציא מידם עפ"י

דנמצאת שדה [שאינה] שלו פי' כמו שפירשתי בעדות בשטר אבל בעדות על פה אין מקבלין כסמכום · (יז) ובתשובת שאלה כתב הרב ראב"ד ז"ל לענין שכיב מרע שעידי הצואה כותבין המתנה למקבלי המתנות ובתר דכתבי ליה שטרא נפרעין מן היתומים בין מיתומים גדולים בין מיתומים קטנים דקיימא לן (מקבלים) [מקיימין] את השטר שלא בפני בעל (בית) דין · ואי לאו כתבינן ליה שטרא והדר מעידים אמרינן אם אמתינו נזקקין בין בשטר בין שלא בשטר ובצואת שכיב מרע (מקיימין) [מקבלים] עדים שלא בפני בעל (בית) דין משום דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי · ואנן לא ברירא לן הא מילתא אלא יכתבו עדותם בשטר ובית דין מקיימין את השטר אפי' מיתומים קטנים ויגבה בה מבני הרי כל זה כתב הרב ראב"ד ז"ל בתשובת שאלה · (יח) בר חמוה דר' ירמיה וכו' פשוטן של דברים שר' ירמיה היה מוחזק בה ובר חמוה טרק גלי באפי דר' ירמיה כההיא דתינוק שתקף בעבדיו ואפילו הכי אין מוציאין אותה מידו כיון דקיימא בחזקה דאבוה אלא שדין מעוות היה זה · לכך נראה לפרש דבר חמוה היה מוחזק בה ור' ירמיה היה רוצה להחזיק בה והאי דקתני התם הוא דלא קיימא בחזקה דאבוה הכי קאמר התם הוא שלא היה התינוק מוחזק בה אבל הכא שהתינוק מוחזק בה אין מוציאין אותה מידו · (יט) אמר רב יהודה אמר שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין · אמר רב עוקבא לדידי מפרשא לי מינה דמר שמואל כגון דפתחו בדינא ולא אתא אבל פתחו לדינא מצי אמר לבית דין הגדול אזלינא אי הכי כי פתחו נמי מצי אמר לבית דין הגדול אזלינא · אמר רבינא כגון דנקיט דיסקא מבית דין הגדול ודווקא מלוה הוא דמצי למימר לבית דין הגדול אזלינא אבל לוה עבד לוה לאיש מלוה · והכי אסיקנא בפרק יש בורר · (כ) והא דאמרינן דר' יוסי ב"ר חנינא שמקבלין עדים שלא בפני בעל (בית) דין כגון שהיה חולה או שהיו עדיו

תורת ההשלמה

העדים ולהכי במנה שהם אין נזקקין כלל דשמא לא יכול האפוטרופס לטעון בשבילם כיון שיש הרבה טענות בזה :

(יז) **ובתשובת** שאלה כתב הרב ראב"ד ז"ל ולענין ש"מ וכו' אמרינן אם אמתינו נזקקין וכו' ואנן לא ברירא וכו' · דברי הראב"ד כפי מה שהוא מגומגמים מאוד ונ"ל לפרש דהראב"ד כתב מתחילה שיש תקנה לצוואת ש"מ שהעדים יכתבו למקבלי מתנה שטר והשטר מקיימים שלא בפני בע"ד ובשטר מקויים מגבינן אפי' מקטנים ויש שרוצה לומר עוד דאי לא כתבינן שטרא וכו' ר"ל אפי' בכל מקום אי אמר הבע"ד מתירא אנכי פן ימותו העדים או שיאכלו יתומים המעות אמרינן ליה אם תרצה להמתין מלגבות על פי עדותם עד שיגדלו מקבלין עדותם וכן בצוואת שכיב מרע מסקינן דרבא דאינו צריך לכתוב שטר ולקיים ולגבות ע"י השטר רק דאפי' ע"פ מקבלין עדות שלא בפני בע"ד משום דדברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי וכתב ע"ז ואנן לא ברירא לן אלא צריך לכתוב עדותן בשטר ויקיים את השטר ויגבה עפ"י השטר כנ"ל ור"ל וכן אין מקבלין עדות אפי' שלא לגבות לאלתר וכן אין נזקקין לנכסיהן להניחן בב"ד עד שיגדלו וכמ"ש הרא"ש סי' ג' בשם הראב"ד · ודברים אלו מתאמים לדברי המאירי שכ' בש"מ בשם גדולי המפרשים יעו"ש : ועי' ב"י ח"מ סי' ק"י מהו' סעיף י"ב מה שהביא ר' ירוחם בשם הראב"ד דמשמע דצוואת שכיב מרע גריע וצ"ע בכל זה בכוונת דברי הראב"ד :

(יח) **בר** חמוה דר"י וכו' פשוטן של דברים וכו' אלא שדין מעוות היה זה לכך נראה לפרש דבר חמוה היה מוחזק וכו' · ר"ל אף דפשטא הסוגי' משמע דקאמר טרק גלי באפי דר"י שלא הניח הקטן את ר"י לדור בחצר הוא דר וסגר הדלת בעדו להוציאו מחזקתו · רק דה"כ היה דין מעוות דלמה פסקו שהדין עם הקטן שיכול להוציא את ר"י מביתו וכ"כ בהגהת אשר"י בשם ר"ת שאם היה ר"י מוחזק לאו כל כמיניה לגיכו להפוקי וראיה מהא דרבה בר שרשום וב"ב בפ' ח"ה דף ל"ג דאי הוי טעון לקוח הוא בידי הוה מהני להביא ראיה ע"ז והיה מקבלין ממנו אע"פ שהיו קטנים משום דרבה ב"ש היה מוחזק להכי פי' דבר חמוה היה מוחזק וכמו שפי' רש"י ועי' בסמ"ע סי' ק"י ס"ק י"ד ובש"ך שם ס"ק ע"ו :

(יט) **אמר** ר"י א"ש מקבלין עדים וכו' ודוקא מלוה הוא דמצי למימר וכו' בפ' ז"ב · דעתו דב"ד הגדול היינו בית הועד ולהכי דוקא מלוה מצי למימר הכי כדאסיקנא בפ' ז"ב דף ל"א אבל ר"ת בשם בה"ג כתב דה"ה לוה וכן נתבע ותובע וע"ש בתוס' דף ק"י ב' ד"ה מצי דבית הועד לאו היינו ב"ד הגדול · ועי' טוש"ע ח"מ סי' י"ד בהג"ה · ודעת רבינו כדעת הרמב"ם בפ"ו מה' סנהדרין ה"ז :

(כ) **והא** דאמר ריב"ח שמקבלין וכו' מסתברא דשלחו לו ולא בא קאמר ואע"פ שאין עדים חולין וכו' · עי' תוס' ד"ה ושלחו שדחו ראיה זו מהא דשמואל די"ל דהיינו טעמא משום דכבר פתחו ליה בדיניה מש"ה אי שלחו אחריו ולא בא מקבלין עדות שלא

מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא · מסתברא כיון דשלחו לו ולא בא קאמר ואע"פ שאין עדים חולים ואין מבקשים לילך כדאמר שמואל הכא שמקבלים עדים שלא בפני בעל (בית) דין בדפתחו ביה ולא אתא · ובדלא פתחו ביה בדינא נמי טעמא לבית דין הגדול אזלינא הא לאו הכי מקבלים עדים שלא בפני בעל (בית) דין כיון דשלחו לו ולא בא · אבל אם היו עדים חולים או שהיו עדים מבקשים לילך למדינת הים אע"פ שלא שלחו לו מקבלים עדים שלא בפני בעל (בית) דין · ודווקא כשהעדים נחפזים ללכת והבעל דין אינו בכאן אבל אם היה שהות להודיע לבעל דין מודיעין ליה קודם שיקבלו עדים שלא בפני בעל דין · אמר רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין · פי' אע"ג דבעדות על פה אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אבל בשטר מקיימין עדים שלא בפני בעל דין מאי טעמא דעדים ההתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בבית דין · הא דתנן אין (פורשים) [פורטים] מתיבת המוכסים · אמרינן עלה בגמ' תנא אבל (לו) נותן לו דינר ומחזיר לו את השאר :

ו **מתני'** נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר (ונתנו) [נטלו] לסטים את כסותו ונתנו לו כסות אחר הרי אלו שלו : **גמ'** (כא) תנא ומחזירים לבעלים הראשונים מאי טעמא יאוש לא קני מעקרא כי אתא לידיה באיסורא אתא לידיה · פי' אם בא לצאת ידי שמים מחזיר לבעלים הראשונים אע"ג דקנייה ביאוש ושינוי רשות · שינוי רשות בטעות הוא · אי נמי מתני' שהמוכס והלסטים היו יודעים [והוי שינוי] רשות · איכא דאמרי אפילו בא לצאת ידי שמים פטור מיהו אם בא

תורת

בפניו אף אם לא היו חולין מש"ה חזר רבינו להביא ראיה דהתם הפי' אי לא פתחו ליה בדיניה נמי מקבלין עדות משום דשלחו אחריו ולא בא לאחר דהא אמרינן ואי לא פתחו בדיניה אי אמר לב"ד הגדול אזלינא דוקא ממתינין ליה אבל אי לא טעין לב"ד הגדול אזלינא מקבלין עדות שלא בפניו · וא"כ מאחר דשלחי אחריו ולא בא לאחר מקבלין ממילא שמעינן דפי' ושלחו אחריו הוא או שלחו אחריו א"כ בשהיו עדים חולין לאחר נמי מקבלין שלא בפניו · ומש"ר ודוקא שהעדים נחפזים ללכת והבע"ד אינו בכאן אבל אם היה שהות וכו' הוא מסברא דנפשיה שאע"פ דבהא לאחר סגי ולא צריך לשלוח אחריו היינו דוקא באופן כזה דלא מצי לשלוח אחריו · ומדלא כתב נמי רבינו אדין שהיו עדים או הוא חולין משמע לכאורה דכדעת הי"מ שהביא הרא"ש ס"ל דבחולין א"צ להודיע דאין אדם שליט ברוחו · ועי' ברא"ש מ"ש בשם ריב"א · והרי"ף לא הביא כלל הא דשמואל · ועי' בש"מ בשם הראב"ד מ"ש ע"ז · ומדברי רבינו משמע דמפרש דלהכי לא הביא הרי"ף דשמואל משום דריב"ה לא פליג עליו ולהכי סמיך אריב"ה : ומ"ש להא דרבא הלכתא דמקיימין את השטר שלא בפניו שהביאו גם הרי"ף לאשמעינן דלא כפרש"י שפי' דקיימין את השטר היינו אם מבקשים לילך למד"ה רק כפי' התוס' ורוב הראשונים משום דקיום שטרות דרבנן דמה"ת עדים החתומים על השטר אין צריך קיום דנעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי · [ועי' בפ' מלא הרועים במודה בשטר שכתבו אות י"ב · ועי' שבת דף ע"ע ול"ע עליו ועי' בש"מ מ"ש בשם הרמ"ה בפריטין] · והביא רבינו הא דאין פורטים וכו' ומחזיר לו את השאר משום דהרי"ף הביא להך

ההשלמה

בריתא דאסור לפרוט ולא כתב התירא דנותן לו דינר ומחזיר את השאר :

(כא) **תנא** ומחזירים לבעלים הראשונים מ"ט וכו' פי' אם בא לצאת י"ש וכו' בטעות הוא א"נ וכו' יודעים והוי שינוי כצ"ל · רבינו מפרש דלא כפירש"י דברייתא פליג אמתני' דמדקתני ומחזיר ולא קתני מחזיר ע"כ אמתני' קאי רק דהברייתא איירי באופן אחר ומש"ה צריך להחזיר ומחלוק רבינו בד' אנפי פי' הראשון דמתני' מדינא קתני דהרי הוא שלו וברייתא אפי' ללישנא קמא אינו חייב להחזיר רק לצאת י"ש ואף דכל יאוש ושינוי רשות א"צ להחזיר כלוקח אפי' לצי"ש שאני הכא דהוי שינוי רשות בטעות דהא המוכס נתן לו החמור משום דסבר שהוא שלו מש"ה צריך לצי"ש ולהחזיר · אי נמי דמתני' נמי ס"ל דצריך לצי"ש כה"ג דהוי בטעות רק דמתני' איירי שהמוכס והליסטים יודעים וא"כ הוי שינוי רשות גמור ולהני תרי חילוקא צ"ל דהאי איכא דאמרי דקתני דברייתא מיהו אי אמר אי אפשי בממון שאינו שלו וכו' אינו מצד חיוב לצי"ש רק ממדת חסידות · ועוד כתב חילוק ג' דברייתא תני מחזיר פי' הדמים אע"ג דבעלמא היכי דאיכא יאוש וש"ר קני לגמרי וא"צ להחזיר הדמים דלא כהרמב"ם מ"מ הכא דש"ר בטעות הוי צריך להחזיר הדמים לכו"ע ומתני' דקתני הרי אלו שלו קאי על גוף הגזלה · וחילוק הד' שהוא היה מפרש שכ"ר דברייתא איירי שנתיאשו הבעלים אחר שבא ליד המקבל מן המוכס שראינו שרדפו אחריהם דהוי שינוי רשות ואח"כ יאוש מש"ה ל"ק ומתני' דקתני הרי אלו שלו איירי באין שהבעלים מרדפים אחריהם דאיכא יאוש ביד המוכס ועי' זה כתב התוס' בפ' מרובה דף ס"ז

להחזיר מהזיר לבעלים הראשונים · ענין אחר · מחזיר לבעלים הראשונים הדמים אע"ג דיאוש ושינוי רשות קני בעלמא אפי' לענין דמים הכא שינוי רשות בטעות הוא · והרב ר' משה ז"ל סבירא ליה דכל יאוש ושינוי רשות קנה הלוקח גוף הגזלה אבל חייב להחזיר הדמים ודוקא בגזלן מפורסם [אבל באינו מפורסם] השתא לפני יאוש שקיל לוקח מינה דנגזל ובלאחר יאוש יהיב דמי · וכבר כתבתי בריש פירקין דקשיא ליה הא דתנן המניח לפניהם פטורין מלשלם ואמר רב נחמן זאת אומרת (שינוי) [רשות] יורש כרשות לוקח דמי ופטורים מלשלם לגמרי משמע · ויש מפרשים ומהזירה לבעלים הראשונים כגון שלא נתיאשו הבעלים ביד המוכסים שראינו שהבעלים מרדפים אחריהם ונתיאשו ביד הלוקח וקסבר שינוי רשות ואחר כך יאוש לא קני ומתניתין דקתני הרי אלו שלו בשאין הבעלים מרדפים אחריהם דאיכא יאוש ביד מוכסים · והראב"ד ז"ל פי' מחזירן לבעלים הראשונים בדמים ולא פליג אמתניתין דנהי שהגזלה עצמה הרי היא שלו (שכל) [אבל] מחזירה לבעלים בדמים שיתנו לו הבעלים :

ז (כב) **הא** דתנן ר' יוהנן בן ברוקא אומר נאמנת אשה או קטן לומר מכאן יצא נחיל זה · פרכינן עלה בגמרא וכי אשה וקטן בר עדות נינהו אמר רב יהודה אמר שמואל הכי במאי עסקינן כגון שהיה בעלים מרדפים אחריהם והם מסיחין לפי תומם ואומרים מכאן יצא נחיל זה :

ירושלמי מתניתין בנחיל שגזל מן ההלכה ובפורח ובלבד על אתר אבל אם יצאו והזרו אני אומר לא אמרו אלא מפני היראה · (כג) תניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר תנאי בית דין הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חברו וכו' · כתב הרב אלפסי ז"ל דלית הלכתא כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא · ואע"ג דתניא בפרק מרובה [דף פ"א ע"ב] התועה בין הכרמים מפסג ועולה מפסג ויורד · שאני אבדת גופו מאבדת ממונו דבאבדת גופו יש לו להציל עצמו אפי' אונס גופו בממון חבירו כדאמרינן לקמן בפרקין ההוא גברא מפקיד גבי ארנקי דפדיון שבויים וכו' · וההוא גברא דאקדמיה חמרא וכו' ופרכינן עלה הני תלת עובדא והא מציל עצמו בממון חברו הוא כלומר ואמאי פטרית ליה · ותו אמרינן לקמן נרקף שהיה בורח מפני רודף

תורת ההשלמה

ע"ב ד"ה אמר · ודברי הראב"ד כבר נתבאר לעיל בר"פ ס"ק ב' והכי הוא הגרסא הנכונה בדברי הראב"ד והוא היפך מדעת הרמב"ם · וע"כ צריך לשלם לו ללוקח כל דמי שויו על הפך דדמים שנתן בעדו אפי' לפני יאוש צריך להחזיר משום תקה"ש · ועי' בשטמ"ק והרמב"ן ובמלחמות שדעתם נמי דלא כפי' רש"י ומפרש' דמתני' וברייתא ל"פ אהדדי יעו"ש · והרי"ף השמיט כל זה · ועי' נתיבות המשפט סי' שס"ו שכתב דלכתחילה אסור ליקח האחדת מהמוכסין · וליתא דברייתא נמי מוכח הכי דלא אשתמיט במקום אחר לומר דצריך להחזיר ממדת חסידות או לצ"ש והיינו משום דהכא עשה איסור במה שסעדו על שינויו :

(כב) **הא** דתנן ריב"ב וכו' מסיחין לפי תומם וכו' ירושלמי מתניתין בנחיל שגזל מן ההלכה ובלבד על אתר וכו' היראה · לכאורה נראה דרבינו מפרש מן ההליכה ובפורח חדא מילתא הוא. שגזל בשעה שפורח דהיינו בשעת ההליכה דאז אינו גזל רק מדבריהם אבל אם גזל בשעה שהם נחו על איזה מקום אינו נאמן וכן פי' הפני משה והקרבן עדה בירושלמי ומשמע דאם נחו אז לא הוי גזל מדרבנן רק גזל גמור מד"ת וכ"כ להדיא בעל קרבן עדה ובקצת נוסחאות בירושלמי כתוב מן ההליכה · [אמנם הפ"מ פי' דאם נחו לא מהימן הקטן אף דלא הוי רק מדרבנן] ולפע"ד דהגיה חולין קמ"א דיוני שובך ועליה אין בהם גזל רק מפני דרכי שלום אפי' המה ברשות בעל הבית יוני דבורים עדיפי מינייהו ודמי ליוני הדרסאות עי' רש"י ב"מ ק"ב · אולם מסוגיין משמע דלעולם לא הוי רק מדרבנן מדקאמר בגמ' קי"ד ב' מאי וכן ה"ק אפי' נחיל של דבורים דקנין דרבנן וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מה' גזלה הי"ד ושו"ע ח"מ סי' ש"ע · אבל ראיתי פי' מפרשין שגזלו מן ההלכה ר"ל דגזלו אינו ד"ת רק מהלכה ר"ל דרבנן · וראיתי להרשב"א בחי' שפי' פורח פי' קטן שהגיע לכלל פורח · [כמו פרחי כהונה] והוא תימה דהנה דברי הירושלמי הזה הובא נמי בירושלמי בפ"ב דכתובות ה"ד בשם ר' יוחנן כמ"ש בירושלמי בפרקין וז"ל ר' אחי ר' חנינא בשם ר"י לא אמר ריב"ב אלא נחיל של דבורים שאין גזילו דברי תורה ותני ר' הושעיה ובלבד במפריח אבל בשוכו לא הרי להדיא דפי' פורח בזה פורח ועדיין לא נח אבל אי כבר נח על שוכו פי' על ענף לא · ומוכח נמי כמש"ל דפי' הלכה ר"ל מדרבנן יעו"ש · והרי"ף השמיט הא דינא דמבל"ת כאן וכן הא דינא דירושלמי בלבד על אתר לא הביאו הפוסקים וכן בשו"ע סי' ש"ע לדינא וצ"ע :

(כג) **תניא** ר"י בנו של ר"י ב"ב אומר תנאי ב"ד הוא וכו' כל הסוגי' · תוכן דעת רבינו

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ושבר כלים של אדם חייב שאסור להציל עצמו בממון חברו אם הציל חייב · אלא ודאי עקרא דמילתא הכי הוא דכל אדם יש לו להציל עצמו באונס גופו בממון חברו ואפילו שלא בפני [בעל] הממון כההיא דמפסג ועולה דלא בפני בעלים אלא חייב להחזיר הממון לבעלים אחר ההצלה · והא דגרסינן בפרק הכונס צאן לדיר [דף ס' ע"ב] גבי גדישים דפלשתים אסור להציל עצמו בממון חברו בלא תשלומין קאמר אבל בתשלומין יש לו להציל עצמו · ומאי דגרסינן בפרק קמא דקדושין [דף ח' ע"ב] התקדשי לי בככר תנהו לכלב אינה מקודשת · אבעיא להו כלב רץ אחריה לנושכה מהו מצי אמרה ליה מדאורייתא מחייבת לאצולין וכו' הכי קאמר מדאורייתא מחייבת לאצולין ובלבד שאחזירנו לך כל זה שאמרנו באונס גופו אבל באונס ממונו אין לו להציל ממונו בממון חברו אפילו על מנת שיחזירנו והיינו דלא קיימא לן כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא · ואיכא לעיוני הא דאמרינן בפרק אלו מציאת [דף ל' ע"א] אבדה שלו מרובה משל חברו לכך נאמר והתעלמת טעמא דאבדה שלו (מרובה) מרובה משל חברו הא אם הייתה אבדת חברו מרובה משלו מציל את ממון חברו ונוטל אבדתו מתוך ממון חברו ואם כן מאי טעמא לא קיימא לן כר' ישמעאל איכא למימר דילמא ההיא כיון שאבדה שלו הוא ממעות כההיא דתנן התם היה בטל מן הסלע וכו' וכו' וכיון דלא פסיד אלא זוזי יש לו [להציל] ממון חברו המרובה משלו ויטול מעותיו מתוך אבדת חברו אבל בעצים ודבש ופשתן מצי למימר איני רוצה למכור עצי ויינו להציל ממון חברו · והרב ראב"ד תירץ דהא לא קיימא לן כר' [ישמעאל בנו של ר'] יוחנן הני מילי שאין בעל הבית שם ואין לו לבעל הדבש לשפוך יינו של חברו להציל את דבשו אבל לעולם אם היה בעל היין שם יש לו להציל דובשנו של חברו ומתנה בפני בעל הדבש או בפני בית דין אם הם שם ליטול את יינו מתוך דבש חברו וגם בעל הדבש יכול לכוף את בעל היין אם הוא שם שישפוך את יינו ויטול את יינו מתוך הדבש · וטעמא דמילתא שחייב להחזיר אבדת חברו אבל ממונו אין חייב בחזרת אבדה שהאיש מצווה על השבת אבדה ואין ממונו מצווה :

תורת ההשלמה

לפסוק כשיטת הרי"ף דלא קי"ל כר"י ודלא כדעת הרא"ש שהביא הטור בשמו בסי' רע"ד דפסק כר"י · ומחלוק בין הא דאמרינן במרובה דמפסג ועולה משום דשם אונס גופו מש"ה יכול להציל עצמו בממון חברו · ומ"ש אפי' אונס גופו ר"ל אפי' אין שם פקוח נפשות רק צערא דגופא יכול להציל עצמו בממון חבירו ומ"מ צריך לשלם לחבירו מה שהפסידו רק שרשות בידן לעשות כן וזה שמקשה בגמ' דף קי"ז ע"ב אהני תלתא עובדא והא מציל עצמו בממון חבירו הוא ור"ל אף שרשאי לעשות כן מ"מ אמאי פטרית להו מלשלם וכן בפלשתים איבעי' אם שיציל מבלי לשלם וכמ"ש הרא"ש שם · ובקדושין דמספקא להגמ' בכלב רץ אחריה ואמרה ליתן לו הככר אי מקודשת בשביל הנאה או מאחר דמדאורייתא מחייב להצולי' לא נתנה לה כלום והא היא צריכה לשלם בעד הככר אפי' במקום צערא דגופה · התם איירי ג"כ שהיא לא אמרה שיתן לה הככר במתנה רק אמרה לו תן לכלב אשר רץ אחרי לנושכני ואני אשלם לך אי ההנאה זו שמקיף לה הככר בעת צערא דגופה שהיא נצלת מהכלב שוה פרוטה אי מאחר דמדאורייתא מחייב ליתן כעת הככר להצילה אין ההנאה זאת שוה כלום · והא דאמרינן בפ' א"מ היתה אבידה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת ומשמע דוקא משום דשלו מרובה אבל אם של חבירו מרובה צריך להניח שלו להציל חבירו והא אין צריך להציל ממון חבירו בממונו אפי' ע"מ לשלם לו אח"כ דזאת היא עיקר הנ"מ בין צערא דגופו להזיק ממון לדעת הרי"ף דלא פסק כר"י · ותירץ רבינו דשם הוא אבידת ממון או מלאכה אבל אבידת הפן שלו כשהיא דר"י מלי אמר ניחא לי ביייני שלי יותר וכ"כ הסמ"ע לדעת הרי"ף בסי' רס"ד ס"ק י"ח ועי' בסמ"ע ס"ק א' שם שכ' דלהכי דקדק הגמ' והפוסקים ונקטי אבידתו קודמת לשל חבירו דדוקא אבידה קודם משום דא"ל הפן שלי ניחא לי יותר אף ירצה הלה לשלם לו יעו"ש · וכן נראה להדיא דהגמ' דקדק בב"מ ל' ע"א והתעלמת פעמים שאתה מתעלם שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו ולא קאמר שאבידתו מרובה משום דיוקא דאי אינו מרובה צריך להחזיר וזה דוקא במלאכה ולא באבידה ורבינו דנקיט בלשונו לשון אבידה ל"ד הוא · והראב"ד מחלוק בין בפני הבעלים בין שלא בפני הבעלים דאם הבעלים היו שם אז חל עליהם חובה דהשבת אבידה ומחייב לשפוך יינו מאחר דמשלם לו בעדם אח"כ · אבל אם אין הבעלים שם רק דהכל שלו היה שם לא חל החיוב על ממונו שהמה יצילו את ממון חבירו · ומשמע מדבריו דהרי"ף דפסק דלא כר"י היינו שלא בפני בעלים אבל בפני הבעלים אפי' לדעת הרי"ף יכול לכופו לקוץ היכו זה ת"ד רבינו לפרש הסוגי' לדעת הרי"ף :

ה (כד) הא דתניא גבי ספינה · פי' למקום שאין הספנין הולכין אין מעמידין לו · פרכינן עלה פשיטא לא צריכא דביומא ניסן מרחקי חדא אשלא וביומי תשרי מרחקי תרי אשלא ואזיל ביומא ניסן למקום תשרי מהו דתימא דושא נקיט ואזיל קמ"ל · ואית דגרסי ואזיל ביומא תשרי למקום ניסן :

ט (כה) תניא ישראל שאנסוהו גוים להראות ממון והראה ממון חברו פטור ואפילו לר' מאיר דדאין דינא דגרמי הני מילי כי ליכא אונס כלל אבל הכא דאיכא אונס פטור · ואף על גב דאוקימנא למתניתין בדאחוי אחויי התם דאנסוה ואמרי ליה אחוי ארעתיך ואחוי הא בהדיהו (כו) אבל היכא דאנסי ליה על ממון כתם והראה ממון חברו פטור ואם נשא ונתן [ביד] חייב · ופי' אם אנסוהו להביא ממון כתם והביא מן חברו חייב (ואם) [ואפילו] אנסוהו אונס גופו שהרי היה יכול להביא ממונו · [ואם אנסוהו להביא ממון חברו] והביא ממון חברו פטור · והא דתניא אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול זה והושיט לו חייב בדליכא אונס אלא שאמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה ולא אנסו להביא וההוא גברא דאנסוהו גוים ואחוי חמרא דרב מרי ורב פנחס ואמרי (להדדי) [ליה דרין] ואמטי בהדן ופטריה רב אשי משום דאוקמי עלויה הא לאו הכי מחייב התם נמי בדליכא אונס (על דדי) [א"ל דרין] ואמטו בהדן אבל לעיל היכא דאנסוהו להביא ממון חברו והביא פטור · והיינו דאמרינן לקמן גבי ההוא גברא דאפקידו לגביה כסא דכספא אמר רב אשי חזינן אי איניש אמיד הוא אדעתא דידיה אתו וחייב ואי לא אדעתא דכספא אתו ופטור אלמא כיון דאנסוהו להביא בתר (דאייתי) [דאתו אדעתא] דכספא ואייתי פטור · מיהו לאו ראיה גמורה הוא דאמרינן לקמן כיון דסליקו גנבי עליה כמאן דאוקמי עלויה דמי דאי נמי לא הוה יהיב להו כסא דכספא שקלי ליה (כז) ואי קשיא לך עובדא דההוא גברא דאקדימיה

תורת ההשלמה

(כד) הא דתניא גבי ספינה פרכינן וכו' ואית דגרסי ואזיל ביומא תשרי למקום ניסן ·
פי' והוי נ"כ פשע כיון דבתשרי המים אינו עמוקין א"כ הוא סכנה להלוך קרוב לשפת הנהר שלא יכשל הספינה באבן או בעץ המונח על תהום אבל אם הוא מהלך באמצע הנהר דהוא עמוק לא יגיע הספינה סמוך לקרקע ולא יכשל לעולם · וגם להיפך יש סכנה או מהלך ביומא ניסן למקום תשרי מאחר שהמים עמוקין ביותר גלי המים יכולין לטבוע הספינה ועי' ב"מ :

(כה) תניא ישראל שאנסוהו גוים וכו' ואפי' לר"מ וכו' אבל הכא איכא אונס פטור ·
כדעת התוס' ד"ה לא דהאי סוגיא אליבא דר"מ אתיא דמחייב משום דיני דגרמי ומש"ה מחייב אם הראה מעצמו אף דעכ"פ אין כאן רק גרם אבל היכי דאנסוהו אפי' משום גרמי אין כאן מאחר דאיכא אונס : ומ"ש ואע"ג דאוקימנא למתני' בדאחוי אחויי התם דאנסוהו וא"ל אחוי ארעתך ואחוי הא בהדיהו הוא כליסנא בהרא בגמ' דגרסי' ל"ל דאנסיה אנסוהו וכו' וחייב משום דאו ואמרו נו הראה לנו ארעתך והראה נמי של חבירו דהל"ל כממון סתם דחייב וכמ"ש נמי בתוס' ד"ה לא וכו' וי"ג יעו"ש · וכ"כ הטור ורמ"א בח"מ סי' שפ"ח בשמו :

(כו) אבל היכי דאנסו על ממון סתם וכו' פי' אנסוהו אונס גופו וכו' ואם אנסוהו להביא ממון חבירו פטור כנ"ל כמו שהגהתי · והוא דעת הגאונים ורבינו הפריס כמ"ש בסמוך דמחלקי בין

אמר לו הראה לנו ממון חבירו דפטור אפי' נשא ונתן ביד לא"ל הראה לנו ממון סתם · והא דתניא הושיט לי פקיע עמיר דליכא אונס מדקתני אמר לו ולא קתני שאנסו להושיט לו פקיע עמיר ודלא כמו שמתרץ בב"י ובעה"ע דקאי בתרי עברי נהרא · וכן בססיא עובדא דרב מרי נמי דליכא אונס מדלא קתני שאנסוהו רק א"ל קתני שלא באונס כססיא דפקיע עמיר ודלא כמו שתירצו דהכא הוי נמי באונס רק משום דפטור על הראיה פטור נמי אמה שנתן אח"כ ביד דהוי כמו דקליה כבר אבל בלא"ה לא פטרינן ליה · ועי' ברא"ש סי' כ"ז · רק דהכא הוי שלא באונס ולדברי רבינו כיוון גם הש"ך בח"מ סי' שפ"ח ס"ק כ"ד · ומ"ש ואפי' אנסוהו אונס גופו הוא לאפוקי מדעת הראב"ד שבא לעשות בין שיטת הגאונים ור"א לשיטת הרי"ף כמ"ש בסמוך · ומעובדא דכסא דכספא דאמר ר"א דאי אדעתא דכספא אתי פטור ליכא להביא ראיה לשיטת הגאונים ולהקשות על הרי"ף דלהכי פטור אפי' נשא ונתן ביד משום דכיון שבא אדעתא דכספא וידעו שיש שם ממונו של זה הל"ל כמו דקליה דמי · ולא צריך לדחוקי כמ"ש הרא"ש דבומר שאני וכבר השיג בזה המע"מ על הרא"ש דלפי מה שמחלק דבומר שאני א"כ ל"ל לדחוקי בפירוש הירושלמי לדברי הרי"ף דהא שם בבומר איירי שכתוב שאנסוהו גוים ונטלו ממון חבירו בפניו · וכ"כ בב"י לתקן דברי הירושלמי לשיטת הרי"ף יעו"ש וע' במלחמות מ"ש בזה · ובפי' דברי הירושלמי :

(כז) ואי קשיא לך עובדא דססיא גברא דאתא לקניס

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

חמריה למברא מקמי דמסלקו אינשי למברא בעי טביעי (בחייה) [דחייה] ההוא גברא לחמריה ושדייה לנהרא וטבעתיה [אתא] לקמיה דרבא ופטריה · אמר ליה אביי והא מציל עצמו בממון חברו הוא אמר ליה רודף הוא והא התם שמיוחד האנס על החמור ואי לאו דרודף הוא חייב · לא קשיא דלא דמי אהדדי דשאני הכא שאנסו האנס להביא ממון חברו אשתכח שהאנס כונתו להזיק לחברו ולא לו שאפילו היה (זה) [נותן לזה] האנס ממונו לא היה ניצל מן האונס אם לא יביא ממון חברו אבל ההיא דאקדמיה חמריה למברא שהוא האונס בודאי לא היה כונתו להזיק להם שאף הוא היה בכלל ההזיק ועוד שאין אותו חמור מיוחד על האונס דאי נמי הוה שדי חמריה או דחמריה דאחרינא בנהרא היו נצולין הלכך אי לאו דרודף הוא היה מחייב · זהו דעת הגאונים ורבינו אפרים ז"ל · (כה) והרב אלפסי ז"ל חלק עליהם לומר שאפי' אנסוהו להביא ממון חברו והביא חייב דמציל עצמו בממון חברו הוא ובודאי פשוטן של דברים נראין כדברי הרב אלפסי ז"ל דתניא אמר לו אנס הושיט לו פקיע עמיר זה והושיט לו חייב ומדקתני אמר לו אנס משמע לכאורה דאיכא אונס וההיא עובדא נמי דרב מרי ורב פנחס דאמרי ליה דרי בהדן משמע לכאורה דאיכא אונס :

ירושלמי בפרק החובל ישראל שאנסוהו גוים ונטלו ממון חברו בפניו פטור ואם נטל הוא ונתן להם חייב · אמר ר' יוסי הדא דתימא כשאמרו ליתן ממון [סתם] אבל אמרו תן לנו ממון [פלוני] אע"פ שהוציא ונתן להם פטור · וזה שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל · ויש לומר דסיפא דירושלמי ארישא קאי שאנסוהו להראות ממון והראה ואחר כך אמרו תן לנו ממון פלוני והוה ליה כאוקמיה עלויה ופטור אבל לעולם היכא דלא אוקמיה עלויה ואנסוהו להביא ממון חברו והביא חייב לא שנא אונס גופו ולא שנא אונס ממונו ולא שיהרג ולא יביא שהרי אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים אלא יביא ואחר כך ישלם · זה דעת הרב דודי ר' אשר ז"ל · אך הרב ראב"ד חלק בין אונס גופו לאונס ממונו ומוקים הירושלמי באונס גופו ולפיכך פטור שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אבל באונס ממון שהפחידוהו שיגזלו את ממונו

תורת

דרבא וכו' לא דמי אהדדי וכו' שהיה האונס וכו' ועוד שאין אותו חמור מיוחד וכו' · ר"ל דלכאורה מזה ראיה לדעת הרי"ף ודלא כשיטת הגאונים ור"א ז"ל דמסכתא שמעינן שאם אנסו להזיק בידו ממון חבירו נמי חייב דהא הכא מה שטבעו להמריה של חבירו אנסו לעשות כן דאי לא"ה הי' נטבעין ואפ"ה אי לאו דנרדף יכול להציל עצמו בממון של רודף מחייב לשלם ולא פטרינן ליה מטעם שאנסו על זה הממון משום שנטל ונתן ביד · וע"ז מתרץ רבינו ב' תירוצים חדא דהכא אין לומר דהאונס מכוון להזיק את חמורו של זה הא הכא האונס הוא המעברא שהכביד ובעל החמור בעצמו הביא את החמור להכבידו ובוודאי לא היה מכוון שיזיק את חמורו ג"כ שהיה נטבע עמהם · וא"כ הוי רק גרמא דפטור אם אין כוונתו להזיק וכן כתב הראב"ד הובא בש"מ · אבל הגאונים מיירי באונס שאמר לו דווקא להביא ממון חבירו ולא יתרצו בשלו · ועוד דבמה שהכביד את המעברא לא הוה מיחד האונס שידחפו דווקא לזה החמור דאף אם היו דוחפים מהמעברא משא אחרת הי' ג"כ נצולין ולא דמי להתם · וגם ר"א ז"ל ס"ל כשיטת הגאונים · ורבינו גריס בשאילתא עובדא רבא ובגמ' שלפנינו איתא רבה וכן כתב התוס' בכתובות דף ל' ע"ב ד"ה ר"א דהכא בב"ק גרסי' רבה אבל רבינו גריס גם כאן רבא וכן נראה גרסת

ההשלמה

הראב"ד שהביא הש"מ וכן נראה גרסת הרא"ש סי' ו' יעו"ש :

(כח) והרב אלפסי ז"ל חלק עליהם וכו' ירושלמי בפ' החובל וכו' וי"ל דסיפא דירושלמי ארישא קאי וכו' · ר"ל דלהגאונים והר"א צריכין לדחוקי הא דהושיט לו פקיע עמיר והא דא"ל דרי בהדן דלא אנסו רק א"ל שלא באונס וע"ז כתב דמ"מ מלשון דקתני אנס ומלשינא דדרי ואמטי בהדן משמע דאנסוהו דהא אנס קתני ואי לא אניס אמאי קרי ליה אנס · ומ"ש ליישב דברי הירושלמי לדעת הרי"ף כ"כ נמי הרא"ש דהיכי דאנסוהו להראות אפי' נטל ונתן א"כ בידו פטור דמאחר דידע האנס הוי כמאן דקלייה ועל הראיה שקודם לכן פטור ופירש הירושלמי כפשוטו דמיירי דידעו האנסים ממון חבירו · ורבינו העמיק יותר לפרש דסיפא דירושלמי ארישא קאי שאנסוהו להראות מדקתני א"כ ואם נטל ביד חייב מכלל דרישא אנסוהו להראות לחוד והא קאמר ר' יוסי דאם אנסו א"כ על ממון חבירו שיתן להם ביד דווקא פטור דמאחר שפטור על הראיה שוב כמאן דקלייה דמי ואין לחלוק בין שומר לשאר אדם · ול"ש אנס גופו ול"ש ממונו ואף שלדינא דעת הרב ר"א דודו שוה עם הראב"ד שיכול להציל עצמו באונס גופו רק שדעת הר"א דלעולם צריך לשלם א"כ והראב"ד

אם לא יביא את ממון חברו והביאו חייב שזהו מציל עצמו בממון חברו · (כט) אמר רבא אם הראה מעצמו כמו שנשא ונתן דמי וכי תימא מאי קמ"ל רבא מתניתין היא אם מחמת הגזלן חייב ואוקימנא דאחוי אחויי · ועוד מברייתא נמי שמעינן מילתא דטעמא דאנסוהו להראות והראה פטור הא אם הראה מעצמו חייב · איכא למימר אי מברייתא הוה אמינא אפי' לא אנסוהו נמי פטור והא דקתני * דמתני' קמ"ל ותדע דהכי הוא דממתני' ליכא למפשט מילתא דרבא דהא בפרק הגוזל קמא לא פשטינן מהאי מתניתא דאי מחמת גזלן דאוקימנא בדאחוי אחויי אליבא דר' מאיר דדיין דינא דגרמי · והרב דודי ז"ל פי' מילתא דרבא דלאו לאשמעינן גופא איצטריך אלא לדיקא דידה איצטריך דטעמא דהראה מעצמו דליכא אונס כלל [הא אנסוהו] אפילו ליכא אונס הגוף אלא אונס ממון פטור :

(ל) והנה צריכים אנו לבאר ולחלק בין דינא דגרמי היכי אמרינן גרמא בנזקין פטור · מצינו גרמא בנזקין פטור בלבה ולבתו הרוח בפרק הכונס צאן לדיר [דף ס' ע"א] ובפרק לא יחפור [דף כ"ב] גבי מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה · ועוד בפרק לא יחפור [שם כ"ג] גבי תאלי דרב יוסף דאתו אומניה יתבי תותיהו ואתי עורביה ואכלי דמא וסלקא ומפסדי בתאלי · וגבי מריון בריה דרבין דנפצי כתנא והוה קא אזלא רקתא ומזקא לאינשי [שם כ"ו] לדעת הרב אלפסי ז"ל שכתב דפטור דגרמא בנזקין פטור ושסה בו כלב שסה בו נחש שפטור משסה [פ' כיצד הרגל דף כ"ג] · ובפרק הכונס צאן לדיר [דף נ"ה] תניא ארבעה דברים אמר ר' יהושע כל העושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר לפני [בהמת] חברו והכופף קמתו של חברו בפני הדליקה פי' ברוח שאינו מצויה והשוכר עידי שקר להעיד והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו והטומן קמתו של חברו בפני הדליקה · העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם · הנותן סם המות לפני בהמה המבעית את חברו · השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בכלהו הני טעמא דפטור דלאו איהי לחודיה קא עביד ואית בהו נמי שאין כונתו להזיק · (הגה מ"כ בשפת הגליון) לבה ולבתו הרוח [וכן] מרחיקין את הסולם מן השובך

תורת ההשלמה

ס"ל דבאונס גופו שנתן להם ממון חבירו פטור אע"כ מלשלם ובהכי איירי לדעתו הירושלמי ופי' הראב"ד באורך עיין בש"מ · ודעת הרמב"ם בפ"ח מה' חו"מ ה"ד כדעת הרי"ף ועי' בהשגות שם וכ"פ בש"ע חו"מ סי' שפ"ח סעי' ד' :

(כט) אמר רבא אם הראה מעצמו כמו שנשא ונתן דמי וכ"ת מאי קמ"ל וכו' והא דקתני דמתני' קמ"ל · בכאן חסרים כמה תיבות ולא מצינן למקיים אדעת רבינו כהוייתן אמנם נ"ל דר"ל כונתו דמברייתא ליכא למיפשט מילתא דרבא דהו"א דה"ה אפי' הראה מעצמו נמי פטור דהוי רק גרמא והא דקתני אנסוהו משום סיפא דאע"ג דאנסוהו אונס הגוף אפ"ה אם נשא ונתן ביד חייב · וממתני' נמי ליכא למשמע מינה דלא הוי אוקימנא דאחוי אחויי וסיפא פרושי דרישא וכמו שתמה בתוס' ד"ה הא וקמ"ל רבא דהראה מעצמו חייב · וע"ז מייתי רבינו ראיה דממתני' ליכא למיפשט דהא לא פשטינן נמי מינה לר"מ דדאין דינא דגרמי וכמ"ש התוס' קע"ז שם ד"ה ל"ל · ודודי הרא"ש ז"ל פי' דרבא לא איצטריך האי מימרא שלו אלא לדיוקא דדוקא הראה מעצמו בלא שום אונס כלל אבל אי איכא איזה אונס אף שהוא רק אונס ממון פטור · ועי' בחי' הרשב"א שהקשה כמו קושיא זו ומתרץ דרבא דאמר הראה מעצמו ר"ל שיפטור מאונסו עי"ש :

כללי דיני דגרמי וגרמא

(ל) אם אדם מזיק לחבירו גופו או ממונו בידיו ממש זה הנקרא מזיק אשר חייבה התורה לדין דין ד' אבות נזיקין ותולדותיהן בין הזיק במתכוין בין שלא במתכוין בין הזיקו הוא בעצמו או בממונו · אמנם אם אדם מזיק לחבירו בידיו בדבר מועט רק שעי"ז נצמח לחבירו הזיק גדול · או שהוא עושה דבר וממילא בא לחבירו הזיק אח"כ אבל אינו מזיקו בפועל זה נקרא גרם ר"ל שע"י מעשיו גורם לחבירו הזיק · ובזה יש מהן לחיוב והוא שנקרא גרמי דקי"ל כר"מ דמחייב ויש מהן לפטור אליבא דכו"ע והוא הנקרא גרמא בנזקין · ודעת רבינו כדעת הרמב"ן והרא"ש ומהרש"ל דס"ל דגרמי מדאורייתא · ודלא כמ"ש התוס' ב"ב דף כ"ג בשם הריצב"א דכל חיובי דגרמי אינו רק משום קנס מש"ה ראו רבנן מקצתן לחיוב במידה דשכיחא וקנסו אותו · ויש מהם דלא שכיחא מש"ה לא קנסו [ועי' ש"ך סי' שפ"ו שהאריך לסתור דברי הרמב"ן ולהסכים לדעת הריצב"א וכן כתב הסמ"ע פ"י דב"ק ס"ק ל"ז כדעת הש"ך] · ולדעת איזהו נקרא גרמי לחיובי ואיזה נקרא גרמא לפטורי · כלל

M. T. AKADEMIA KÖNYVTÁRA

וכגון [תאלי] דרב יוסף ודבי [בר] מריון דקא נפלי כתנא [לאו איהו לחודיה עביד ואין כונתו להזיק והטומן] גדישו של חבירו [אין] כונתו להזיק [ושיסה בו את הכלב] לא איהי לחודיה קא עביד שהכלב מסייעו והפורץ לפני בהמת חברו כיון דאוקימנא בכותל רעיע למסתריה קאי · הכופף קמתו בפני הדליקה כיון דאוקימנא ברוח שאינו מצויה לא איהו לחודיה קא עביד ומקצת אונס נמי אית ביה · הטומן קמתו של חברו נמי מצי למימר לטובה נתכוין · השוכר עידי שקר להעיד לאו איהו לחודיה קא עביד ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין · היודע עדות לחברו ואינו מעיד הא אוקימנא [שם דף נ״ה] בחד ואפי׳ תרי נמי לא קא עבדי ואפילו גרמא ליכא · ולא דמי לנתיאש ממנו ולא גדרה שחייב באחריותו דהתם כיון דידע בודאי דסופו להוסיף במאתים ולא גדר כונתו להזיק הוא וכמאן דעביד איהו לחודיה דמי · המבעית את חברו נמי לא איהי לחודיה עביד דלא מבעי ליה למבעת נפשיה [שם] · הנותן סם המות לפני בהמת חברו משום דלא עבידא דאכלה ולא הוה אסיקה אדעתיה דתיכול ואשתכח דלאו איהו לחודיה עביד · השולח את (הבהמה) [הבערה] ביד חרש שוטה וקטן [שם] נמי לאו איהו לחודיה קא עביד · העושה מלאכה במי חטאת או משום דהזיק שאינו ניכר

תורת ההשלמה

מסר לנו רבינו שלא נוכל לחייב משום גרמי אם לא שיהיה בו שלשה תנאים הללו · היינו שיהי׳ ההיזק ניכר דאם ההזיק אינו ניכר קי״ל דלאו שמיה הזיק אף במזיק ממש שלא ע״י גרמא · והשני צריך שיהי׳ בעצמו הגורם בלי כח אחר מעורב בו · והשלישי שיכוין במעשיו להזיק לחבירו דאי אינו מכוין אין לחייבו כיון דהוי רק גורם · ואם חסר אחד מהם ה״ל גרמא פטור · ובהך כללא יתיישב כל הסוגיות שבש״ס אשר מצאנו שלפעמים חייבו חכמים ולפעמים פטרי וחשיב כאן רבינו י״ד דברים לפטורי מטעם גרמא משום שלא נמצא בכל אחד מהם כל הג׳ תנאים · והיינו לבה ולבתו הרוח פטור אע״פ שכוונתו להזיק משום שכח אחר מעורב בו דאוקימנא ברוח שאינה מצויה · וכן מרחיקין את הסולם מן השובך · והני תאלי דבי רב יוסף · וכן דבי בר מריון דנפלי כיתנא · יש בהן תרי טעמא לפטורי כח אחר מעורב בהם וגם אין כוונתן להזיק · ודעת רבינו דאף דאמרינן שצריך להרחיק ואמרו שם זאת אומרת גרמא בנזקין אסור היינו שאסור לכתחילה לסמוך ולעשות גרמא לנזקין ויש רשות ביד חבירו לכופו להסירו אבל מ״מ אם קודם שהסיר הזיק פטור דגרמא הוא וכן דעת הרי״ף והרמב״ם והטור סי׳ קנ״ה · ושיסה בו הכלב והנחש אע״ג דכוונתו להזיק אבל משום כח אחר מעורב בו פטור · הפורץ גדר לפני בהמת חבירו כיון דאוקימנא בכותל רעוע דלמסתריה קאי וכבר כתבתי בפ׳ ו׳ בתה״ש ס״ק ב׳ דדעת רבינו בכאן כדעת הרמב״ם דמפרש דהא דפריך בגמ׳ אי בכותל בריא בידי אדם נמי ליחייב אבהמה קאי יעו״ש מש״ר בר״פ הכונס דאכותל לא שייך כלל גדר גרמי · ומש״ה פטור אבהמה דכיון דהכותל למסתריה קאי ולא נתכוין להזיק לבהמה רק לסתור הכותל שעומדת ליפול ולהזיק לבני אדם · [אבל בכותל בריא חייב משום גרמי ועי׳ בספר ת״ח סנהדרין דף ע״ו ד״ה בנזקין · ואולי מש״ה השמיט רבינו בסמוך בהני ח׳ דיני דגרמי לחיובי הא דסנהדרין דף ע״ו ההוא גברא דצמצמה לחיותא דחבריה בשימשי׳ ומת ומחייב רבינא ופסקו כן כל הפוסקים והרמב״ם בפ״ו מה׳ חובל ומפרשי שם משום דיני דגרמי וכמ״ש המ״מ שם וכן כל הנך דפטרי שם ברוצח כגון כפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה יש מחייבין בהם גבי נזקין משום גרמי · משום דהוא בכלל הפורץ גדר לפני בהמת חבירו דאי בכותל בריא חייב · ועכ״ז אין ראיה דאפשר דלא פסק רבינו כרבינא שם או שמא דעתו דלאו משום גרמי מחייב רק דהוי גזה״כ דגמר מק״ו מרצוח והרמב״ן בכללי גרמי הביא להא דמצמצם] · הכופף קמתו ש״ח אע״ג דמכוין פטור משום כח אחר מעורב בו דאוקימנא בגמ׳ ברוח שא״מ · הטומן קמתו ש״ח אע״ג דהוא עצמו עושה אבל לא אכוין לאזוקי׳ דמצי אמר לטובה נתכוונתי לכסות קמתך מן הדליקה · השוכר עדי שקר אע״ג דאכוין לאזוקי אבל לא איהו בלחוד עביד דגם העדים המעידים עבדי דהל״ל שלא לשמוע לו דדברי הרב וכו׳ ומה שנשכרם לא הוי רק גרמא · והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד אפי׳ הוי ב׳ תרי מ״מ פטור דאפי׳ גרמא לא הוי דהא אינם עושים לו היזק רק שמונעים ממנו הטובה שיש להם לעשות ואף דמצוים מה״ת לעשות לו הגמילות חסד מ״מ אין לחייבים ממון אם עברו אד״ת ולא עשו כמו בטעינה ופריקה וכדומה ולא דמי לנתיאש ממנו ולא גדרה שחייב באחריותו דהתם החיוב הוא לסלק הגורם ולא סילק וה״ל מזיק בקום עשה דמאחר שהוסיף מאתים בעבור שלא הסיר היזקו מחבירו שמחייב לסלקו אבל אי מזיק אדם לחבירו בשב ואל תעשה אין לחייבו · כנ״ל כונת רבינו ועוד יתבאר בזה בסמוך · המבעית את חבירו פטור משום דמה שעצמו גורם המבעית־למיבעת נפשיה מקרי כח אחר מעורב בו · וכן הנותן סם המות לבהמת חבירו מקרי כח אחר מעורב בו דה״ל שלא האכל · העושה מלאכה במי חטאת אע״ג דהוא בעצמו עביד וגם כונתו להזיק מ״מ פטור מטעם הג׳ דהוי

לאו שמיה הזיק אי משום היכח הדעת כדאסיקנא בפרק הניזקין [דף נ"ג] לא עביד מעשה כלל מה שאין כן בנתיאש ממנה ולא גדרה דהתם הזיק ניכר הוא שאנו רואים דהתבואה והגפנים מעורבים ונוספים בכל יום וכיון שאומרים לו גדור ולא גדר כמאן דעביד מעשה בידים דמי ׳ ועוד יש לומר דגבי עושה מלאכה במי חטאת חייב בדיני אדם לר׳ מאיר דהוה ליה כנתיאש ממנה ולא גדרה והאידנא לא איכפת לן בהאי דינא דמי חטאת ׳ ובכל הני דדיינינן דינא דגרמי איהו לחודיה עביד ההזיק וכונתו להזיק ומשום הכי מחייבינן ליה ׳ כגון השורף שטרותיו של חבירו ׳ והזורק מטבע לים הגדול ׳ השף מטבע (אחוי אהוויי) [דמחיו מחייה] ׳ המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו ׳ המראה דינר לשולחני דכיון דאינו בקי בדנכו ואסור ועבידי אינשי דטעו וכונתו להזיק הוא ואיהו לחודיה קא עביד ׳ זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם וסלקן נמי כונתו להזיק הוא ואיהו לחודיה קא עביד ׳ מהיצת הכרם שנפרץ כיון שאמרו לו גדור והוא הזיק ניכר שרואין הערבוב והתוספת בכל יום כוונתו להזיק הוא ואיהו לחודיה קא עביד ׳ והוה ליה כמאן דעביד הערבוב והתוספת בידים ׳ ותדע דכהזיק ניכר חשבינן ליה דקא אסיקנא בפרק הניזקין

תורת ההשלמה

הזיק שאינו ניכר ׳ וגם אף אי אמרינן דהזיק שאינו ניכר שמיה הזיק פטור דמיירי שפשלם בסיסה הדעת ולא כלום עביד רק שלא שמרו משא"כ בנתיאש הימנו ולא גדרו חשיב הזיק ניכר שאנו רואים דהתבואה והגפנים מעורבים ׳ וגם עביד מעשה חשיב כיון שאומרים לו גדור והוא מחייב לגדור הוי כמו שמערב בידים ׳ וכתב עוד די"ל דלר"מ דמחייב דיני דגרמי אפשר דגם הזיק שאינו ניכר מחייב ודמי לנתייאש הימנו ולא גדרה ור"ל דאפשר דר"מ לא צריך שיהא ההזיק ניכר לחייבו משום גרמי אי מכוין לאזוקי במזיד והשוא דאמרינן דהזיק שא"נ פטור אליבא דרבנן הוא ולר"מ אפשר דאם עשה בשוגג דוקא פטור ׳ ואמנם אנן לא קי"ל כן וכמ"ש רבינו לקמן בהשיא דנתיאש דחשיב ליה הזיק ניכר ׳ וכ"כ הרא"ש בפ׳ הגוזל קמא ס"ס י"ג ועי׳ במע"מ שם ס"ק מ"ז והשולה את הבערה ביד חו"ש לא איהו לחודי׳ עביד וכת אחר מעורב בו :

נהשיב רבינו ח׳ דברים לאוגמא הני תלתא דרבא השורף שטרותיו ש"ח והזורק מטבע לים הגדול והשף מטבע כדעת הרי"ף דלא קי"ל כרבה אי פסקינן כר"מ ודלא כהראב"ד שכתב דהזורק מטבע לא תלי בגרמי וכן האי דינא דזרק כלי מראש הגג לא קי"ל בשא כרבה מאחר דקי"ל כר"מ כמ"ש הרי"ף וכן פסק הרמב"ם ׳ והמראה דינר לשולחני והמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו באמירהו חשיב מעשה ואיהו לחוד קא עביד ׳ וגם כונתו להזיק דמאחר שאינו יודע ואמר לו ודמי למס"ר בשמוך בדן את הדין בהדיוט ׳ ומהיצת הכרם נמי כונתו להזיק דמאחר שאומרים לו גדור ורואה התוספות ולא גדר מכוין להזיקו וחשיב כמי הזיק ניכר דמאחר שרואין התוספות והעירוב ודן את הדין דמחייב אע"ג דאין כוונתו להזיק מש"ה כתב רבינו דבאמת אינו חייב עד שגבה וגתן ביד והתם לאו גרמי ניכהו רק מזיק ממש או בהדיוט ולא קיבלו עלייהו מחייב אע"ג שלא נשא וגתן דהוי מכוין לאזוקי מאחר דהוא הדיוט ולא קיבלו עלייהו הוי כמאן דמכוין לאזוקי כמ"ש הרי"ף בפ׳ אחד ד"מ יעו"ש ׳ ורבינו השמיט עוד כמה דיני דגרמי משום דכ"א מפרש לכו במקומן כמו נפל לבור והבאים מימיו נתבאר בדברי רבינו בפ"ה סי׳ ג׳ ועי׳ בתה"ש שם סק"ו ׳ והמזיק שעבודו של חבירו נתבאר בפ"ג סי׳ ה׳ ועי׳ תה"ש ס"ק כ׳ ׳ ודבר הגורם לממון שנחלקו ר"ש ורבנן אינו ענין לדיני דגרמי כמש"ר בהגוזל קמא סי׳ ד׳ ׳ ודינו מבור נתבאר בדין אגם לעיל בפרקין :

ועתה אבוא לבאר קצת דברי רבינו לפי סדר דבריו ׳

מ"ש תדע דכהזיק ניכר חשבינן ליה לא זכיתי לירד לסוף כוונתו ׳ והוא נ"ל להגיה דכל"ל ותדע דהא אסיקנא בפ׳ הניזקין דהזיק שאינו ניכר לאו שמיה הזיק אלא דחשיב ליה כמאן דעביד בידים ׳ ור"ל דע"כ גבי מחיצת הכרם חשיב ליה הזיק ניכר וכמאן דעביד בידים דמי דאי הוי הזיק שא"נ אמאי לא הביא ראיה מכאן מתני׳ דהזיק שא"נ שמיה הזיק נדפסקינן דחייב באחריותו אלא ע"כ דאין מזה ראיה דהכא חשבינן ליה כמאן דעביד בידים ׳ ומ"ש והיכא לעיוני וכו׳ וכיון דלאו גידי ניהו על הניזק להרחיק וכו׳ אסור מה"ת וכו׳ ר"ל אף דנימא דהוי הזיק ניכר מ"מ אמאי מחייבינן לבעל הכרם נימא דבעל השדה ירחיק עצמו מהמזיק דקי"ל דעל הניזק להרחיק א"ע אם לא שזה מזיקו ע"י גרי דליה דיכול הלה לומר בפלי אני נוטע ׳ ולזה תי׳ רבינו דמאחר דאסרה תורה לקיים בכלאים הל"ל המקיים דהוא בעל הכרם שעליו הוא לעשות המחיצה אם לא הרחיק ד׳ אמות כדי עבודת הכרם וכמ"ש התוס׳ דף ק׳ ע"ב ד"ה אמר יעו"ש ולכן בעל הכרם נקרא המקיים ומאחר שלא עשה כמצווה עליו חייב לשלם ׳ רק דא"כ לפ"ז גבי היודע להעיד נמי יתחייב דהא עבר אואם לא יגיד ונשא עונו ׳ וכן ראיתי בש"מ בשם תלמידי הר"פ בדף נ"ו וז"ל אלא בחד כלומר בדבר שאינו מחייב בעדותו ממון

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

דהזיק ניכר כמאן דעביד בידים דמי · אלא דאיכא לעיוני אמאי חייב באחריותו ואמאי חייב לגדור והא לאו גירי הוא וכיון דלאו גירי נינהו על הניזק להרחיק עצמו · יש להשיב ולומר כיון דמקיים בכלאים אסור מן התורה הוה ליה מקים כיון דעליו לגדור ולא גדר חייב באחריותו · ועוד יש לומר דגירי נינהו ודילמא בהדי דהריש ערב הגפנים עם התבואה · כללא דמילתא כל שכונתו להזיק ומעשיו לכרם גרמו ההזיק אבל אם אין כונתו להזיק ואיכא סיוע אחר בהזיקו פטור ובהכי מתרצא כלה שמעתא וכדפרשית · ועל פי הסברא הזאת כתב הרב אלפסי ז"ל דדן את הדין אינו חייב אלא בשנשא ונתן ביד דאע"ג דקיימא לן כר' מאיר דדיין דינא דגרמי הני מילי בשכונתו להזיק אבל זה אין כונתו להזיק דאע"ג דמעיקרא הוה סלקא דעתיה דמשמע ממתניתין דדן את הדין לימא ר' מאיר הוא ואפי' בשאין כונתו להזיק דאמר ר' מאיר דדיינינן דינא דגרמי ושני ר' (אלעזר) [אילעא] אמר רב בשנשא ונתן ביד מפני שאין כונתו להזיק · ועוד יש לומר דהאי דאקשי עליה מעקרא לימא מתני' ר' מאיר הוא משום דרישא דמתניתין בהדיוט מיירי והדיוט ודאי כונתו להזיק בדלא קבליה · וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בפרק דרישה וחקירה · ואע"ג דאוקימנא בפרק קמא דסנהדרין בדקבליה [היינו לר' אבוה דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין] [אבל לעולם] מתני' בדלא קבלוהו מיירי וכיון דהדיוט הוא ולא קבלוה הא ודאי כונתו להזיק ושייך בהו דינא דגרמי רק הרב אלפסי כתב בפרק דרישה וחקירה דבדקבלוה לא שייך דינא דגרמי ואפילו (בהדייהו) [בהדיוט] :

יא (לא) **תניא** הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר צריך דעת בעלים · אוקימנא דבין בטלה בין בסלע בשומר שגנב מרשותו פליגי ואע"ג דקיימא לן בדבר שאינו בעלי חיים דשלא לדעת אפי' מנין לא צריך אפילו הכי בשומר שגנב מרשותו קיימא לן כר' עקיבא דצריך דעת בעלים משום דכלתה שמירתו ומאי דאמרינן הכל צריכין דעת חוץ מהשבת אבדה [והכא אמרינן] דמנין פוטר שלא לדעת אפילו מנין לא צריך · כך צריך לפרש פסק הרב אלפסי ז"ל והוא הנכון (ומאי) [דמאי] דעת בעלים דקאמר ר' עקיבא ברשות בעלים אבל בעלים ממש לא בעינן דבגנב שגנב ברשות בעלים קיימא לן כר' יוחנן שאין [צריך] דעת אמאי מחמירינן בשומר שגנב מרשותו שיהא צריך דעת בעלים ואין דעת בעלים דסלע כדעת בעלים בטלה אליבא דרב חסדא וקיימא לן כותיה בסלע כגי ברשות אפי' בלא דעתם אבל בטלה לא כגי בחזרת רשות

תורת

בע"א דעלמא אבל ע"א המחייב ממון בעדותו כעין נסכא דר"א חייב נמי מדאורייתא כבי תרי תלמידי הר"פ עכ"ל ומפרשי בי תרי פשיטא דאורייתא אם לא יגיד וכו' ר"ל ומחייבי נמי בידי אדם : ועוד תירץ דהכא הוי נמי גירי דליה דדילמא בהדי דהריש ערב הגפנים וכ"כ התוס' בב"ק דף ק' וב"ב דף ב' · ומ"ש כללא דמילתא כל שכונתו להזיק ומעשיו ר"ל דתרתי בעינן · ומ"ש אבל אם אין כונתו להזיק ואיכא סיוע פי' או איכא סיוע דבחד מהני תרי טעמא מיפטר : ומ"ש ועפ"י הסברא הזאת כתב הרי"ף דדן את הדין וכו' דברי הרי"ף הוא בפ' אד"מ דמפרש שם בבבא ד' בלא חייב אינו מומחה וקבלו עלייהו רק אם נשא ונתן ביד והיינו מטעם מזיק ולא מחייבינן בלא נשא ונתן ביד משום גרמי נאמר דאין כונתו להזיק ומה שהוקשה בב"ק דף ק' ע"א ובבכורות דף כ"ח ע"ב אמתני' דדן את הדין לימא תנן סתמא דלא כר"מ ומשני ר' אילעא אמר רב שנשא ונתן ביד משום דהוי סא"ד דמתני' דר"מ מחייב משום דד"ג אפי' אין כונתו להזיק : ושני ר"א א"ר שנשא ונתן ביד ר"ל אבל בלא"ה לא מחייב דאין כאן דד"ג משום דאין כונתו להזיק · ומ"ש

ההשלמה

ועוד י"ל דהא דאקשי ממתני' וכו' בהדיוט מיירי וכו' ר"ל דהא בסיפא קתני אם היה מומחה לב"ד פטור מכלל דרישא מיירי בהדיוט · והדיוט כונתו להזיק הוא בדלא קבלו עלייהו דמאחר שאינו יודע לדין ולא קבלו א"כ מה שקפץ לדין הוא רק מפני שכיון להזיק · ואע"ג דאוקימנא הך מתני' בסנהדרין דף ו' ע"א בקבלו עלייהו היינו רק לר"א דמקשי מינה אבל לשמואל דס"ל דשנים שדנו דיניהן דין ל"ל לשנויי בקבלו עלייהו · [אמנם ל"ע דהא הרי"ף וכן רבינו פסקו כר"א ולא כשמואל] ומ"ש הרי"ף שם בבבא ה' דלא שייך דד"ג לר"מ בדיינין היינו בדקבלו עלייהו דאז אין כונתו להזיק מש"ה פטור · כנ"ל לפרש דברי רבינו והבוחר יבחר :

(לא) **תניא** הגונב טלה מן העדר וכו' אוקימנא דבין בטלה בין בסלע בשומר שגנב מרשותו פליגי ואע"ג דקי"ל וכו' אפ"ה קי"ל כר"ע וכו' ומאי דאמרי' הכל וכו' ועוד י"ל וכו' השומרים לבעלים את גנבתם והחזרתם · כנ"ל להגיה עפ"י פשט הסוגי' · ורבינו בא לתרץ שיטת הרי"ף מקושיות שהוקשו עליו בעל המאור דמאחר שפסק הרי"ף כר"ח דוקא בבעה"ח וכר"י בסלע דאף ר"ח ל"פ עליו · וא"כ בדבר שאינו

בעלים · ועוד [יש לומר] דעת בעלים דר' עקיבא צריך שיודיעו (להשומרים) [השומרים] לבעלים את גנבתם וחזרתם :

(לב) הא דתניא הגוזל את חברו והבליע לו בחשבון יצא ודאי כותיה דר' יוחנן הוא דגוזל לדעת הוא אלמא אפי' לדעת מנין פוטר · וההיא דתניא לא יצא [נמי] אתיא כר' יוחנן אי משום דלא סבירא כר' יצחק אי בדאית ליה ורמא לידיה אי בדלית ליה זוזי אחרינא בכיסיה לפי' הרב אלפסי ז"ל אי דאית ליה זוזי אחרינא לפר"ש ז"ל :

יב (לג) הא דתנן הכובס נוטל שלש חוטין אמרינן עלה בגמרא אמר רב יהודה הכל עולין למנין תכלית ויצחק ברי קפיד עליהו · פי' עולין להרחקת גודל ושלש אצבעות לציצית מן הכנף : תנו רבנן מכתתי אבנים מפסגי אילנות ומסקי גפנים ומסקי היגי · ומנפשי זרעים ועורי ירקות בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם הרי אלו של בעל הבית אין בעל הבית מקפיד עליהם הרי אלו שלו :

תורת ההשלמה

בעל החיים לדעת מנין פוטר ושלא לדעת אפי' מנין צ"ל והיאך פסק כר"ע בשומר שצריך דעת בעלים אפי' בסלע ואף כלתה שמירתו לא יצא אלא גנב דעלמא שא"צ דעת בעלים · ועוד קשה ממאי דפסק ר"ח בב"מ דף ל' ולעיל בפ' הכונס דף נ"ז דהכל צריכים דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה משמע דלא כר"י · וע"ז מתרץ רבינו לדעת הרי"ף דר"ע ור"י לא פליגי [ובהדיא פסק ר"י בעצמו בב"מ כסוגי' דחבית כר"ע] דמאי דעת בעלים דאמר ר"ע רשות בעלים ר"ל דשומר שגנב מרשותו לא סגי בחזרתו לרשותו דמאחר שכלתה שמירתו לא מקרי · חזרתו חזרה עד שיחזור לרשות בעלים דוקא אבל לענין לא ידיעה דבעלים לא איירי ר"ע ומצי סבר כר' יוחנן דלדעת מנין פוטר ושלא לדעת אפי' מנין צ"ל ומ"ש דהכל צריכין דעת בעלים ר"ל כל השומרים צריכים להחזיר לרשות בעלים וכן אם גנבו מהם חוץ מהשבת אבידה דאפי' לדעת וכן בעל החיים צ"ל דעת בעלים וכר' יוחנן ולא חש רבינו למ"ש בעל המאור דא"כ חזרה לרשות בעלים מבעי · ומשמע נמי דלא כדעת הרמב"ן במלחמות דס"ל דמאחר שמחזירה למקום חדש צריך דעת בעלים ממש ואפי' לר' יוחנן אין מנין פוטר · מדכתב אמאי מחמרינן בשומר שגנב מרשותו וכו' · וצ"ע ואין דעת בעלים בטלה אליבא דר"ח וכו' ר"ל דר"ח רק בב"ח ס"ל כן משום דאנקוטי נגרי ברייתא וכו' וא"כ בברייתא דתני סלע וטלה אין פירוש זה ואולי שכונתו להביא ראיה דלא דמי נמי לדעת דר"ע לדר' יוחנן · ועוד תי' דה"כ איירי שמחזירה השומר לרשותו למקום שגנב ולא לרשות בעלים וה"פ דמאחר שכלתה שמירתו א"כ לא החזירה לרשות בעלים לכן צריך דעת בעלים שידעו מהגנבה ומהחזרה לרשות השומר וכיון שידע הבעלים מזה נותן לו רשות לשמור על להבא מקרי חזרה לרשות בעלים אבל אי היה מהדר לרשות בעלים אפשר שא"צ להודיע לו כלל · ותי' זה מביא הנ"י בשם הרמב"ן ועי"ש במ"ש בשם הרא"ה שהם דברי המלחמות · ועי' שלטי גבורים ב"מ פ' המפקיד בסוגי' דחבית · ופסק רבינו כר"י לגבי רב ושמואל כדעת הרי"ף ודלא כמו שהקשה הרמב"ן במלחמות שצריך לפסוק כרב ושמואל נגד ר"י כמו שפסק הרי"ף בעצמו בחולין פ' השוחט ובפ' חבית וכבר כתב רבינו כלל זה לעיל בפ"ה סי' י"ג ועמ"ש בתה"ש ס"ק כ"ג :

(לב) הא דתניא הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון וכו' לפרש"י ז"ל · בגרסת הרי"ף ליתא הך תירוצא שאיתא בגמ' שלפנינו הא דמנה ורמא ליה בכיסיה הא דמנא ורמא לידיה ורבינו גריס נמי הך תירוצא והוסיף עוד בדאית ליה ורמא לידיה ר"ל דלמאי דמסיק בגמ' בלישנא בתרא דקי"ל כותיה ואב"א אידי ואידי דמנה ורמא בכיסה וכו' לפי' הרי"ף דלכיסיה דוקא בדאית ליה יצא מכלל דבידיה אפי' בדאית ליה נמי לא יצא ללשון זה · אבל רש"י פי' בסיפא גבי כיס דבדלית ליה יצא דימנה א"כ אבל באית ליה ולא ידע כמה א"כ בידיה אין רבותא בדאית ליה · והוי רבותא בדלית ליה :

(לג) הא דתנן הכובס נוטל שלש חוטין אמרינן עלה בגמ' וכו' פי' עולין להרחקת גודל וג' אצבעות לציצית מן הכנף בא לבאר דרש"י לא הזכיר רק לענין גודל ולא הזכיר ג' אצבעות לענין שלא להרחיק יותר · והרי"ף השמיט הלכה זו · ומ"ש הא דמשתי אבנים וכו' מקפיד עליהם וכו' בגמ' שלפנינו איתא הגרסא משתי אבנים אין בהם משום גזל מפסגי אילנות וכו' בזמן שב"ה מקפיד וכו' ולדברי רבינו הכל שוין · והרי"ף והרמב"ם השמיטו מימרא זו :

סליק פרקא וסליקא לה מסכת בבא קמא

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

B
217.